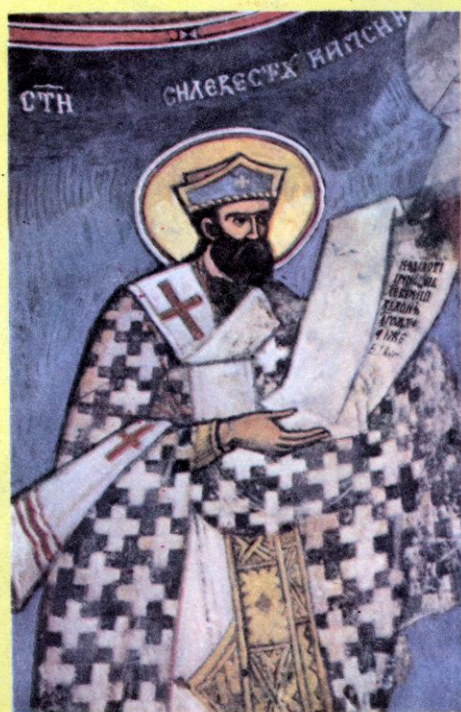

magazin istoric

SERIE NOUĂ — IANUARIE 1993

magazin istoric

SERIE NOUĂ

Revistă de cultură istorică
Anul XXVII — nr. 1 (310)
ianuarie 1993

Director — redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

București, strada Ministerului,
nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul
poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70100, Telefon: 615.02.00, in-
terioare 406, 917.

ECHIPA REDACȚIONALĂ

Secretar general de redacție: Ioana Ursu

Redactori: Florentina Dolghin (responsabil
de număr), Ioan Lăcustă, Dorin Matei,
Marian Ștefan

Secretar de redacție: Theodor Lianos

Macheta artistică: Radu Ion Popescu,
arh. Marian Oproiu

Corectura: Georgeta Apreotesei,
Constanța Avram

Dactilo: Floarea Dragne, Tudora Petre

Editura Presa Națională S.A., director
ing. Stan Pelteacu; director economic Ion
Ciucescu. Revistă tipărită la R.A.I. —
Imprimeria „Coresi” — București, în
secțiile fotoculegere, offset și legătorie

**Premieră : imagini de la execuția
mareșalului Ion Antonescu**

**Cartea dumneavoastră de istorie
în fiecare lună**

SUMAR

Perspectiva Unirii: G. Uscătescu	2
Semele României moderne și contemporane: Maria Dogaru, Dan Berindei	3
Strămoșul meu, generalul Ion Emanoil Florescu: Radu R. Florescu	7
Amintiri din timpul lui Cuza: Al. Papadopol-Calimah	10
Dimitrie A. Sturdza: Gabriel Strempele	13
Bibliotecar la Palatul Regal: G.T. Kirileanu	18
Tirguri, orașe și cetăți dintre Prut și Nistru: Constantin C. Giurescu	24
1945. Semnale de la Moscova: C. Ionel, N. Nicolae	26
Tineretul — un garant al istoriei: Prințul Dimitrie Sturdza	30
Rhône-Poulenc — Călătorie într-o lume necunoscută: Dorin Matei	33
Gheorghe Tătărescu — o victimă a propriei încredere: Gheorghe Țuțui	36
Din culisele celui de-al doilea război mondial: Florin Constantiniu	40
Snagov — legendă și istorie: Ion Dumitriu-Snagov	42
Anii '60-'70. În spatele ușilor închise la București și Washington: Joseph F. Harrington, Bruce J. Courtney	44
1920-1928. Stresemann, Titulescu și normalizarea relațiilor româno-germane: Dumitru Hincu	51
Un hatman la răspintie de veacuri: Radu R. Rosetti	59
Pagini cenzurate, pagini regăsite: Pamfil Șeicaru	62
Ținta atentatelor și zvonurilor — Franco: J.P. Yáñez Ruiz	65
Jean Monnet și destinul contemporan al Europei: Cristian Popișteanu	69
În București, acum 50 ani	76
Două bătălii pentru Texas: Francisco Morales Padron	80
Congres de istorie europeană pe Insula Ibiza: Cristian Popișteanu	83
Husayn bin Ali — reformatorul Tunisiei: Mohamed-Hedi Cherif	84
1584-1585. Un principe român în Africa de Nord: Gh. David	88
• Cărți sosite la redacție...17 • Rebus istoric...75 • Istoria și școala...89 • Ora școlii...91 • Curier F.C.M.I. ...93 • Dialog cu cititorii	94

G. USCĂTESCU

Perspectiva Unirii

Evenimentul Unirii de la 1859 constituie o etapă hotărâtoare dintr-un proces îndelung pregătit, în conștiință, și succesiv plasmuit în realitate: procesul integrării românești într-o vastă unitate națională. De aceea, evenimentul Unirii pune o seamă de probleme noi tălmăcitorului de astăzi. Într-întâi, problema unei juste înțelegeri, pe plan național, a generației de la 1848, creșterea „cadrelor” fauritoare ale Unirii. Problema, apoi, a conjuncturii diplomatice, cu variantele corespunzătoare în echilibrul european, care a făcut posibilă, pe calea culturărilor și a subtililor combinații (diplomația a fost, multă vreme, tocmai asta: combinații conform unei vechi tradiții italiene), transformarea într-o realitate politică pe plan european, a unui „desideratum” românesc, îndelung ignorat și respins cu dispreț de cei puternici. Problema, în sfârșit, a proiecției noastre în lume, ca unitate națională și ca fenomen cultural cu dimensiuni proprii.

Generația de la 1848 ne prezintă, într-o nouă analiză spectrală a structurii și rolului ei, o seamă de noi nedumeriri. De altfel ideea de a axa o anumită dinamică a istoriei pe conceptul de generații și uneori pe contrastul dintre generații ca stimulente esențiale al unei realități în marș este un concept relativ nou, aparținând în speță exegezei istoriciste. Totuși, nu este vorba de o simplă modalitate schematică, intrucit în special în cursul secolului al XIX-lea, ideea de generație stă la baza procesului de redescoperire a popoarelor la o conștiință politică proprie și a revoluțiilor naționale pe care acest proces le implică. De altfel, această semnificație a ideii de generație o sesiza la noi însuși Eminescu, calificându-o „un agent credincios al istoriei”.

În acest sens, generația de la 1848 reprezintă ideea unei elite active care pregătește și înfăptuiește fenomenul Unirii. Ideea națională, pe care ea o fixează în forme și conținut istoric și o promovează, este inspirată într-un naționalism romantic și structurată pe un liberalism, adaptat la exigențele minime ale unui Stat cu anevoie ridicat peste formele embrionare ale unei organizații administrative anarhice, corupte, epuizate de substanță. Generația de la 1848 este, „lato sensu”, o generație intelectuală.

Nu este vorba de un fapt specific realității românești. Generațiile active, care realizează marile transformări politice în veacul trecut, în Europa, sunt integrate de elemente intelectuale. Cadrele politice profesionale dispar odată cu Revoluția franceză și reapar numai în secolul de față, odată cu un fenomen de degradare și constantă masificare a elitelor.

Unirea de la 1859 este, așadar, pregătită și realizată de scriitorii și „oamenii cu carte”, care compun, în perspectiva ulterioară a fenomenului, generația de la 1848. Ideile lor sînt simple. Ele nu depășesc un fenomen de strictă receptivitate culturală. Asta însă nu micșorează cu nimic eficacitatea lor, forța impulsivă cu care devin o realitate politică și socială...

Privită în perspectiva politicii europene, Unirea este, fără îndoială, un miracol. Generația care o făcuse și care va constitui clasa politică a primului Stat modern românesc are conștiința iminenței Unirii, posedă un plan ideologic, diplomatic și politic. Elementele care integrează cadrele pregătitoare ale Unirii constituie un surprinzător receptacol al unei ideologii europene bazate pe ideea de libertate și

democrație, nuanțată românește cu dreptate și frăție, ideologie structurată pe dispersiune. Totuși, faptul Unirii, iminența ei, corespund unei solide unități de acțiune...

Destinul nostru se joacă atunci pe plan european, ca acțiune diplomatică, în umbra cancelariilor. Acțiunea diplomatică a intelectualilor exilați este însăși acțiunea unei elite revoluționare care substituie clasa conducătoare, altminteri inexistentă. În Principate, în afară de faptul că o vastă opinie purta în mod fatal spre Unire însăși clasa interesată în vechea, deplorabila stare de lucruri, este angajată în acțiunea de Unitate. De aceea manevre meschine, de ultimă oră, ca acelea ale caimacamului Vogoride, sînt ușor denunțate, cu toate că satisfăceau jocul de interese al marilor puteri vecine, în special al Austriei și Turciei...

O nouă tălmăcire a evenimentului Unirii și o nouă fixare a cadrului istoric și spiritual în care ea are loc aduce cu sine implicit o valorificare a urmărilor ei. Această valorificare înseamnă, de fapt, o nouă proiecție, pe planul tragic al actualității, a unui veac de istorie românească.

Un veac care, orice s-ar spune, oricare ar fi criticiile formulate și oricare ar fi natura ipotezelor retrospective semnate este în mod neprecupțat cel mai bogat veac de istorie românească. În el s-a modelat un Stat național, s-a cimentat pentru veacuri unitatea noastră ca națiune, s-au pus bazele unei mari culturi. Un veac în care am devenit parte integrantă din fenomenul european, și faptul nu trebuie să ne lase indiferenți, oricît de palid și estompat ar fi azi orizontul european...

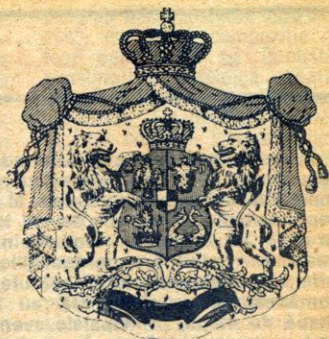
(Perspectiva Unirii, fragmente, colecția Destin, Madrid, 1959).

Medalia „Norma”, cu însemnele de
pe avers (1838)

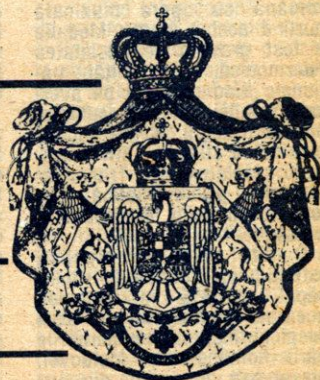
Stema alcătuită în baza Legii din 8
martie 1872

Stema Principatelor Unite instituită
prin înaltul ordin de zi al domnitoru-
lui Cuza din 9 februarie 1861

Stema României promulgată prin
Legea din 23 Iulie 1921

STEMELE ROMÂNIEI MODERNE

Stema României stabilită conform
Legii din 30 martie 1867

Stema adoptată de Parlamentul Ro-
mâniei la 10 septembrie 1992

DE LA CUZA LA MAREA UNIRE

În perioada făuririi statului modern român fenomenul heraldic a cunoscut o evoluție marcantă din punct de vedere al diversității reprezentărilor, care vor deveni tot mai expresive și originale. Continuând tradiția veacurilor anterioare, compozițiile încadrate artei și științei blazonului apărute în spațiul românesc al secolului XIX au înregistrat, etapă de etapă, principalele evenimente istorice, transpunându-le în coduri plastice. Caracterul novator al fenomenului heraldic românesc corespunzător acestor perioade

este ilustrat de complexitatea compozițiilor instituite.

Un singur exemplu. Eveniment crucial în istoria neamului, Unirea Principatelor s-a bucurat de o atenție deosebită, heraldica consacrată acestui moment fiind extrem de bogată. Reprezentări cu o astfel de tematică au apărut atît în perioada premergătoare Unirii, însumindu-se mijloacelor de luptă pentru împlinirea acestui deziderat, cît și după 24 ianuarie 1859, ca o expresie a noului statut politic al Principatelor române.

Unul dintre izvoarele de preț, încadrate în prima categorie, este medalia „Norma”, emisă în 1838, cu ocazia pregătirilor legate de proiectatul spectacol în limba română cu opera muzicală purtînd același nume. Medalia a fost gravată de Societatea Filarmonică, ideea unității naționale fiind reliefată pe averul medaliei atît prin reunirea, într-un triunghi, a trei scuturi cuprinzînd stemele Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei, cît și prin cromatica tricoloră a cîmpului respectivelor ecusoane.

O altă piesă remarcabilă este Sigiliul Comitetului Unirii săpat în 1856. În imaginea acestuia distingem un scut despicat încărcat cu herburile Țării Românești și Moldovei, plasat sub un pavilion din purpură căptușit cu hermină și timbrat de triumfiul cuprinzînd ochiul de la care pornește raze (semnul divinității). În partea inferioară a reprezentării se încrucișează o ancoră (simbolul speranței) cu un grup de nulele, aluzie la latinizate. Imaginea descrisă este însoțită de cuvintele UNIREA PRINCIPATELOR PRIN CONGRESUL DE LA PARISSU.

După 24 ianuarie 1859, o serie de instituții și persoane particulare au adoptat însemne prin care își exprimau adeviziunea față de noile prefaceri. În acest context s-au bătut medaliile, s-au gravat sigiliile „adevate timpurilor noi”, s-au confecționat cocarde și drapele, iar înscrisurile au fost deseori

impodobite cu simboluri expresive. Tot în această perioadă s-au alcătuit compoziții rezumînd herburile țărilor surori, însoțite de însemnele districtuale. Difuzate în păturile largi ale populației, aceste reprezentări vorbeau în limbajul lor specific despre marea înfăptuire istorică „dorită cu ardoare” de toți românii.

În iulie 1859, pe ordinea de zi a Comisiei Centrale de la Focșani s-a înscris dezbateră noii steme a Principatelor Unite. Proiectul prezentat cu acest prilej înfățișa o acvilă cruciată, susținînd pe piept un scut de dimensiuni mai mici, încărcat cu capul de bour, avînd steaua între coarne și ținînd în gheare însemnele puterii. Comisia Centrală de la Focșani a respins proiectul, unii oameni politici influenți, printre ei și Mihail Kogălniceanu, considerînd că adoptarea noului herb național era inoportună, întrucît marile puteri puteau interpreta stema ca pe o expresie a tendinței de independență.

În 1860, președintele Consiliului de Miniștri, Ion Ghica, a luat inițiativa elaborării insemnului oficial al țării și a propus o compoziție (în două variante), conformă „cu datele istorice de la colonizarea românilor în Dacia”, fiind menită, după cum se sublinia în memoriul justificativ, să reliefeze „starea politică în care au intrat țările noastre de la realizarea principiului Unirii”. Stema însuma simbolurile tradiționale - acvila cruciată

(evocînd codificat latinitatea și creștinarea poporului român), capul de bour, două înșigne cuprinzînd datele dublei alegeri, steaguri desfășurate și arme.

Dar nici această inițiativă nu a avut finalitate și, ca atare, Ministerul de interne, care supraveghea confecționarea tiparelor sigilare folosite de autorități, răspundea instituțiilor ce solicitau aprobări pentru a-și confecționa matrice cu o „reprezentare heraldică adecvată noilor prefaceri”, să utilizeze, „pînă la adoptarea unitelor arme naționale pentru ambele țări surori... sigiliile [tiparele] în ființă”.

Și cum armata trebuia să folosească simbolul național la accesoriile uniformei militare, domnitorul Al. I. Cuza a emis, la 9 februarie 1861, înaltul ordin de zi nr. 34, prin care se fixa un însemn național. Acesta era alcătuit din două scuturi accolte, timbrate de o singură coroană; scutul din dreapta cuprindea capul de bour, cu stea între coarne, iar cel din stînga acvila cruciată. Deși fusese destinată armatei, reprezentarea a fost utilizată și de alte instituții.

Recunoașterea dublei uniri de către Poarta otomană, în decembrie 1861, a stimulat și mai mult preocupările în privința inițierii și folosirii unor simboluri naționale adecvate noului statut politic. În martie 1862, constatîndu-se că „pînă a se fixa armele Principatelor Unite de către Aduna-

rea legislativă urmează a mai mijloci oarecare întârziere" și tinându-se seama că situația „de neuniformitate în care se găsesc” sigiliile autorităților era „incompatibilă cu starea lucrurilor de față în urma realizării unirii definitive”, s-a hotărât ca în tiparele sigilare să se graveze un scut unic, timbrat de coroana domnească, cuprinzând acvila romană și capul de bour. În lipsa altei compoziții (ce trebuia să fie redată color și aprobată de Corpurile legiuitoare), în 1863, guvernul condus de Nicolae Crețulescu a oficializat reprezentarea descrisă mai sus ca stemă de stat.

Preocupat de instituirea unor simboluri naționale adecvate cerințelor heraldicii și conforme cu evoluția istorică a țărilor române, domnitorul Al. I. Cuza a luat măsuri, în octombrie 1863, pentru alcătuirea unei noi compoziții oficiale, în acest scop fiind consultați și specialiști de renume din Franța, țară cu tradiție în arta heraldicii. Așa a apărut un nou tip de stemă înfățișând un scut scartelat, cuprinzând în cartierele 1 și 4 acvila cruciată, iar în 2 și 3 capul de bour, peste tot scut tripartit în fascie redind tricolorul național. Scutul, timbrat de o coroană închisă, era sprijinit de doi delfini și dotat cu însemnul „Ordinului Unirii”, pe care domnitorul dorea să-l instituie; acesta din urmă era amplasat sub un pavilion din purpură câpșuit cu hermină. Noua reprezentare n-a fost oficializată, dar a fost utilizată (în special de curtea princiară) în paralel cu alte tipuri de compoziții.

Această situație s-a menținut pînă în martie 1867, cînd Camera deputaților (raportor a fost Mihail Kogălniceanu) a fixat țării un nou blazon, adoptat ulterior și de Senat. Avînd ca sursă de inspirație compoziția realizată de Al. I. Cuza în octombrie 1863, precum și proiectul lui Ion Ghica din 1860, această stemă cuprindea: scut sfertuit, încărcat în cartierul 1 și 4, pe azur, cu acvila naturală însoțită în cantonul senestru superior de un soare de aur; în cartierele 2 și 3, pe roșu, capul de bour-natural, cu

stea de argint între coarne, însoțită în partea stîngă superioară de o lună (crai nou) de același metal. Peste tot s-a plasat scutul scartelat al familiei Hohenzollern (argint și negru). Tenanții scutului sînt: în dreapta – femeia dacă ținînd în mînă un pumnal; în stînga – un leopard lîonat. Întreaga reprezentare era plasată sub pavilion. Deviza NIHIL SINE DEO.

Conform legii din martie 1872, s-a adoptat o nouă stemă. Aceasta se înfățișa astfel: scut scartelat, cuprinzînd în primul cartier, pe fond albastru, o acvilă de aur cruciată și încoronată, purtînd în gheare însemnele puterii – toate de același metal; în cartierul secund, pe roșu, capul de bour avînd steaua între coarne; în cartierul trei, tot pe roșu, s-a plasat o reprezentare desemnînd Oltenia: un leu de aur ieșînd dintr-o coroană deschisă și flancat la dextra de o stea – ambele de același metal; în ultima partițiune, pe albastru, doi delfini affrontați de argint – simbolizînd regiunea maritimă a țării. În scutul central s-au înfățișat armele familiei Hohenzollern. Susținătorii scutului erau doi lei. Deviza NIHIL SINE DEO. „Noua stemă – aprecia V.A. Urechia, unul dintre cercetătorii evoluției heraldicii românești – icoană a noii stări de lucruri, exprimă totodată idealul românesc – operă a viitorului”. El arăta că orice „dorite evoluțiuni viitoare” erau deja simbolizate în stema țării: prin lei, soare și lună – vechi însemne dacice – și prin pasărea heraldică, amintînd acvila romană, prezentă în stema României și în armele Transilvaniei.

Cucerirea independentă și proclamarea Regatului au fost și ele reflectate în stemă, prin plasarea, deasupra scutului armoriat, a coroanei de oțel și adăugarea însemnului decorativ „Coroana României”.

Înfăptuirea Marii Uniri, la 1 decembrie 1918, a necesitat, desigur, alcătuirea unei noi steme de stat, menită a exprima codificat înfăptuirea marelui deziderat al unității naționale. Preocupările în acest

sens au fost insistente încă din 1919, dar noua compoziție a fost definitivată de Comisia consultativă heraldică creată abia în 1921. Preluînd cele mai valoroase însemne naționale, alcătuit conform uzanțelor heraldicii și avînd o mare expresivitate, noul însemn național românesc se înfățișa astfel: scut albastru încărcat cu o acvilă de aur, cruciată, încoronată și purtînd sceptrul și sabia, toate din același metal. Pe pieptul păsării heraldice s-a plasat un scut sfertuit cu insișiune, mobilat în felul următor: în cartierul prim, pe azur, acvila cruciată de aur, cu ciocul și ghearele roșii, însoțită în partea superioară a cîmpului de astrul zilei și de cel al nopții (crai nou), de același metal – simbolul tradițional al Țării Românești; în cartierul doi, pe fond roșu, un cap de bour negru, avînd între coarne o stea de aur formată din cinci raze, și flancat la dreapta de o roză, la stînga de o semilună conturată, ambele din același metal – herbul Moldovei; în cartierul trei s-au inclus figuri heraldice desemnînd Oltenia și Banatul (pe roșu – un leu de aur trecînd spre dreapta pe un pod de același metal plasat peste valuri naturale). În cartierul patru au fost așezate însemnele Transilvaniei: scut tăiat de un briu îngust roșu, cuprinzînd în partea superioară, pe azur, o acvilă ieșîndă, naturală, însoțită în partea superioară de soare și semilună, ambele de aur, iar în cea inferioară, pe un fond de aur, șapte turnuri roșii dispuse 3.4. În insișiune s-au reprezentat, pe cîmp de azur, doi delfini affrontați de aur, simbolizînd Dobrogea. În centrul reprezentării – armele familiei regale – scut scartelat, argint și negru. Scutul încărcat cu acvila armoriată este timbrat de coroana de oțel, susținută de doi lei de aur affrontați și împodobit cu colanul Ordinului „Carol I”. Pe o eșarfă de azur, plasată în partea inferioară, s-a scris deviza NIHIL SINE DEO. Toată această compoziție era plasată sub un pavilion din purpură, câpșuit cu hermină și prins într-o coroană închisă.

Maria DOGARU

STEMA ROMÂNIEI CONTEMPORANE

În decembrie 1989, ruperea stemei regimului totalitar din centrul steagurilor a reprezentat o reacție spontană a revoluționarilor. Ei elimină astfel un însemn artificial, necorespunzător tradiției, străin românilor. Prin aceasta, stema unui regim detestat a fost eliminată. Doi ani mai târziu, la 21 noiembrie 1991, Adunarea Constituantă a aprobat, cu peste patru cincimi din numărul total al votanților, noua Constituție, sancționată apoi de națiune, la 8 decembrie 1991, prin referendum. Prin articolul 12 al legii fundamentale se stabilea că „stema țării și sigiliul statului sînt stabilite prin legi organice”.

In 1992, o comisie parlamentară, alcătuită din reprezentanți ai Senatului și ai Camerei deputaților, corespunzând unui larg spectru politic, a pregătit proiectul de lege și a hotărît proiectul noii steme a țării. La 10 septembrie 1992, Senatul și Adunarea deputaților au adoptat legea „privind stema țării și sigiliul statului”, promulgată la 19 septembrie 1992 de președintele României.

„Stema României – se arată în cel dintîi articol al legii – simbolizează statul român național, suveran și independent, unitar și indivizibil”. În același articol, sînt descrise cele două scuturi suprapuse. În scutul cel mare, albastru, o acvilă de aur cu capul spre dreapta, cu ciocul și ghearele roșii, cu aripile deschise, cu o cruce ortodoxă de aur în cioc, ține în dreapta o sabie și în stînga un buzdugan. Pe pieptul acvilei se află un scut mic sferuit cu o insițiune. În cele patru cartiere și în insițiune sînt așezate mobilele heraldice reprezentînd ținuturile românești în ansamblul lor. În primul cartier din dreapta sînt figurează stema Țării Românești: o acvilă de aur pe albastru, cu o cruce în cioc, însoțită în dreapta de un soare și în stînga de o lună nouă, amîndouă însemnele de aur. În cel de-al doilea cartier din stînga sînt este înfișată, pe roșu, stema Moldovei: capul

de bour negru, cu o stea de aur în cinci colțuri între coarne, cu o roză cu cinci petale la dreapta și o lună conturată la stînga, ambele de argint. Stema Banatului și a Olteniei, tot pe roșu, ocupă al treilea cartier din dreapta jos: un curs de apă peste care se ridică un pod de aur, din care iese un leu de aur purtînd un palos în laba dreaptă din față. În cel de al patrulea cartier din stînga jos este cuprinsă stema Transilvaniei. Un briu roșu desparte acest cartier, care, în partea superioară, pe albastru, cuprinde: o acvilă neagră cu cioc de aur, flancată de un soare de aur la dreapta și de o lună de argint la stînga; în partea inferioară, pe aur, șapte turnuri roșii, crenelate, așezate pe două rînduri. Cartierul trei și patru sînt despărțite de insițiune în care, pe albastru, doi delfini de aur afrontați, cu cozile ridicate, reprezintă ținuturile Mării Negre.

Realizată cu destulă întîrziere, la aproape trei ani de la revoluție, stema României a reintrat în patrimoniul național. Prin articolul 3 al legii evocate, s-a stabilit că „Stema României, în culori, va fi așezată în sediile tuturor autorităților publice, instituțiilor de învățămînt, misiunilor diplomatice, oficiilor consulare, reprezentanțelor comerciale ale României în străinătate, precum și în saloanele navelor sub pavilion românesc”. Potrivit aceleiași legi – articolul 4 – stema urmează să fie înfișată în sigiliile autorităților, pe acte și imprimate, pe moneda națională.

Capitolul II al legii este consacrat sigiliului statului, definit a fi „insemnul suveranității naționale”, prin care se garantează „autenticitatea actelor statului”. Sigiliul înfișează stema țării, cu inscripția *România*, „în exergă, în partea inferioară”. Sigiliul statului este încredințat spre păstrare Ministerului afacerilor externe.

În capitolul III se precizează că autoritățile publice își pot elabora însemne heraldice și sigilii, „în condițiile legii”, iar

stemele de județe, municipii, orașe și comune, elaborate „cu avizul Comisiei naționale de heraldică și genealogie”, urmează a fi aprobate de guvern.

Legea 102 este completată prin anexe: stema României, colorată și în alb negru, și sigiliul statului în alb negru.

Prin adoptarea noii steme, România a reintrat într-o matcă firească. Pînă în septembrie 1992 eram o excepție nefirească: un stat lipsit de stemă; astăzi, printr-o operă de restituire, România și-a reluat, și pe acest plan, locul cuvenit în familia statelor europene.

Stema actuală reprezintă, în cea mai mare parte a ei, pe cea adoptată în 1921 de Comisia consultativă heraldică: *stema României Mari*. Prin aceasta s-a afirmat o *continuitate*, s-a concretizat pe plan heraldic hotărîrea ca data de 1 decembrie 1918 să fie ziua națională a României.

Din stema de la 1921 au fost eliminate însemnele regimului monarhic existent la acea dată, ținînd seama de forma de stat republicană a României: culorile stemei casei de Hohenzollern – de pe centrul acvilei, precum și diviza acestei case „Nihil sine Deo”. A mai fost eliminată și coroana de pe capul acvilei, neîndrituit după opinia noastră, deoarece era vorba de „coroana de oțel” a Independenței și fiindcă în 1881 n-a avut loc doar încoronarea regelui Carol I, ci *încoronarea României*, înălțarea ei în rang printre statele europene. De altfel, nu întîmplător, în Polonia republicană vulturul alb de pe stemă este încoronat.

Dar această observație critică este minoră față de *realizarea fundamentală*: înzestrarea țării cu stemă și sigiliu de stat și eliminarea unui gol ce se cerea neapărat împlinit. În procesul complicat al tranziției, adoptarea stemei reprezintă un moment de marcantă importanță în dezvoltarea României pe noile ei coordonate istorice. ■

Dan BERINDEI

Biografia generalului Ion Emanoil Florescu (Magazin istoric, nr. 8/1978), figură politică majoră a secolului XIX, urmează să fie scrisă. El rămîne, potrivit expresiei generalului Radu Rosetti, „omul uitat al istoriei românești”. Ion Emanoil Florescu a fost, în două rânduri, prim-ministru (1876 și 1891), ministru de interne și al lucrărilor publice (1865-1866), președinte al Senatului, profesor la Academia de război. În anul 1878 l s-a oferit tronul Bulgariei. Aparținea uneia dintre cele mai vechi familii boierești din Țara Românească, înrudită cu neamul Basarabilor. S-a născut la Rîmnicul Vilcea, în anul 1819, ca al treilea fiu al lui Aga Manolache, vornicul. Bunica dinspre tată era prințesa Ana Ghica.

GENERALUL ION EMANOIL FLORESCU — CREATORUL ARMATEI ROMÂNE MODERNE

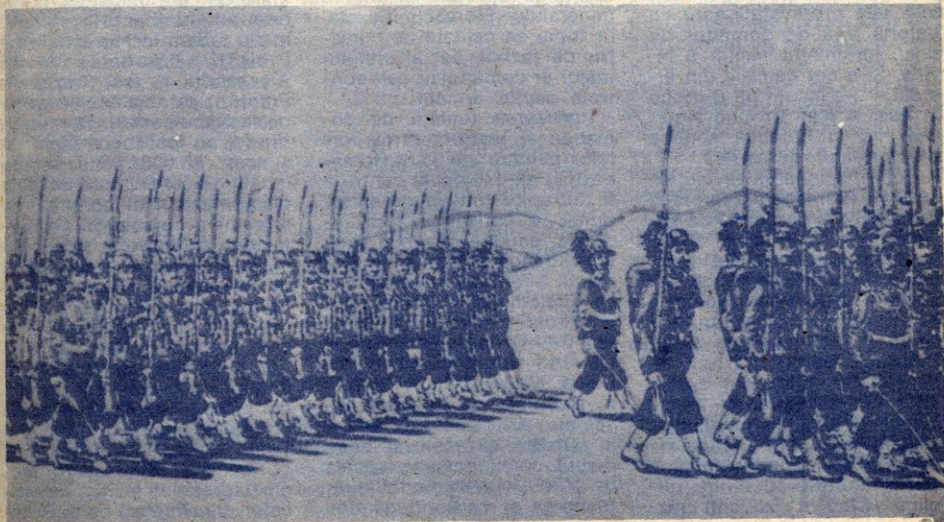
Prof. RADU R. FLORESCU, Boston College - S.U.A.

Viața lui Ion Emanoil Florescu a debutat deci sub cele mai bune auspicii. După ce a absolvit Colegiul Sf. Sava, la 15 ani, el s-a înrolat în armata națională creată prin Regulamentul Organic (Ma-

gazin istoric, nr. 3/1990), cu gradul de juncher. A fost atașat gărzii domnitorului Alexandru Ghica, fratele bunicii lui. În 1835 era înaintat la gradul de praporcic (echivalent celui de locotenent de

azi). Un an mai târziu, pleca în Franța pentru a-și completa studiile. Timp de patru ani a învățat la Liceul Ludovic cel Mare, iar între 1840-1842 a urmat cursurile Școlii Militare. S-a reintors la

Batalion de vînători, la 1861

București tocmai când Ghica era schimbat din domnie — acuzat de necredință față de Rusia —, în locul lui venind Gheorghe Bibescu. Florescu a devenit aghiotant al noului domnitor, la 27 ianuarie 1843, însoțindu-l la Istanbul pentru ceremonia de investitură. Pînă la sfîrșitul anului era căpitan. Tînărul de 23 ani, înalt și subțire, cu ochii de un albastru intens și trăsături fine și regulate, a atras atenția fiicei domnitorului, Ecaterina. La 23 aprilie 1845, cei doi se căsătoreau, în cadrul unei ceremonii cu mult fast desfășurată la palatul domnesc. Darul de nuntă a fost avansarea lui la gradul de maior.

Un ctitor al oștirii

De acum încep și contribuțiile importante la dezvoltarea armatei naționale. A contribuit la crearea a trei noi regimente de infanterie, reorganizarea artileriei, adăugarea la flota de Dunăre a unei noi nave. În 1847 s-a întemeiat școala pentru ofițeri.

Izbucnirea revoluției de la 1848 l-a găsit pe Florescu cu gradul de colonel, însărcinat cu comanda închisorilor țării și principal sfetnic al lui Bibescu în probleme militare. El a avut de depășit atunci o gravă problemă de conștiință: cum să concilieze sentimentele sale prореволюționare cu datoria față de domnitor. În final, jurămîntul militar a învins. Și-a dat demisia din armată și l-a însoțit pe Bibescu în exil. A fost, în mod sigur, cea mai discutabilă acțiune din întreaga sa carieră.

După înfrîngerea revoluției, în 1849, Florescu s-a întors la București. A participat ca voluntar, sub comanda generalului Lüdërs, la campania armatei ruse din Transilvania, fapt pentru care a fost decorat de către țarul Nicolae I. Fratele vitreg al lui Bibescu, Barbu Știrbey — devenit domnitor din aprilie 1849 — l-a reintegrat în armata română. A îndeplinit aceleași atribuții ca și înainte de revoluție, primind în plus și răspunderea lucrărilor publice. Cînd a izbucnit răz-

boiul din Crimeea, în 1853, și-a dat demisia din toate funcțiile avute și s-a înrolat din nou în armata rusă, cu gradul de colonel. Comandant i-a fost același Lüdërs.

Ioan Emanoil Florescu a fost întotdeauna un partizan al unirii celor două principate. Ca deputat în Adunarea ad-hoc, a susținut candidatura lui Bibescu, iar apoi, după eșecul acestuia, a contribuit decisiv la lămurirea aripii conservatoare să îl voteze pe Alexandru Ioan Cuza. Ion Brătianu — care avea puține motive să îl iubească pe Florescu, pentru trecutul său politic — l-a sîrătat atunci pe ambii obraji și i-a multumit pentru ajutor. Iar Cuza l-a reprimat în armată, punîndu-l, la 5 decembrie 1859, secretar la război — pentru Țara Românească. Un an mai tîrziu, cînd s-a creat un minister de război unic, generalul Florescu a fost numit în fruntea lui. Atît Cuza, cît și Florescu s-au străduit, în perioada care a urmat, să realizeze unificarea celor două oștiri. Situația externă — plana pericolul atît al unei intervenții austriece, cît și al uneia otomane — o impunea. Deși cele mai multe dintre reformele militare promovate între 1859-1866 purtau semnăturile amîndurora, inițiativa lor a aparținut, aproape invariabil, generalului Florescu. Acesta, în tripla sa calitate de ministru de război, șef al statului major și comandant șef, controla deplin armata.

Realizarea unității de comandă și restructurarea forțelor militare ale Țării Românești și ale Moldovei pentru a fi cîmpionate într-un organism unitar a constituit, fără îndoială, sarcina cea mai grea din întreaga carieră a lui Florescu. Și-a început activitatea cu diplomația și tactul cei erau caracteristice. A făcut mai întîi vizite de curtoazie la Iași. Au urmat manevre comune. Mutarea capitalei țării la București — ceea ce însemna, din punct de vedere al armatei, că acolo se aflau înaltul comandament, școala de ofițeri, curtea marțială, tendința și cartierul general

— stîrnea la Iași resentimente. Pentru a le aplana, forțele navale — compuse din patru șalupe înarmate cu patru tunuri, pe care erau ambarcați 120 marinari — și-au stabilit sediul la Ismail, în sudul Basarabiei.

Deși era ofițer de cavalerie, generalul Florescu a considerat întotdeauna infanteria drept „nucleul unei armate”, conferindu-i o atenție sporită. Într-o țară mărginită de munți, Carpații, o armă la fel de importantă o formau vîntorii de munte. Florescu a creat primele două batalioane din noua specialitate. În 1863 s-a inaugurat la Iași o școală pentru ofițerii de cavalerie, după modelul celei franceze de la Saumur. Inspirîndu-se din tradiția militară românească și din scrierile lui Bălcescu, Florescu a dat formă materială conceptului „națiunii sub arme”. Unitățile teritoriale existente au fost cîmpionate în două corpuri: dorobanți și grăniceri.

Sentimentul demnității

Așa cum spuneam, la începutul domniei lui Cuza exista pericolul unei intervenții externe. Pentru a-i face față, Cuza a concentrat forțele militare de care dispunea, la începutul lunii aprilie 1859, într-o tabără la Florești, lângă Ploiești. Totodată, Vasile Alecsandri a fost trimis în Franța, pentru a obține arme de la Napoleon III. Demersurile lui au fost încununete de succes, 25 000 puști sosind încă din acel an, cu o corabie piemonteză. Noi cantități de armament au sosit în anii următori. În februarie 1860 s-au început lucrările la arsenalul de la Malmaison, din Dealul Spirei. Un alt arsenal s-a construit la Tîrgoviște. Bino-clul panoramic pentru artilerie — ce avea să fie adoptat ulterior de numeroase armate din lume — a fost inventat de un ofițer român, generalul Toma Ghenea, în acei ani. Tot generalul Florescu a imaginat drapelul militar, un tricolor, bineînțeles, cu cuvinte-

le *Nihil Sine Deo*, cerînd muzicii militare să compună un imn național și cîntece ostășești. În sfîrșit, a inițiat publicarea unei gazete a armatei, *Monitorul oastei*. Roadele muncii sale s-au văzut în timpul mobilizării și manevrelor executate în martie 1860. A asistat la ele și moștenitorul tronului belgian, Leopold, duce de Brabant.

Generalul Florescu a vrut să dea tinerei armate sentimentul demnității. El le-a cerut soldaților și marinarilor să refuze să prezinte arma pentru onor la acostarea unei nave străine într-un port-dunărean, moștenire umilitoare a statutului avut anterior de țările române. De asemenea, ațit armata cît și flota au primit ordine stricte să se opună cu forța oricărei încercări de violare a granițelor. Așa s-a și întîmplat la 4 februarie 1860, cînd sublocotenentul de grăniceri Simion Mihăilescu a deschis focul împotriva unor contrabandisti turci. Iar în septembrie 1863 s-a înregistrat un schimb de focuri între marinari austrieci și poliția din Turnu Severin.

În luna august 1865, cînd „monstruoasa coaliție” (*Magazin istoric*, nr. 11/1973) a încercat să profite de absența din țară a lui Cuza, aflat la Ems, în Germania, și să îl răstoarne prin forță, generalul Florescu a scos trupele în stradă și a deschis focul. La întoarcerea sa, acasă, Cuza l-a mulțumit, dar apoi, brusc, l-a demis, vrînd să potolească opoziția. A fost o gravă eroare politică, ce avea să îl coste tronul în final. După lovitură de stat din februarie 1866, care l-a adus pe tronul României pe Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, generalul Florescu a cerut trimiterea la curtea marțială a ofițerilor care participaseră la complot. Prietenia lui cu Cuza a durat pînă în 1873, cînd fostul domnitor a murit. Și, în mod firesc, s-a retras din viața politică în primii ani de domnie ai lui Carol I.

Dar noul suveran s-a confruntat cu un val de nemulțumiri tot mai mari, mai ales

după războiul franco-prusac (1870-1871) și scandalul provocat de afacerea Strousberg (*Magazin istoric*, nr. 2-5/1979). După ce s-a gîndit mai întîi să-și dea demisia, Carol I l-a numit prim-ministru pe Lascăr Catargiu în martie 1871, iar la Ministerul de război l-a adus pe generalul Florescu. Într-o scrisoare către tatăl său, Carol I argumenta astfel măsura luată: „Generalul Florescu a fost criticat în 1866 pentru că s-a arătat devotat lui Cuza. Ofițerii credincioși lui Cuza sînt tocmai cei pe care mă pot baza pentru că ei au fost credincioși unui principiu, nu unei persoane”. Iar în *Memoirile* sale, principele îl descria astfel pe ministru: „un om energic, a cărui înfățișare marțială exercită o fascinație dublată de manierele sale elegante”.

Între cei doi a existat o stimă reciprocă. Ei aveau același obiectiv: pregătirea armatei române pentru cîștigarea independenței pe cîmpul de luptă. Și nu există nici o îndoială că armata română — care a cîștigat aprecierea specialiștilor pe cîmpurile de luptă din Bulgaria, în 1877-1878 — și-a atins obiectivul datorită modernizărilor introduse în timpul celor cinci ani cît s-a aflat generalul Florescu la conducerea Ministerului de război.

Remarca atașatului turc

Efortul lui Florescu s-a concentrat asupra legii „unităților teritoriale” din 1874, care au căpătat o nouă importanță și identitate: *dorobanții* (acum călări și rebotezați călărași), *grănicerii* și *mi-lițienii*. Tinerii între 21 și 37 ani serveau, prin rotație, sub arme. Rezerviștii erau chemați 15 zile, toamna, pentru a participa la manevre. „Noi avem o armată teritorială organizată cum nu mai există nicăieri, căci noi putem asigura de patru ori mai mulți bărbați instruiți decît ne-ar permite alocățiile bugetare

anuale. Această tradiție unică... a cîștigat admirația specialiștilor din alte țări”. Și, într-adevăr, modul cum s-a făcut mobilizarea pentru manevrele din 1874 — la care au participat 18 000 soldați —, întreaga desfășurare a exercițiului au cîștigat aprecierea unanimă a observatorilor militari. Semnificativă a fost remarca atașatului militar turc, care, întorcîndu-se către colegul său britanic, colonelul John Morris, a spus: „Ar fi în interesul Turciei să acorde independență României și apoi să formeze o alianță cu această țară”. Iar într-un ordin datat 23 noiembrie 1874 și adresat cadrelor de comandă din unitățile teritoriale, generalul Florescu afirma: „În acest an, practic toți reprezentanții armatelor europene au asistat la manevrele noastre. Am credea că pot afirma că armata noastră a făcut o excelentă impresie asupra tuturor observatorilor străini. Sînt convins că veți înțelege consecințele pozitive ale acestui eveniment important”.

Generalului Florescu nu-i era dat însă să culeagă roadele muncii sale. În martie 1876, cabinetul lui Lascăr Catargiu era demis. După ce a mai girat două luni funcția de prim-ministru, Florescu a fost obligat să se retragă din viața politică, sub un val de acuzații ridicate de liberali, cum că ar fi deturnat fonduri bănești și ar fi achiziționat echipament peste nevoile reale ale armatei. Deși și-a dovedit pe deplin nevinovăția, iar Carol I a acordat totală sa încredere, dușmanii lui s-au dovedit mai puternici. Generalului Florescu i s-a refuzat orice comandă în timpul războiului pentru independență! ■

¹ Autorul este binecunoscut cititorilor *Magazinului istoric*, atît pentru preocuparea sa de a prezenta în străinătate o imagine cît mai corectă a lui Vlad Tepeș, cît și pentru articolele semnate în paginile revistei noastre (nr. 12/1969; 8/1978; 7/1990; 12/1991).

AMINTIRI DIN TIMPUL LUI CUZA

AL. PAPADOPOL-CALIMAH

În continuarea selecției din scrierea memorialistică inedită Amintiri și istorie. 1853-1888 a lui Al. Papadopol-Calimah (1833-1898), păstrată în colecțiile Cabinetului de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române și din care am publicat două episoade în nr. 1 și 2/1990 sub titlul Amintiri din vremea Unirii, prezentăm alte câteva pagini referitoare la evenimente din anii premergători realizării actului istoric de la 24 ianuarie 1859.

Am văzut în episodul publicat în numărul 2/1990 cum antiunioniștii din Moldova — avându-l în frunte pe caimacamul N. Vogoride și cu asentimentul unor puteri străine ostile unirii — au încercat să falsifice alegerile din 1857 pentru desemnarea reprezentanților țării în Divanul ad-hoc de la Iași. Dezvăluite, aceste manevre au stîrnit protestele opiniei publice românești, precum și ale reprezentanților puterilor garante care sprijineau ideea unirii principatelor române. Printre cei care s-au desolidarizat de atitudinea abuzivă, antiunionistă a regimului lui Vogoride

a fost și Alexandru Ioan Cuza, pe atunci pircălab de Galați, care, în semn de protest față de falsificarea alegerilor, și-a dat demisia din funcție.

Relevind aceste momente din cronica Unirii, Al. Papadopol-Calimah consemnează, totodată, entuziasmul cu care masele, reprezentanții lor desemnați în urma noilor alegeri în Divanul ad-hoc de la Iași s-au pronunțat în favoarea unirii, hotărîrea lor impunîndu-se și puterilor europene întrunite în Conferința de la Paris, desfășurată între 22 mai și 19 august 1858.

Ca și la fragmentele publicate în numerele 1, 2/1990, în transcrierea noastră am adoptat normele ortografice actuale, păstrînd însă unele particularități stilistice și lexicale ale autorului. Pentru cursivitatea lecturii, nu am mai marcat prin trei puncte întreruperile din text. Intervențiile explicative din paranteze drepte, notele de subsol, precum și titlul și substituirile ne aparțin. Datele sînt pe stil nou.

I.L.

Deputații țărani aclamă Unirea

Era pircălab (prefect) atunci la Galați alături de Alecu Cuza, adjutant domnesc care avea și rangul civil de mare vornic. Alegerile se influențau de Vogoride la Galați în ascuns de Cuza, în sens de-a se alege deputați separatiști. Alecu Cuza, indignat de asemenea uneltiri, trimise caimacamului Vogoride în ziua de 24 iunie 1857 demisiunea sa de pircălab. Iată această memorabilă demisiune, minuta căreia se află de atunci în păstrarea mea:

„Excelență! Strigările și jăluirile cetățenilor de toate clasele din Galați, nu mai puțin și a locuitorilor întregului ținut, pentru amenințările ce li se face de către sameșul [administratorul financiar] ți-

nutului și [de către] întregul Comitet al alegerilor pentru Divanul ad-hoc, spre a-i spăimînta și cu așa chip a le ridica și a le năbuși sloboda expresie îndreptătit hărăzită prin înaltul firman pentru convocarea Divanului ad-hoc, găsindu-le bazate pe adevăr, iar urmările tuturor funcționarilor chemați prin posturile ce ocupă la lucrările prescrise prin pomenitul înalt firman, abătute de la glăsuirea legilor: 1. Publicarea listelor schimbate prin adăugiri de persoane și ștergerea acelor trecute în listele trimise de Isprăvnice și primite de la privighetori [supraveghetori] și eforie; 2. Schimbarea fără motiv a privighetorilor vrednici și cu caracter cinstit și înlocuirea lor prin persoane în toate privirile nedestoinici și primejdioși, într-un timp așa de gingaș și critic pentru țară; 3.

Membrii Comisiei europene care au consultat, în 1857, locuitorii principatelor în privința dorinței lor de Unire

Sistemul terorismului ce de la lipsa iscălitului din oraș se aplică îndeobște, precum de pildă, călcarea locuinței d-sale stolnicului Ghiță Ale- vru în puterea nopții de către d-lui sameșul, maiorul Christe și polițmaistrul orașului în temeiul poruncii excelenței voastre, slobozită după spusa numitului maior pe cînd iscălitul se afla în orașul Iași, încă tăinuit [pe ascuns], precum excelența voastră nu veți putea tăgădui, și cu rezon ascuns de mine, căci aș fi fost stavilă unor așa nedreptăți și niciodată unealtă rușinoasă a cîrmuirii; 4. Procedura nelegiuită a Comitetului de alegeri prin respingerea ce face tuturor persoanelor cu drepturi, fără a li se arăta rezioanele pentru care le respinge precum s-au urmat cu razeșii din Zmălți și cu mai mulți boieri; 5. Debatățiile [dezbatările] Comitetului închipuie [false] cer în adevăr și în faptă plinirea unor dispoziții afară de textul firmanului; 6. Înlăturarea de la Comitet a iscălitului și trimiteră lui în misie în Basarabia moldovănească [în cele trei județe revenite la Moldova, după războiul Crimei], tocmai în timpul unor asemenea

delicate împrejurări și cînd, după glăsuirea înaltului firman, urma neapărat a se afla față și a prezida acel comitet; 7. La opt mahalale întregi ridicate drepturile hărăzite prin înalt firman, toate acestea fiind lovitoare, pe de o parte, în dreptățile pămîntenilor, iar pe de alta în înțelesul înaltului firman, bazat pe tratatul de Paris și după arătarea verbală ce am făcut atit excelenței voastre cit și d-lui ministru din lăuntru spre stăvilirea lor, socotindu-le provenite numai de la ampoloiați subalterni, nevăzînd însă nici o măsură luată, iar măsurile înspăimîntătoare predominînd și sporînd în tot ținutul Covurluiului mă vād silît, cu o vie părere de rău, împotriva dorinței și datoriei ce am de a sluji Patriei într-o vreme așa gingașă, a vā cere demisionarea mea de la funcția de pîrcălab, fiind o tristă povară sub un asemenea sistem. 1857, iunie 24".

Demisiunea lui Alecu Cuza a fost o lovire cumplită pentru guvernul separatist al Moldovei. Caimacamul amenință pe Cuza să-l degradeze, dar Cuza îi răspunde că-l desfiide a face aceasta fără judecată. Această demi-

siune se publică în *Steaua Dunării*, ce apărea la Bruxelles în franțuzește. Ea se mai publică mai tirziu tot în

în p. 10: Al. I. Cuza în uniformă de maior de „lăncieri” (cavalerie)

În pofida manevrelor caimacamului N. Vogoride, unioniștii moldoveni și-au afirmat voința

traducere franceză și într-o broșură sub titlul *L'Autriche et le Prince Roumain* [Paris, 1859].

Alte alegeri se făcură, dar după intervenirea împăratului Napoleon III, și Divanurile ad-hoc se deschiseseră în Iași la 22 septembrie 1857, iar în București la 30 septembrie 1857.

Nu este de prisos să însemnăm aici numele deputaților Divanurilor ad-hoc. Este totdeauna bine ca urmașii să păstreze amintirea înalțărilor lor. A nu-și aduce aminte de cei ce s-au luptat, au jertfit și au suferit pentru propășirea țării este a crește generații de ingrați, este a înșufla copiii uitate și necunoscători către părinții lor [urmează lista deputaților; această listă a fost publicată și în *Magazin istoric*, nr. 6/1975 și nu o mai reluăm în numărul de față].

Un singur stat — România

În ședința de la 7/19 octombrie 1857, Divanul ad-hoc al Moldovei rosti dorințele țării. [Printre acestea:] I. Respectarea drepturilor principatelor și îndeosebi a autonomiei lor, în cuprinderea vechilor capitulații încheiate cu înalta Poartă în anii 1393, 1460, 1511 și 1634; II. Unirea principatelor într-un singur stat, sub numele de România [*Magazin istoric*, nr. 7-8/1975].

Din 83 de deputați din care era compus Divanul ad-hoc al Moldovei, 81 au votat și aclamat aceste propuneri și numai doi au votat contra. Între deputații care au susținut-o și au votat-o erau maiorul Alecu Cuza și vornicul Costachi Negri, ambii deputați ai orașului Galați, cel mai mare și mai însemnat dintre orașele Moldovei, după Iași, și Mihail Kogălniceanu, deputatul marilor proprietari din Dorohoi. Tustrei aceștia erau mențiți să aibă o mare parte și o pagină mare în istoria românilor.

„Noroc bun!” strigau deputații țărani, iscăbind propune-

rea și votînd-o în Divanul ad-hoc. Și unul din ei, Ioan Roată, deputatul țăranilor din ținutul Putna, a zis: „Noi nu știm a ura, dar Dumnezeu știe a se îndura”.

Divanul ad-hoc al Valahiei, în ședința sa de la 9/21 octombrie 1857 rosti și el, cu unanimitate, dorințele Țării Muntenesti.

Reprezentanții Europei și ai înaltei Porți, văzînd voturile Divanurilor ad-hoc, le supuseră Congresului de la Paris, prin raportul lor din 7 aprilie 1858¹. Ei au stat în Moldova și în Valahia pînă în primăvara anului 1858.

Congresul de la Paris, după lungi și grele dezbateri, urmate în 19 ședințe, activitatea cărora este cuprinsă în 19 protocoale, proiectă și votă, după concesiuni reciproce, *Convențiunea* încheiată la Paris la 7/19 august 1858,² în 50 de articole și cu o anexă de 23 articole, conținînd stipulațiuni electorale pe care Europa și înalta Poartă le da ca un fel de constituție Moldovei și Valahiei.

Convențiunea întîmpină o greutate mare în țară, chiar de la nașterea ei. Ca veșnică mărturie și protestatie că Moldova persistă nestrămutat în dorințele românilor, roșite prin voturile Divanurilor ad-hoc, caimacamia Moldovei³, prin ofisul ei din 6 noiembrie 1858, ordonă ca toate actele judecătorești ale tuturor tribunalelor din Moldova să poarte titlul de *Principatele Unite Moldova și Valahia. Căimăcămia Moldovei*. Același ordin se repetă tuturor autorităților administra-

tive din Moldova. Austria nu vroi să recunoască titlul de *Principatele Unite*. Consulul general al Austriei din Iași protestă și refuză să primească corespondențele, pașapoartele și actele ce-l purtau.

Izbucni deci un conflict serios între Austria și Moldova, la care se asociară cu Austria, Turcia și Ingliteră. La 9 noiembrie 1858, printr-un alt ofis al caimacamiei, sub nr. 26, se ordonă însă să se desființeze toate peceteile vechi ale autorităților și să se facă altele, avînd în mijlocul pecetilor marca Moldovei, iar deasupra mărcii inscripțiunea *Principatele Unite Moldova și Valahia* și sub marcă numele autorității.

Era atunci în Moldova, în capitala Iași, o instanță — Divanul de Țărituri sau Curtea de confirmații — care avea în competența ei supremă toate ipotecile, expropriațiile silite, vânzările de bunăvoie, depozitele și toate actele de notariat din toată Moldova. Eu eram atunci (1859) membru al acestei curți și locțiitor de președinte al ei. Această curte avu un rol hotărîtor în conflictul de mai sus. După legislația de atunci, citațiile în procese, somațiile pentru plăți de datorii, publicațiile de vânzări silite de ipoteci ale supușilor străni li se comunicau prin consulatele lor respective. Dar consulul general al Austriei nu vroia să le primească, îndată ce da cu ochii peste titlul de *Principatele Unite Moldova și Valahia*. Curtea luă atunci de la sine și pe răspunderea ei hotărîrea ca, în temeiul raportului agentului judecătoresc sau a poștei că consulatul a refuzat să primească actul, procesul să se judece, vinzarea silită să se efectueze, considerînd procedarea ca indeplinută. Această dispoziție luată și executată de membrii Curții se urmă fără cruțare. Un articol scris și subscris atunci de mine în *Steaua Dunării* dovedea că purtarea consulatului austriac din Iași era arbitrară și contrară convențiunii de la Paris. ■

¹ Textul acestui document — relevant pentru dorința unanimă a românilor de a se uni într-un singur stat —, intitulat *Raport asupra reorganizării Principatelor Moldova și Muntenia adresat Congresului din Paris de Comisiunea europeană, încheiat la 7 aprilie și semnat la 13 aprilie 1858*, a fost publicat pentru prima oară în limba română în *Magazin istoric*, nr. 8, 9/1976.

² Protocoalele Conferinței de pace de la Paris din 1858 au fost publicate de revista noastră în nr. 1/1975, iar textul *Convenției* din 19 august 1858 în nr. 10/1976.

³ În octombrie 1858, N. Văgăreanu a fost înlocuit cu o caimacamie formată din Ștefan Catargiu (ulterior, în locul său, Ioan A. Cantacuzino), Vasile Sturdza și Anastase Panu.

DIMITRIE A. STURDZA: „Academia —

cel dintîi institut de cultură națională“

GABRIEL ȘTREMPEL

Aminteam în numărul trecut, 12/1992, al revistei de preocupările lui D.A. Sturdza (1833-1914) pentru numismatică și istorie. Adunase o colecție însemnată de monede și medalii, în special emisiuni ale domnilor români. O imensă arhivă de documente istorice vechi și contemporane completa materialul documentar ce l-a servit la studii și publicări masive de acte. În sfîrșit, o vastă bibliotecă, una din cele mai bogate biblioteci particulare, se adăuga informațiilor de tot felul, necesare preocupărilor sale atît de variate.

Focarul sacru al ideilor

Participă la prima ședință abia la 14 august 1874, fiind inclus în două comisii de lucru: pentru examinarea conținuturilor Societății și facerea bugetului (îndeletniciri pentru care avea o pregătire specială) și în comisia pentru examinarea traducerilor din autorii latini. Sîntem în perioada latinistă a Academiei, cu toate exagerările cunoscute, cînd traduceri ale autorilor clasici formau capul de afiș al programului editorial. Alături de el, printre alții, se aflau ardelenii Aug. Treboniu Laurian și Iosif Hodoș.

Cîteva zile mai tîrziu, la 18 august, neputînd participa la ședință, trimite o scrisoare președintelui, același Laurian, prin care îl înștiințează că dăruiește Societății o colecție de portrete ale domnilor români, gravuri de autentică valoare istorică, însoțite de un studiu aprofundat și un catalog științific asupra colecției. Studiul a și fost publicat în *Analele Academiei* din acel an, 1874. Se puneau în

acest fel bazele viitorului cabinet de stampe al Academiei, ce avea să devină sursa inepuizabilă de documentare iconografică pentru toate categoriile de cercetători, pe care D.A. Sturdza n-a încetat să-l îmbogățească cît a trăit.

În anul 1874 el va fi deosebit de activ și plin de inițiativă. Nu-i plăceau unele reguli statornicite, care făceau ca activitatea academică să lîncezească, adesea. Timpul de lucru, de la 1 august la 15 septembrie, îl găsește nepotrivit: este miezul verii, cînd oamenii merg să se odihnească. De altfel și durata este prea scurtă pentru cîte ar trebui făcute pe plan academic. Dorește activitate permanentă, schimbare a statutului, care să lărgească numărul membrilor și să dea mai multă viață Societății. Laurian, președintele, îi răspunde în aceeași ședință din 19 august 1874, că mijloacele Societății sînt slabe, că nu se pot întinde prea mult, dar că ar fi de acord să se prelungească timpul de lucru al sesiunilor.

D.A. Sturdza va fi acela care va elimina treptat, prin

La 15 septembrie 1871, într-o ședință a Societății Academice Române, prezidată de August Treboniu Laurian, la propunerea lui Alexandru Odobescu, D.A. Sturdza-Miclăușanu este ales în unanimitate membru titular al prestigioasei instituții. Nimeni nu s-a gîndit atunci că noul ales se va identifica cu interesele Academiei pînă într-atît, încît două decenii mai tîrziu viața academică era aproape de neconceput fără prezența acestui mare administrator și mecenat.

măsuri bine chibzuite și deosebit de abile, situația financiară jenantă a Academiei, dîndu-i posibilitate să se alinieze și din acest punct de vedere, celorlalte mari academii europene și să-și îndeplinească obligațiile statutare privind premiile de cărți, acordările de burse și publicările de documente și alte lucrări de certă valoare științifică. Cîte testamente făcute în folosul Academiei n-au avut ca punct de plecare sugestia viitorului secretar perpetuu care a fost Dimitrie (Mitiță) Sturdza și cîte donații și transferări de colecții prețioase n-au fost făcute la sfatul și îndemnul acestui mare patriot!

O zi după discuția cu privire la programul academic, în ședința din 20 august, D. Sturdza se ridică împotriva manierei în care a fost conceput dicționarul limbii române. Acesta trebuie să pornească nu de la limba actuală a omului, ci de la lexicul vechii literaturi și din limba poporului. De altfel, două săptămîni mai tîrziu, va fi ales în comisia pentru revizuirea dicționarului.

Tot ce România posedă ca tezaure istorice

În ședința din 18 septembrie 1876, D.A. Sturdza pune bazele cabinetului numismatic al Academiei, dându-i colecția sa de 450 monede și medalii românești, împreună cu o ladă de fier, în care să fie păstrate. În anii 1875-76 prezența sa la Academie a fost întâmplătoare, căci stătea mai mult la Miclăușeni, dar începând cu anul 1877, activitatea și influența lui vor crește necontenit. Acuma, în 8 septembrie, donează el manuscrisul *Psaltirii* lui Dosoftei, cu rugămintea expresă de a fi publicată de către Academie. O săptămână mai târziu ridică problema de principiu a editării vechii literaturi și, mai ales, a cronicilor, căci, va spune el într-o altă ședință, „istoria noastră proprie primează ori ce alte ramuri. O națiune trebuie mai întâi a-și cunoaște viața ei proprie, pentru a vedea pozițiunea în care se află, calea pe care trebuie să apuce, pentru a căpăta puterile necesare...”

Un an mai târziu, în ședința din 24 august 1878, depunând cu o adresă la Societate câteva medalii, hărți, numeroase gravuri, foi volante ș.a. mărturisește: „Una dintre dorințele mele cele mai fierbinți este de a vedea întrunit la un loc tot ce România posedă ca tezaure istorice. Numai astfel rămășițele ce ne-au rămas de la străbunii noștri vor fi asigurate de vijeliile timpurilor. Sub ce scut mai sigur s-ar putea pune aceste tezaure decât sub acela al Societății Academice Române care, am credință fermă, va fi totdeauna focarul sacru al ideilor celor mai luminate, celor mai culte și celor mai pline de durere de patrie și de națiune...”

Tot în anul 1878 (ședința din 2 septembrie), președinte fiind Ion Ghica, D.A. Sturdza vorbește despre necesitatea de a se aduna la Biblioteca Societății cărțile, ziarele și

alte publicații contemporane, care pot să fie utile în viitor pentru istorie și exprimă dezideratul să se facă prin Corpurile legiuitoare un decret prin care să fie obligați toți tipograful și litograful ca să trimită Societății câte 2 exemplare gratuit, cu scutire de taxe postale. Este prefigurarea legii depozitului legal, ce se va vota cîțiva ani mai târziu, la 12 aprilie 1885, la stăruințele sale. Cît privește adunarea presei contemporane, aceasta a fost urmată cu multă stăruință și așa se face că astăzi posedăm toate aparițiile veacului trecut, conservate în depozitele Bibliotecii Academiei Române.

Tot pe linia interesului major pentru dezvoltarea cercetătorilor de istorie din sinul Academiei se situează și preluarea, în 1879, a sarcinii editării documentelor externe privitoare la istoria românilor adunate de Eudoxiu Hurmuzachi (*Magazin istoric*, nr. 11/1974). Aceasta se face la sugestia lui D.A. Sturdza din 17 august 1879, care spune că membrii comisiei înstitute în acest scop pe lângă Ministerul instrucțiunii, cu excepția lui Theodor Rosetti, sînt toți membri ai Academiei Române și pot foarte bine lucra în sinul acesteia. În felul acesta, sarcina editării celei mai mari colecții de documente a fost trecută sub auspiciile Academiei și, de-a lungul anilor, el va manifesta o grijă specială progreselor în tipărire. Chestiunea nu a fost însă simplă. Un an mai târziu, la 12 septembrie 1880, D.A. Sturdza va face un expozel al afacerii documentelor Hurmuzachi, dînd lectură corespondenței dintre el și Hurmuzachești, din care rezultă că el era imputernicit de aceștia în publicarea lor, dar că diferiții miniștri ai instrucțiunii n-au respectat clauzele donației și au cheltuit banii alocați pentru aceasta. Trecerea publicării în sarcina Academiei este o garanție de seriozitate și respectare a tuturor clauzelor.

Lui D.A. Sturdza îi datorăm, în cea mai mare parte, salvarea bogatelor colecții de

vechi manuscrise și tipărituri auzirile prin podul mănăstirilor, pradă rozătoarelor și insectelor. Manuscrisele de la Neamț, Bisericieni, Bistrița, Putna, Hangu, Secu, Sinaia, Cozia, Căldărușani, Ghighiu etc. etc., cele de la Seminarul Central, de la Muzeul de Antichități, întreaga Bibliotecă Centrală și altele altele ce scăpă condelului au fost trecute sub oblăduirea Academiei prin grija, atenția și, adesea, din dispoziția lui D.A. Sturdza, ca prim-ministru sau ministru al instrucțiunii.

Prețioase manuscrise donate

În 1879, D.A. Sturdza depune la Academie unul din cele mai importante manuscrise privitoare la istoria Moldovei, *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița*, insistînd, ca de obicei, pentru publicarea lui. Aceasta nu se va face însă decît foarte târziu, în anul 1941.

Amîndoi anii academici, 1879 și 1880, vor fi plini de donații de colecții, căci rare erau ședințele la care Sturdza să se fi prezentat cu mina goală. În ședința din 2 mai 1880, președintele citește în plenul academic scrisoarea lui D.A. Sturdza (aflat la Berlin) prin care dona prețiosul manuscris de texte mähăcene din sec. XVI, cunoscut sub numele de *Codex Sturdzanus* și publicat de B.P. Hasdeu în *Cuvinte din bătrîni*, tomul II. Tot atunci depune la Academie o mare colecție de documente, începînd cu vremea lui Alexandru cel Bun, „pentru a pune începutul unui muzeu diplomatic național”. Mulțimea documentelor dăruite de el și de mulți alții, la sugestia lui, a transformat acest nucleu muzeal într-o vastă colecție de studiu, a cărei destinație expresă de a fi bun academic n-a fost respectată de guvernăntii comuniști de ieri și iată, ciudat lucru, nu este respectată nici de cei actuali, care refuză cu obstinație restituirea ei (*Magazin istoric*, nr. 7/1990).

În martie același an, Sturdza insistă pentru cumpărarea unor piese numismatice de mare interes pentru noi, din colecția principelui austriac Montenuovo, al căror preț de vânzare se ridică la 7 500 lei aur. Cum Academia nu dispunea de întreaga sumă, D.A. Sturdza ia asupra sa acoperirea a 2 500 lei, pe care îi obține din donațiile unor persoane particulare rămase anonime.

O problemă de maximă acuitate pentru Academie, căreia D.A. Sturdza i-a consacrat toată atenția, a fost aceea a localului. Academia funcționa în localul Universității în câteva încăperi, cu colecțiile înghesuite, rău conservate și imposibil de prelucrat. Încă din anul 1878 se poartă discuții aprinse în jurul a tot felul de propuneri menite să rezolve această situație. În ședința din 21 noiembrie 1880, el reia discuția, stăruind pentru rezolvarea ei. Nu crede că o subscripție națională ar putea realiza fondurile necesare. Guvernul trebuia determinat să-și asume sarcina localului. Și, continuă Sturdza: „Nu este destul a ne fi afirmat pe tărim militar; entuziasmul acestor izbinde va trece, străinătatea și poziția noastră geografică cer mai mult de la noi, cer să dăm probe, să ne afirmăm și pe tărimul literar și științific. Astăzi, când lumea ne cunoaște, străinii vin să ne viziteze țara și nu avem nimic să le arătăm pe tărim științific“. Tot acum propune ca Biblioteca Centrală a statului, complet dezorganizată, să fie trecută în grija Academiei. Aceasta se va întâmpla îndată după 1900, când Academia va avea local propriu.

În ședința din 22 mai 1881 este dezbătută din nou problema localului și este subliniată nesiguranța colecțiilor, iar în ședința din 6 martie 1882, când Sturdza era președinte al Academiei (a fost președinte o singură dată, în 1882-1884), este reluată cu mult simț de răspundere și patetism. Spune Sturdza, interpellând indirect guvernanții: „Nu ar suferi oare guvernul,

și cu dînsul țara, pierderi ireparabile și neînlocuibile cînd ar arde colecțiunile care există?“ Aceste colecții sînt „cu atît mai prețioase cu cît puține monumente au rămas națiunii în urma vijeliilor cari seculi întregi au trecut peste ea... Așa dară prima cerință pentru ca să ne dezvoltăm este că trebuie să zidim o clădire unde să putem depune în siguranță colecțiunile noastre. Să ne mărginim, apoi, numai aici? Biblioteca noastră trebuie completată și înăvuită pe fiecare an. Cu 2-3 mii lei pe an ea nu se poate nici măcar alimenta. Apoi, dacă vrem o istorie națională, istoria nu se scrie pe născocirile din capul unuia și al altuia, ci pe documente... E de nevoie a cunoaște și a cerceta tot, pentru a scrie istoria noastră națională și fără publicări [de documente] nu putem face nimic. Orice s-ar zice, atîta este cert: că dacă statul nu va așeza baza materială pe care să se ridice și desvolte știința, este imposibil ca țara să progreseze... Fără știința nici o țară nu poate prospera, fără știința vom pierde ce am cîștigat cu atîta muncă“.

D.A. Sturdza înșiră apoi nevoile imediate: „Local mai întîi, fond pentru bibliotecă al doilea, mijloace de investigațiuni și de cercetări al treilea, în fine puțința de a publica toate producțiunile științifice“. El vede și posibilitățile de realizare: „Statul ar trebui să cedeze Academiei cîteva moșii de un venit anual de 100 000 lei, pentru a îndeplini toate nevoile semnalate. Statul a luat averile mănăstirești cînd avea el nevoi mari. Bine a făcut că le-a luat. Dar nu trebuie uitat că averile mănăstirești erau destinate pentru cultura națională. Academia este cel dintîi institut de cultură națională și ea merită de a fi pusă în pozițiune de a produce ceea ce trebuie să producă...“

El nu va avea liniște pînă ce Academia nu va avea sediul propriu. La 7 martie 1889, în raportul general, vorbind de colecțiile Bibliotecii, menționează că au ajuns să

Ministru de externe...

fie cele mai bogate din țară și că numărul celor ce le cercetează este în continuă creștere. Speră într-o rezolvare a localului, într-un viitor apropiat. Și, într-adevăr, un an mai târziu, în ședința din 26 martie 1890, aduce la cunoștință că Ministerul Instrucțiunii a cumpărat pentru Academie casa Cezianu din Calea Victoriei. În sfîrșit, pentru a încheia șirul demersurilor sale, la 26 februarie 1896, fiind prim-ministru, facilitează cumpărarea caselor Minei Zaleski. Începînd cu cele dintîi și cu o dotație de 220 000 lei, înlesnește transformările și amenajările care au dat localul în care și astăzi își are Academia sediul. Înalțul lor, prin cuvîntul președintelui N. Kretzulescu, aduce vii mulțumiri lui Sturdza.

1 023 cărți și 1 600 monede

Reluind înșiruirea citorva acte de mare generozitate către Academie vom preciza că, începând cu anul 1881, proclamarea regatului, Sturdza a luat obiceiul ca la toate sărbătorile naționale, și în special de 10 mai, să rostască în fața plenului academic cite o alocuțiune urmată invariabil de mari donații de colecții prețioase. În ședința din 23 martie 1881, dăruind manuscrise din sec. XVI-XVII precum și documentele Comitetului Unirii din Moldova din 1856 și multe altele privind Revoluția din 1821, el spune: „Prin înălțarea României la rangul de regat se afirmă în fața lumii pozițiunea țării noastre de stat independent, de stat latin, se afirmă că ea are conștiință de datoriile ce i se impun de a fi în etern la Dunărea de Jos o cetate puternică a civilizațiunii occidentale, un focar din care această civilizațiune să se răspindească în Orient...”

Cîteva ani mai târziu, în ședința din 14 martie 1889, tot la aniversarea regatului, donînd diverse colecții, N. Ionescu, membru la Secția istorică, ușor ironic și probabil puțin antimonarhic, îi replică lui D.A. Sturdza că ar fi mai bine să se dezgroape și datele mari din istoria cea ve-

che a românilor, ca spre pildă Ștefan cel Mare, pentru ca secretarul general să aibă mai dese ocazii să facă daruri. Replica lui Sturdza, reținută și demnă în același timp, n-a întârziat: „Cunosc și eu, ca și dl. Ionescu, ca și noi cu toții, datele cele mari ale istoriei noastre naționale celei vechi. Cu toții le venerăm și le iubim din toată inima. Dar totdeauna mi s-a părut că nici una din cele vechi nu se poate asemăna cu cele ale istoriei noastre moderne. Nu putem uita că după mulți secol de împilare din partea tuturor vecinilor noștri ajunsesem într-o stare atât de mizerabilă încît nici nevointele noastre cele interne nu le puteam pune singuri la cale, iar principii noștri erau considerați ca niște guvernatori de provincii și tratați ca atare. Datele cele mari ale istoriei noastre moderne însemnează nu numai faptele acelea prin cari toată mizeria trecutului a fost scuturată, ci și acele fapte prin cari s-a creat o nouă ordine de lucruri... care smulgînd definitiv pe români din somnolența în care a picat răsăritul european, i-a legat din nou cu omenirea apuseană, care stă continuu în capul dezvoltării și a propășirii popoarelor, o ordine de lucruri care... ne-a făcut nu numai să renaștem ca popor, ci a înălțat statul român la o pozi-

țiune independentă și la o însemnătate internațională precum nu am mai avut-o în alt timp. Serbind aceste mari zile moderne, răspîdim din ce în ce mai mult în popor conștiința despre importanța acestor zile și despre importanța rezultatelor lor...”

Există în sinul unor membri ai Academiei ideea că aceasta ar trebui să se unească cu alte societăți culturale, de oarecare prestigiu, cum a fost, spre exemplu, Societatea Ateneului Român. Acest spirit anarhic și deosebit de periculos a fost combătut de Mitiță Sturdza în ședința din 30 martie 1887, prezentînd, ca secretar general, raportul pentru anii 1886-87, cînd spune, textual: „În sesiunea actuală, agitîndu-se chestiunea de a se uni Academia cu Societatea Ateneului Român s-a hotărît ca Academia, sprijinită pe legea din 29 martie 1879, care o recunoaște ca institut național [să] declare că ea nu poate să fie întrunită sau confundată cu o altă instituție literară sau științifică. Academia trebuie să rămînă cea mai înaltă instituție națională de cultură și știință”.

Toți anii, mai bine de trei decenii, sînt dominați de masivele donații în folosul Bibliotecii pe care *Analele* le înregistrează ședința cu ședința. Toate celelalte donații, deloc sporadice, și cumpărăturile adunate la un loc nu pot egala obolul lui Dimitrie Sturdza. Numai într-un an academic, 1884-85, luat la îndeplinire, a dăruit 1 023 volume cărți, inclusiv cărți românești vechi, 56 manuscrise, sute de documente, sute de monede românești, sute de ștampile și hărți și cedează diurna (cum va face în fiecare an) pentru cumpărări de cărți. La jubileul de 25 de ani al Academiei, ținut la 30 martie 1891, pe lîngă numeroase alte colecții, donează nu mai puțin de 1 600 monede românești vechi. Însoțite toate de o scrisoare plină de elogii la adresa instituției pe care o slujea cu atîta pasiune, totală dăruire și dezințere.

...între frunțiișii partidului liberal (primul din stînga, rîndul din mijloc)

D.A. Sturdza este cunoscut ca secretar general perpetuu al Academiei. În realitate, nu exista această demnitate în statutele instituției, dar el a fost reales succesiv de cinci ori, pe o durată de șapte ani, începând cu anul 1884, și a murit ca atare, ultima alegere fiind aceea din mai 1912. Este cea mai elocventă dovadă a imensului prestigiu de care s-a bucurat acest om în sinul Academiei, unde nu se făcea politică și unde nu era loc pentru farse electorale. În tot acest lung interval, un singur conflict s-a ivit, în se-dința din 7 aprilie 1908, când A.D. Xenopol, pretinzând să i se publice în *Anale* un studiu ce nu fusese citit în plen, a determinat demisia secreta-rului general. La stăruințele unei delegații, în frunte cu președintele, Anghel Saligny, a revenit asupra ei, dar nu peste mult s-a îmbolnăvit și mai bine de un an a absentat din viața publică.

Cînd revine, la 24 septem-brie 1910, este salutat cu

multă căldură de vicepreșe-dintele Ioan Bogdan, care spune, printre altele: „Dacă Academia are astăzi atîtea averi, care au servit și vor servi de aici înainte încă mai mult culturii românești, dacă ea posedă colecții așa de bo-gate privitoare la trecutul nostru, cele mai bogate ce există în toată românimea, dacă ea a dezvoltat o activi-tate științifică destul de re-marcabilă în domeniul mai ales al științelor istorice și fi-lologice, pentru cultivarea cărora a fost înființată... știm cu toții că în mare parte me-ritul pentru aceste rezultate se cuvine dumneavoastră. Mai mult decît toți ceilalți membri ai Academiei, dum-nevoastră ați contribuit la mărirea averilor ei, dumnea-voastră ați înmulțit colecțiile ei științifice... Numele dum-neavoastră e legat astfel pen-tru totdeauna cu glorie de al instituției noastre”.

Reintrarea lui în activitate a fost efectivă. A prezentat rapoartele sesiunilor de fiecare

dată, pînă la 30 mai 1914. A susținut în șapte ședințe, *Însemnătatea divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României* (după ce publicase vasta co-lecție de *Acte și documente relative la istoria renașterii României*). La 30 martie 1913 este sărbătorit cu prilejul îm-plinirii vârstei de 80 de ani, cînd se bate și o medalie ju-biliară și se tipărește un volu-m omagial. Se stinge din viață la 21 octombrie 1914, la mai puțin de o lună după moartea regelui pe care l-a slujit cu nemăsurată credință.

Acesta a fost D.A. Sturdza istoric, academicianul, inegalabil Mecena al culturii. În aula Academiei, unde a răsu-nat glasul său atîția ani, se va găsi loc, cu siguranță, într-o zi pentru portretul care îl în-fățișează în toată austerita-tea. Căci generațiile ce se vor succeda vor trebui să știe că inima lui a bătut neconținut pentru durerile și bucuriile neamului. ■

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● Petru Diaconu David — DIN ISTORIA SFINȚILOR POPORU-LUI ROMÂN.

Editura Rompit, București, 1992, 80 pp.: pagini din trecutul ortodoxiei de la noi, consacrate, cum se subintitulează lucrarea, unor „sfinți și martiri eroi - prețioase mărturii ale eternității neamului românesc”; unele dintre stu-dii au apărut în avangarda în revista noastră.

● Dulciu Morărescu — OAMENI DE CULTURĂ ROMÂNI ÎN ARTA MEDALIEI. DICȚIONAR (cu o prefață de dr. Maria Dogaru).

Editura „Exclusiv Publicitate”, București, 1991, 198 pp., 47,50 lei: o reprezentativă carte de vizită a prețurii pe care societatea ro-mânească o nutrește pentru înai-țași.

● Iuliu Paul — CULTURA PE-TREȘTI.

Editura Museion, București, 1992, 208 pp. + LIV pl., 235 lei: monografie ce sintetizează cunos-tințele noastre despre cultura neo-eneolitică din podișul Transil-vaniei.

● Sonia Palty — EVREI, TRE-CEȚI NISTRULI, Ed. II.

Cartea Românească, Bucu-rești, 1992, 208 pp., 200 lei: în-semnările unei supraviețuitoare a deportării din Transnistria, tipărite în colecția *Lumen*, ce apare cu sprijinul financiar al Departamen-tului informațiilor al guvernului României.

● Prof. Vasile-Mihai Câmpeanu — LICEUL „GHEORGHE LA-ZĂR”. SIBIU. COMPENDIU MO-NOGRAFIC. 1692-1992.

Editura Caleidoscop, Sibiu, 1992, 66 pp., cu ilustr.: o carte apărută la cea de a 300-a aniversa-re a unei școli cu frumoasă tradi-ție din Transilvania și care, ală-turi de alte lucrări prezentate în această rubrică, reia o frumoasă tradiție de istorie locală.

● Alexandru Barbu, Valeriu Neamtu — HRISOVUL PĂDURI-LOR DE BRAD (cu un cuvînt in-troductiv de Eugen Simion).

Editura Publi-Ligna SRL, București, 1992, 132 pp., 137 lei: istoria unei așezări de pe valea superioară a Teleajenului, recon-struită pe baza izvoarelor.

● CERCETĂRI ARHEOLO-GICE ÎN BUCUREȘTI, VOL. IV.

Editura Museion, București,

1992, 374 pp.: apărut sub coordo-narea dr. Vasile Boroneanș și dr. Mioara Turcu, volumul reunește studii, comunicări, rapoarte arheo-logice, cercetări arheologice de su-prafață, note și o cronică a cerce-tărilor arheologice bucureștene în-tre 1981-1989.

● MEMORIA. REVISTA GIN-DIRII ARESTATE.

Editată de Uniunea scriitorilor din România, nr. 1—144 pp., 50 lei; nr. 2—144 pp., 50 lei; nr. 3—144 pp., 50 lei; nr. 4 ar fi trebuit să aibă tot 144 pp., dar din motive financiare nu a mai apărut; nr. 5—144 pp., 100 lei: o publicație care își propune să re-dea neamului românesc memoria, într-o viziune largă, nu restrictivă, limitată la perimetrul românesc.

● MĂRTURIE ORTODOXĂ.

Anul XI, nr. 16/1992, 66 pp.: re-vista comunității ortodoxe române din Olanda, ce apare la Haga, pe cheltuiala și prin grija preotului iconom stavrofor dr. Ioan Dură.

● AERONAUTICA.

Nr. 3/1992, 32 pp., 70 lei: pa-gini din istoria mai veche sau mai nouă a aviației române.

BIBLIOTECAR LA PALATUL REGAL (VIII)

G.T. KIRILEANU

Înainte de a parcurge alte pagini din caietul anului 1922 cu însemnările memorialistice inedite ale lui G.T. Kirileanu, cel ce a condus Biblioteca Palatului Regal între anii 1906-1930, să reamintim membrii familiei regale: regele Ferdinand I, regina Maria, prințul moștenitor Carol, principesa moștenitoare Elena, soția sa, principele Nicolae și principesele Elisabeta (căsătorită cu regele George II al Greciei), Maria (căsătorită cu regele Alexandru I al Iugoslaviei) și Ileana.

În jurul acestora se aflau membrii Casei regelui, Casei reginei și aghiotanții prințului moștenitor, după cum urmează: ministrul Casei Regale — N. Mișu; șeful Casei militare — general P. Angelescu; administratorul domeniilor Coroanei — general E. Ballif; maestru de ceremonii — I. Stircea; maestru de vinătoare — A. Mocsony; secretarul particular al regelui — L. Basset; medicul Curții — E. Romalo, I. Mamulea; aghiotanți regali — col. N. Rădescu, col. Fl. Tenescu, lt. col. N. Andrievici, maior E. Skeletti; înalta doamnă de onoare a reginei — Elena E. Mavrodii; doamne de onoare — Irlina J. Procopiu, Constanța N. Cincu, Simona Lahovary; doamne de companie — Caterina E. Ghika, Lucia D. Grecianu, Elisa Gr. Triandafil, Ana Sp. Haret, Maria I. Pilat, Zoe D. Suțu, Irlina N. Butculescu, Elena L. Catargi, Manuela R. Roma; domnișoară de onoare a principesei Maria-Adela Cantemir; secretarul particular al reginei — G. Denize; aghiotanți al prințului moștenitor — gen. N. Condescu, col. N. Condiescu, ofițer de ordonanță — Al. Orășanu.

Cu mulți dintre aceștia, memorialistul se afla în relații apropiate, de colaborare sau chiar de prietenie. În mod deosebit era apropiat de prințul Barbu Știrbey, om politic influent, mare latifundiar, prieten și confident al familiei regale, în special sfătuitor al reginei.

Aceste personaje apar des în însemnările lui G.T. Kirileanu, document memorialistic deosebit de interesant, pus în circuit istoriografic, pentru prima dată, de revista Magazin istoric în urmă cu un deceniu (nr. 3-6/1982, 7/1984, 10-12/1990, 1-4/1991, 6-9/1992).

Să urmărim, deci, alte evenimente și întâmplări de la Palatul Regal în 1922, în preajma încoronării regelui Ferdinand I și a reginei Maria, la Alba Iulia, ca suverani ai României Mari. Precizări privind selecția și transcrierea textului am dat în episoadele anterioare.

În imaginea de sus: memorialistul, în ultimii ani de viață, la Piatra Neamț

În pp. 19-21: momente din timpul ceremoniilor legate de încoronarea de la Alba Iulia din 15 octombrie 1922.

27 iunie. Ieri Denizé mă cheamă la telefon și-mi spune că-s poftit pe-asăară la filmul *Crinul vieții*, ce se va da la Cotroceni. Caut să mă scuzez că n-am smoking, dar regina care era alături a stăruit să viu și să poftesc pe prințul Știrbey cu familia.

Regele mi-a făcut semn să mă așez aproape de el, lângă prințesa Știrbey, în dosul principesei moștenitoare.

S-a început filmul, cu totul depărtat de realitate și lipsit de acțiune. Singură maimuța, care se chinuia să distrame o împletitură, încurcând firele ghemului, cu o încăpăținare idioată, îmi înfățișa un trist simbol al realității. Și cu toate acestea, d-na Irina Procopiu, mereu în extaz, exclamă spre a fi auzită de regină: — Delicieux, charmant, admirable!...

Pentru mine era încântătoare numai ceața principesei moștenitoare, cu o rotunjime sănătoasă, păr fin și o piele albă, lăptoasă, ademenitoare.

Dar mă gindeam mereu la deșertăciunea unei asemenea treceri de timp, când lumea fierbe și se zburciună și-mi ziceam: „Deci mă cheamă să-mi arate umbre și cai verzi pe pârâți, mai bine m-ar asculta când le dau vreo lămurire de folos și pentru ei și pentru țară. Însă cu greu le poți face bine.

Prințul Carol a vorbit în chip silit câteva clipe cu mine, întrebându-mă dacă am văzut volumul de curînd tipărit la Fundația lui, *Cuvîntările regelui Ferdinand* (la care am lucrat doar numai eu).

Zic: — L-am văzut numai la vitrinele librăriilor.

— Asta-i un reproș că nu ți s-a dat un volum?

— O constatare.

29 iunie. Mare tîmbălău cu înmormîntarea lui Take Ionescu¹. Articole peste articole, delegații, coroane.

Pe coroana trimisă de rege se scrisese: „Regele lui Take Ionescu”. Manu se duce la mareșal și-i spune că-i prea puțin, deoarece pentru Lascăr Catargiu, Nababu, g-ral Manu s-a zis: „Recunoscătoare amintire”. G-ral Ballif zice că-i prea mult și totul se lasă așa.

Liberalii se miră de marea popularitate a lui Take Ionescu, dovedită prin manifestările neașteptate în cercuri așa de largi.

12 septembrie. Venind din concediu de la Piatra Neamț, găsesc pe pr. Știrbey bolnav de dureri în regiunea stomacului. Avea alătura pentru lectură pe Machiavelli!

Aduc îndată vorba despre încoronare și-i arăt uimirea mea în privința acestei hotărîri pripite, după atîta întîrziere și nepregătire. Nu se putea lăsa pentru 10 mai viitor? Și-i înșir toate argumentele contra: 1) nepregătirea; 2) nesiguranța climatei în octombrie (căci pe acest temei fusese refuzul reginei către g-ral Averescu); 3) mizeria funcționarilor, lipsa de pîne la orașe și de porumb la sate; 4) lipsa Constituției (care de asemenea fusese un motiv de amîinare pe timpul g-ralului Averescu); 5) abținerea Partidului Național, care a votat unirea de la Alba Iulia; 6) interesele regelui ca asemenea serbare să se facă într-o atmosferă favorabilă.

19 septembrie. La masă îmi arăt indignarea față de starea în care ne bălăcim. Iar dr. Mamulea: Cu adevărul ești învins, minciuna e mai tare.

28 septembrie. Asară prințul Știrbey (după o întîlnire cu ministrul Duca), îmi șoptește: în Grecia e prost. Regele Constantin a abdicat astăzi.

— Tirziu i-a venit acest pic de minte. Iată unde ajungi cu încăpăținarea oarbă.

29 septembrie. Azi dimineață întîlnesc pe prințul Știrbey care venea de la I. Brătianu.

— Tocmai mă-ntrebam dacă vei veni azi pe la noi, căci am a-ți da textul unui proiect pentru proclamarea regelui la încoronare. Și îmi întinde 3 foi cu „Președinția Consiliului de Miniștri”. Le iau și nu zic nimic.

30 septembrie. Azi dimineață la 9 1/2 pr. Știrbey cam întunecat se pregătea să meargă la Palatul Cotroceni, unde sosiseră reginele Maria și Elisabeta. Li arăt foile cu proiectul proclamăției încoronării și-i zic din nou: Secetă în aceste foi, secetă și în sufletul meu.

— Te vei duce cu ele la I. Brătianu înainte de ora 1. Maria (fiică-sa care copia nu știu ce pe foi cu „Președinția Consiliului”) va întreba ora hotărîta și ți-o va comunica.

Fac cîteva adaosuri și îndreptări și la 12 1/2 sint la

¹ Take Ionescu (n. 13 octombrie 1858) s-a stins din viață la 22 iunie 1922, la Roma; despre sfîrșitul său, revista noastră a publicat, în nr. 7/1975, amintirile soției sale, Alexandrina Ecaterina Woroniecki.

Brătianu. Îi găsesc înconjurat de secretari antipatici ca Roșca și Pleșoianu.

— Știu c-ai făcut frumoase discursuri pentru rege și de aceea ți-am dat foile astea ca să le revezi și să adaugi ce vei crede.

— Eu sînt prea mic pentru lucruri de acestea.

Aflu că au lucrat pentru alcătuirea proiectului: Ionel Brătianu, d-na Elisa Brătianu și I.G. Duca. Văzînd că am adaus un pasagiu despre „marli aliați” a șters aceste 2 cuvinte, înlocuindu-le cu „acei care”. Zice că a început cu cuvintele „Prin grația lui D-zeu” ca să arate dreptul divin și de moștenire la tron. A pus „vreau” în loc de „rog pe D-zeu” ca să arate mai puternic voința regelui. Eu adaog: Așa zice și Ștefan cel Mare în *Apus de soare* — Io Ștefan vodă vreau.

Mă întreabă cum ar putea intercala ceva despre unirea țărilor surori, de care nu scrisese nimic. Zic: — Să se pomenască despre declarațiile de unire de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia.

Tocmai atunci intră prințesa Nadejda Știrbey, I.G. Duca și Constantin Brătianu (cel gras). I.G. Duca îl întreabă pe acesta din urmă dacă s-a îngrijit de cele vreo

40 de automobile care vor fi de nevoie la Alba Iulia. Prințesa Știrbey îi pare bine că nu se va duce acolo, căci nu vrea să fie aruncată în aer de cine știe ce bombă.

E de părere că serbările acestea, privite fără plăcere de toată lumea, seamănă a înmormîntare. D-na Elisa Brătianu pleacă la dejun la Cotroceni. Brătianu pleacă după dejun la Sinaia.

A, uitasem. I. Brătianu mi-a spus că fiind bolnav și de multe ori amărît, pentru că el nu-i actor bun care joacă fără să simtă, făcînd pe alții să petreacă, ci joacă din toată inima, ca distracție scrie cîte ceva pentru *Cugețul românesc*.

7 octombrie. Asară întîlnire cu părintele N. Popescu, directorul Mitropoliei, spre a-l pune în cunoștință de chestia pîngerii episcopului de Argeș, Visarion Puiu, privitoare la reședința episcopală ocupată de rege la Curtea de Argeș. Îl arăt că regele e foarte pornit împotriva episcopului, că ministrul Mișu își spală mîinile și că g-ralul Angelescu se laudă că-l va cate-risi. Deci mitropolitul primat e dator să apere dreptul bisericii.

Îmi aduce răspunsul că mitropolitul [Miron Cristea] nu-i

mulțumit de Visarion. Se aștepta de la el să-i fie de ajutor în Sinod. E de o nervozitate ciudată și mereu fără ast-galpăr. Vrea să se mute la Galați.

Cu această ocazie, mitropolitul și-a arătat mîhnirea că la Palat biserica ortodoxă nu-i bine văzută. Acum la încoronare i-au venit mai multe rînduri de emisari (Văitoianu, apoi Mișu) ca să-i propună primirea la slujba încoronării a episcopilor uniți. A răspuns că el are a păstori 14 milioane de ortodocși și că preferă să demisioneze decît să recunoască oficial că-i egal cu uniții.

Alaltă-seară, la 8 1/2, m-a chemat I. Brătianu la telefon, dar din norocire plecasem de la Palat.

Azi prințul Știrbey îmi spune că Brătianu mă așteaptă la el acasă. Mă duc și-l găsesc cu un tînar înalt, gras peste măsură și spîlcuit, pe care mi-l recomandă: Constantinescu, consilier de legăție sau așa ceva. Îl pune să citească textul actului comemorativ regal de la Alba Iulia, pe care îl aștepta ministrul Banu [C. Banu, ministrul cultelor și artelor] de asară. Citește cu emfază acest tînar franțuzit, care pronunță cu greu limba românească. Mai

face Brătianu câteva îndreptări, întrebându-mă și pe mine.

Plecînd bobocul sau mai bine grăsunul diplomatic, Brătianu îmi spune din nou că dorește să-i citească articolul pentru *Cugetul românesc* un om priceput și independent ca mine, care i-ar putea spune apoi dacă articolul are interes pentru public și dacă nu i-ar fi neprielnic ca om politic.

Mi-a spus apoi că regele i-a citit cuvîntarea ce i-am pregătit pentru încoronare și au făcut amîndoi haz de pasagiul cu rugăciunea.

Pr. Stîrbey îmi spune că regina Maria a fost foarte supărată pe el pentru că a împiedicat-o să alcătuiască împreună cu Emil Panaiteșcu un manifest către țară la încoronare. A și plîns.

Îmi spune una bună a d-lui ministru Mișu. Ministrul Ungariei la București venind să-i arate cît de greu îi va fi să ia parte la serbările de la Alba Iulia, Mișu l-a liniștit zicînd că se va face că uită a i se trimite invitație. I. Brătianu s-a infuriat auzind de asta și-a dat îndată ordin să se trimită invitația ministrului ungar.

Regele vrea să întîmpine la gară pe prinții care vin la încoronare, dar la sosirea lui

Foch nu vrea să fie la gară.

— Se poate una ca asta, cînd prin trimiterea lui Foch serbările încoronării au cîștigat atîta prestigiu. Astea-s apucături medievale, care nu-și mai au rostul și ne fac numai rău. Ce valoare au prințisorii față de un Foch!

Din nenorocire, regina vede mai limpede lucrurile și mi-a zis că regele se arată grozav în chestiile de protocol medieval, dar uită toate principiile cînd e vorba de o femeie frumoasă.

8 octombrie. Vorbind cu dr. Mamulea despre greutățile ce-o așteaptă pe regina Elisabeta în Grecia, el e de părere că nici nu se gîndește la aceste greutăți și va continua a-și citi romanele întînsă.

— E cam fantasmagorică.

— Mai rău. Toate apucăturile tatălui o stăpînesc și pe deasupra o totală lipsă de cultură. Iar mindria o împiedică a întreba și a se instrui, așa încît se închide într-un turn al ignoranței, plămînd închipuirii copilărești pe care le crede lucruri extraordinare. Apoi o lenevie infinită, întreruptă de impulsuri fără rost: așa vreau, nu vreau să știu de asta... În Grecia li s-a luat dreptul de a iscăli decret.

— Și la noi țărăniștii vor

mărginirea prerogativelor regale.

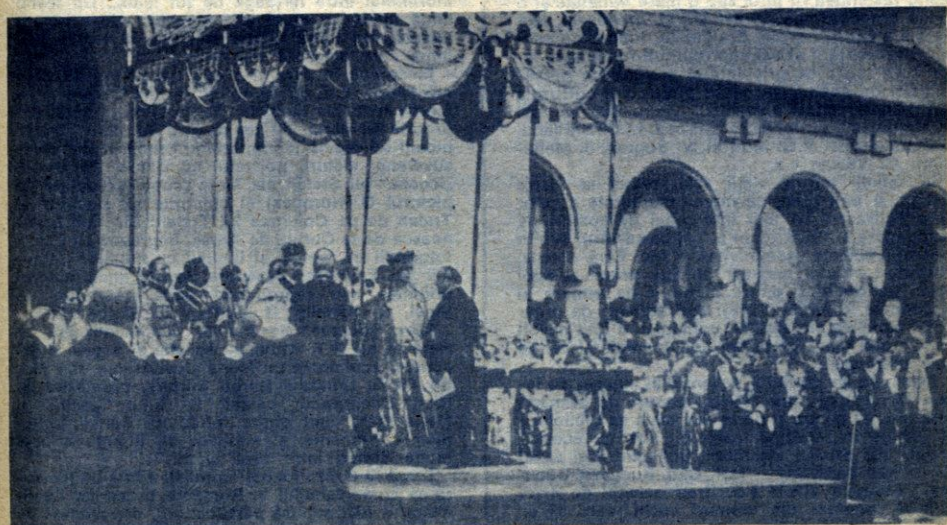
9 octombrie. Pictorul Jean Steriadi vine să-mi ceară pe-cetea mare pentru actul încoronării, despre care comisia încoronării n-a avut habar pînă săptămîna trecută, cînd s-a trezit fără pregătirea acestui act și fără pergamentul trebuincios. Cu greu au găsit o piele, pe care nu se știe dacă scrierea va fi cu puțință. Iar actul l-a redactat ministrul Banu.

Vorba regisorului teatral [Paul] Gusti: Noi sîntem țara ultimului moment, unde toate se fac de mîntuială.

Cît despre lucrările în pripă de la Alba Iulia și despre Arcul de triumf care se strică înainte de a fi terminat, Jean Steriadi a zis cunoscuta cugetare: „Le temps respecte peu ce qu'on a fait sans lui” [Timpul respectă puțin ceea ce s-a făcut fără el].

Pictorul Stoica, însărcinat tot în ultimul moment cu facerea *menu*-ului. Se duce aproape gata (după indicațiile lui Brătianu) la comisia încoronării, unde pictorul Costin Petrescu îl găsește cu totul nepotrivit. Stoica pleacă furios.

Vine la mine cu planul a 2 *menu*-uri, pentru rege și regină.

11 octombrie. Profesorul I. Lupu, din Iași (liberal) este înspăimântat de cele aflate la Ministerul de Industrie (Sassu). S-au strîns 700 de vagoane de ouă, mii de vagoane de porci, piei etc. Și acum au început presiunile politicianilor pentru permise de export. Dar cei mai tristi, Palatul se amestecă și el în asemenea stăruinți, vagoanele de ouă fiind cerute de un văr al regelui sau al reginei, refugiat la noi în țară. Sassu a ținut piept pînă acum, dar vede că va fi înălturat. Insuși Ionel Brătianu i-a dat 2 cereri pe care Sassu le-a refuzat ca fiind contrare legilor. Regina îl detestă pentru că ea este cea mai aprigă la ciștiș și cadouri (ar fi primit coliere nu știu de la care miniștri).

Prințul. Carol dus de nas de

Mugur.

13 octombrie. Cu prințul Știrbey la nunțiul papal care s-a întors de la Constantinopol. Va lua parte la încoronare ca ambasador al papei.

15 octombrie. Alba Iulia. Iorga a vorbit mult cu Goga înainte de masă. Un fotograf voia să ia chipul g-lui Berthelot. Acesta zise rîzind: Tot mă fotografiati, dar mie nu-mi trimiteți. Și Ionel Brătianu se așează lîngă dînsul pentru poză.

I.G. Duca mă întreabă satisfăcut: — Ce zici de reușita serbărilor?

— Nu-i destul popor.

Și, într-adevăr, tribunele erau goale, iar pe cîmpia din față nu erau valurile mulțimii precum, mă așteptam.

Dr. Mamulea își amintește de întîia călătorie cu regele și regina prin Transilvania.

Atunci să fi văzut popor mult și entuziasm. Acum urale leșinate.

Defilarea armatei a fost impunătoare. Cotliariuc îmi spune că defilarea trupelor austriece în 1915 la Viena nu i-a făcut așa impresie.

Conversație cu sateanca din Siliste, sora lui O. Ghibu. G-ral Averescu și g-ral Răscanu priveau trupele în defilare retrași mai departe.

Momente mișcătoare: corul din biserică; punerea coroanelor pe capete sub baldachin, apoi apariția la portic cu coroanele pe cap.

Colț interesant: Iorga alături de ministru Mișu, iar mai încolo g-ral Coandă, Marghi-loman, Averescu. ■

Selecție și prezentare:
Ioan LĂCUSTĂ

„Înmormîntat între hîrtoage...”

Deși nu l-am cunoscut personal pe G.T. Kirileanu, din ale cărui însemnări memorialistice inedite revista Magazin istoric a publicat în premieră o bogată selecție, am avut posibilitatea ca, prin intermediul unor documente, de asemenea inedite (note, însemnări, scrisori, dedicații autografe pe cărți) puse la dispoziție de dl. T.G. Kirileanu, nepotul cărturarului, să fac cunoștință cu spiritul acestui intelectual deosebit, martor al unor dense decenii de istorie. Pe lîngă modestie, G.T. Kirileanu răspindea în jurul său o mare bunățate și o caldă dragoste față de semenii și, îndeosebi, față de cei aflați în nevoie. Era cinstit, iubitor de adevăr, devotat țării și valorilor culturii românești, legat prin relații de prietenie și prețuire cu personalități de seamă ale vieții politice și culturale din prima jumătate a veacului nostru, cum au fost T. Maiorescu, N. Iorga, B. Știrbey, I.I.C. Brătianu, I. Cantacuzino, V.G. Moșun, V. Bogrea, S. Mehedintși, G. Vălsan ș.a.

În ultimii ani ai vieții sale, retras la Piatra Neamț, a trăit greu, ca marea majoritate a celor care activaseră în anii interbelici în posturi de răspundere la Palat (cum a fost cazul său), sau în instituții politice, administrative etc. Fără pensie, lipsindu-i strictul necesar traiului, primit și apoi scos, pe nedrept, dintre membrii de onoare ai Academiei Române (1948), „privegheat” de organele represive ale statului comunist, a fost nevoit să-și vîndă mare parte din documentele și cărțile sale prețioase.

Odaia sa de dormit îi devenise și cabinet de lucru. Din cauza unor chiriși impuși de primăria orașului, își păstra o parte din vasta sa bibliotecă și arhivă în această cameră. Tot în această „odăie” își primea vizitatorii, unii dintre ei veniți de la mari departări — Iași, Cluj, Suceava, București, Rimnicu Vilcea ș.a. Erau oameni de mare cultură, prieteni din vremuri vechi, care și ei,

într-o formă sau alta, sufereau opresiunile regimului de dictatură. Amintim printre aceștia pe Leca Morariu, I. Mușlea, Ș. Cioculescu, Perpessiciu, Vi. Streinu, I. Hudică, A. Brudariu, P. Carman, I. Tăzlaşanu, Aug. Z. N. Pop.

De obicei, musafirii veneau pe rînd și erau găzduți într-o încăpere de la etajul casei, unde, nota G.T. Kirileanu, „mă închinam eu în fiecare dimineață la Muntele sfînt — Ceahlău”.

Cărturarul, după cum consemna el, trăia „înmormîntat între hîrtoage de tot felul... Un teanc lîngă mine, pe masă alte teancuri aduse pentru lectură, iar lîngă lampa electrică scrisorile primite, care așteaptă răspuns”.

Încăperea în care și-a dus ultimii ani de viață era immoderată cu picturi și desene la care ținea foarte mult, ele făcînd parte, după cum nota, din propria sa filiaj. Pe un pupitru se aflau „Crinii” pictați de regina Maria, tabloul primit în dar de la suverană; alături, portretul lui Dante. Pe pereți, „Icoana” lui Ștefan cel Mare (copie executată de pictorul D. Noroce) și chipurile lui Decebal și Traian de pe Columna lui Traian; Biserica Domnească de la Curtea de Argeș, împreună cu cîteva fotografii de familie și tabloul cu membrii „Junimii”, cu Eminescu deasupra. Se mai aflau tablouri originale sau reproduceri după Leonardo da Vinci, O. Băncilă, G. Lührig, D. Stoica etc.

Între documentele inedite din ultimii ani de viață ai lui G.T. Kirileanu se află și aceste două scrisori schimbate cu Maria Costinescu, una dintre fiicele prințului Barbu Știrbey, căsătorită cu Nicu Costinescu, băiatul lui Emil Costinescu (1844-1921, unul dintre fondatorii Băncii Naționale a României și ministru de finanțe în mai multe rînduri între 1902 și 1917).

După al doilea război mondial, odată cu instaurarea comunismului în România, și familia Costinescu a fost supusă persecuțiilor, depozată de

proprietăți (printre care și fabrica din Sinaia).

Scrisoarea pe care Maria Costinescu i-a trimis-o la 19 ianuarie 1958 bătrînului prieten de la Piatra Neamț constituie o mărturie din acele grele vremuri. La fel ca și rîndurile de răspuns ale lui G.T. Kirileanu. Iată-le, în completarea însemnărilor sale memorialistice de pe vremea cînd se afla bibliotecar la Palatul Regal.

Receptiv la suferințele oamenilor, impresionat de martiriul vieții Mariei Costinescu, G.T. Kirileanu îi scrie cuvînte de încurajare, invitînd-o, împreună cu membrii familiei, să vină să revadă Bîta Doamnei, Valea Bistriței — pe unde umblase în trecut cu părinții, surorile și simpatica

„Zuchi maichi”. Însă întîlnirea n-a mai avut loc, pentru familia Costinescu din motive financiare, iar pentru G.T. Kirileanu, din cauza vîrstei. Bătrîn și suferind, cel mai distins flu al Văii Bistriței închide ochii pentru totdeauna în noiembrie 1960, lînd cu el în mormînt regretul că n-a avut timpul necesar să-și lăsa rămas bun de la prietenii dragi aflați în viață, printre care și Maria Costinescu — „scumpa și buna prietenă”, atît de încercată de greutățile vieții.

Mai întîi, scrisoarea Mariei Costinescu

Const. PRANGATI

„Sinaia,
19 ianuarie 1958

Dragă Moș Ghiță,

A scrie în împrejurările de astăzi este tare greu, mai cu seamă că te apasă o sumedenie de griji, cu care trebuie să te ieși la harță în fiecare zi, la care se adaugă supravegherea din partea celor puși să te păzească. Îmi pare așa de bine că am avut vesti de la mata prin doctorul Gheorghiu care a fost atît de dragut să mi se telefoneze. Era cît pe aici să nu mai aflu nimic despre mine, căci am avut gripa asta asiatică în vara trecută, cu o dublă pneumonie, și mi-a fost foarte rău. În afară de aceasta, îl scoseși și peșoi din slujbă, așa incît am dus-o cît se poate de greu. Casa îmi era plină de copii, ai mei și ai Nadejdei [fiica prietnului B. Știrbey - n.n.] pentru care găteam și spălăm.

Nu știu ce m-aș fi făcut dacă nu era cumnata mea Adina Brătianu [soția lui C.I.C. Brătianu - n.n.] ca să mă ajute și să mă îngrijească. Cînd ești singur nu e atît de greu să rîmii fără bani, dar cînd ai o casă plină de tîneret, te apucă groaza cînd te gîndești ce am să le dau miile de mîncare.

Cît despre oboseală, începem amîndoi s-o resimțim din cînd în cînd. Nu degeaba zice cîntecul: „bătrînețe, haine grele...”, căci sotiul a împlinit 70 de ani, iar eu 62. Ti-aduci amînte cînd Mamulea [medicul Palatului - n.n.] decretă cu o mină băgată în veston, la Napoleon: „O să vedeți mai tîrziu, o să vă schimbați felul de a privi viața...”. Eu cred că dînsul s-a înșelat. Am găsit din contră, atîta bunătați și înțelegere acolo unde nu mă așteptam. Oamenii sînt buni!

Așteptăm să ne vină studenții, după examene, la 1 februarie. Alexandru învață inginerie, cel mijlociu muzica, pentru care este foarte talentat, și cel mic fizica și matematica. Toți trei învață foarte bine, dar natural s-au resimțit greu cei patru și trei ani pierduți, în care n-au putut intra la facultate din cauza „originii nesănătoase”. Des-

pre Nadejda poate ai aflat că s-a întors Șerban din pușcărie. A fost mare bucurie în casă și se pare că a găsit o slujbă care îi convine, undeva aproape de București, la țară.

Nu știu ce plăcere mi-a făcut să văd desenul acela făcut de mine sub Ceahlău, într-o excursie făcută cu tata. Mi-am adus amînte dintr-o dată ce veseli eram noi atunci, și-ți mulțumesc că te-ai gîndit să-mi trimiți această mică schiță. De la Eliza [fiica prietnului B. Știrbey, căsătorită Boxshall în Anglia - n.n.] știu prea puțin, doar că era bine. Despre tanti Elisa [soția lui I.I.C. Brătianu - n.n.] știu că a murit? Sărmana s-a chinut mult în ultimul timp. Ții mînte cum spune: „Mi-mi place mămăliga, e o mîncare pentru păsări”. Nu știu cum e la Piatra Neamț, dar aici găsești foarte rar mîlai, și adeseori nu putem face mămăliga pentru că nu avem cu ce.

Mă grăbesc să închei căci încep să se întunece și vreau să duc scrisoarea la cutie. De aceea te îmbrățișez Moș Ghiță dragă, și sper să ne mai vedem o dată în viață.

Maria Costinescu.

P.S. De la „Zuchi maichi” am primit o lungă scrisoare, în care întrebă de d-ta. Bărbatul ei a fost foarte apreciat acolo în închisoare, iar fata lor are o slujbă bună”.

Iată și răspunsul bătrînului cărturar.

„Piatra Neamț,
31 ianuarie 1958

Stimată prietenă,
Maria Costinescu.

Nu-ți pot spune cîtă bucurie mi-ai făcut cu scrisoarea din luna aceasta. Am întîrziat cu răspunsul din cauza unor cerințe nedrepte asupra bibliotecii mele documentare donate orașului Piatra Neamț. Eu am dat numai cărți tipărite 20 mii, iar acum mi se cer și manuscrisele vechi pe care le făgăduisem Academiei Române, după moartea mea. O săptămînă mi-am bătut capul pînă am putut face o

scrisoare de refuz. Așa-s bătrînii, toate le fac cu greutate și întîrziere!

Bucuria scrisorii matală a fost amestecată cu amărăciune, aflînd de boala prin care ai trecut. Nu era de ajuns martiriul vieții, trebuia să vină și martiriul unei boli așa de grele și îndelungate? Sînt incîntat de rezultatele bune la învătura adev. ale fiilor dvs. și le doresc același succes în lupta vieții. Mă mîngie speranța că-ți vei aduce pe Valea Bistriței și Valea Bicazului, ca să vadă pe unde ați trăit în timpul refugului din întîiul război mondial.

Deși simt apropierea capătului vieții, acum cînd închei al 87-lea an, totuși sper să mai trăiesc să ne mai vedem la viitoarea dv. vizită. Păcat numai că, din cîte aud, la Piatra Corbului unde se scaldau cele patru tinere surori, de cînd cu înființarea unei mari fabrici de ciment, satul Bicaz a devenit un orașel industrial, acele locuri s-au transformat nemaifiind bune pentru recreere.

Starea sănătății mele lasă de dorit. Stau rău cu ochii, cu auzul, ameteșc și mă împiedic, așa că nu pot ieși în oraș sau să merg pînă la mama Bistrița. Mata mi-ai scris cîndva numai un vers din cîntecul: „Bătrînețe haine grele”. Însă eu știu vîersurile bunicii mele: „Frunza verde iasomie/ bătrînețe și slăbire/ Ce-mi cădeți napăsta mie?”

Cînd mai scrii iubitel „Zuchi maichi”, spune-i că mult m-am bucurat că-și mai aduce amînte de mine. Aș ruga-o să-mi procure o carte la care țin foarte mult, *Le folklore de Ferdinand Saussure* pe care mi-a pierdut-o un profesor universitar, caruia i-am împrumutat-o. Mulțumesc despre vestea morții d-nei Elisa Brătianu și a stărilor sănătății d-nei Bals. De cealaltă soră nu mai știu nimic.

M-am bucurat de eliberarea din închisoare a d-lui Flondor. Cu părere de rău închei aceste puține rînduri. Respectele mele d-ului Costinescu, bătrînești îmbrățișări matală și scumpilor fii.

Vechiul prieten,
Moș Ghiță Kirileanu

TÎRGURI, ORAȘE ȘI CETĂȚI DINTRE PRUT ȘI NISTRU (X)

CONSTANTIN C. GIURESCU

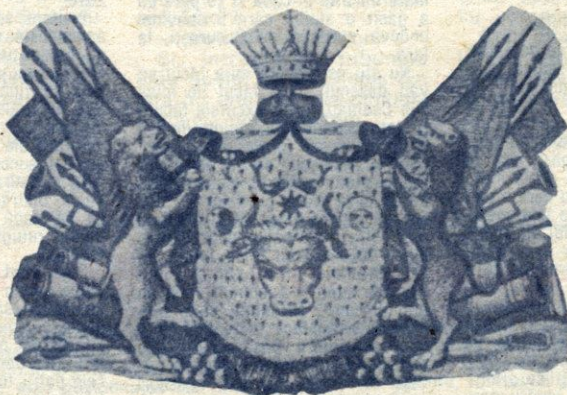
**TÎRGUL SĂ-
RATII** (R.S.S.
Moldovenească)¹ nu este
amintit decât o
singură dată,
într-un docu-
ment din 13
martie 1489,
referitor la vin-
zarea unei se-
liști. Se preci-
zează că
această seliște
era situată
„peste Prut,
unde a fost
Tîrgul Săratii,
mai sus de
gura Săratii”.

Tîrgul venea
deci în stînga Prutului, pro-
babil în regiunea actualelor
sale Hănăsenii-Noi-Filipeni
din R.S.S. Moldovenească.
Desființarea Olteniilor, Socilor
și a Tîrgului Putnei, așadar
luptelor continue din răstim-
pul 1473-1486. Nu este ex-
clus însă ca el să se fi pustiit
și mai dinainte, din cauza nă-
vălirilor tătărăști repetate din
1439-1440, cînd au ars Vaslu-
iul și Bîrladul.

Numele tîrgului a fost dat
după acela al apei pe care
era situat, întocmai ca la Si-
ret, Suceava, Putna etc.

ȚEȚIN sau **ȚEȚINA** (R.S.S.
Ucraineană) a fost cetatea

¹ Continuăm prezentarea — din
cartea *Tîrguri sau orașe și cetăți moldo-
vene*, apărută în anul 1967, la Edi-
tura Academiei, în condițiile restric-
tivate înfățișate în numărul 4/1992 al re-
vistei — vocilor privind orașele dintre
Prut și Nistru.

*Stema Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare. Cei doi delfini simbo-
lizează pierderea Basarabiei*

Cernăuților, situată pe o înăl-
țime — 539 de metri deasupra
nivelului mării — la
nord-vest de oraș; ea apăra
unul din vadurile de seamă
ale Prutului, pe unde trecea
ramura principală a marelui
drum transcontinental Dună-
rea maritimă — țărmul Balti-
cei. Cetatea nu se mai păstrează
azi, ca la Cetatea
Neamțului, de pildă, sau ca la
Suceava; n-au mai rămas de-
cît niște resturi de ziduri,
foarte groase, ale unui turn
de veghe.

Prima mențiune documen-
tară a acestei așezări este,
după părerea noastră, în lista
rusă de orașe. Printre „go-
rod”-urile „volohne”, îndată
după Baia și înainte de Colo-
mela, se află trecut Cetiun.
Zicem, după părerea noastră,
deoarece asupra localizării
acestei așezări nu există
acord între cercetători. Edito-

rul listei, învă-
țatul sovietic
M.N. Tihomi-
rov, are re-
zerve în ce
privește forma
numelui, trans-
mis, poate,
defectuos; pe
harta ce înso-
țește studiul
său asupra
amintitei liste
Ciciun nu fi-
gurează. Pe de
altă parte, J.
Bromberg,
plecînd de la
variantele Ne-
ciun, identifică
așezarea cu

actualul sat Nečin de pe ma-
lul stîng al râului Smotrič, la
sud de micul oraș Cerč din
districtul Kamenet-Podolsk.
Socotim identificarea aceasta
ca necorespunzînd realității;
Bromberg a plecat de la
forma defectuoasă Neciun;
numele real este acela prefe-
rat de Tihomirov în ediția sa
critică, anume Cetiun; el este
foarte apropiat de Țețin,
formă sub care apare numele
în tratatul din 1436, septem-
brie 23 și de Țețin din acela
cu data 1433, decembrie 13.

După mențiunea din lista
rusă, așadar din răstimpul
1387-1392, găsim amintit Țe-
ținul sau Țețina în actul din
1395 (înainte de 6 ianuarie)
prin care patru mari boieri
moldoveni garantează față de
regele Vladislav Jagello al Po-
loniei pentru credința lui Ște-
fan voievod; ei adaugă asigu-

area că acesta nu va mai aminti de Pocuția; cît „despre Țețin și despre Hmelov”, chestiunea se va aranja direct între rege și voievod, după voia celui dintîi. Urmează actul din 1404, august 1, prin care Alexandru cel Bun și boierii săi frunțași făgăduiesc credință regelui Poloniei Vladislav Iagello. Printre acești boieri și anume al șaselea din cap, după pan Vlad vornicul și înaintea lui pan Sandro de la Neamț, se află „pan Hotco de la Țețin” (Pan Hotko Țajński), așadar pircălabul acestei cetăți. De cea mai mare importanță pentru cunoașterea regimului și trecutului cetății este mențiunea din tratatul cu data 1433, decembrie 13, privind raporturile dintre Vladislav Iagello și Ștefan, fiul lui Alexandru cel Bun. Regele Poloniei, confirmînd legăturile tradiționale dintre cele două țări, dă domnului Moldovei și urmașilor lui „aceste cetăți Țețin și Hmelov, cu aceste ocoale și sate care ascultă de ele (sublinierea noastră!), care cetăți sînt așezate între țara noastră a Rusiei și Moldova”. Stabilește apoi hotarele între cele două țări în regiunea cetăților: „iar între aceste cetăți și țara noastră a Rusiei va fi această graniță veșnică: mai întîi între cetatea noastră Sniatyn și între Sepiñ, care Sepiñ aparține Moldovei; pe acestea le desparte riul Colocin; iar de la riul Colocin drept peste cîmpia Bolohovului, pînă la riul cel mare Nistrul, mai sus de satul Potoc, care sat Potoc aparține Moldovei... Iar țara Pocuției precum de demult a fost supusă nouă, din veac, așa și rămîne. Iar Vascuții l-am lăsat lui Ștefan voievod, către Țara Moldovei, cu toate cite ascultă de demult de acest sat. Zamostea și Vilavcea sînt între satele noastre. Iar din codrul Țării Moldovei, cum au umblat hotarele de demult, tot așa vor umbla și acum...”. Acest pasaj al tratatului din 1433 arată

că tradiția consemnată de cronicarul Ioan Neculce în vestita sa „O samă de cuvinte”, tradiție potrivit căreia vel logofătul Ioan Tăutul a primit de la leși, cu prilejul încheierii păcii din 1499, o seamă de sate la hotar, *cuprinde un fond de adevăr*. Iată ce spune tradiția: „Cînd au așezat pace Ștefan vodă cel Bun cu leșii, fiind Ion Tăutul logofăt mare, l-au trimis sol la leși. Și au dăruit craiul leșesc Tăutului aceste sate la margine: Cămpul Lungu rusescu, Putila, Răstoaceli, Vijnța, Ispasul, Milie, Vilavcea, Carapciul, Zamostie, Vascăuții Voloca... Și au pus hotar apa Cirimușul, într-o duminică dimineața”. Tratatul din 1433 arată că două din satele amintite de tradiție, și anume Zamostea și Vilavcea, n-au aparținut într-adevăr, la data încheierii tratatului, Moldovei. Ele au revenit așadar acestuia mai tîrziu; e foarte posibil ca faptul să se fi întîmplat cu prilejul tratatului din 1499. Că acest tratat nu pomeneste nimic de cedarea satelor, se explică prin împrejurarea că e vorba de un dar făcut unei persoane, logofătului Tăutul, iar nu țării sau domnului ei. Indicarea precisă a zilei — „într-o duminică dimineața” — cînd s-a așezat noul notar, este iarăși un element care dă greutate tradiției. E adevărat că între satele dăruite lui Tăutul sînt cuprinși și Vascăuții pe care tratatul din 1433 îl arată încă de atunci ca aparținînd Moldovei, dar aceasta nu infirmă valoarea tradiției în ce privește celelalte două sate — Zamostea și Vilavcea — apoi satul Cimpulungul rusescu — pe care îl constatăm la începutul secolului al XVII-lea în stăpînirea lui Zaharia Tăutul, un descendent al logofătului — și, poate, și restul lor. S-a amplificat, cum se întîmplă uneori cu elementele transmise prin viu grai, din generație în generație. În orice caz, tradiția nu poate fi respinsă „de plano”; ea se referă

la un fapt istoric real: cedarea unor sate „la margine” de către poloni moldovenilor, după 1433. De altfel, un document polon din 1532, iunie 22, recent publicat, menționează clar „satele” dăruite de regele Poloniei logofătului Tăutul.

Cetatea Țețin sau Țetina este, în orice caz, mai veche decît prima mențiune documentară. Cu privire la originea ei există azi, în istoriografie, trei opinii: una, potrivit căreia cetatea ar data din prima jumătate a secolului al XIII-lea, alta care o socotește ca fiind înălțată de către regele Poloniei Cazimir cel Mare pe la jumătatea secolului al XIV-lea, a treia care o atribuie, cîteva decenii mai tîrziu, lui Gheorghe Coriatovici. După părerea noastră, Țetina face parte din cetățile pe care potrivit cronicii rutene a lui Bychovič, Teodor Coriatovici le-a lăsat „valahilor” în 1354. Ea exista mai de mult, fără ca să putem preciza data întemeierii; regele Cazimir cel Mare, care, potrivit izvoarelor polone, a desfășurat o vastă activitate de construire sau refacere a cetăților, va fi transformat vechea fortificație, de lemn și pămînt, într-una de zid, puternică, așa cum o arată resturile rămase.

Numele acestei cetăți este, se pare, de origine slavă: Țețin sau Țetin poate fi pus alături de Sniatyn, Hotin, Rohatyn, Delatyn, din aceeași arie. Semnificația numelui n-o cunoaștem; credem însă că n-are nimic de-a face cu aceea a „țîței” românești, așa cum s-a afirmat.

Cetatea Țețin, ca și cetatea Hotinului și a Sorociei, a dispus de un „ocol” al său, format de mai multe sate; ne-o spune lămurit tratatul din 1433, decembrie 13, privind „aceste cetăți Țețin și Hmelov cu aceste ocoale și sate care ascultă de ele”.

Ea a fost și centrul unui țin-

(Continuare în p. 32)

„UNIUNEA SOVIETICĂ

ARE NEVOIE DE MUNCITORI“

1945. Semnale de la Moscova

lată în continuarea celor publicate de revistă în numărul trecut, câteva extrase din rapoartele trimise de șeful primei noastre misiuni diplomatice de după război de la Moscova, acad. Iorgu Iordan, extrase care aduc în atenție probleme importante ale țării noastre în relațiile cu marea putere dominantă. Cum am scris și la episodul anterior, sunt extrase care se îndepărtează de tonul conformist și de interpretările dogmatice comuniste ale majorității rapoartelor. Rapoartele nu au văzut pină acum lumina tiparului.

Un semnal important despre atitudinea sovietică în probleme extrem de dure-roase pentru România este conținut în raportul prof. Iorgu Iordan din 20 noiembrie 1945.

„Pentru rezolvarea diverselor chestii pendinte am intervenit mereu și continuu a interveni, prin note verbale, sau prin întreveneri directe. Bunevoindă și promisiuni există din belșug, dar satisfacerea cererilor noastre întârzie într-o măsură cu care nu sîntem obișnuți. Aștept și acum, de pildă, răspunsul la propunerea, prezentată imediat după întoarcerea mea din țară (mijlocul lui octombrie) de a ni se da, printr-un ofițer sovietic, toate informațiile necesare despre prizonierii români (cîți sînt, unde se găsesc, în ce stadiu se află repatrierea lor etc.). Iar la ultima convorbire cu domnul Vișinski mi s-a comunicat că Uniunea Sovietică are nevoie de muncitori și de aceea merge greu eliberarea trupei. Cît despre ofițeri, se pare că întoarcerea lor acasă va întârzia și mai mult, deoarece se așteaptă «adaptarea» lor la

noua ordine politico-socială, în care scop li se țin cursuri și conferințe de către oameni anume pregătiți pentru această misiune. Sîntem și acum fără local, la fel cu altele alte ambasade și legații, care așteaptă de mai multă vreme decît noi să li se pună la dispoziție clădirile făgăduite. Nici măcar unul din automobilele «datorate» n-am putut obține, ceea ce mă pune cîteodată în situația, nu tocmai convenabilă, de a merge pe jos la vizite oficiale sau recepții (căci «Birobinul» nu trimete totdeauna vehiculul cerut din timp și promis în mod foarte amabil). Această ultimă problemă sîntem pe cale s-o rezolvăm pe cont propriu, fără intervenția autorităților sovietice competente“.

De altfel condițiile în care se desfășura activitatea diplomaților români la Moscova rezultă și din următoarele observații: „Interesul arătat de colegii străini pentru cunoașterea țării noastre întrece cu mult posibilitățile mele de a le satisface curiozitatea. Sîntem aproape complet izolați. Nu primim gazetele și revistele pentru care s-au făcut la timp și de multe ori intervențiile necesare. Postul de radio București nu se aude aici, din pricina slăbiciunii lui, iar alte mijloace de informație nu avem. Sîntem puși adesea în situația foarte jenantă de a afla multe lucruri despre România de la oameni care vin la noi tocmai pentru a-și completa și preciza informațiile privitoare la țara noastră“.

Iar un raport din 29 decembrie 1946 relatează un incident diplomatic prelungit.

„Deși, în urma numeroaselor mele telegrame cifrate,

sinteti informat, în linii mari, despre chestia valizelor diplomatice reținute de organele vamale sovietice, cred necesar să relatez și printr-un raport special cum s-au petrecut lucrurile, pentru ca să puteți înțelege just întreaga situație și totodată să apreciați, după cuviință, atitudinea autorităților locale.

Valizele au fost aduse la Moscova în ziua de 9 decembrie a.c. de dl. Weissbuch, consilier juridic onorific al Ambasadei. Funcționarul vamal al aeroportului Vnukovo, constatînd că foaia de curier nu poartă viza Ambasadei U.R.S.S. din București, a refuzat eliberarea valizelor.

Imediat s-a telefonat, pentru lămuriri, la Direcția Protocolului din Ministerul Afacerilor străine, căreia i s-a trimis, în aceeași zi, și o scrisoare explicativă, arătîndu-se că-i vorba de valize diplomatice (nu particulare, cum dădea a înțelege funcționarul vamal) și că nicidecum foaia de curier n-a fost vizată de Ambasada sovietică din București. După cîteva zile, în cursul cărora au avut loc convorbiri telefonice, cu asigurări că trebuiesc îndeplinite numai niște simple formalități, așa cum s-a întîmplat în diverse alte cazuri similare, am avut (la 14 decembrie) o întreveneră cu dl. Molotkov, directorul Protocolului. D-sa mi-a vorbit de lipsa vizei sovietice pe foaia de curier și de modul defectuos cum s-au sigilat valizele, fără să mă prevină, fie și indirect, că autoritățile vamale intenționează să facă revizia continuu-lui lor. Dimpotrivă, m-a asigurat că cel mai tîrziu în 2-3 zile chestia se va rezolva în mod satisfăcător pentru noi. Marți, 17 decembrie, ni s-a

telefonat de la Vama Moscova că putem trimite un funcționar pentru ridicarea valizelor. Spre uimirea lui și apoi a noastră, a tuturor, i s-a cerut să deschidă valizele pentru revizie, ceea ce el, bineînțeles, a refuzat. Prin telefon s-a comunicat acest lucru d-lui Moločkov, care ne-a rugat, foarte stăruitor, să acceptăm propunerea vămii, asigurându-ne că se va face un control mai mult de formă. Am respins hotărât această propunere, care însemnează nerespectarea unui principiu devenit de multă vreme o adevărată lege în domeniul relațiilor diplomatice, declarând că, dacă totuși organele vamale deschid valizele, întreaga responsabilitate va cădea asupra autorităților sovietice. Dl. Moločkov s-a arătat cu atât mai surprins de răspunsul nostru, cu cât, după afirmația d-sale, alte misiuni diplomatice din U.R.S.S. au acceptat controlul în împrejurări asemănătoare cu aceasta.

Neputînd vedea pe dl. Dekanozov, care era bolnav, m-am dus, în ziua de 20 decembrie, la dl. Malik, al doilea vice-ministru al afacerilor străine. D-sa s-a dovedit a fi nu numai informat, ci și foarte bine pregătit cu privire la cele întîmplate. Afară de «capetele de acuzație» menționate mai sus (lipsa vizei sovietice pe foaia de curier și modul defectuos al sigilării), dl. Malik a invocat și natura vizei din pasportul d-lui Weissbuch (aducătorul valizelor), viză de serviciu în loc de viză diplomatică. Aceste lipsuri dau vămii dreptul, a spus d-sa, să considere valizele drept bagaj particular și, în consecință, să le revizuiască conținutul. N-am putut accepta această interpretare, pentru motivul că foaia de curier este un act oficial, emanat de la Ministerul afacerilor străine al României, investit cu toate formele de rigoare și semnat de dl. Brăbețianu, secretarul general al ministerului. Mi-am exprimat surprinderea că autoritățile sovietice pun la îndoială autenticitatea unui act oficial

La București și Moscova începe cunoștința apropiată dintre fratele mai mic și cel mai mare. Prima delegație a scriitorilor și ziaristilor români în U.R.S.S., după 23 august 1944 (între ei, G. Calinescu, G. Macovescu, Cezar Petrescu)

Sosirea la Moscova, la 8 septembrie 1945, a lui P. Groza și G. Tătărescu. Alături de ei, Kavtaradze, Dekanozov, Molotov și Vîșinski

La aeroport, prof. Iorgu Iordan (în centrul imaginii) întîmpină pe noul ministru sovietic la București

față de reprezentanții unui stat cu care U.R.S.S. întreține relații cordiale. Mi-am permis, de asemenea, să arăt că de când există Ambasada României la Moscova, nu ni s-a prezentat pentru viză nici o foaie de curier destinată Ambasadei sovietice din București, și este greu de presupus că această ambasadă n-a primit nici un curier diplomatic în curs de aproape 1 1/2 ani. Mai mult decât atât. Chiar cetățenii sovietici, care pleacă în România, nu se prezintă la ambasada noastră cu pașapoartele spre a fi vizate. De ce această deosebire de tratament, care nu se poate justifica în nici un fel? În sfârșit, date fiind sentimentele mele, foarte vechi și foarte sincere, de prietenie pentru U.R.S.S., am ținut să declar d-lui Malik că acest incident, oricare i-ar fi sfârșitul, mă face să sufăr mult și ca simplu particular, nu numai ca șef al misiunii diplomatice românești din Uniune. Fără să dea vreo replică la cele spuse de mine în privința „reciprocității”, d-sa m-a asigurat că incidentul nu poate influența nici asupra relațiilor oficiale, nici asupra celor personale, dar a rămas la punctul de vedere că valizele trebuie revizuite și că, potrivit legii vamale sovietice, revizia urmează să aibă loc după două săptămâni de la sosire, indiferent dacă cel interesat asistă ori nu la această operație.

Au trecut, de la sosirea valizelor, aproape trei săptămâni, și revizia nu s-a făcut (cel puțin n-am fost informați în acest sens de autoritățile vamale sau de Ministerul afacerilor străine).

Iorgu Iordan încearcă, în condițiile extrem de dificile ale celuiui moment, să transmită la București un semnal important și chiar o succintă analiză în legătură cu situația dintre Prut și Nistru. Prilejul i-l-au oferit alegerile din februarie 1947, primele alegeri de după război, pentru toate categoriile de soviete. După ce scrie cu o fină ironie: „Generalisimul Stalin a fost primul candidat în absolut toate

republicile. După el au urmat d-nii Molotov, Vorosilov, Mikoiian, Beria, Andreiev, Șvernîk etc. Rezultatele alegerilor au produs o satisfacție ca față de ceva neprevăzut sau neașteptat. În special s-a stăruit asupra participării imense a alegătorilor și asupra marelui număr de voturi date candidaților propuși. Astfel, pentru Republica Federativă Rusă participarea a fost de 99,95%, adică 59.341.928, din care numai 420.359 au votat contra”.

Șeful misiunii diplomatice la Moscova trece la subiectul principal: „Cu ocazia alegerilor pentru Sovietul Suprem al Republicii Moldovenești, secretarul comitetului central al partidului comunist local (N. Kovali) a publicat în *Pravda* (13 februarie) un articol intitulat *Moldova sovietică în fața alegerilor*, din care se vede ușor ce cred comuniștii ruși despre această provincie în legătură cu apartenența ei trecătoare la România. Alt articol (*În pământul moldovenesc reinnoit*), scris de F. Brovko, președintele Prezidiului Sovietului Suprem Moldovenesc (*Krasnaia zvezda*, 16 februarie) arată progresele realizate în Basarabia după 28 iunie 1940”.

La 5 mai 1947, ambasadorul Iordan scria domnului Gheorghe Tătărescu: „Am onoarea a Vă trimite, aci alăturat, un exemplar din lucrarea *Republica Socialistă Sovietică Moldovenească* (Moldavskaja SSR), apărută recent la Moscova în editura Academiei de Științe U.R.S.S.

Lucrarea este scrisă de cîțiva colaboratori ai Institutului de Geografie, sub conducerea prof. V.I. Lavrov, și de cîțiva membri ai Institutului moldovenesc de cercetări științifice, în frunte cu V.M. Senkevici.

În prefața lucrării se anunță că Institutul de Geografie al Academiei de Științe U.R.S.S. în colaborare cu Baza Moldovenească a Academiei de Științe U.R.S.S., pregătesc o mare monografie consacrată Republicii Moldovenești și care urmează să fie dată la tipar spre sfârșitul

anului 1947.

Broșura de față conține capitole cu caracter geografic, istoric, economic și etnic.

Considerațiunile cu caracter istoric sunt cele îndeobște cunoscute din lucrările rușesti mai vechi asupra Basarabiei. Printre altele, se accentuează faptul că, sub stăpînire țaristă, populația Basarabiei a crescut simțitor prin stabilirea, în regiunile ei bogate, a unui mare număr de iobagi, sectanți și răsvrățiți, fugiți din guberniile rușesti și ucrainene. Un alt curent colonizator a fost acela dinspre sud, cu populație slavă din Balcani, care s-au refugiat în Basarabia, din cauza teroarei turcești. Autorii broșurei admit totuși că 65% din populația Republicii Moldovenești o formează moldovenii. Acești moldoveni însă sunt considerați de știința sovietică drept un popor aparte, deosebit de cel românesc. Astfel, în broșura citată, găsim următoarele afirmații:

„În timpul ocupației românești, autoritățile românești au încercat să româneze cu forța populația moldovenească, introducînd în școli limba de predare românească, iar nu cea moldovenească” (pag. 55-56).

„...Statisticile românești nu-i consideră pe moldoveni drept un popor aparte, ci îi numesc „Români” (pag. 62. Notă).

Broșura conține și alte afirmații tot atât de „științifice” de aceea cred că este de prisos să mai insist asupra lor”.

Tot la 15 mai, el semnala în alt raport: „Am onoarea a Vă trimite, aci alăturat, o listă a deputaților Sovietului Suprem al Republicii Socialiste Sovietice Moldovenești.

Acești deputați au fost aleși în ziua de 16 februarie 1947 și majoritatea lor, cel puțin după nume, sunt de origine străină”.

În sfârșit, într-un raport din 26 iunie (cîteva luni înainte de încheierea misiunii sale la Moscova) Iorgu Iordan expune un punct de vedere despre studenții trimiși la studii în U.R.S.S., care diferă

de cel oficial, inclusiv prin recomandarea ca să nu primeze criteriul politic. „După cum știți, în anul academic 1946-47, au fost trimiși aici, la intervenția ARLUS-ului, un număr de 20 tineri români pentru studii în diverse ramuri de activitate. Dacă, după cât se pare, în anul viitor se va continua acest început, promițator în sine, dar cu rezultate, deocamdată, nu prea satisfăcătoare, este necesar să se țină seama de experiența deja făcută și să se procedeze după alte criterii. Îmi permit să dau unele sugestii.

Nu cred util să se trimeată studenții propriu ziși, adică tineri care deabia au terminat liceul ori se găsesc în primii ani ai studiilor superioare. Este preferabil, în toate privințele, să se trimeată oameni care și-au luat licența sau diploma de absolvire a unei școli superioare și care ar veni aici pentru completarea sau perfecționarea cunoștințelor de specialitate.

De asemenea socot că nu-i recomandabil să avem aici tineri români pentru toate specialitățile. Astfel disciplinele teoretice se pot studia în țară cel puțin tot atât de bine ca și în U.R.S.S.: De aceea propun ca viitorii bursieri (ai statului român ori ai celui sovietic) să aparție de preferință, dacă nu exclusiv, disciplinelor cu aplicație practică, precum sint agronomia, diversele ramuri ale științelor tehnice etc. Pentru aceasta ar fi, cred, de cel mai mare folos dacă s-ar trimite chiar simpli lucrători, adică oameni fără studii deosebite și fără veleități exagerate. Căci, afară de aspectul pur tehnic, trebuie luat în considerație și cel educativ; profitul rezultat de pe urma citorva luni de practică efectivă într-un laborator, într-o clinică sau într-o fabrică este măcar tot atât de mare cât studiul teoretic din cursul unui sau chiar al mai multor ani.

În ce privește alegerea tinerilor (de ambe sexe) destinați continuării și perfecționării studiilor în U.R.S.S., se impune cea mai deosebită

atenție. Recomandările trebuiesc făcute de școlile superioare și de instituțiile respective, pe bază de aptitudini bine dovedite. Criteriul strict politic să rămână pe un plan secundar, dacă nu poate fi înlăturat cu totul. (Am în vedere, evident, apartenența la o anumită organizație politică dintre cele care alcătuiesc blocul guvernului actual, și nu mentalitatea propriu-zisă care nu poate fi neglijată.) Acești tineri să fie recrutați, pe cât posibil, din categoriile sociale cele mai modeste, fii de țărani, de muncitori, de intelectuali săraci, etc., adică oameni deprinși cu greutățile vieții. Căci în U.R.S.S. nimeni nu huzurește, și cu atât mai puțin studenții sau absolvenții recentii ai școlilor superioare. Să nu li se mai spuie în țară că aici îi așteaptă o viață de plăceri și distracții (cu spectacole special comandate, cu recepții, etc.) și belșug în toate (mîncare, îmbrăcăminte ș.a., obținute, dacă nu gratuit, cel puțin pe prețuri de nimic).

Aranjarea tuturor acestor detalii și a altora la care nu mă mai opresc să cadă în sarcina Ministerului educației naționale, deci, în fond, a gu-

vernului însuși, care să îngrijească și de acordarea la timp a ajutoarelor financiare absolut necesare. Căci Sovietele pun la dispoziția bursierilor săi din străinătate numai căminul și cantina de care se bucură și studenții autohtoni. Pentru rest (îmbrăcăminte, cărți, spectacole etc.) urmează să aibă grijă guvernul țării respective.

Problema mi se pare prea serioasă, pentru ca să fie rezolvată de ARLUS, singur sau împreună cu personalități și organizații politice, cum s-a întâmplat anul trecut. De aceea am crezut de datoria mea să atrag, prin Domnia Voastră, atenția forurilor culturale cu răspundere oficială în stat, adică Ministerului educației naționale, care și-ar putea lua ca asociat Ministerul informațiilor.

Am prezentat aici în *Magazin istoric* pentru prima oară câteva semnale primite de la Ambasada română în capitala U.R.S.S. în anii 1945-1947 cu convingerea că și ele vor contribui la o cunoaștere a acelei perioade istorice atât de dificile. ■

**Prezentare și selecție:
C. IONEL, N. NICOLAE**

COMISIA DE ISTORIA ORAȘELOR

Comisia de istoria orașelor, organism științific dependent de Academia Română și afiliat Comisiei internaționale de istoria orașelor de pe lângă Comitetul Internațional de Științe Istorie, și-a început activitatea. Conform statutului său, Comisia de istoria orașelor, cu sediul la Sibiu, își propune să se ocupe de investigarea, catalogarea și conservarea surselor, de orientarea cercetărilor de profil spre teme de maximă importanță. Conform statutului, Comisia își asumă și sarcina organizării sesiunilor științifice menite a stimula schimbul de opinii și alinierea activităților de profil din țara noastră la preocupările internaționale în domeniu. În activitatea Comisiei s-au înregistrat deja unele rezultate pozitive; s-au desfășurat câteva colocvii și s-au făcut primii pași în direcția constituirii unei colecții de grafică cu tematică adecvată; de asemenea, s-au luat măsuri pentru includerea în planurile editoriale ale Academiei Române a unor volume consacrate istoriei orașelor (editate în limbi de circulație internațională).

În această etapă, Comisia pregătește două colocvii ce se vor desfășura la Bacău (*Structuri urbane în epoca preromană*) și București (*Semnificația noțiunii oraș, țirg*), ca și a simpozionului național din 1993 ce se va desfășura la Brăila, cu prilejul aniversării a 625 de ani de la prima atestare documentară a acestui oraș.

M.D.

PRINȚUL DIMITRIE STURDZA

Tineretul — un garant al istoriei

Fiecare intilnire cu prințul Dimitrie Sturdza aduce o nouă mărturie despre iubirea sa pentru istorie, pentru istoria României în particular (vezi Magazin istoric, nr. 1/1992).

De data aceasta discuția noastră s-a îndreptat spre subiectul tineretul și aspirațiile sale.

- Spuneți-mi, vă rog, cunoașteți mulți tineri în România?

— Cred că în repetatele și chiar deseale mele călătorii în țară am intilnit și am cunoscut suficient de mulți oameni tineri, băieți și fete, care mi s-au părut foarte interesați. Eu cred că țara are mai mult decît niciodată nevoie de tinerii ei.

Știu că mulți tineri au plecat sau intenționează să plece. Nu vreau să fac judecăți de valoare asupra nimănu. Cu atît mai mult cu cît alegerea locului unde vrei să trăiești este o alegere intimă, un drept natural, aș putea spune, al fiecărui individ. Deci ceea ce va spun sînt opinii generale care nu afectează sau vizează decizia personală a tinerilor care pleacă din România.

Eu am părăsit țara, la vîrsta de 10 ani împreună cu frații mei și cu părinții mei sub pericolul morții, al perspectivei pierderii libertății, practic cu pistolul la spate. Nu am avut alternativă. Orice ezitare m-ar fi costat libertatea și poate viața. Există deci aceste situații limită pe care mulți le-au cunoscut nu doar în România ci și în multe alte țări atît din cauza dictaturii comuniste cît și a altor cauze.

Există însă și reversul medaliei. Cine va asigura democrația în România? Cine va asigura o economie de piață viabilă? Cine va asigura continuarea istoriei românești?

Cine va crea condițiile ca bătrîni să aibă o viață tihnită? Cine va stăpîni pămînturile românești pentru care moșii și strămoșii noștri s-au bătut, s-au chinuit, au suferit?

Cunosc bine străinătatea. Gîndiți-vă la oamenii din Elveția, Franța, Germania care și-au construit singuri bunăstarea de astăzi. Și ei nu au avut puține motive de depresie. Nu uitați războiul, cu toate catastrofele lui, nu uitați dificultățile următoare. Eu cred că la noi sînt nu mulți, foarte mulți tineri care vor să facă o Românie liberă, democrată și competitivă.

Iată de ce cred că istoricii, și profesorii, și învățătorii, și savanții, și academicienii au o mare, foarte mare responsabilitate pentru a ajuta pe tineri să înțeleagă că de fapt ei sînt garantul istoriei.

- Cum v-ați manifestat Dumneavoastră simpatia și sprijinul pentru tinerii din țară?

— Foarte simplu. Soția mea și cu mine am acordat cea mai mare atenție în acțiunile noastre umanitare nevoilor tinerilor (și bătrînilor desigur) mai ales din Moldova, Iași, Suceava, Bacău, din satul nostru Popești în județul Iași. Cred că am reușit cite ceva.

¹ Prințul Dimitrie Sturdza a organizat numeroase transporturi în România a ajutoarelor umanitare colectate de 3 ani de Domnia Sa (n.red.).

Primul membru de onoare al Fundației Culturale Magazin Istoric, prințul Dimitrie Sturdza a ținut să specifice în încheierea convorbirii noastre:

— Știți bine cît apreciez revista *Magazin istoric* și activitatea Fundației Culturale Magazin Istoric. Este pentru mine o încîntare să văd tot ceea ce faceți pentru istoria adevărată, pentru difuzarea ei și pentru înțelegerea și respectarea ei. Vă felicit pentru toate inițiativele Dumneavoastră, dar cel mai mult, vă spun sincer, pentru ideea acordării burselor pentru elevi și studenți.

Vă rog să aduceți la cunoștința tinerilor cititori ai revistei că soția mea și cu mine ne-am sfătuit și am hotărît să atribuim prin Fundația Culturală Magazin Istoric cite opt burse anuale de elev și opt burse anuale de student pentru anul școlar 1992/1993. Sper ca aceasta să fie o probă cît se poate de concretă nu numai a dorinței de a contribui la condițiile de a forma istorici cu un vast orizont și o serioasă pregătire, ci și a încrederii mele în tinerii și tinerele din România (pe care pe mulți îi cunosc din sport).

- Vă mulțumesc și voi fi interpretul fidel al hotărîrii Dumneavoastră.

Cristian POPIȘTEANU

1 iunie 1946

CRONICĂ TRAGICĂ

Cu exact un an și jumătate în urmă (*Magazin istoric*, nr. 6/1991) am oferit spre lectură cititorilor noștri un amplu documentar intitulat *Ultimele zile ale marelui Antonescu*. Autorii acestuia — Marcel-Dumitru Ciucă și Gheorghe David — încheiau cu acest pasaj: „Cum rezultă din procesul-verbal întocmit de procurorul Gheorghe Săndulescu, «după terminarea execuției am procedat la ridicarea a 3 aparate de fotografiat și un aparat de cinematografiat, aparținând celor 4 reporteri fotografici și cinematografici ai Ministerului propagandei naționale și cari au asistat la execuție, în conformitate cu dispozițiunile d-lui prim-procuror al Tribunalului Ilfov». Din aparate au fost scoase 4 rolfilme și 3 casete film cinematografic, predate secretarului general al Ministerului de interne, Bunaciu. Nu există nici un document privind locul lor de păstrare. Vor fi ele găsite vreodată?”

Întrebarea autorilor era dominată de scepticism — un scepticism motivat, am spune noi, date fiind dramele trăite de arhivele noastre în vremea ocupației sovietice și apoi în anii regimului comunist. Iar

fotografiile respective nu erau dintre cele cărora să nu li se stabilească un statut special.

Iată, stimați cititori, că vă putem oferi acum — în limita spațiului de care dispunem — cele mai relevante piese din reportajul fotografic al execuției marelui Ion Antonescu. Sînt documente istorice de mare dramatism și, în ceea ce-l privește pe mareșal, de extremă demnitate, iar faptul că ele s-au păstrat ne întărește speranța că într-o bună zi va fi scos la lumină și reportajul cinematografic efectuat cu același prilej. *Acum, în Planșele revistei Magazin istoric, aceste fotografii văd pentru prima dată lumina tiparului.*

Conștienți că orice comentariu al nostru ar fi de prisos, în cazul de față, nu ne rămîne, stimați cititori, decît să vă invităm ca, înainte de a privi imaginile, să recitiți cîteva pasaje din procesul-verbal încheiat de autoritățile însărcinate cu îndeplinirea condamnabilei sentințe:

„... La ora 17.45, condamnații, escortați de cîte patru gardieni ai penitenciarului și însoțiți pînă la stîlpul de execuție de preotul Totolici Teodor și de dl. colonel jand. Pristavu Dumitru, comandantul în-

chisorii militare Jilava au fost transportați pînă la stîlpul de execuție.

La ora 18, după ce am primit raportul comandantului grupei de execuție, am dispus și dl. grefier Gheorghe Colac, de la Tribunalul poporului a citit oamenilor dispozitivul hotărîrii nr. 17/1946 a Tribunalului poporului din București, Completul I de judecată.

S-a făcut în fața oamenilor o scurtă expunere a faptelor săvîrșite de condamnați...

Voind să procedăm, conform dispozițiilor art. 18 din Regulamentul nr. 12/1942, la legarea condamnaților la ochi și apoi la stîlpul de execuție, toți cei patru condamnați [Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Gheorghe Alexianu și Constantin Z. Vasiliu] ne-au declarat că vor să stea cu fața către grupa de execuție și nelegăți, cu excepția condamnatului Constantin Z. Vasiliu, care a cerut să fie legat numai la ochi, cu propriul său fular.

Luînd acte de aceste dorințe, am dispus și s-au executat întocmai. După îndeplinirea tuturor formalităților de mai sus, la ora 18.03 am ordonat comandantului grupei de execuție, executarea.

...Ochirea și focul... s-a executat cu arme de tip militar.

După încetarea focului, dl. medic legist doctor Alexandru Gr. Ionescu, constatînd că cei executați dădeau încă semne de viață, comandantul grupei de execuție a executat lo-

viturile de grație, trăgînd cu revolverul în capul fiecărui condamnat.

La ora 18.15, dl. medic legist a constatat moartea tuturor celor patru condamnați mai sus arătați...

Cadavrele condamnaților executați au rămas pe loc timp de o oră sub

paza unei gărzi...

La ora 19.15, cadavrele au fost luate în primire de dl. procuror Gheorghe Săndulescu, pe care l-am însărcinat să procedeze la percheziționarea lor... Domnia sa a luat măsuri pentru transportarea cadavrelor la Crematoriul Cenușadin București... ■

COPERTELE

① - ④ „Ioan Boteza în pustie, propovăduind, botezul pocăinței întru iertarea păcatelor. ... Și Ioan era îmbrăcat în haină de păr de cămilă, avea cingătoare de piele împrejurul mijlocului și minca lăcuste și miere sălbatică”.

Astfel este amintit în **Sfînta Evanghelie cea după Marcu** unul dintre personajele de seamă ale **Noului Testament**, Sfîntul Prooroc Ioan Botezătorul, ale cărui fapte și învățături sînt păstrate și în vechi manuscrise strînse și dăruite Bibliotecii Academiei Române de unul dintre marii săi donatori — D.A. Sturdza. În imagine, Ioan Botezătorul în viziunea pictorului german Lucas Cranach cel Tânăr, tablou din 1549, aflat într-un muzeu din Braunschweig, Germania (**D.A. Sturdza...**, p. 13)

② Chipurile celor trei papi: (**dreapta sus**) Leon cel Mare, (**stînga jos**) Silvestru Romanul și (**dreapta jos**) Clement Romanul, așa cum au fost zugrăvite în 1563 pe peretele proscomidiei din altarul bisericii mănăstirii Snagov (**Snagov; legendă și istorie**, p. 42)

ȚÎRGURI, ORAȘE ...

(Urmare din p. 25)

nut. La 18 octombrie 1435, Iliș voievod dăruiește boierului său Stan Babici, între altele, „satul Sobraneți, în ținutul Țeținului”, sat care astăzi nu mai există sau și-a schimbat numele. Staroștii, adică pîrcălabii acestui ținut de margine, cu reședința în Țețin, aveau drept de judecată asupra cătunelor care formau Coțmanul Mare anume Havrilați, Hlivișcea, Davidăuți, Sadcov, Clivodinu, Blunda, Suhoverh, Ceaplinți și Valeva. Ceea ce înseamnă că ținutul Țeținei se întindea o bună bucată la nord de Prut; probabil să fi mers pînă la Nistru.

Staroștii de Țețin nu apar

printre martorii hrîsoavelor domnești în epoca lui Ștefan cel Mare, așa cum e regula cu pîrcălabii cetăților Hotin, Suceava, Neamț etc. Ei sînt menționați numai în două rînduri, în mod incidental, în legătură cu jurisdicția asupra satelor episcopiei Rădăuților, în actele din 1479, august 30 și 1481, august 23. Ceea ce înseamnă că această cetate nu mai avea însemnătatea de odinioară, din vremea lui Alexandru cel Bun, cînd „pan Hotco de la Țeațin” este citat îndată după Vlad vornicul și precede pe Sandro de la Neamț. Se pare că cetatea nu mai avea o importanță strategică deosebită; de altfel, după 1481, staroștii de Țețin nici nu mai sînt amintiți documentar; în locul lor se vorbește de „staroștii de Cer-

năuți”, numiți așadar după așezarea civilă de lîngă cetate, iar nu după aceasta din urmă. În tratatul de pace din 1499, dintre poloni și moldoveni, se prevede că „treburile și nedreptățile de la granițe, din amîndouă părțile” vor fi judecate de „staroștii de Hotin și de Cernăuți”. Nici ținutul Țeținei nu mai e pomenit; în locul lui găsim, în 1476, „ținutul Cernăuților”. E puțin probabil — dar nu cu desăvîrșire exclus — să fi coexistat două ținuturi: al Țeținului și al Cernăuților, dată fiind mare apropiere dintre aceste două așezări; mai curînd credem că vechiul ținut al Țeținului și-a schimbat numele, după cum staroștii de Țețin și-au zis, spre sfîrșitul domniei lui Ștefan cel Mare, staroști de Cernăuți. ■

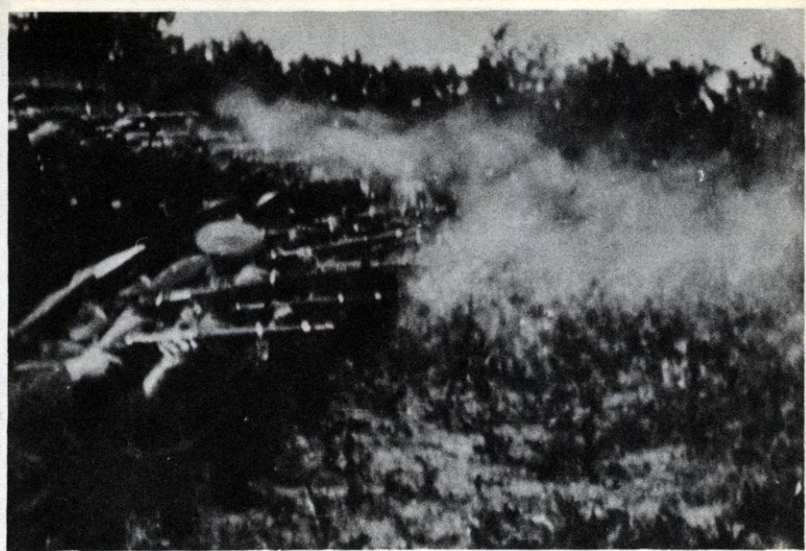

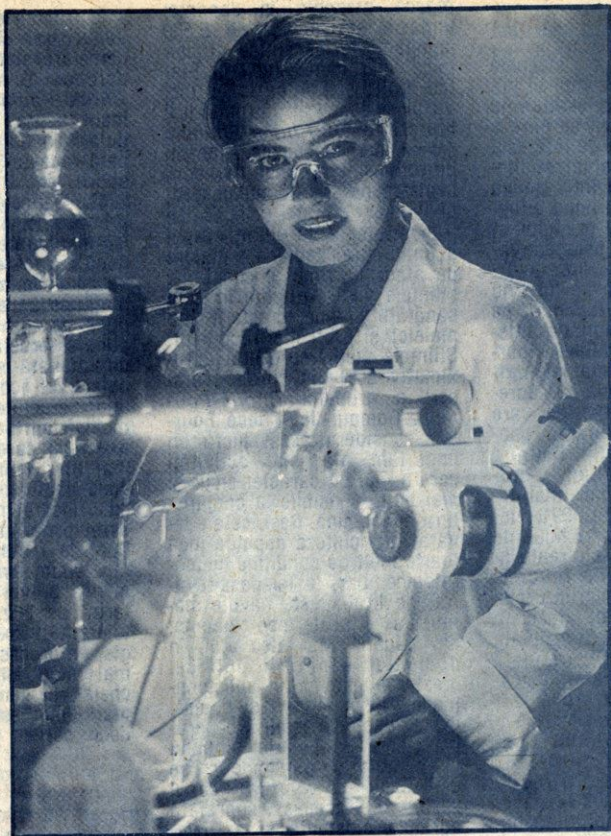

RHÔNE

POULENC

CĂLĂTORIE ÎNTR-O LUME NECUNOSCUTĂ

La sfârșitul anului trecut, am ajuns aproape până la zi cu călătoria noastră prin universul Rhône-Poulenc. Cititorii cunosc acum, în linii mari, istoria grupului, cu sediul central în Franța. Poate că unii dintre ei se vor întreba de ce ne vom continua voiajul prin acest univers, în prezentul lui și, treptat, în viitorul lui. O vom face din mai multe motive. Pentru că sperăm să vă comunicăm lucruri care să vă intereseze în continuare, să vă oferim date și răspunsuri la multe întrebări care vă chinule: cînd vom avea un vaccin anti-SIDA? cînd vom putea trata această necrutătoare maladie? sînt speranțe să putem reduce riscurile infarctului? vom

avea curînd îngrășăminte chimice care să permită recolte fără teama intemperierilor atmosferice dar și fără cea a efectelor negative asupra sănătății?; vom reuși să controlăm fenomenul poluării și degradării planetei noastre? Desigur, un alt motiv — pe care vi l-am prezentat și la începutul acestei călătorii — îl constituie faptul că și în acest fel reușim să asigurăm continuitatea existenței revistei, la un preț mai scăzut decît cheltuielile reale. Și o mai facem și pentru că materialele publicate pînă acum au avut un ecou favorabil atît în rîndul dumneavoastră, al cititorilor, cît și în unele publicații.

De ce științele vieții?

Ne-am propus să începem incursiunea în prezentul și viitorul grupului *Rhône-Poulenc* cu domeniul care ni se pare a fi cel mai apropiat de interesul dumneavoastră, cel al științelor vieții. Dar mai întâi, câteva date și aprecieri privind situația de moment a grupului și orientarea sa de perspectivă.

La strategia de viitor a firmei s-a referit, într-un interviu acordat revistei *Presence*, pe care am mai menționat-o anterior, domnul Jean-René Fourtou, președintele grupului *Rhône-Poulenc*. Domnia sa aprecia efectele pozitive pe care le-a avut restructurarea geografică a activității. Dintr-un grup franco-brazilian, *Rhône-Poulenc* a devenit unul euro-american. În anul 1991, vânzările s-au cifrat la 15 miliarde dolari, un sfert din ele realizându-se în America de Nord, în vreme ce cu cinci ani în urmă, doar 3% din cifra de afaceri a grupului se realiza pe piața nord-americană. Succesul a fost remarcat de toate publicațiile de specialitate. Astfel, *Investir*, din 17 august 1992, sublinia că filiala *Rhône-Poulenc Rorer*, specializată în produse de farmacie, a reușit, în contextul extrem de nefavorabil din Statele Unite, să obțină o creștere cu 27% a rezultatelor nete trimestriale. Și își sfătuia cititorii să cumpere acțiuni, ca o investiție pe termen lung. O explicație a succesului *Rhône-Poulenc Rorer* vine și din faptul că și-a mărit cu 24% cheltuielile de cercetare și dezvoltare. În perspectivă, continentul nord-american urmează să devină principala piață de desfacere, chiar și înaintea Franței. Iar Germania se află pe locul trei. *Rhône-Poulenc* începe să acorde o atenție deosebită și Europei Centrale și de Răsărit. Grupul a deschis două noi birouri, la Praga și București (*Magazin istoric*, nr. 8/1992), și se pregătește să investească puternic în economia țărilor din această parte a bătrânului nostru continent.

În privința Asiei, grupul este bine plăsat în Coreea și Indonezia. Își propune să își spo-

rească prezența în Japonia, unde există în jur de 5 500 companii farmaceutice și chimice, mai multe decât în Statele Unite și Europa la un loc. Virful de lance al pătrunderii îl reprezintă tot *Rhône-Poulenc Rorer*, care se bazează pe un portofoliu de produse noi, concentrate pe șase domenii terapeutice.

În strategia de viitor, grupul a definit trei segmente majore de afaceri. Primul îl constituie științele vieții, grupate în jurul sănătății umane, creșterii animalelor și protecției recoltelor. Științele vieții reprezintă aproximativ 50% din cifra de afaceri a grupului *Rhône-Poulenc*. Domnul Jean-René Fourtou considera acest lucru un important atut: sunt activități care nu au un caracter ciclic și mai puțin sensibile la conjunctura economică. Deși, este adevărat, agricultură depinde încă foarte mult de condițiile meteorologice. Dar, la fel de adevărat, de hrană este nevoie mereu. La fel și de medicamente, din păcate. Mai ales aici, în domeniul sănătății publice, creșterea este puțin spectaculoasă, dar continuă și sigură. În perspectivă, asigurarea hranei pentru populația globului (10 miliarde de persoane, cit se estimează că vom fi în anul 2025), cu aceeași suprafață agricolă existentă și azi, implică sporirea producției la hectar, în condițiile protejării mediului. Situat pe locul trei în lume, sectorul agricol al grupului *Rhône-Poulenc* stăpânește ansamblul tehnicilor necesare pentru a se angaja în acest efort.

Activitățile legate de științele vieții combină biologia și chimia, depinzând în mare măsură de cercetare, de noi descoperiri. Cercetarea va continua deci să fie forța care va trage înainte acest sector. În lumea extrem de competitivă din acest domeniu intervin, desigur, și alți factori, dar cum fiecare companie dorește să-și diferențieze produsele și să scadă costurile operaționale, cheltuielile pentru cercetare și dezvoltare vor spori. Deja ele sunt foarte mari. Într-o ierarhie a principalelor grupuri care domină piața mondială a chimiei

- în fruntea căreia se află Bayer, care cheltuiește pentru cercetare și dezvoltare, anual, aproape 2 miliarde dolari - *Rhône-Poulenc* - se află pe locul șapte, cu 1 107 000 000 dolari, în anul 1991. Cifra alocată acestui compartiment a sporit, în ultimii 10 ani, cu 324%. Cauzele sînt multiple. În primul rînd, nici o companie nu își mai poate permite să producă din toate, ci fiecare caută să își delimiteze un sector din piață pe care să vină cu produse de vîrf. Ceea ce presupune o cercetare mult mai bine direcționată și coordonată cu obiectivul economic, angajarea unor cercetători de vîrf din domeniul foarte îngust pe care te azezi (și care vor cere salarii mai mari, fiind printre puținii specialiști existenți) și în sfîrșit, fiecare nouă descoperire este protejată prin brevete. Dar, de regulă, pentru fiecare țară anume trebuie cîte un asemenea brevet și el se completează pe baza unor studii de toleranță, toxici și ecotoxicologie, un proces care cere 10 sau mai mulți ani pentru a fi încheiat. În general, sistemul de marketing este mai elaborat decît cel de producție.

Rhône-Poulenc nu ultă Istoria

Al doilea segment major de afaceri al grupului *Rhône-Poulenc* îl constituie produse speciale, fibrele și polimerii. Aici, cel mai important lucru este satisfacția clientului, căci toată activitatea se bazează pe prestarea unui serviciu. Nu este vorba doar de a livra un produs, ci de a îmbunătăți calitatea hîrtiei, a descoperi un nou ingredient alimentar. Capacitățile tehnico-comerciale ale firmei trebuie să le completeze pe cele ale clientului. Această strategie, bazată pe completarea valorii, calității și productivității altui partener a fost mai puțin practică de *Rhône-Poulenc* pînă acum. Dar este singura cale pentru a face față presiunii prețurilor scăzute practicate de „tigrii asiatici” (Singapore, Hong-Kong, Coreea de Sud).

În sfârșit, cel de al treilea segment îl constituie produsele intermediare organice și anorganice, precum carbonatul de sodiu, acidul acetic, fenolul. Sînt produse sofisticate cu valoare mare. Uzinele care le produc necesită investiții foarte mari și multă voință pentru a face față la tot soiul de necazuri, cauzate mai ales de întreținerea lor, de siguranța în exploatare. Poate și de aceea numărul celor angrenați în astfel de activități se reduce în fiecare an.

Deși contextul economic actual este nefavorabil, *Rhône-Poulenc* speră să traverseze cu bine perioada, grație și strategiei adoptate și pe care tocmai am înfățișat-o cititorului român. Primele rezultate palpabile sînt așteptate pentru anul 1994. Dar deja sînt unele semne că firma se află pe drumul cel bun. Astfel, valoarea unei acțiuni *Rhône-Poulenc* la bursa americană s-a dublat aproape într-un an de zile.

Grupul *Rhône-Poulenc* este astăzi o puternică companie transnațională, cu 92 000 angajați, răspîndiți în toată lumea, mai mult de jumătate nefiind francezi. În aceste condiții, a crescut foarte mult responsabilitatea managerilor din fiecare țară, ai fiecărei filiale. Ideea de bază este că fiecare angajat trebuie să aibă inițiativă și pentru aceasta trebuie să fie mulțumit că lucrează pentru *Rhône-Poulenc*. Dar fiind un grup, trebuie să îmbine autonomia fiecărei unități cu viziunea globală care guvernează întreaga activitate.

Dar *Rhône-Poulenc* nu uită istoria. Așa cum aflăm din publicația *La Tribune*, din 18 august 1992, grupul *Rhône-Poulenc* a venit în ajutorul bazei San Marco din Veneția. O echipă de restauratori încearcă să salveze celebrul monument amenințat de ape cu ajutorul tehnic și al produselor puse la punct de grupul cu sediul în Franța.

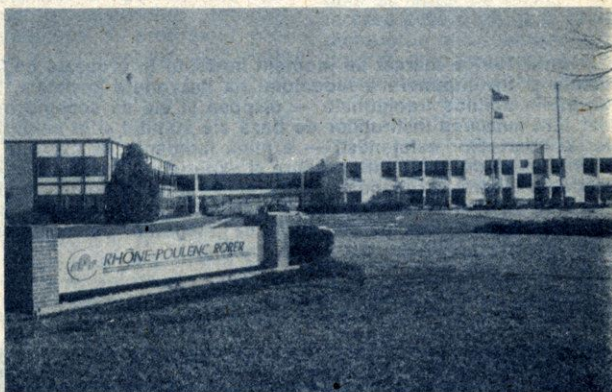
Pavimentul cripei bazilicii se află în prezent cu 36 cm sub nivelul mediu al apelor mării. Inundații succesive de-a lungul veacurilor au făcut cripta inutilizabilă, fiind definitiv închisă la sfîrșitul secolului

trecut. Uneori, apele s-au ridicat în criptă - care are 2,45 m pînă la 2 m înălțime, atacînd și zidurile. După o asemenea inundație catastrofală s-a lansat, în 1966, proiectul salvării bazilicii. Dar operațiunea propriu-zisă de salvare nu a debutat decît în 1986, după 20 ani de studii și tentative nereușite. De asemenea, a fost nevoie ca Institutul central italian pentru restaurări să-și dea acordul pentru tehnicile folosite de *Rhône-Poulenc*.

Pentru a face structura impermeabilă, restauratorii au in-

cupolă, i se sporește porozitatea, deci crește fragilitatea ei. Iar siliconul singur nu este suficient pentru a etanșa pereții care conțin 33% umiditate. În anumite locuri, frescele necesită o grijă deosebită.

Operațiunile de restaurare, începute în 1986, au costat peste 2,5 milioane franci francezi pe an. Contribuția grupului *Rhône-Poulenc*, care n-a avansat încă vreo cifră oficială totală - este estimată între 5 și 10 milioane franci. Redeschiderea cripei este prevăzută pentru 1994, cu ocazia împlinirii a

Sediul din S.U.A. al lui Rhône-Poulenc Rorer

jecat o rășină acrilică pusă la punct de *Rhône-Poulenc*, Rocagil. Ea se comportă asemenea unui gel, care se umflă în caz de creștere de apele, pentru a împiedica trecerea lor, și revine la forma inițială după retragerea apelor, permițînd astfel structurii să respire.

Faza următoare, care constă în refacerea cupolei, prezintă alte dificultăți. Pereții, din cărămidă, sînt saturați de apă și sare. Se experimentează modalitatea prin care să se extragă sarea fără a dauna pereților. Aplicarea siliconului sub formă de „compres aspirante” pare soluția cea mai probabilă, dar, la rîndul ei, ridică alte probleme. Eliminînd sarea din

1000 ani de la construirea bazilicii.

Al treilea grup mondial în domeniul siliconilor, *Rhône-Poulenc*, care dispune de o experiență de peste 20 ani în domeniul restaurării monumentelor istorice, speră să atragă atenția prin participarea la proiectul San Marco asupra implicațiilor chimiei în conservarea monumentelor. *Rhône-Poulenc* s-a lansat, tot cu ajutorul produselor pe bază de silicon, în crearea unor duplicate după monumente, precum *Les Chevaux de Marly*, din Paris, și *San Marco* al lui Donatello, din Florență. ■

Dorin MATEI

6 martie 1945-6 noiembrie 1947

GHEORGHE TĂTĂRESCU: O VICTIMĂ A PROPRIEI ÎNCREDERI

GHEORGHE TUȚUI

Anul 1947 a marcat un moment hotărîtor în procesul de instaurare a comunismului în România și de impunere a modelului de dezvoltare sovietică. Confruntarea dintre comuniști și grupările politice tradiționale — dispuse și ele să accepte unele schimbări absolut necesare, dar fără surparea instituțiilor de bază ale statului și în condițiile garantării și apărării drepturilor și libertăților cetățenești — a atins momente de maximă tensiune. Deși dispuneau de un număr mare de cadre cu pregătire și experiență, Partidul Național-Tărănesc (Maniu) și Partidul Național-Liberal (Brătianu) — principalele grupări politice tradiționale — nu mai aveau posibilitatea să influențeze în mod direct activitatea de guvernare, căci, după refuzul lor de a participa la un guvern de coaliție și „pierderea” alegerilor din noiembrie 1946, cele două partide fuseseră practic eliminate din arena politică.

19 octombrie 1946. Festivitate la Ateneul Român consacrată zilei prieteniei româno-sovietice. În prezidiu, alături de Gheorghe Gheorghiu-Dej, I. Gh. Maurer, Petru Groza, C.I. Parhon și reprezentanți diplomatici și militari sovietici, s-a aflat și Gh. Tătărescu

Comuniștilor și celorlalți forțe aflate sub îndrumarea și controlul lor — adepți ai unei politici de demolare a vechilor structuri ale statului, beneficiind de tutela și sprijinul Moscovei — nu li se mai putea pune în cale decît gruparea liberală condusă de Gheorghe Tătărescu. Desprinsă din vechiul Partid Național-Liberal, a cărui conducere o aprecia ca subordonată P.N.T. și lui Iuliu Maniu și prea conservatoare pentru schimbările sociale și politice de care țara avea nevoie, Partidul Național-Liberal (Tătărescu) a aderat la Frontul Național Democrat (F.N.D.)¹ încă din februarie 1945, iar ulterior a intrat în guvernul constituit la 6 martie 1945, pentru „a reprezenta în acest guvern forța de echilibru grație căreia inevitabilul proces al transformărilor sociale se va face evolutiv și fără zdruncinul sfărîmător de ordine și de libertate” (*Drapelul*, 3 iulie 1945).

Din cele afirmate rezultă limpede că gruparea politică condusă de Gh. Tătărescu² se diferenția atît de partidele numite „istorice”, care urmăreau revenirea țării la situația

de dinainte de instaurarea dictaturii regale, în februarie 1938, cît și de cele de stînga din conducerea F.N.D., forțe care acționau în spiritul unei schimbări violente, pe baza raportului de forțe impus de prezența armatei sovietice în țară. Menținîndu-se pe o linie de mijloc, Tătărescu (personalitate de prim plan a vieții politice românești, începînd din anii '30, cu o extrem de bogată și controversată experiență politică) și adepții săi sperau să ferească țara de marile convulsiiuni politico-sociale și să mențină instituțiile fundamentale ale statului, în primul rînd monarhia, păstrîndu-și totodată ideologia și programul propriu. Intrarea lor în coaliția guvernamentală s-a făcut pe baza unui program comun, elaborat prin consultarea tuturor părților și numai pentru aplicarea acestui program. Prin aceasta nu s-a eliminat însă contradicția de interese dintre gruparea Tătărescu (reprezentînd îndeosebi elemente avute din lumea satei și orașelor) și forțele de stînga din coaliția de guvernare condusă și controlată de comuniști.

Un element central în programul și practica P.N.L. (Tătărescu) a fost acela privitor la politica externă, politică exprimată prin două obiective majore: continuarea legăturilor cu Uniunea Sovietică, de care „sîntem legați nu numai prin condițiunile geopolitice dar și prin interese economice și etnice” și „racordarea țării noastre la democrațiile occidentale de care România era legată printr-un trecut întreg de prietenie și colaborare”. În ciuda faptului că se conturau clar două blocuri politico-militare în Europa, se considera că țara noastră „are posibilitatea să facă din pămîntul românesc un pămînt al apropiierii între Est și Vest”.

Cu toate deosebirile ideologice și programatice afirmate direct și repetat, încă de la început, liberalii tătărăscieni au avut poziții importante în guvern: prin lide-
rul lor au deținut vice-preșe-

dinția Consiliului de Miniștri și Ministerul Afacerilor externe, iar prin Dumitru Alimănișteanu (înlocuit ulterior cu Mircea Durma, pe motiv că primul avea un frate care făcea parte din Delegația permanentă a P.N.L. — Brătianu), Departamentul finanțelor, iar prin Petre Bejan pe acela al industriei și comerțului.

In urma alegerilor parlamentare din noiembrie 1946, pozițiile liberalilor tătărăscieni în guvern s-au consolidat: numărul de portofolii ministeriale a sporit de la 3 la 4, iar al subsecretariatelor de stat de la 1 la 3. Dacă adăugăm și faptul că P.N.L. — Tătărescu avea o grupare de 74 deputați în noul parlament (a doua ca pondere numerică și deosebit de influentă datorită forței economice a celor pe care îi reprezenta și, nu mai puțin, ca urmare a experienței politice a parlamentarilor respectivi), avem o imagine și mai clară în privința rolului și locului ocupat de această grupare politică în viața României exact într-o perioadă de răscurse a existenței sale.

Dar imediat după alegerile pe care le „cîștigaseră” în noiembrie 1946, partidul comunist și o parte dintre social-democrați au considerat că sosise momentul cel mai potrivit pentru declanșarea unei ofensive hotărîtoare împotriva proprietății private, înlocuirea vechilor instituțiilor economice și financiare și crearea altora noi, investite cu puteri nelimitate în privința îndrumării și controlului întregii activități economice a țării. Un prim pas s-a făcut prin preluarea Ministerului industriei și comerțului de către secretarul general al comitetului central al partidului comunist, Gh. Gheorghiu-Dej. La 28 decembrie 1946, a urmat etatizarea Băncii Naționale a României, pe care partidul comunist o considera, alături de Ministerul industriei și comerțului, uful din principalele instrumente ale viitoarei ofensive împotriva capitalismului și, evident, a categoriilor sociale pe care acesta le reprezenta. Etatizarea Băncii Naționale,

¹ În ședința Consiliului F.N.D. din 26 februarie 1945, cînd Gheorghe Gheorghiu-Dej a pus în discuție problema includerii grupării liberale Tătărescu în F.N.D., reprezentantul P.S.D. în Consiliul F.N.D., Lothar Rădăceanu, s-a împotrivit, argumentînd că „personal are mai multă încredere în Brătianu decît în Tătărescu... Brătianu poate fi considerat mai cinstît, pe cînd acesta [Tătărescu] este o lichea, însă ne poate înlesni o guvernare mai productivă”. Argumentînd, Gh. Gheorghiu-Dej a arătat că „nu este vorba de sentimente personale, ci de o necesitate indispensabilă — apropierea acestui grup politic al lui Tătărescu —, deși el nu ne place prea mult” (Stenograma ședinței Consiliului F.N.D. din 26 februarie 1945, filele 5 și 9).

² La 7 iunie 1945, o săptămîna după congresul P.N.L. (Tătărescu), Delegația permanentă a P.N.L. (Brătianu) a trimis o circulară tuturor organizațiilor sale din țară prin care considera decăzuți din calitatea de liberali pe toți cei care aderaseră la gruparea lui Tătărescu; la 19 iunie același an, s-a ratificat excluderea din P.N.L. (Brătianu) a zece fruntași liberali care trecuseră în gruparea Tătărescu, printre care: Aurel Benteoi, Petre Bejan, Dumitru Alimănișteanu, Alex. Alexandrin, Tiberiu Moșoiu, Gh. Vintu ș.a.

măsură adoptată în pofida opoziției miniștrilor și deputaților liberali, care afirma-se în repetate rânduri că sint adversarii oricărei etatizări sau naționalizări, ignorând totodată lipsa de cadru propriu cu pregătire corespunzătoare în domeniul respectiv, dovedea cu evidență faptul că partidul comunist se pregătea să îndepărteze de la conducerea tuturor sectoarelor economice pe reprezentanții grupărilor politice împreună cu care constituise la 6 martie 1945 guvernul de coaliție.

Această ofensivă vizînd instaurarea unui regim dictatorial supus Moscovei s-a declanșat cu toată vigoarea la începutul anului 1947, cînd Plenara C.C. al P.C.R. aprecia că „*stăm în fața unei ascuțiri a luptei de clasă*”.

Momentul declanșării ofensivei părea bine ales. La 10 februarie 1947 fusese semnat Tratatul de pace cu Puterile aliate, iar zece zile mai tîrziu, Gh. Gheorghiu-Dej se întorsese de la Moscova, unde semnase mai multe tratate economice care accentuau dependența economică a României față de U.R.S.S. Și cum P.N.L. (Tătărescu) se pronunța pentru o politică realistă, pornind de la interesele fundamentale ale țării, presupunînd o colaborare între toate forțele interne productive și folosirea capitalului privat ca instrument de propagare a întregii națiuni, P.C.R. a trecut la atacarea directă a aliatului liberal. La 28 martie 1947, în ședința Consiliului de Miniștri prezidată de dr. Petru Groza s-a propus un proiect de lege privind trecerea corpului grănicerilor din subordinea Ministerului de finanțe, care-l avea ca titular pe Alexandru Alexandrin, în aceea a Ministerului de interne, condus de Teohari Georgescu, secretar al C.C. al P.C.R. Cei doi reprezentanți liberali prezenți la ședință — Gh. Tătărescu și Al. Alexandrin — au reacționat ferm. Alexandrin a declarat că măsura era un atac la adresa regimului democratic și un act de neîncredere față

de titularul de la Departamentul finanțelor. Gh. Tătărescu a fost și mai tranșant, afirmînd că „*această măsură pune în primejdie colaborarea între cele două grupări*” și înștiința Consiliul de Miniștri că „*chiar dacă legea va fi adoptată pe baza hotărîrii majorității, P.N.L. nu o va aplica*”.

Se părea că evenimentele se îndreaptă spre o ruptură, dar n-a fost așa. Intervenția lui Petru Groza, pe jumătate amenințătoare, pe jumătate împăciuitoare, a cerut să se rămînă pe linia evoluției liniștite, „*să nu riscăm zguduiri, că s-ar putea ca mine să regretăm*”. Acestea n-au fost însă decît niște „*clocniri de patrule*”. Adevărata bătălie împotriva capitalului privat și, evident, a burgheziei a fost aminată doar pentru cîteva săptămîni.

La 23 mai 1947, Comisia Adunării deputaților și, ulterior, plenulul Adunării le-au fost supuse spre dezbateră proiectele de legi privitoare la reorganizarea Ministerului industriei și comerțului, în sensul extinderii atribuțiilor sale de îndrumare și control. Petre Bejan, șeful grupului parlamentar al P.N.L. (Tătărescu), după ce a criticat faptul că potrivit noilor legi, „*Ministerul [industriei și comerțului] se amestecă în toate problemele întreprinderilor, începînd de la colectarea materiilor prime pînă la fabricația și repartitia produselor, cu greu se mai poate vorbi despre o libertate a inițiativei private*”.

Discuții și clocniri de poziții la fel de aprinse au avut loc în cadrul Comisiei financiare și bugetare a Adunării deputaților cu prilejul dezbaterii proiectului de lege pentru înființarea oficiilor industriale. Deputații liberali Sever Paskievici, Nicu Treștianu, Grigore Rizescu-Brănești și Al. Alexandrin au criticat cu severitate proiectul de lege, arătînd că unele din prevederile acestuia „*lezează principiul constituțional privind garantarea libertății individuale și proprietatea de orice natură*”.

Și cum deputații liberali au formulat mai multe amendamente, toate respinse însă de Ion Gheorghe Maurer, care prezida ședința Comisiei Adunării deputaților, Al. Alexandrin, ministrul finanțelor, a făcut o declarație în numele grupării liberale, în care arăta că în cazul în care propunerile lor nu vor fi luate în seamă, în Adunarea deputaților ei vor vota împotriva legii. În mod surprinzător însă, în ziua în care legea s-a supus la vot, deputații liberali s-au mulțumit doar cu abținerea.

Ofensiva comuniștilor împotriva bazelor economice ale capitalismului nu reprezenta decît o parte, ce-i drept destul de importantă, a planului de împingere a României pe făgașele modelului sovietic. După mai bine de doi ani de încercări nereușite de a determina unele corecții în orientarea politicii interne și externe a guvernului impus țării la 6 martie 1945, conducerea P.N.L. (Tătărescu) a făcut o nouă încercare, e drept cam riscantă, cînd, la 24 mai 1947, a înmînat un *memoriu* guvernului, șefilor de partide care participau la opera de guvernare și reprezentanților politici la București ai S.U.A., Marii Britanii și Franței. În acest *memoriu* se aprecia că situația din țară era „*deosebit de gravă*”, producția economică reprezentînd doar 48% față de nivelul anului 1938 și se aprecia că prin măsurile luate, guvernul a nemulțumit toate categoriile sociale, începînd cu țărănimea, micii meseriași, funcționarii și intelectualii, și continuînd cu „*comercianții și industriașii, care trăiesc în nesiguranță și sint asaltați zilnic de noi cereri de contribuții bănești, care constituie o nouă fiscalitate*”. Documentul aprecia că în locul unei atmosfere de calm și încredere absolut necesare mobilizării forțelor națiunii în slujba producției, „*din întreaga țară se ridică un val de nemulțumiri împotriva guvernului*”. Iar aceste nemulțumiri „*sint provocate în bună măsură de urmările războiului, de greșelile pre-*

decesorilor noștri, de lipsurile inerente vremurilor pe care le trăim și de anii de secetă care au bîntuit țara în ultimul timp. Dar, pe de altă parte, aceste stări sînt provocate sau agravate și de actele și de propriile noastre greșeli".

Enumerînd apoi principalele domenii în care P.N.L. (Tătărescu) aprecia că guvernul a comis greșeli sau a persistat în erori anterioare, memoriul sublinia ca deosebit de gravă „imixtiunea tot mai vexatorie și de multe ori incompetentă a statului în progresul general economic, din cauza unor legi cu caracter vădit etatizant".

A cțiunea de elaborare a memoriului și punerea lui la dispoziția șefilor de partide guvernamentale, dar și aducerea lui la cunoștința celor trei mari puteri occidentale, fuseseră bine gîndite. După ratificarea Tratatului de pace de către marile puteri occidentale, România urma să ceară admiterea sa în Organizația Națiunilor Unite, ceea ce, în concepția liberalilor, ar fi trebuit să impună o anumită circumspecție guvernului, în cazul în care documentul prezentat de aceștia ar fi fost supus dezbaterii în cadrul guvernului sau măcar al Consiliului F.N.D. Dar acest lucru nu s-a întîmplat, singura informație privind primirea memoriului liberalilor de către guvern se află într-o cuvîntare rostită de Petru Groza la 15 august 1947, în care acesta era apreciat ca făcînd parte dintr-un presupus „complot internațional îndreptat împotriva României".

Poate părea curios faptul că nici partidul liberal, nici liderul său nu au avut, timp de cîteva luni, nici un semn de adversitate din partea comuniștilor și a aliaților lor. Tătărescu a fost menținut în toate funcțiile guvernamentale. Această liniște își avea și ea explicația ei, Tătărescu semînd în calitate de ministru al afacerilor externe (necomunist și deci cu o doză de credibilitate sporită), la 12 iulie, cererea României de a fi ad-

misă în Organizația Națiunilor Unite, iar patru zile mai tîrziu a semnat refuzul guvernului român de a participa, la invitația guvernelor Marii Britanii și Franței, la conferința de la Paris, care urma să discute acceptarea de către țările europene a Planului Marshall (*Magazin istoric*, nr. 11/1992).

Era însă doar o liniște aparentă și interesată, în spatele căreia partidul comunist pregătea lovitura de grație. Măsurile de întărire a activității de îndrumare și control de către stat a întregii economii naționale aveau să culmineze cu așa-zisa stabilizare monetară din 15 august 1947, prin care a fost expropriată o parte însemnată a capitalului aflat în circulație. Era ultima măsură ce precedea completa eliminare a liberalilor conduși de Gh. Tătărescu din viața politică a țării și încetarea colaborării cu așa-ziii „tovarăși de drum".

La 15 august 1947, cînd Petru Groza, în consfătuirea cu cadrele Frontului plugarilor, amintise memoriul liberalilor din 24 mai și-l subsumase unui pretins „complot internațional împotriva României", lovitura de grație pusă la cale de comuniști era deja hotărîtă. Surprinzător pare însă faptul că Gh. Tătărescu și apropiații săi nu păreau a realiza încă pe deplin dimensiunile acestei lovituri. Spre ilustrare, iată un fragment din discursul rostit de Tătărescu în cadrul unei întruniri organizate la Craiova exact în ziua de 15 august 1947: „Guvernele — arăta fruntașul liberal referindu-se la cel instaurat la 6 martie 1945, dar cu aluzii din cele mai străvezii la situația din acel moment — sînt supuse greșelilor. Orice guvern care lucrează greșeste... Și guvernul de azi nu scapă acestei legi; el a greșit uneori și va mai greși în viitor.

Partidul nostru trebuie să fie conștient că pentru multă vreme situația internă și situația externă nu îngăduie guvernarea printr-un singur partid sau prin grupări de partide reprezentînd aceeași

ideologie sau ideologii înrudite. Nici partidul liberal nu ar putea guverna azi singur, nici partidul comunist nu ar putea guverna azi singur și nici unul din celelalte partide componente ale guvernului nu ar putea guverna singur. De asemenea, nici o concentrare de sînga, după cum nici o concentrare de dreapta nu ar fi posibilă și viabilă în împrejurările de azi".

Ceea ce scăpa din vedere fruntașul liberal era tocmai anormalitatea cadrului în care se desfășura viața politică românească în acel moment. Corabia pe care comunismul se îndrepta spre putere în România primea vînt favorabil în pinze din direcția Moscovei, și acesta, cum aveau s-o dovedească în continuare evenimentele, a fost factorul esențial în succesul comuniștilor.

La finele lunii septembrie 1947, la Consfătuirea de la Varșovia a unor partide comuniste și muncitorești din Europa, Gh. Gheorghiu-Dej a anunțat că „relațiile de colaborare cu grupul Tătărescu se apropie de sfîrșit". Era această declarație a liderului comuniștilor români un semnal pentru forțele politice interne, dar și un angajament față de Moscova, care conducea această consfătuire prin intermediul lui Andrei Jdanov, ca reprezentant personal al lui Stalin.

Următorul pas a fost făcut la 6 noiembrie 1947, cînd Parlamentul a hotărît îndepărtarea miniștrilor liberali din guvern, în locul lui Gh. Tătărescu, portofoliul externelor revenind Anei Pauker. Iar o lună mai tîrziu, comuniștii, prin abolirea monarhiei, aveau să pună capăt cu brutalitate regimului monarhic constituțional și cursului normal spre o viață democratică în România. Inspirația, modelul bolșevic și prezența sovietică fuseseră factorii principali care imprimaseră evoluția evenimentelor de pînă atunci. Și aveau să-și continue, nestingheriți de nimeni, acțiunea de instaurare a comunismului în România. ■

DOUĂ ATERIZĂRI FORȚATE ȘI URMĂRILE LOR

FLORIN CONSTANTINIU

Poate că mai mult decît alte aspecte ale trecutului societății umane, istoria militară oferă exemple — uneori de-a dreptul uluitoare — ale jocului întîmplării, cu consecințe, în unele cazuri, atît de importante, încît istoricii partizani ai determinismelor de diverse tipuri sînt în dificultate pentru a găsi explicații satisfăcătoare schemelor elaborate de ei.

Al doilea război mondial abundă în astfel de exemple și două episoade strîns legate între ele — dintre care ultimul s-a petrecut cu 50 ani în urmă — ilustrează constatarea de mai sus.

Un maior ghinionist

„Fall Gelb“ (Operația gal-benă) — campania Wehrmacht-ului în Vest — cuprinsă în Directiva nr. 6 a lui Hitler din 9 octombrie 1939, nu era altceva decît o versiune amplificată a celebrului „Plan Schlieffen“, utilizat de

În imagine: Wehrmachtul — de la glorie la catastrofă: Iunie 1940 (stînga), Stalingrad 1942.

Înaltul comandament german în 1914. Dacă, atunci, Franța fusese atacată prin Belgia, directiva amintită preconiza o lărgire a ariei de operații prin includerea, alături de Belgia, a Luxemburgului și Olandei. Fără a intra aici într-o analiză fastidioasă a planului german de operații ajunge să se spună că el prezenta două grave deficiențe: fiind o reluare a „Planului Schlieffen“, el anula efectul surprizei; desfa-

șurarea lui avea ca deznodă-mînt o bătălie frontală deloc recomandabilă.

Ce s-ar fi întîmplat dacă acest plan ar fi fost aplicat? Ar mai fi fost Franța înfrîntă în doar 40 zile?

O întîmplare a schimbat cursul evenimentelor, o dată cu înlăturarea planului preconizat în octombrie 1940. Întîmplarea s-a petrecut la „nivel de maiori“, dar consecințele sale au fost de proporții

grandioase.

În ziua de 10 ianuarie 1940, maiorul de stat major Rheinberger primește misiunea de a înmîna generalului Fedor von Bock, aflat la Köln, planul de operații ale Armatei 6 germane, care urma să pătrundă pe teritoriul Belgiei, rămăsă neutră, după declanșarea celui de al doilea război mondial. Prins de atmosfera plăcută a unei mese sărbătorești, desfășurată la popota din Münster, maiorul Rheinberger întirzie și pierde trenul pentru Köln. Mișcat de supărarea camaradului său, maiorul-pilot Hönemann se oferă să-l ducă cu avionul pînă la locul de destinație. Bucuros, Rheinberger acceptă, și cei doi prieteni decolează la bordul unui avion de observație Fieseler-156 Storch (Barză). Din cauza celei, avionul se rătăcește, iar pilotul, confundînd riul Meuse (Maas) cu Rhinul, aterizează în... Belgia, în apropiere de Mechelen-sur-Meuse, crezînd că este în Germania!

Apropierea unor jandarmi belgieni relevă eroarea. Rheinberger, conștient de urmările capturării documentului pe care îl transporta, încearcă să-l distrugă, dîndu-i foc, dar încercarea sa nu reușește din cauza intervenției rapide a militarilor belgieni, care îi duc pe cei doi ofițeri germani și prețiosul lor document la post!

Rheinberger nu abandonează ideea de a distruge hîrțile pe cît de importante, pe afit de compromițătoare pentru Germania. În camera în care este interogat, focul arde în cămin. Cu o mișcare rapidă, la hîrțile de pe masă și le aruncă în foc, bucurîndu-se să constate că flăcările le învâluie. Bucurie de scurtă durată, întrucît ofițerul belgian, nu mai puțin rapid în mișcări, scoate din cămin hîrțile, care, fiind împăturite, nu au fost consumate de flăcări. Istoricul Jacques de Launay, care le-a avut în mînă, le descrie astfel: „Era vorba de zece coli dactilografiate și două fragmente de hartă Michelin (regiunea Givet-Flo-

refe). Cele dintii, pe jumătate arse, cuprindeau instrucțiuni privind misiunile de recunoaștere și debarcărilor aeriene, care urmau să fie efectuate de flotele 2 și 3 aeriene în legătură cu Grupul de armate B [comandat de von Bock — n.n.]. Zonele ce urmau să fie bombardate (sectorul Dinant), situația apărării teritoriului aflat între Meuse și frontieră cu Franța, o apreciere a posibilităților de aterizare la vest de Meuse erau de asemenea indicate”.

Din textele lizibile, cititorul putea reconstitui intențiile înaltului comandament german, altfel spus, elementele de bază ale lui „Fall Gelb”.

Informat despre cele petrecute, Hitler face una din marile lui crize de furie: „Din cauza unor fapte ca astea putem pierde războiul!”, exclamă el minios. Deși Rheinberger comunică atașatului militar german al aerului la Bruxelles, generalul Wenninger, căruia autoritățile belgiene, la cererea lui, îi permisese o discuție cu maiorul captiv, că hîrțile au ars, germanii au în curînd dovada că afirmația nu este exactă.

O săptămînă după aterizarea forțată de la Mechelen-sur-Meuse, ministrul de externe al Belgiei, Paul Henri Spaak, declară ambasadorului german la Bruxelles, Vicco von Bülow-Schwante, că „documentul găsit în avion conține dovada intențiilor agresive ale Germaniei. Nu este vorba de un plan de operații, ci de un ordin amănunțit de unde nu lipsește decît data invaziei”.

La 17 decembrie 1939, Hitler fixase data începerii ofensivei puțin după Crăciun și o confirmase la 11 ianuarie 1940, orele 15.15, îndată după aflarea incidentului de la Mechelen-sur-Meuse. Încercător în afirmația lui Rheinberger că a ars documentul, Hitler a menținut ordinul de ofensivă. Abia în ziua de 13 ianuarie, informat de serviciul meteorologic al armatei că timpul va fi defavorabil, el amînă acțiunea pentru 20 ianuarie, iar în după-amiaza zilei de 16 o amînă

sinedie. A doua zi are loc întrevvedereea Spaak-Bülow, amînită mai sus.

La 1 februarie, Hitler a fost informat că generalul Erich von Manstein, adversar hotărît al planului de campanie cunoscut acum de adversar, avea un alt plan de bătaie, întemeiat pe străpungerea apărării franceze la Sedan, printr-o lovitură venită din Ardeni, zonă păduroasă și greu accesibilă și, ca atare, considerată de francezi ca improprie pentru atac.

Aterizarea forțată de la Mechelen-sur-Meuse l-a determinat pe Hitler — care, independent de Manstein, avusesese aceeași idee — să abandoneze vechiul plan, pe care acum adversarul se pregătea să-l combată, și să adopte ceea ce avea să fie considerat mai tîrziu de unii istorici militari „ideea strategică” de cea mai mare strălucire a celui de al doilea război mondial.

Întorsătura fericită a evenimentelor nu a împiedicat însă desprinderea unor învățăminte. Hitler a reînnoit ordinul ca documentele secrete să nu fie transmise pe calea aerului și a ordonat ca nimeni să nu fie informat asupra planurilor militare, mai mult decît este necesar pentru îndeplinirea misiunii încredințate.

Tot un maior...

În vara anului 1942, un incident similar s-a petrecut pe frontul sovieto-german. La 19 iunie, maiorul Reichel, din Divizia 23 Panzer (blindată), încălcînd ordinul lui Hitler, a plecat cu un avion Fieseler-Storch (fatalitate), pilotat de locotenentul major Dechant, pentru a urmări deplasarea diviziei, avînd asupra sa o mapă cu documente de luptă și o hartă cuprinzînd date privind faza de început a ofensivei de vară germană, care urma să înceapă la 28 iunie 1942. Avionul nu a ajuns la destinație și alarma a fost declanșată. Era limpede

(Continuare în p. 43)

SNAGOV: LEGENDĂ ȘI ISTORIE

ION DUMITRIU-SNAGOV

Se zice că, precis nu se știe cînd, un prăd dumnezeiesc a rupt insula și biserica mănăstirii s-a scufundat, ca un blestem de pierzanie omenească. Povestea o mai ascultă și azi copiii, rostită de bunici. Legenda reinvie și în mințile unora dintre oaspeții veniți de departe, pregătiți să audă, în zilele cu valuri înspumate de vîntoase, misterioasele clopote bătînd în adîncuri...

În căutările lor, prietenii mei scafandri s-au întîlnit adesea cu splendide exemplare de crapi și somni, dar niciodată cu turle de biserică. Ei s-au lăsat atrași de fantezia brădșului și, pe locul dintre insulă și țărmul din miazănoapte, acolo unde pescarii își rup adesea năvoadele, în scorbura de pe fundul lacului au găsit cîteva cioturi de lemn, dar nici un clopot sau vreo urmă de rîuină...

Consătenii mei, împinși de marea lipsă a lemnului de foc, au fost mai întreprinzători decît scafandrii. În toamna anului 1946 — cînd rușii se năpustiseră în codri cu armatele lor, iar seceta cumplită secase apele într-afita că, din Turbați puteai să treci cu

picioarul dincolo la Dobroșești (azi din Siliștea Snagovului la Snagov Sat) — ei au săpat pămîntul în lunca Snagovului și, la circa doi metri adîncime, au găsit trunchiuri întregi de stejari în curs de carbonizare subterană.

Acum trei-patru ani, un vecin care lucra ca mecanic la dragarea stufului, a lovit cu sorbul navei de dragare un perete puternic. Macaraua adusă la fața locului l-a convins însă că nu era vorba despre biserica scufundată despre care vorbește legenda, ci despre trunchiuri mari de stejari împletiriți în milul lacului...

Cînd și cum au ajuns Codrii Vlășiei să se scufunde în adîncuri și de ce legenda nu amintește nimic? Această rămîne o taină, una dintre atîtea, cercetate de istorici și geologi, biologi și antropologi, mai mereu prezenți prin partea locului.

Și, totuși, „dragarea” epocilor la Snagov scoate uneori la iveală și alt fel de „stejari”, din cel care-l sprîjină cerul pe nemăsurate orizonturi, împlinindu-i personalitatea și ridicîndu-i autoritatea la nivel universal.

Cei trei papi

În altarul mănăstirii, fresca încețoșată de fumul luminării nu poate să ascundă nici astăzi mesajul picturii, încirfat, după pisanie, la 1563 (vezi *Magazin istoric*, nr. 11/1970): pe perețele *Proscomidiei* se află trei imagini ale sfinților papi (rimski pap): *Clement Romanul* (88-97), *Silvestru Romanul* (31 ianuarie 314 - 31 decembrie 335) și *Leon cel Mare* (29 septembrie 440 - 10 noiembrie 461). Toți trei aparțin tezaurului creștinătății din primele veacuri și sînt sărbătorii (păstrînd ordinea de mai sus) în calendarul ortodox la 24 noiembrie, 2 ianuarie și 18 februarie, iar în cel catolic la 23 noiembrie, 31 decembrie și 10 noiembrie. Sfinții Clement, al treilea papă în scaunul Romei, a murit surghiunit în Crimeea. La Snagov a fost pictat privind spre locul în

căre preotul pregătește sfîntul agnêț (bucata de prescură din care se prepară sfînta împărtașanie, ceea ce reprezintă în liturghie momentul întrupării jertfei lui Christos). Cuvîntul prescură înșuși ne vine de la sfîntul Clement. La noi românii, prescura concretizează sfîntenia pîinii, semnul cel mai de preț al iubirii pentru Christos, al cărui chip este văzut în fiecare bob de grîu.

Pe lîngă importanța teologică, prezența lor ne descoperă noi înțelesuri istorice ale autorității bisericii românești și ale participării poporului nostru la viața continentului.

Proscomidia de la Snagov dă un sens deosebit chipurilor celor trei sfinți chiar prin dimensiunile lor, nemaîntîlnite la alte biserici de epocă (în general, acești sfinți sînt pictați în frescele mici ale *sinaxarelor*, acolo unde sînt imaginile tuturor sfinților din

calendar). Aici, la Snagov, chipurile sînt redată în mărime naturală, fiind potențate ca valențe europene ale secolului Reformei, cunoscînd faptul că Snagovul se leagă de figuri de vîrf ale istoriei creștinismului și ale luptei antiotomane din epoca respectivă.

Vlad Tepeș, înmormîntat în naosul bisericii, a fost angajat în apărarea Constantinopolului, mai înainte ca acesta să cadă sub loviturile lui Mahomed II, la 1453. Voievodul român a trăit zilele cînd patriarhul și împăratul Bizanțului încercau unirea celor două biserici, de Apus și de Răsărit, în cadrul Conciliului de la Florența din 1439 (la care au participat și ierarhi români). Rezultatele n-au fost la înălțimea așteptărilor, dar ideea de unitate a rămas nealterată, ca ideal al creștinătății. Pe Vlad Tepeș acest spirit l-a condus la căsătoria

cu o catolică, rudă apropiată a lui Matei Corvin. El a deschis o suită de urmași la domnie intrați sub jurisdicția Romei, revendicând originea corviniană și unitatea creștină: Mihnea, fiul său (+ 1510), înmormântat în biserica sașilor din Sibiu; Petru Șchiopul (+ 1594), înmormântat la Bolzano (Tirolul italian) sub inscripția „Ioani Petro, voievodae Moldaviae, ex Corvina Valachiae principum, regia familia”; Radu Mihnea, strănepot al lui Vlad Țepeș, mort în 1623, care în biserica Sf. Matei, ctitorită în insula venețiană Murano, se denuște în pisanie „Radu Corvina regia familia”.

Ca banii cei buni în toate țările

Semnificativ, deși fără un temel științific și poate mai mult ca o bizară coincidență, este faptul că în satul din vatra mănăstirii Snagov, pe la jumătatea secolului XIX do-

cumentele amintesc familiei care purtau numele de Corvin. Fără a intra în istoria bogată a Snagovului, este necesar a-i sublinia caracterul de sinteză românească pe care îl întâlnim în sfântul lăcaș zidit de Neagoe Basarab, binefacătorul Muntelui Athos, atît în frumoasa arhitectură de catholicon athonit, cît și în fața lui Antim Ivireanul, starețul monahilor tipografi care tipăreau carte ortodoxă pentru multe nații din Europa și Orient.

Ceea ce face interesantă confruntarea realității cu datele istorice este contrastul dintre spiritul inchiizitorial promovat în secolul Reformei în Biserica occidentală și cel ecumenic mărturisit în altarul Snagovului: pe cînd în țările române de la sud și răsărit de Carpați huseții găsiseră adăpost și își aveau centre proprii (Huși, de exemplu), pe cînd în Transilvania grupuri minoritare se aşureau în lupte religioase aprinse între frații aceleiași nații (catolici, calvini, luterani și soci-

nieni), în 1558, la Sibiu, Coresi pune în carte pentru toți românii *Evangeliarul* său, Deci, exact în vreme ce pictorul de la Snagov zugrăvea Proscomidia, cînd la Trento (Italia) Conciliul ecumenic din 1545-1563 reorienta fundamental instituția bisericii, limba română se constituia ca stîlp al națiunii cu forța unirii în cuvîntul Domnului, care trebuia „să îmbie ca banii cei buni în toate țările”. Era timpul de reverberație a frămîntărilor europene într-o viziune românească de toleranță religioasă, ca semn al ecumenicității creștine, receptat și păstrat cu dreaptă credință în jertfa euharistică. Și, ca o „dragare” a istoriei, Snagovul adaugă înțelegerea unei alte taine, dezvăluind o altă dimensiune a spiritualității românești, ca semn al deschiderii spre aproapele nostru, găzduit în acest templu ortodox, simbol de preacinstire a Sfintei Sfințelor. ■

DOUĂ ATERIZĂRI FORȚATE...

(Urmare din p. 41)

ce consecințe grave putea avea cunoașterea acestor documente de către sovietici. În după-amiaza zilei de 19 iunie, un observator al Diviziei 336 infanterie a raportat că între orele 15-16 văzuse un avion Fieseler-Storch, surprins de o furtună de vară, aterizînd în apropiere de liniile sovietice.

A doua zi în zori, o patrulă de cercetare a descoperit în „no man's land”, avionul intact (doar cu rezervorul perforat de o împușcătură și, deci, golit), dar fără aparatura de bord, evident luat de soldații sovietici. În apropierea avionului se aflau două mici movile, indicînd două morminte care, deschise mai tîrziu, păreau a conține — identificarea era anevoioasă — corpurile celor doi ofițeri,

doar în lenjerie de corp. De documente și hărți, nici urmă!

Fulgerile lui Hitler n-au întîrziat să se abată: comandantul Corpului 40. Panzer, generalul Stumme, și șeful său de stat major, lt. col. Franz, precum și generalul von Boineburg-Lengsfeld au fost destituiți, iar primii doi aduși în fața Curții marțiale, care i-a condamnat la cinci și, respectiv, doi ani închisoare. La intervenția lui Goering și a feld-mareșalului von Bock, Hitler a anulat condamnările, avînd în vedere meritele militare ale celor doi.

Documentele capturate de sovietici au fost prezentate lui Stalin, care, suspicios ca întotdeauna, a crezut că era vorba despre acte false, destinate să-l inducă în eroare pe sovietici. Mareșalul S.K. Timosenko a ținut însă seama de elementele planului german și a manevrat în con-

secință în zona sa.

Oricum, timpul era prea scurt, pentru ca măsuri de contracarare să poată fi luate și să devină eficace. Generalul F.I. Golikov, comandantul Frontului Briansk, care primise ordin de la Stalin să pregătească o ofensivă în cooperare cu Frontul de Vest pentru recucerirea Orelului, a încheiat planul de luptă în zorii zilei de 25 iunie, cu șapte ore înainte de începerea ofensivei germane, prevăzută în documentele capturate.

De astă dată, însă, șansa nu i-a mai suris lui Hitler. Planurile campaniei din vara anului 1942 nu aveau „strălucirea strategică” a celei din 1940. La 23 iulie, el a fixat două obiective principale: Stalingrad și Baku, dispersîndu-se astfel forțele. Sancțiunea n-a întîrziat, materializîndu-se în cea mai grea înfrîngere a armatei germane: bătălia de la Stalingrad. ■

Anii '60-'70

**ÎN SPATELE UȘILOR ÎNCHISE,
LA BUCUREȘTI ȘI WASHINGTON**

JOSEPH F. HARRINGTON, BRUCE J. COURTNEY

În lămuririle postdecembriste, istoriografia română și istoricii noștri au făcut numeroase și instructive salturi (în ceea ce-l privește pe unii colegi, chiar piruete, dar nu acesta este subiectul nostru).

Cel mai important salt este cel înregistrat în domeniul surselor. Istoricii s-au aflat, după foarte mulți ani, în fața posibilității de a beneficia fără restricții de materialul din arhive — atâtea cite s-au putut deschide, deocamdată. Vom putea avea acces, să sperăm cit de curând, și la documentele cu valoare istorică privind viața politică în perioada 1945-1989, din arhivele partidului comunist, ale securității, ale armatei, ale județelor și chiar ale simplitor cetățeni, păstrători nu o dată de documente revelatoare.

Prezența unui istoric de recunoscută competență, profesorul Ioan Scurtu, la conducerea Direcției Generale a Arhivelor Statului, deschiderea Arhivelor Istorice a Academiei Române, preluată de la fostul I.S.I.S.P., constituirea Comisiei naționale pentru publicarea documentelor de politică externă, iată doar cîteva acțiuni cu efecte salutare, ale căror rezultate pot fi întinse în mii de documente apărute în presă, în doar trei ani, dintre care un număr important de mărturi reprezentative pentru ultimii 75 ani au văzut pentru prima oară lumina tiparului chiar în *Magazin istoric*¹.

Sîntem extrem de bucuroși să salutăm decizia autorităților competente ale Federației Ruse de a transmite Direcției Generale a Arhivelor Statului din România un prim set de documente esențiale despre istoria contemporană. Eforturile domnului prof. dr. Ioan Scurtu, directorul general al Arhivelor statului, acordul semnat de domnia sa la Moscova cu omologii săi ruși, ca și cele ale Ministerului afacerilor externe și ale altor foruri românești, au beneficiat de înțelegerea instituțiilor de stat ale Federației Ruse, des-

chizind o nouă cale de informare în istoriografia noastră, ceea ce ne face să reamintim cititorilor noștri că revista *Magazin istoric* a fost prima care, în numărul său din august 1990 (ca și în *Pravda* din 23 august 1990 și în *New York Times*, la B.B.C. și la T.V. din Montreal), a solicitat autorităților de la Moscova transmiterea documentelor istorice despre România, solicitare făcută și la prima conferință de presă de după 20 mai 1990 a președintelui Ion Iliescu și la prima conferință de presă a fostului ministru al afacerilor externe, domnul Adrian Năstase. Nu putem să nu reamintim solicitudinea arătată în acest sens, încă din ultimul an al existenței U.R.S.S. de către domnul Felix Bogdanov, actualul ambasador al Federației Ruse la București, și domnul Vasile Șandru, pe atunci ambasador român la Moscova, ca și de domnii Felix N. Kovaliov și Andrei A. Bikov în obținerea de documente de la Arhivele istorico-diplomatice ale Ministerului afacerilor externe de la Moscova (*Magazin istoric*, nr. 8/1990, 8-10/1991, 3/1992).

S-a făcut, în al doilea rînd, un salt în ceea ce privește publicarea memoriilor unor personalități ale acestui veac, o preocupare jugulată pînă la 22 decembrie 1989 cu obstinația de cel doi dictatori, personal: C. Argetoianu, A. Călinescu, G. Gafencu, I.G. Duca, Regina Maria, Regele Carol I, sînt doar cîteva din zecile de volume apărute. Căroră li se adaugă cărți-document cum sînt cele ale mareșalului Ion Antonescu, Mihail I, ultimul rege al României, Ioan Ioanid, Lena Constante, A. Șerbulescu (Bellu Zilber), Mihail Antonescu, Pamfil Șeicaru, I. Steinhart etc. Și bineînțeles multe lucrări ale autorilor străini, mărturi despre gulgurile comuniste din diferite țări sau chiar diferitele variante gazetărești, române și străine, ale Revoluției române din 1989.

În sfîrșit, au apărut și la noi sute de interviuri, în mass-media, cu actorii timpurilor noastre, indiferent de poziția și atitudinea lor politică. Această metodă, a interviului, experimentată cu atîta succes în istoriografia contemporană din alte țări, era și ea interzisă în România ceaușistă. După cum erau interzise atîtea nume și opere care nu conveneau, iar în final aproape toți cei care „nu muriseră în țară” după cum suna o „indicatie” expresă a bicefalei dictaturi.

Noile generații de istorici se află deci și se vor afla în situația de a avea acces la toate sursele de documentare din țară și străinătate, în condițiile reglementărilor legale interne și internaționale, fiind pentru prima oară după 55 ani la egalitate cu orice cercetător occidental. Scrierea — și nu rescrierea — istoriei acestui secol în totalitatea lui este desigur cea mai necesară misiune a istoricilor. Și nobilă! Și extrem de grea. Pentru că de data aceasta pe baza tuturor surselor existente, accesibile, și a unei bibliografii istorice la zi, se poate într-adevăr reda o istorie completă a românilor. Și complexă și nu-

¹ Nu dorim să plictisim pe cititor, dar o enumerare a celor mai importante dintre ele este strict necesară pentru a proba cel puțin două lucruri: prioritățile în istoriografia de după 1989 și disponibilitatea acestei redacții pentru a lansa documente de natură să dezvăluie chipul hid al totalitarismului și mai ales eșafodajul de import și autohton al crimelor, minciunilor, opresiunilor, pe care s-a construit regimul comunist după modelul impus de U.R.S.S., dar cu concursul plin de zel al conducerii comuniste de la București.

În cei doi ani care au trecut din decembrie 1989, revista *Magazin istoric* a publicat deci documente inedite și articole despre monumentele istorice distruse în anii comunismului, despre o carte interzisă: Brăncuși, de dr. Radu Varia, despre drama Basarabiei și a românilor dintre Prut și Nistru, despre arestarea, procesul și execuția mareșalului Ion Antonescu, despre enigma morții lui Gh. I. Brătianu, despre falsificarea istoriei în perioada comunistă, despre aspecte necunoscute din istoria comunismului în România, documentele procesului Pătrășcanu, despre politica marilor puteri față de România, despre istoria serviciilor secrete din România și raporturile lor cu instituții similare din alte țări.

În p. 44: În vreme ce la București deciziile se luau într-un singur loc, la Washington existau — și există — cel puțin doi poli ai puterii: Casa Albă și Capitolul, sediul Congresului american. Neînțelegerea acestei bipolarități ne-a creat — și ne mai creează — multe probleme.

anată. În care la ora actuală există un cîmp larg de defrișat, de luat de la început sine ira et studio. Pentru că altfel nu avem — sub raport istoriografic — nici o șansă să fim competitivi, în sensul nivelului la care se situează istoriografia mondială. Petele albe inaugurate de istoriografia comunistă nu pot fi înlocuite cu petele negre ale unei istoriografii ce se vrea științifică, lucrînd într-o țară liberă și democratică (în privința existenței libertății creației istoriografice nu s-a formulat nici o critică, de nici un fel, din decembrie 1989, ca și în general al libertății de expresie prin scris și în mass-media). Istoria României este una, chiar dacă se împarte și subdivide în etape și perioade, momente și epoci. Ea este una de la început pînă în prezent, pentru că și noua Românie face parte din eterna Românie. Am înținit acest mod de a gândi și la istoricii spanioli și la cei unguri și la cei germani, și nu vedem de ce noi, românii, să fim mai puțin inspirați decît spaniolii sau germanii de pildă în asumarea și delimitarea de propriul trecut, văzut însă într-o viziune modernă, integratoare, dezbătută de tezismul de factură ideologică leninist-stalinistă, care stabilea că partidul nu greșete niciodată. Să analizăm mai degrabă evoluția concretă a istoriei României în jocul raportului de forțe din Europa și din lume, ca și din interior, pe tot parcursul secolului și atunci vom vedea cine ne-a scris istoria și ce am făcut sau nu am putut face noi și ce trebuia să facem.

Deocamdată, sîntem abia în faza depistării și adunării materialului bibliografic și de arhivă, a cărui analiză corectă și interpretare științifică solicită efort, competență, talent și timp, dar mai ales bună-credință.

Istoria secolului XX în România nu este mai puțin fascinantă ca istoria Franței, a Marii Britanii, sau a Statelor Unite, și nici mai „păcătoasă” ca istoria Ungariei, a Bulgariei, Poloniei, Iugoslaviei, sau a fostei Cehoslovacii. Iar România nu poate fi acuzată de expansionism. Fără „indicații”, fără prejudecăți și dogme, fără scheme preconcepționale, cu obiectivitate, cu talent și cu știință, cu multă știință, istoria românească a acestui veac atît de zbuciumat, va fi scrisă neîndoielnic de tinerii ce vor duce mai departe frumoasele tradiții ale istoriografiei românești, nu o dată apreciată și în afara granițelor noastre. Cei dinții care au nevoie de o istorie severă dar corectă sînt școlarii și studenții, apoi profesorii și oamenii politici, diplomații și militarii. De fapt, toată țara are nevoie să cunoască adevărul despre acest secol al tuturor prăbușirilor și al tuturor înălțărilor.

Deocamdată, sînt rare, extrem de rare paginile de sinteză scrise de istorici în spirit științific; apare mai mult literatură politică și publicistică. Singurele compendii despre secolul XX aflate în librării, pînă acum, sînt cele datorate lui Vlad Georgescu și Victor Frunză. Dar și ele oricum, scrise dinainte.

În așteptarea producțiilor proprii, iată că o foarte importantă lucrare ne-a sosit din Statele Unite: Joseph F. Harrington, Bruce J. Courtney, *Tweaking the Nose of the Russians. Fifty Years of American-Romanian Relations. 1940-1990.* (Clupindu-i de nas pe ruși. 50 de ani de relații americano-române. 1940-1990). A adus-o chiar unul dintre autori, Joseph Harrington (Magazin istoric, nr. 11/1992).

În cele citeva întîlniri la București și printr-o corespondență ulterioară, am primit încuviințarea de a prezenta cititorilor Magazinului istoric — în exclusivitate și în premieră, cu titlul și subtitlurile redacției noastre — citeva capitole ale acestei cărți. Este o istorie a relațiilor americano-române de-a lungul a cinci decenii: 1940-1990. Trebuie spus că avem de-a face cu o istorie extrem de serioasă, profundă și inteligentă. Profesorii Harrington și Courtney au avut acces la arhive ale diferitelor departamente ale administrațiilor Roosevelt, Truman, Eisenhower, Kennedy, Johnson, Nixon, Ford, Carter, Reagan, Bush, cit și la multe dintre documentele acestor 10 președinți ai Statelor Unite ale Americii. Coroborînd informația americană cu o serie de surse românești (în primul rînd ambasadorul Corneliu Bogdan, despre care istoricii americani scriu că era „un român devotat, capabil și inteligent”), autorii au realizat o cercetare de o deosebită valoare. Investigînd evoluția relațiilor politice, diplomatice, economice dintre cele două țări de-a lungul unei perioade extrem de complicate — al doilea război mondial, apoi postbelic cînd România trecea în sfera sovietică de influență și dominație, războiul rece și prăbușirea comunismului — Harrington și Courtney realizează, pentru prima oară, o panoramă a unui important tronsoan din istoria noastră contemporană. Spre cîntec lor, el o fac cu calm și obiectivitate, demonstrînd pe baza unei documentații de primă mînă mobilurile și implicațiile raporturilor „speciale” româno-americane. Relese limpede și din această lucrare o mai veche axiomă istorică: nu sentimentele ghidează politica statelor, ci doar interesele. Ies la iveală rînd pe rînd, din arhivele titularilor Casei Albe sau ale Departamentului de Stat, ale C.I.A. sau ale Departamentului Comerțului, ale Congresului sau ale Consiliului Național al Securității, ce interese au prevalat în fiecare pas și în fiecare decizie americană privind țara noastră: ca și interesele regimurilor de la București: național-legionar și militar 1940, antonescian 1941-1944, monarho-comunist 1944-1947, comunist 1948-1989 (sub cele două conduceri, a lui Gh. Gheorghiu-Dej, 1948-1965, și a lui Nicolae Ceaușescu, 1965-1989). Mărturisim că această revelatoare carte este în primul rînd o lecție. O lecție de pragmatism, o lecție de Real-Politik, o lecție de istorie a relațiilor contradictorii a două țări opuse ca filosofie și sistem de valori între 1940-1944 și 1948-1989, dar

care realizau mereu progrese în relațiile bilaterale prin soluții de compromis. Și apoi o invitație. O invitație la învățarea unei noi metodologii de analiză istorică, de tip pragmatic.

Pătrundând în spatele ușilor închise ale administrației americane (fie ea republicană sau democratică) și ale cancelariei guvernamentale de la București, vom face cunoștință nu numai cu problemele relațiilor bilaterale, ci și cu maniera lor de abordare diferită, la Washington și la București, cu contextul internațional, cu argumentarea diferitelor acțiuni și desigur cu diferenții oficiali ai ambelor părți. Harrington și Courtney și-au concentrat 90% din analiză asupra perioadei comuniste din istoria României, oferindu-ne în felul acesta șansa de a afla multe din „secretele zeilor” de la Washington și București.

Timp de câteva luni, cititorii Magazinului istoric vor fi în situația privilegiată de a descoperi care au fost mobilurile politicii americane față de România comunistă, ce interese au inspirat-o, ce canale de influență și legătură au realizat diferitele acorduri româno-americane pentru a înțelege în sfârșit cum a fost posibil ca doi președinți atât de diferiți ca republicanul Ri-

chard Nixon și democratul Jimmy Carter să adreseze unui dictator comunist ca Nicolae Ceaușescu, care ducea o politică de forță cu propriul popor, alțiize elogi nemăsurate. Este pentru prima oară că ne putem afla în intimitatea procesului decizional al unei superputeri, astăzi singura din lume, vis-à-vis de regimul comunist din țara noastră.

O întrebare în trei timp: cînd vor putea cititorii români să albe la dispoziție o traducere integrală a cărții celor doi istorici americani? Cînd vom avea o replică românească care să utilizeze prioritar documentele și mărturiile românești ale ultimilor 50 de ani de relații româno-americane? Cum vom reuși să stimulăm pe tinerii istorici să treacă — fără ideile preconcepute — la prospectarea raporturilor bilaterale cu marile puteri, inclusiv fosta U.R.S.S., ca și cu alte țări cu pondere în istoria noastră, spre a înțelege și din acest unghi de vedere cum a fost posibilă o atît de lungă perioadă de dictatură comunistă în țara noastră?

Introducere și versiune românească
Cristian POPIȘTEANU și Dorin MATEI

Crawford și Kennedy deschid porțile pentru România

Crawford¹ a urmărit aceste evenimente cu toată atenția. Datorită atitudinii Congresului, Statele Unite semnaseră în anul trecut (1962 — n.n.) doar două acorduri cu România. Unul privea eliberarea vizelor, iar celălalt era un acord pe doi ani pentru schimburile culturale. În martie 1963, Crawford a cerut Departamentului de Stat să își revizuiască politica față de România, ținînd cont de evoluția independenței a lui Gheorghiu-Dej. Și-a legat cererea de „îndreptarul pentru blocul țărilor din Europa de Est”, pus la punct de Departamentul de Stat cu o lună înainte. Acolo se cerea liberalizarea relațiilor comerciale americane cu statele-satelit. Totuși, cererea lui a rămas fără răspuns. La 26 iunie,

președintele Kennedy s-a adresat studenților de la Universitatea Liberă din Berlin și pentru prima oară el a menționat România ca un exemplu al „schimbării economice și politice și al dezacordului” care își făceau apariția în blocul sovietic.

Trei zile mai tîrziu, Crawford a trimis un raport detaliat către Departamentul de Stat, reînnoindu-și cererea ca Washingtonul să ajute România să-și sporească independența față de Moscova. Bucureștiul făcea deja comerț cu Europa de Vest, volumul acestuia reprezentînd aproximativ 35% din comerțul total al României. Acești bani și acest comerț puteau ușor lua drumul Americii. Crawford a cerut în mod expres Departamentului de Comerț să acorde licențe de export către H.K. Ferguson Company din Cleveland, Ohio, și Air Products and Chemicals Incorporated din Allentown, Pennsylvania, pentru exportul echipamentului și tehnologiei necesare construcției combinatului siderurgic din Galați. Crawford a cerut Washingtonului să înceapă discuții neoficiale cu oficiali-

tați române de nivel mediu pentru a le indica faptul că restricțiile comerciale puteau fi reduse în schimbul unor relații consulare îmbunătățite la București. În sfârșit, Crawford a sugerat că mai tîrziu, România și Statele Unite trebuiau să înceapă negocieri comerciale.

La Washington, numeroase agenții guvernamentale pregăteau rapoarte referitoare la

¹ William Crawford, numit în ianuarie 1962 ministrul S.U.A. la București. Din noiembrie 1964, devine primul ambasador al Statelor Unite în România (și-a prezentat scrisorile de acreditare la 21 decembrie), pînă în septembrie 1966, cînd a fost rechemat, la cererea lui.

schimburile comerciale Est-Vest și studii speciale pe țări, ca răspuns la cererile președintelui din mai 1963. Primul răspuns a venit de la C.I.A., la 15 iulie, cu titlul „Vulnerabilitatea României la presiuni economice sovietice”. Raportul C.I.A. nota „progresul uimitor” pe care îl realizase România în domeniul producției industriale, ce crescuse între 1960-1962 cu o rată medie anuală de 15%. Producția agricolă atinsese, și ea, de mai mulți ani, un nivel înalt. Drept urmare, România putea rezista sancțiunilor economice sovietice. Deși un embargo sovietic total asupra României ar fi provocat pierderi serioase, Bucureștii putea să își dirijeze rapid comerțul spre Europa de Vest. De fapt, modificarea începuse deja. Germania de Vest, Franța și Marea Britanie furnizau României mare parte din echipamentele industriale de care avea nevoie.

Al doilea răspuns a sosit la 26 iulie, de la Consiliul de planificare politică al Departamentului de Stat. Raportul, care avea 69 pagini, aborda mai multe probleme privind comerțul cu Uniunea Sovietică și Europa de Est. De la început, raportul sublinia că orice extindere a comerțului avea o semnificație economică minoră. Mai curând, rațiunea care determina înțelegerea unor relații comerciale cu Europa de Est era reducerea controlului sovietic asupra sateliților săi. Restricțiile existente, inclusiv controlul asupra exporturilor americane și listele stabilite de COCOM acționau ca „obstacole” în calea acelor state-sateliți care doreau o mai mare independență economică față de Moscova. Mai mult, restricțiile limitau capacitatea Statelor Unite de a influența „forțele care se nasc acum pentru a produce frământări în Europa de Est”. Departamentul de Stat cerea Washingtonului să înceapă negocieri bilaterale cu statele-sateliți pentru a încheia înțlegeri supuse reînnoirii anuale, astfel încât „Statele Unite să

poată recompensa ori pedepsi un regim potrivit cu atitudinea sa politică și cu comportarea pe care o are”. Dacă Washingtonul demonstra dorința de a face comerț cu ele, unele țări est-europene, precum „Ungaria și probabil România, ar fi gata să meargă tot atât de departe ca și Polonia, de la început... Astfel, efectul unei schimbări în relațiile comerciale cu Statele Unite se poate dovedi într-adevăr un factor semnificativ pentru păstrarea identității naționale a statelor-sateliți și orientării către vest a popoarelor lor”.

În concluzie, Departamentul de Stat a recomandat ca președintele să folosească toate puterile discreționare care îi erau la îndemână pentru a facilita comerțul cu Europa de Est și să ceară Congresului să voteze o legislație care să reducă restricțiile comerciale impuse blocului sovietic.

„Noi, românii, avem propriul drum”

Trei zile mai târziu, la 29 iulie, Departamentul de Stat a răspuns telegramelor lui Crawford. Deși era de acord că relațiile Moscovei cu Bucureștii erau fragile, Departamentul de Stat dorea să aștepte evoluția evenimentelor în continuare, înainte de a trimite în România o delegație comercială la nivel înalt. Până atunci, Departamentul urma să recomande celor de la Comerț să aprobe licențe de export pentru proiectul Galați. Totuși, Departamentul de Stat era de acord că Washingtonul trebuia să „întreprindă acțiuni limitate” pentru a arăta că America „este gata să sprijine hotărârea României de a urma un drum independent”.

La 4 august, ministrul agriculturii, Orville Freeman, a devenit primul membru al guvernului american care a vizitat România după cel de-al doilea război mondial. El a fost primit cu entuziasm în timpul turneului său de o zi

prin fermele de vite și incubatoare. În pregătirea vizitei sale, Bucureștii a întrerupt bruierea emisiunilor Vocii Americii și Europel libere.

Seara, Gheorghiu-Dej a oferit un dineu pentru Freeman, într-o vilă din Eforie. Liderul român a folosit ocazia pentru a discuta căile posibile de îmbunătățire a relațiilor economice dintre cele două țări. El a descris caracterul echilibrat al economiei românești, care făcea progrese rapide pe calea industrializării. La sfârșitul celui de al doilea război mondial, 80% din populație lucra în agricultură, iar acum doar 65%. Productivitatea muncii în agricultură crescuse foarte mult și România exporta alimente, pentru „a câștiga dolari pe care să îi investească în industrie”. Gheorghiu-Dej dorea o sporire a comerțului cu Statele Unite. El voia să cumpere instalații industriale, în primul rând o uzină de cauciuc sintetic. Firme americane, inclusiv Phillips Petroleum, manifestaseră interes în construirea ei, dar erau stânjenite de sistemul american al licențelor de export. Gheorghiu-Dej știa că puterea discreționară a președintelui putea facilita aprobarea licențelor. Conducătorul român vroia ca președintele Kennedy să afle că România era dornică să cumpere din Statele Unite și că putea găsi banii pentru a-și plăti cumpărăturile. Bucureștii nu avea nevoie de ajutor sau credit american pentru a-și finanța afacerile. Gheorghiu-Dej s-a folosit de dineu și pentru a-l reasigura pe Freeman că România era independentă de Uniunea Sovietică. Deși România făcea parte din CAER, acest lucru nu restrângea libertatea de acțiune economică a Bucureștilui, inclusiv libertatea de a face comerț cu Statele Unite. El a subliniat că „alții” trebuie să recunoască faptul că „noi, românii, avem propriul drum”.

După dineu, Crawford și Malița, ministru adjunct la Externe, au continuat discuția în timpul drumului de întoarcere. Au aflat că aveau să

meargă, fiecare, la Washington, în data de 7 august. Amîndoi considerau că întîlnirea dintre Gheorghiu-Dej și Freeman decurseră bine și Malița spera că Statele Unite aveau să ia în considerație ridicarea rangului misiunii diplomatice a României în Statele Unite la nivel de ambasadă. În schimb, Crawford a sugerat că pentru îmbunătățirea relațiilor româno-americane, cel mai bine era ca Bucureștiul să permită unui număr mai mare de persoane să emigreze, mai ales cei care doreau reunificarea familiilor. În plus, el a întrebat dacă România putea ridica restricțiile de deplasare pentru personalul legației, impuse în 1950. Două zile mai târziu, Malița l-a informat pe Crawford că Bucureștiul avea să ridice restricțiile respective, începînd cu data de 20 august, dacă și Statele Unite procedau la fel în cazul membrilor legației române din Washington și al celor ai delegației României la O.N.U.

La Washington, Crawford și Malița s-au întîlnit cu Averell Harriman¹, la 8 august. Subsecretarul abia se întorsesese de la Moscova. El și Crawford erau vechi prieteni și Malița avea să spună mai târziu că hotărîrea lui Harriman de a-i sprijini punctul de vedere a permis progresul rapid al relațiilor româno-americane în anul următor. În timpul întîlnirii, Malița a insistat asupra dorinței României de a obține o îmbunătățire rapidă a relațiilor economice cu Washingtonul. El dorea acordarea unor licențe de export pentru echipament și tehnologie în șase domenii:

chimie, petrol, cauciuc, celuloză, televiziune și radio. În mod normal, România ar fi trimis cîte o delegație pentru negocieri în fiecare domeniu, dar Malița prefera să vină la Washington Gheorghe Gaston-Marin, președintele Comitetului de Stat al Planificării, pentru a negocia un acord comercial complet.

Președintele era precaut față de Congres

Harriman l-a sprijinit pe Malița. Kennedy ceruse o reexaminare de fond a politicii americane față de Europa de Est și în mod sigur tendința României de a obține o mai mare independență față de Moscova avea să fie un subiect de discuție. Harriman dorea să înceapă discuțiile cu Gaston-Marin cît mai curînd posibil, dar pentru aceasta „era nevoie de consultări ample în cadrul guvernului Statelor Unite”. Procesul de reexaminare nu se încheiase și Washingtonul nu stabilise încă o nouă politică față de blocul sovietic. Harriman l-a asigurat pe Malița că va fi informat despre evoluțiile ulterioare prin Crawford.

La 9 august, Crawford s-a întîlnit cu Malița și Petre Bălăceanu, ministrul României, la un dejun la Legația României din Washington. În timpul discuțiilor, Crawford a indicat că Washingtonul acceptase să reducă restricțiile de deplasare pentru membrii legației și pentru reprezentanții permanenți la O.N.U. Crawford a spus că el va continua să insiste pe lîngă Administrație pentru îmbunătățirea relațiilor cu România.

Cîteva săptămîni mai târziu, Crawford s-a întîlnit cu președintele. Deși nu s-au păstrat stenograme ale întîlnirii, Crawford a povestit că i-a prezentat un rezumat al evenimentelor recente din România, insistînd asupra lipsei de inițiativă a Statelor Unite de a răspunde cererii lui Bălăceanu privind contracte în valoare de 200 milioane do-

lari. Kennedy era „foarte dornic să obțină o imagine cît mai documentată”. El era „în mod clar în favoarea unei acțiuni, dar era precaut în privința unei reacții a Congresului”. Considera că problema comerțului putea fi abordată cel mai bine insistîndu-se asupra ocaziilor favorabile pe care Statele Unite le pierdeau în favoarea Germaniei de Vest, Franței, Italiei și Marii Britanii. Președintele i-a cerut lui Crawford să-și expună ideile și în fața celor de la Departamentul de Comerț și i-a aranjat o întîlnire cu Franklin Delano Roosevelt Jr., subsecretar la acel Departament.

Crawford i-a relatat lui Roosevelt despre ultimele evoluții din România, inclusiv despre relațiile ei cu C.A.E.R.-ul. A subliniat dorința Bucureștiului de a face negoț cu Vestul, dar a arătat că din cauza practicii nord-americane de a acorda licențe de export, cea mai mare parte a comerțului se îndrepta spre Europa de Vest și nu spre oamenii de afaceri americani. Roosevelt a arătat că Washingtonul tocmai își revizua politica față de Europa de Est. Totuși, subsecretarul a spus că Departamentul de Comerț nu avea de gînd să procedeze la o îmbunătățire rapidă a relațiilor comerciale cu România. El a subliniat dificultățile pe care le implica realizarea unor modificări substanțiale ale procedurilor de acordare a licențelor. Schimbări majore puteau distruge sistemul de control COCOM, iar oamenii de afaceri americani nu erau încă gata să facă afaceri cu Europa de Est.

Nemulțumirile lui Crawford la adresa Departamentului de Comerț nu erau însă mai mici decît cele la adresa Departamentului de Stat. „Am senzația că două treimi din timpul meu am negociat de fapt cu Departamentul de Stat și o treime cu românii... Principala mea problemă era să conving Departamentul că lucrurile într-adevăr începuseră să se schimbe și că românii într-adevăr opuneau rezis-

¹ William Averell Harriman (1891-1986). Industriș, bancher și om politic american. Membru al partidului democrat, reprezentant special al președintelui Roosevelt trimis în martie 1941 în Marea Britanie. Din octombrie 1943 pînă în februarie 1946 ambasador în U.R.S.S. Între anii 1955-1959 a fost guvernator, al New York-ului. Apoi asistent al secretarului de stat pentru problemele Orientului Îndepărtat (1961-1963), subsecretar pentru probleme politice (1963-1965), ambasador itinerant (1965-1969). A luat parte la negocierile purtate la Paris pentru încetarea războiului din Vietnam.

tență presiunii sovietice și încercau să-și impună independența, cel puțin în domeniul economic, și că nu era vorba de manevrarea doar a unor marionete, pentru simplul efect optic". Ocupându-se de cauzele unei asemenea situații, Crawford considera că oamenii care lucrau la biroul României din Departamentul de Stat aveau „idei preconcepute, despre ceea ce era înainte”. În plus, Departamentul era obișnuit ca schimbările să se producă lent într-o țară comunistă și nu era capabil să se adapteze ritmului rapid al evenimentelor din România.

Între timp, la 9 august, ECRB [Comitetul pentru revizuirea controlului asupra comerțului] și-a încheiat reevaluarea asupra comerțului Est-Vest, cerută de Kennedy, la 16 mai. Cea mai mare parte a raportului s-a axat pe relațiile sovieto-americane. Totuși, elementele care se refereau la comerțul cu sateliții reluau multe dintre punctele similare aflate în documentul din 26 iulie al Consiliului de planificare politică al Departamentului de Stat. ECRB recomanda să i se dea autorizația să „pregătească orientări pentru un comerț mai puțin restrictiv, cu o creștere pas cu pas a acestuia cu fiecare națiune din Europa de Est, în cadrul structurii legale actuale”. În plus, ECRB recomanda ca Departamentul de Stat și cel al Comerțului să determine conținutul unei noi legi a comerțului Est-Vest, care să fie apoi propusă Congresului. Acea lege avea să acorde președintelui „întreaga autoritate administrativă de care avea nevoie pentru a folosi comerțul ca un instrument politic efectiv în relațiile cu U.R.S.S. și sateliții săi”. ECRB își susținea cerea pentru tratate comerciale bilaterale modificate pentru că acestea aveau să încurajeze tendința spre independență a sateliților și să dea Statelor Unite un instrument pentru punerea în practică a unei eficiente politici a „bitei și turtei dulci”. Până atunci, în condițiile structurii legale

existente, ECRB sugera că, potrivit circumstanțelor politice, Washingtonul putea să sporească volumul negoțului pe o bază graduală, aprobând produse la export dintr-o listă de cumpărături prezentată în prealabil, similară cu cea oferită de români în martie 1962. Sistemul era atractiv pentru ambele părți, din moment ce Statele Unite puteau reacționa rapid la schimbările survenite în climatul politic, iar statelor-sateliți li se garanta expedierea produselor aprobate.

La 19 septembrie, președintele a notificat ECRB că deși îi plăcuseră recomandările primite, „mă pronunț cu putere pentru o și mai mare presiune spre a progresa în comerțul nostru cu Uniunea Sovietică și Blocul estic decît se spune în acest raport”. Kennedy își motiva atitudinea prin noul spirit de cooperare evidentiat de tratatul de interzicere a experiențelor nucleare de la Moscova (5 august 1963) și de sporirea comerțului dintre Europa de Vest și Blocul Sovietic. Președintele a cerut ECRB să pregătească rapid orientări mai puțin restrictive pentru sporirea schimburilor comerciale pe o bază graduală cu țările est-europene, în mod individual. Pînă atunci cerea ca toate agențiile guvernamentale să știe că spiritul respectivului comentariu trebuia să se reflecte imediat în procesul acordării licențelor de export.

Relațiile oficiale româno-americane s-au derulat cu tu-rație redusă, cîtă vreme ECRB a redactat noile orientări pentru comerț. Pe durata interludiului, *Scînteia* a publicat cîteva relatări despre schimbarea de atitudine a Washingtonului față de comerțul cu țările din Est, inclusiv o relatare de presă despre instrucțiunile date la 19 septembrie de președinte către ECRB. În octombrie, ziarul a relatat despre discursul ministrului comerțului, Hodges, ținut la Houston, în ziua de 24, în care se reafirma că Statele Unite revăd politica lor comercială. Zia-

rele americane au răspuns cu un stol de articole despre România, axîndu-se mai ales pe dorința ei de a face comerț cu Vestul. *New York Times* spunea că pentru „a recupera”, România avea nevoie „să achiziționeze cele mai moderne echipamente — adică pe cele vestice”. Eric Bourne, în *Christian Science Monitor*, nota că România realizase „imensi, impresionanți pași” pe calea industrializării, dar se afla abia la început.

Presa americană a publicat, de asemenea, articole care vorbeau despre independența pe care o manifesta Bucureștiul față de Moscova. Foarte remarcată era ruptura României de Uniunea Sovietică la Națiunile Unite. La 19 noiembrie, pentru prima oară, România s-a opus Sovietelor și a sprijinit o rezoluție latino-americană ce cerea elaborarea unui studiu în vederea denuclearizării Americii Latine. În plus, Bucureștiul a înlocuit *Timpurul Noi*, care era o ediție în limba română a publicației sovietice cu același nume, printr-o revistă de politică externă, *Lumea*, scrisă în românește de către români! ■

1. *Lumea* apare la 1 noiembrie 1963, avînd ca redactor șef pe George Ivăscu, ca primul săptămînal românesc de politică externă.

În numărul următor:

● Generalul Westmoreland crede una și spune alta ● Drept urmare, legea comerțului Est-Vest se amîna pentru încă o sesiune ● Intervine și războiul celor șase zile ● La București, Ceaușescu își consolidează puterea ● Ion Gheorghe Maurer în vizită la Casa Albă ● Nixon în vizită, prima oară, la București.

1920-1928: STRESEMANN, TITULESCU ȘI NORMALIZAREA RELAȚIILOR

ROMÂNNO-GERMANE

DUMITRU HÎNCU

Intrarea în fîrească a raporturilor dintre România și Germania, după primul război mondial, a fost mai îndelungată și mai presărată de obstacole decît în cazul oricăror altor foste țări inamice. Împrejurare ce poate să pară cu aîrit mai greu de înțeles astăzi, cu cît între cele două țări nu exista nici o dispută teritorială ori în interese fundamentale opuse; dificultățile au izvorît mai degrabă din hătîșul controverșelor iscate de evoluția aplicării tratatelor de pace. Diferendul era, în esență, de ordin economic și financiar, dar indubitabil înfrîuit și de o sumă de factori politici interni și externi, a căror depășire s-a datorat mai cu seamă abilității și stăruinței a doi din cei mai remarcabili diplomați ai epocii: Gustav Stresemann și Nicolae Titulescu.

Normal, relațiile diplomatice dintre România și Germania au fost restabilite la 1 octombrie 1920. Dar ele au rămas umbrite o bună bucată de vreme de resentimentele pricinuite de suferințele războiului și de consecințele acestuia, pe plan uman și material. Așa se face, de pildă, că în 1921, în calitatea lui de ministru de externe, Take Ionescu comunica, printre altele, Legației române din Berlin: „*Nu sîntem deloc grăbiți ca relațiile comerciale dintre cele două țări să devină foarte importante*”.

Pe de altă parte, precaritatea relațiilor ducea nu rareori la o surprinzătoare lipsă de informare a guvernelor sau la o percepere distorsionată a realităților din ambele țări. Iată de ce, la 14 aprilie 1921, tot Take Ionescu putea expedea legației noastre din capitala Germaniei această telegramă cifrată (orig. în lb. franceză): „*Desi nu avem cu Germania nici probleme politice, nici chestiuni financiare în afară de cele relative la reparația daunelor, vă rog să mă țineți din cînd în cînd [subl. ns.] la curent cu ceea ce se întîmplă în Germania și cu impresiile dumneavoastră*”.

Dar și doi ani mai tîrziu, la 19 iulie 1923, C.F. Nano, ministrul român la Berlin, se vedea nevoit să comunice la București, lui I.G. Duca, noul ministru de externe: „*Informațiunile alarmante parvenite Excelenței Voastre sînt exagerate. Situațiunea critică durează de mult fără ca războiul civil, de atîta vreme trimbat de propagandistii germani, să se fi produs*”.

Observația la care I.G. Duca a replicat printr-o apăsătoare ce-i trăda evidenta enervare: „*În telegrama mea nu era vorba de informații alarmante, ci de lipsa de informațiuni pe care nu sînt dispus a o lăsa să continue*”.

Deși, la drept vorbind, existau destule rațiuni ca din Germania să sosească „informațiuni alarmante”.

Înfrîntă pe cîmpurile de luptă, Germania se trezise cu o datorie publică internă de 154 miliarde mărci. Apoi intervenise problema reparațiilor de război cerute de Aliați, cifrate mai întîi, în 1921, la 226 miliarde mărci aur eşalonate pe 42 ani, la care trebuiau adăugate, tot anual, 12 la sută din veniturile rezultate din exporturi. Aceste cereri exorbitante declanșaseră o puternică reacție populară și guvernul Fehrenbach își dăduse demisia, încurajat de altfel și de faptul că știa că între Franța — unde sloganul la ordinea zilei era: „*Le Boche payera tout*” (Neamțul va plăti tot) — și Anglia existau dezacorduri asupra cuantumului reparațiilor. Așa se ajunsese mai apoi la „Ultimatumul de la Londra”, în urma căruia Germaniei i se fixase un plafon mai redus al reparațiilor, însumînd 132 miliarde mărci aur, în rate anuale de 2 miliarde, sporite cu o dobîndă anuală de 6 la sută, plus 26 la sută din veniturile rezultate din exporturi.

În același timp, țara mai trebuise să lupte și cu greutățile iscate de reasezarea a milioane de ostași întorși de pe fronturi, de ajutorarea invalizilor și familiilor rămase fără sprijin, de un șomaj de masă, iar toate grefate pe totala prăbușire a comerțului exterior, situație și mai mult agravată de catastrofa scădere a intrărilor bugetare. De aici, o inflație de proporții neîntîlnite pînă atunci în lume. Într-un singur an, 1923, anul de vîrf al fenomenului inflaționist, raportul dintre marca germană și dolar, de pildă, a trecut de la 1:20 000 în ianuarie la incredibila cifră de 1:4,2 bilioane mărci în noiembrie. O pîine, care în 1913 costase 0,63 mărci, trebuia cumpărată, în noiembrie 1923, cu... 201 000 000 000 mărci. De altfel, încă în vara lui 1922 ambasadorul britanic la Berlin, vicontele d'Abernan, notase în „Jurnalul” lui următorul episod tragicomic

petrecut cu prilejul vizitei Comisiei aliate pentru reparații. Guvernul german i-a decontat cheltuielile făcute cu transportul pe calea ferată și cu automobilul pus la dispoziție timp de șase săptămîni. Cum plata era efectuată în monedă-hirtie, a fost nevoie de șapte funcționari ca să o transporte de la bancă la gară.

Salariile erau plătite săptămînal; oamenii se prezentau la casierii cu coșuri de rufe spre a înghesui în ele hirtia căpătată — bilete de bancă cu valori de pînă la 100 miliarde mărci. Micii întreprinzători, meseriași, liber-profesioniștii, funcționarii și, în genere, salariații ajunseseră la disperare.

În aceste condiții nu e de mirare că, pe fondul unei propagande abil sugerate și febril întreținute, partidele de dreapta și nostalgicii monarhiei izbutsiseră să strecoare ideea că de vină pentru tot ce se întîmpla erau „dușmanii din interior”, social-democrații și, neapărat, „evreii”. Nu Aliații zdbriserseră Germania imperială, ci inamicul dinăuntru, care-i „înfipsea pumnul pe la spate” și, deci, trebuia pedepsit. Din nord amenințase să se năpustească asupra Berlinului „Corpul baltic” al generalului von der Goltz; alți aventurieri, aflați în fruntea unor detașamente armate — un Ehrhardt, un von Lüttwitz — ocupaseră chiar o vreme Capitala. Comploturi monarhiste se întreprindeau cu tot felul de puciuri de extrema dreaptă și extrema stîngă, mișcări secesioniste cu asasinat politice. În sud, la München, sprijinit de Ludendorff, fostul șef al marelui stat major imperial, se produsese încercarea de lovitură de stat a unui anume Hitler.

Anul 1924 a adus însă cu sine mari schimbări în raporturile Germaniei cu creditorii ei. Mai întîi a survenit jugularea inflației. Apoi, din inițiativa americano-britanică, a intervenit Planul Dawes (de la numele bancherului american Charles G. Dawes) care, stipulînd principiul că Germania se cuvenea să plă-

tească reparații, dar că și trebuia s-o poată face, a stipulat: restabilirea unității economice a țării, stîrbită prin ocuparea Ruhrului și Renaniei de către trupele franceze; acordarea unui credit internațional de 800 milioane mărci aur, destinat asanării economiei germane; preluarea dificultăților legate de preschimbarea plăților germane în valută străină de către un comisar aliat; reducerea anuităților datorate de Germania la 1 miliard mărci aur, urmînd ca după cinci ani să sporească pînă la 2,5 miliarde.

În schimb, Germaniei i-au fost cerute o serie de garanții: căile ferate să fie organizate într-o întreprindere autonomă — în a cărei conducere să fie incluși reprezentanți ai țărilor creditoare —, ce urma să răspundă de o citime din plata reparațiilor; o parte din veniturile statului să fie concesionate; Banca Reichului să fie supusă unui control aliat etc.

Cauzele contenciosului germano-român

La 18 ianuarie 1917, pe baza unei ordonanțe a mareșalului von Mackensen, Banca Generală Română, aflată sub control german, a fost împuternicită să emită bilete de bancă speciale. Emisiunea fusese decisă în urma unei conferințe ținute la Ministerul de război din Berlin, la 29 octombrie 1916. Ea a însumat mai bine de două miliarde de lei, prin intermediul cărora autoritățile germane și-au plătit cheltuielile făcute în teritoriile românești ocupate. După retragerea armatelor germane, bancnotele Băncii Generale au rămas în circulație pînă în 1921, cînd statul român le-a preschimbat în bilete emise de Banca Națională, rezervîndu-și dreptul de a cere Berlinului contravaloarea lor.

În cursul Conferinței de Pace de la Paris, România — susținută, de altfel, și de Bel-

gia, care se văzuse pusă în fața unei situații similare — a solicitat ca în Tratatul de la Versailles să fie cuprinsă și specificarea plății unor creanțe speciale pentru biletele Băncii Generale și pentru recuperările dobîndite de ea prin abolirea Tratatului de pace de la București. Recunoscînd în principiu aceste creanțe, puterile aliate au dispus însă ca disputa să fie rezolvată în cadrul unei înțelegeri separate a României cu Germania, sub cuvînt că erau de aceeași natură cu restituirile de bunuri.

Cînd s-a pus însă problema negocierilor, prevalîndu-se de devalorizarea leului intervenită între timp, reprezentanții germani s-au situat pe poziția că emisiunea de peste două miliarde de lei trebuia reevaluată la noul curs al monedei românești. Partea română a replicat că cei

2 173 000 000 lei reprezentaseră valori aur și că pe baza lor și a monedei lor fictive germanii își satisfăcuseră nevoile armatei de ocupație. Mai mult, emisiunea de bilete ale Băncii Generale provocase prima inflație monetară din istoria României, intrucît în teritoriul românesc ocupat de germani fusese pusă în circulație o masă monetară triplă față de cea existentă pe întreg teritoriul țării în momentul intrării ei în război. Iar pe deasupra, prin Tratatul de la București, România răscumpărase aceste bilete fără ca acoperirea lor, depusă la Banca Reichului, să fi fost restituită de Germania. În sfîrșit, pagubele pricinuite României prin punerea în aplicare anticipată a Tratatului de la București se cifrau și ele la o sumă situată între 750 milioane și 1 miliard lei. Contraargumentele ger-

Gustav Stresemann

mane puteau fi rezumate astfel: 1) Emisiunile de bilete de bancă germane avuseseră drept scop salvagardarea vieții economice care, altminteri, datorită scăderii catastrofale a masei monetare rămase în teritoriile ocupate, ar fi fost complet paralizată. 2) În momentul emiterii biletelor Băncii Generale, valoarea leului era mult diminuată pe piața mondială, iar încercarea de a-l salva prin expedierea depozitelor de aur ale Băncii Naționale în Rusia nu-i îmbunătățise defel poziția. 3) Încercările României de a impune Germaniei prin tratate internaționale plata celor 2,17 miliarde lei fuseseră respinse chiar de către aliații ei, care îi ceruseră să se angajeze în negocieri directe cu emitenții biletelor Băncii Generale. Lucru cu atât mai valabil după adoptarea Planului Dawes, care exonera Germania de orice alte plăți, în afara celor prevăzute în acest acord.

Semnale de bunăvoință și amenințări

În ciuda pozițiilor aparent ireconciliabile, interesele ambelor părți le împingeau, totuși, treptat-treptat, către căutarea unei apropieri a punctelor de vedere. Începând din 1875, Germania fusese principalul partener al comerțului exterior al României. De altfel, element cit se poate de elocvent pentru existența acestei comunități de interese, comerțul exterior româno-german marca o continuă curbă ascendentă și în răstimpul de acut dezacord economic și financiar din anii imediat următori primului război mondial. Astfel, după ce în 1919 și 1920 relațiile economice se situaseră la cota zero, începând din 1921 ponderea Germaniei în comerțul exterior românesc a început să crească de la 7% în 1922, la 12,03% în 1923, apoi la 20% în 1926 și chiar 25% în 1928.

La finele anului 1922, o de-

legație germană, condusă de ministrul Dernburg, a sosit la București pentru a încerca găsirea unei căi de ieșire din impasul în care se aflau relațiile germano-române. Dar degingolada economică în care se afla atunci Germania și propunerile prea puțin interesante pentru guvernul român cu care s-a prezentat delegația au făcut ca negocierile să nu înregistreze nici un progres. Ceva mai târziu, la 21 august 1923, ministrul român la Berlin, C.F. Nano, transmitea însă la București că, primit de noul cancelar, Gustav Stresemann, acesta îl informase că „*privind chestiunile interesând direct România*”, el „*le va examina îndepăroape în dorința unei soluțiuni*”. Iar la 5 octombrie același an, Nano telegrafia că Stresemann însărcinase un înalt funcționar de la Auswärtiges Amt (Ministerul de externe) să împărtășească reprezentantului României la Berlin „*sentimentele sale de deosebită simpatie de care este animat față de țara noastră și că dacă va forma noul cabinet* [care se întrevedea — n.n.] *se va strădui a le dovedi prin fapte în rezolvarea problemelor pendinte*”.

La aceste avansuri, guvernul român răspundea și el prin gesturi de bunăvoință, menite să-i semnalizeze disponibilitatea către relaxarea tensiunii dintre cele două țări. Astfel, în vara lui 1923, în momentul culminant al procesului inflaționist și al penuriei de alimente din Germania, sute de copii germani au fost aduși în România spre a se întreține în vederea următorului an școlar. O vreme, lucrurile s-au menținut, totuși, mai ales în acest stadiu al semnalelor de bunăvoință. La 31 mai 1924, ministrul român la Viena, Mișilăneanu, raporta și el la București că, întâlnindu-se la un prânz cu von Schubert, secretar de stat la Auswärtiges Amt, aflat atunci în vizită în capitala Austriei, acesta îi arătase „*cît de mare este dorința la Berlin ca să se poată ajunge la o înțelegere, România fiind statul din Orientul Europei cu*

care Germania ține să ajungă cît mai curînd la relațiuni excelente. Aceleași sentimente față de noi le-ar fi manifestat, după cele ce aflu, și în convorbirile cu cercurile dirigu-toare de aci”.

Cum se ajungea însă la aspectele concrete ale diferențelor, spiritele se înfierbîntau, declarațiile deveneau categorice. În 1925, în cursul unei întrevederi avute la Paris cu von Hoesch, ambasadorul german în capitala Franței, Vintilă Brătianu — aflat acolo la o conferință a miniștrilor de finanțe — a mers chiar pînă la a afirma că dacă nu se va ajunge la o înțelegere, guvernul român va recurge la represalii. Și tot cu un rezultat negativ s-a soldat și o altă întrevedere a lui Vintilă Brătianu — de astă dată la Londra — cu reprezentantul german în Comisia pentru reparații de război. Ceea ce i-a și determinat ulterior pe adversarii politici ai fruntașului liberal să-l acuze că a îngreunat încheierea unei înțelegeri cu Germania și că a fost „omul care a terorizat o țară întreagă cu aberațiile unui naționalism financiar pe cit de fals, pe atît de încăpăținat” (*Dreptatea*, din 1 decembrie 1928). Pe moment, presa germană i-a calificat „amenințările cu ruperea legăturilor comerciale și politice” drept o manevră menită să abată atenția opiniei publice de la repetatele sale eșecuri de a obține un împrumut pe piețele occidentale (*Berliner Tageblatt*, din 18 februarie 1925).

În căutarea „formulei”

Lucrurile au luat însă o altă întorsătură odată cu intrarea Germaniei în Liga Națiunilor și cu contactul direct dintre Gustav Stresemann (*Magazin istoric*, nr. 12/1975, 1-3/1976) și Nicolae Titulescu, reprezentantul permanent al României în forul genevez. Între activitatea politică și chiar viața celor doi bărbați de stat de statură europeană au existat, de altfel, multe similitudini. Amindoi au exercitat o

mare înfriurire asupra politicii externe a țărilor lor — Stresemann a făcut-o fără întrerupere din 1923 și pînă la moartea lui, survenită în octombrie 1929 —, dar s-au bucurat și de o unanim recunoscută influență asupra destinelor întregii Europe; amîndoi erau mari oratori, abili negociatori și, mai ales, însuflieți de o sinceră dorință de a așeza lumea în care trăiau pe temelii mai sigure, de a găsi cele mai adecvate instrumente pentru netezirea asperităților din viața politică internațională și cooperarea între națiuni.

Un important document, aflat acum în păstrarea Institutului Hoover din Stanford (S.U.A.) — *colecția Jacques de Launay* — ne oferă o imagine cum nu se poate mai sugestivă asupra manierei în care cei doi conlucrau spre a lichida contenciosul româno-german ce trena de atîta vreme. Dar mai înainte de a-l pune sub ochii cititorilor sînt necesare cîteva mici precizări. Astfel, dorința de a nu crea „un precedent pentru emisiunea germană din Belgia” denota grija diplomatului german ca dezbătutele concesiilor pe care era dispus să le facă României privitoare la emisiunea de bilete de bancă ale Băncii Generale să nu poată fi invocate ulterior și de terți. Sintagma „formula Ritcher-Kaufmann” este o trimitere la niște tratative neoficiale — purtate în timpul guvernului Averescu — între reprezentanți ai celor două guverne, ale căror tatonări n-au fost însă finalizate.

Și acum, iată partea din acest raport telegrafic al lui Nicolae Titulescu către Ministerul de externe din București privitoare la relațiile româno-germane:

Coadă la alimente

În timpul puciului nazist de la München

Cu coșul de rufe la... salarii

„San Remo, 25 feb. 1927

Duca
Externe
Bucarest

Am avut cu Stresemann o convorbire din cele mai cordiale care a durat două ore. Stop. Pe el îl preocupă în primul rînd formula acordului atît din grija de a nu crea un precedent la planul Dawes, cît și din grija de a nu crea un precedent pentru emisiunea germană din Belgia, pe care finalment era sigur însă că tot o vor rezolva. Stop. Eu i-am spus că pricep grija de planul Dawes, dar formula Ritter-Kaufmann trebuie abandonată - astfel discuțiunile sînt zadarnice între noi. Stop. România nu va accepta niciodată să facă un împrumut pentru marfă în Germania, în acest scop vom fi solicitați de toate statele aliate să facem comenzi de la ele și unde ajungem. Stop. I-am expus apoi formula noastră: jumătate în bani sub formă de trate emise de o bancă germană către Banca Națională pe doi ani. Stop. Bineînțeles, că nu i-am spus de la început termenul asupra căruia convenisem cu V. Brătianu. Stop. Jumătate marfă gratuită ca la reparațiunile în natură. Stop. Guvernul român va comanda el ulterior ce va crede de cuviință unde va vrea în Germania și pe prețul pieței determinat de libera concurență. Stop. Probabil material căi ferate, porturi etc... L-am rugat pe Stresemann să mediteze asupra acestei formule, căci alta eu nu văd. Stop. Stresemann mi-a răspuns: „presupunînd că ne-am înțelege, cum veți pune d-tră chestia în Parlament...”. Stop. Sînt 2 interese contradictorii. Stop. Unul româno-german, care cere ca opinia publică să cunoască gestul făcut de Germania și deci să fie cîștigată prin cunoașterea lucrurilor pentru relațiunile amicale ce sperăm a putea stabili. Stop. Altul e un interes german de a nu se da în vileag un precedent. Stop. Să cădem noi de acord pe for-

mulă și pe urmă vom găsi și mijlocul pentru a aduce la cunoștința opiniei publice române, fără vătămări pentru interesul Germaniei, cele ce eventual am conveni. Stop. Am întrebat pe Stresemann: cu cine voi discuta eu aceste chestii... Stresemann a răspuns cu ton energic: cu mine, căci sînt cel mai doritor din toți a ajunge la un acord cu România. Stop. Apoi Stresemann mi-a spus confidențial că m[inistrul] de finanțe ar fi vrut să discute el chestiunea, dar că i-a răspuns că el m[inistrul] de externe și că m[inistrul] de finanțe n-are decît să-și spună punctul de vedere în Consiliul de Miniștri... Stop. Este cunoscut de altfel că Stresemann și cu m[inistrul] de finanțe nu se au bine. Stop. Eu mărturisesc însă că sînt îngrijorat de faptul că doi miniștri germani se ceartă pe chestia cine să stea în scaun în momentul cînd se discută chestia românească. Stop. Am întrebat atunci pe Stresemann: unde vom discuta. Stop. La Geneva, unde nu voi duce decît pe ministrul Ritter. Stop...

La 5 noiembrie 1927, o telegramă adresată de Nano, ministrul român la Berlin, lui Nicolae Titulescu, devenit între timp ministru de externe, a revenit asupra importanței găsirii unei „Idel” care să îngăduie încheierea compromisului dorit acum de ambele părți:

„Legatia din Berlin

5 noiembrie 1927

Externe-Bucarest

Îndeplinind astăzi însărcinarea dată de Excelența Voastră, Stresemann m-a rugat să Vă transmit salutarile sale amicale și să Vă comunic că ar fi fericit dacă ați da o idee care să înlesnească găsirea unei modalități evitînd pentru Germania dificultatea rezultînd din Planul Dawes și pentru România cea din imposibilitatea acceptării proiectului Kaufmann-Ritcher. Avînd mare

dorință a se ajunge la o înțelegere înainte de 5 decembrie, cînd se va întîlni cu Excelența Voastră la Geneva, a decis ca dl. Ritter, specialistul cel mai capabil în Auswärtiges Amt și Ritcher să plece în cursul săptămîinii viitoare la București.

Nano”.

Răspunsul ministrului de externe român a fost expediat tot telegrafic, la 7 noiembrie 1927:

„Rog a comunica d-lui Stresemann personal următoarele. Stop. Nota verbală remisă ministrului Mutius [Gerhard von Mutius — ministrul german la București — n.n.] s-a încredințat cu telegrama D-voastră. Stop. Mulțumesc d-lui Stresemann pentru sentimentele sale amicale și rog a exprima aceleași sentimente și din partea mea și a-i spune că cu bunăvoință de care sîntem animați de ambele părți sper să putem ajunge la un acord. Stop. Cum însă eu părăsesc Bucureștii peste cîteva zile, ar fi preferabil ca delegații germani să vie la Geneva, unde ei cunosc pe dl. Zănescu, astfel ca înainte de sosirea delegației germane la București negociațiunile să fie îndrumate pe baze concrete. Stop. Aș fi fericit dacă o asemenea procedură ar conveni și d-lui Stresemann

Titulescu”.

Cu „harul cuvîntului și gîndire fertilă”

Și totuși, în ciuda manifestelor dorințe a celor doi diplomați de a grăbi încheierea tratativelor, acestea trenau, se prelungeau de îndată ce intrau pe mîna experților. La 27 martie 1928, N. Petrescu-Comnen, noul ministru plenipotențiar al României la Berlin, credea că a găsit explicația acestei tărăgănări, comunicînd Ministerului de externe din București:

27 martie 1928

Externe-Bucarest

Deși am fost zilele acestea la Auswärtiges Amt pentru diferite afaceri curente și deși am întâlnit pe Stresemann în societate de două ori pînă acum, nimeni nu mi-a spus nici un cuvînt, nici nu mi-a dat a înțelege că mi se va da în curînd răspunsul ce așteptăm în urma negocierilor domnului Titulescu cu Stresemann, la Geneva. În răs-timp, am primit nenumărate vizite și am întâlnit în societate diferiți oameni politici din apropierea guvernului, precum și bancheri și industriași de prim plan ce stau în legătură permanentă cu guvernul. Încep să văd din ce în ce mai limpede pentru ce negocierile între cele două guverne nu duc la nici un rezultat. Stresemann pare de perfectă bună credință și dorința sa de a încheia un acord pare neîndoioasă. Domnia sa pare sabotat însă de birouri, care încep a crede că nu sînt cu totul dezinteresate de felul cum litigiile noastre se vor rezolva. Mai multe grupări de interese potrivițe manevrează în jurul guvernului și ori de cîte ori negocierile se pare că conduc la un rezultat favorabil, rezultat ce pare a favoriza un anumit grup de interese, celelalte grupuri fac toate eforturile pentru a sabota realizarea acordului. Darea de comenzi de măruri interesează pe unii, destinațiunea sumelor vîrșate statului românesc interesează pe alții, iar în ultimele vremuri e introdus în discuție un al treilea interes: acela al deținătorilor de rentă română ante-belică. Această ultimă chestiune este adusă în special de Diskonto-Gesellschaft, care posedă un mare stoc de rentă română. Această bancă și amicii ei înțeleg să lege lichidarea creanțelor noastre în Germania de lichidarea chestiunii rentei ante-belice. Toate aceste grupuri pare că au samsarii lor atît la Bucu-

rești cît și la Berlin, în lumea politică, în presă, ba chiar în administrațiune. Tot ce se discută, tot ce se hotărăște se știe de toată lumea și cei interesați iau imediat măsurile necesare pentru a paraliza o hotărîre contrară speculațiunilor sau speranțelor lor. Cele ce raportez nu sînt simple supoziții, ci certitudini care mi-au fost confirmate din diferite izvoare și pe care le-am coroborat cu citirea dosarelor Legatiunei. Chiar unele manevre și atitudini ce am constatat de cînd sînt aici mă întăresc în religiunea [convingerea] ce mi-am format pînă acum. Pentru a împiedica în viitor asemenea manevre cred că negocierile ar trebui să fie reluate înconjurîndu-se de mai multe garanții de discrețiune. Ele ar trebui să fie cunoscute de cel mult 5-6 persoane de o parte și de alta. Negocierile ar trebui duse nu de delegați speciali, ci de Legatiunea de aci sau de Legatiunea Germaniei la București, asistată de doi experți, care în fața actuală a negociațiunilor ar putea primi instrucțiuni precise și depline puteri. Negocierile ar trebui conduse cu cea mai mare grabă, luîndu-se și măsurile necesare spre a evita orice indiscrețiuni, mai ales cu prilejul cifrării și descifrării telegramelor. În orice caz, nu cred că aceste tratative ar putea fi reluate cu succes înainte de alegerile ce vor avea loc aici la 30 mai viitor.

Pentru a învedera cît de periculoși sînt speculanții ce se agit în vederea acestor negocieri, voi semna la Excelenței Voastre împrejurarea că, ieri seară chiar, am fost informat din izvorul cel mai autorizat că anumite bănci de aici au intervenit telegrafic pe lîngă băncile americane și în special pe lîngă grupul Blair să nu încheie cu noi, pînă ce nu vom regula chestiunea rentei, amenințînd chiar cu sabotajul oricăruia împrumut ce ni s-ar acorda.

Am telegrafiat cele de mai sus domnului Titulescu și aștept instrucțiunile Excelenței Voastre, în cazul că ar trebui totuși să fac acum vreun de-

mers pe lîngă Stresemann

Petrescu-Comnen".

În aceste circumstanțe, negocierile au mai durat o jumătate de an. Guvernul român cerea o despăgubire de 150 milioane mărci aur, cel german oferea 30 milioane „și încă dacă s-ar găsi o fațadă” — cum se exprima ministrul Ritter. În același timp, oficialitățile germane opinau ca, în însuși interesul tratativelor, acestea să fie lăsate „să doarmă un timp” și să evite orice „polemici de presă care ar enerva opinia publică și ar face și mai dificilă reglarea negocierilor mai tirziu”.

Pînă la urmă, cele două părți au izbutit să se pună de acord, semnînd, la 10 noiembrie 1928, o convenție căreia, la 6 decembrie 1929, i s-au mai adus cîteva mici precizări de formă, dar fără a-i schimba în nici un fel conținutul inițial. Principalele prevederi ale protocolului erau:

Germania acorda României o despăgubire de 75,5 milioane mărci aur, dintre care 30,5 milioane la o săptămîină după ratificarea acordului, 15 milioane după patru luni și restul în două unități. În schimbul acestei sume, România renunța definitiv la plata biletelor emise de Banca Generală. Ea renunța la depozitul său de la Reichsbank, precum și la plata cerealelor furnizate Germaniei în timpul războiului; se obliga să ridice sechestrele asupra averilor germane nelichidate între timp și să nu procedeze la confiscarea vreunei averi germane la care Tratatul de pace ar fi îndreptățit-o. În același timp, ea se mai obliga să revalorizeze rentele germane din 1913, în conformitate cu o scară de valorificare convenită de ambele părți.

Pe de altă parte, Germania mai acorda României, în con-tul Planului Dawes, o sumă forfetară de 40 milioane mărci aur, pentru care urma să furnizeze produse industriale la alegere și cu prețuri convenabile României. În plus, ea participa la împru-

muturile internaționale ce aveau să fie acordate României.

Acordul astfel convenit între România și Germania a fost salutat cu căldură de presa și opinia publică din cele două țări. Însemnătatea lui a fost, de altfel, foarte bine subliniată de negociatorii români imediat după semnare.

N. Petrescu-Comnen a declarat: „Meritul acestui acord revine, fără îndoială, spiritului de conciliațiune care a însoțit ambele părți și des- toinției și rînei ambelor delegațiuni. De acum înainte nu mai există nici o piedică ca Germania să ocupe locul ce i se cuvine, alături de Franța, Anglia, Italia și Statele Unite, întru înfăptuirea operei de colaborare internațională necesară propășirii noastre”.

Importantul ziar berlinez *Deutsche Allgemeine Zeitung* a tipărit un număr special consacrat României, ilustrat cu numeroase colaborări germane și române: Stresemann, Iuliu Maniu, Gerhard von Mutius, N. Petrescu-Comnen, I.G. Duca, C. Argetoianu, M. Iorga, M. Oromolu, I. Nistor, dr. Hjalmar Schacht, președintele Băncii Reichului, Curtius, ministrul economiei naționale a Germaniei, deputatul Rheinhaben, apropiat colaborator al lui Stresemann, directorii de bancă von Strauss și Gutmann etc. În articolul său, Gustav Stresemann a subliniat: „Realizarea acordului româno-german a fost posibilă pentru că ambele guverne au dorit sincer să învingă toate obstacolele și să ajungă, într-un spirit de reciprocă simpatie, la o soluție care să țină seama de drepturile și interesele reciproce. În felul acesta, acordul poate fi considerat ca o expresie a bunelor relații dintre Germania și România. Această nouă înțelegere va contribui în cel mai înalt grad la învierea relațiilor economice care, vreme de un lung șir de ani, au reunit cele două națiuni”.

Invitat de Stresemann de mai multe ori să viziteze Berlinul, Nicolae Titulescu a pre-

ferat să aștepte încheierea negocierilor. A plecat acolo în mai 1929, cînd oficialitățile germane l-au făcut o călduroasă primire, iar presa germană l-a elogiat fără rezerve.

În seara zilei de 6 mai, N. Titulescu a vorbit în sala de ședințe a Reichstagului despre *Dinamica păcii*, conferință apreciată nu numai de auditoriul german de atunci, ci și de posteritate. „*Omul de stat român Titulescu — aprecia influentul buletin de presă Deutsche diplomatische-politische Korrespondenz*, din 7 mai 1929 — a do-

vedit ieri, de la tribuna Reichstagului și în fața unui public numeros și atent, că problema păcii mondiale și asigurarea acesteia poate fi abordată nu numai sub raport practic-politic, ci și într-un context științific. Actualmente ministru al României la Londra, dar cunoscut de ani de zile pe plan internațional și ca ministru de externe și reprezentant la Societatea Națiunilor, Titulescu este înzestrat cu un neobișnuit har al cuvîntului și o gîndire fertilă”.

Formulări celebre cu... cheie

Răspunsurile din numărul 12/1992

1. După zdrobitoarea victorie de la Cannae asupra armatei romane (216 î.e.n.), comandanții cartaginezi au stăruit pe lângă Hannibal să pornească de îndată asupra cetății Roma, rămasă fără armată care să o apere. Hannibal a refuzat însă, ceea ce l-a atras observația de mai sus, atribuită de istoricul grec al războiului, Polibios, cartaginezului Maharbal.

2. Exprimare atribuită de istoricul Polibios consulului roman Publius Claudius Pulcher, căruia i se adusesse la cunoștință, înaintea ieșirii cu flota romană la luptă, că puii „sacri” nu vor să mănince. Consulul a aruncat atunci puii în mare, rostind cuvintele respective.

Pentru mulți, acest gest a apărut ca o sfidare a voinței divine. În bătălia ce a urmat la Drepanum (Trapani, Sicilia), împotriva cartaginezilor, flota romană a fost greu înfrîntă, trei sferturi (93 de nave) fiind capturate (249 î.e.n.).

3. Este formularea articolului 9 din Magna Charta Libertatum, semnată în 1215 pe insula Wight de regele Angliei Ion Fără de Tară (1199-1216), cel dintîi document modern care îngrădește abuzurile suveranilor absoluți față de „oamenii liberi”, dar nu și față de țărani iobagi.

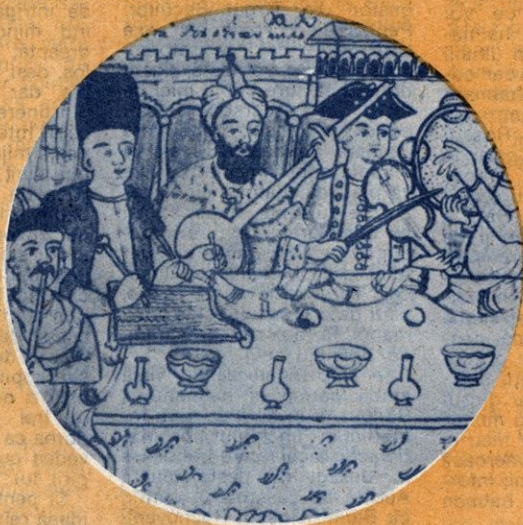
4. Din memoriul întocmit de Mihai Viteazul către împăratul Rudolf II, după sosirea sa în pîrbezie la Viena, în ianuarie 1601. În urma acestui memoriu, a audiențelor de la 1 și 5 martie la împărat, la Praga, ca și a situației politice din Ardeal, defavorabilă imperialilor, Mihai a primit mijloace financiare pentru a-și face o nouă oaste, cu care să se reîntoarcă în Ardeal.

5. Din scrisoarea adresată de Ludovic XIV, în 1709, guvernatorilor de provincii, episcopilor și comunelor Franței, ajunsă în stare de ruină economică, în urma îndelungatului Război de succesiune a Spaniei, în care regele sprijinea cauza nepotului său Filip de Anjou (Filip V al Spaniei). Coaliția europeană — Anglia, Olanda, Imperiul german — a răspuns ofertei de pace a lui Ludovic XIV prin cererea de izgonire prealabilă din Spania a nepotului său, ceea ce a prilejuit exprimarea de mai sus și hotărîrea regelui Franței de a continua războiul. Acesta avea să se încheie în 1713, Filip V rămîind rege al Spaniei.

6. Pentru recunoașterea Pragmaticii Sancțiuni, prin care lăsa moștenire Imperiul fiicei sale Maria Tereza, împăratul german Carol VI (1711-1740) a făcut multe concesii politice celorlalte puteri europene — Anglia, Olanda, Franța, Spania. Dar îndată după moartea sa, a început Războiul de succesiune a Austriei în care Prusia, cea dintîi, în urma unei bătălii victorioase, a smuls tinerei împărătese posesiunea Sileziei. Ceea ce avea să îndreptățească pe regele Prusiei, Frederic II, la exprimarea de mai sus (1741).

Nicolae KOSLINSKI

UN HATMAN LA RĂSPÎNTIE DE VEACURI

RADU R. ROSETTI

Revista noastră a prezentat de-a lungul anilor o bogată suită de pagini memorialistice nepublicate pînă acum, datorate generalului Radu R. Rosetti, unul dintre intelectualii români reprezentativi dintre cele două războaie, cel mai mare istoric militar al nostru din acest secol.

În nr. 7 și 8/1989 am tipărit și câteva fragmente de texte inedite ale sale dedicate lui Ștefan cel Mare, ilustrînd una din laturile principale ale activității lui Radu R. Rosetti — aceea care l-a definit, de altfel — și anume cercetarea istorică. Din moștenirea sa istorică, publicistică, literară care își așteaptă încă editorul, prezentăm o altă conferință inedită, — ținută la 12 februarie 1935, la Universitatea liberă din București —

păstrată în colecțiile cabinetului de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române și consacrată unui moment de istorie românească de la cumpăna veacurilor XVIII și XIX. Evocînd figura unui înaintaș de-al său, marele boier Răducanu Rosetti, istoricul introduce cititorul într-o lume mai puțin cunoscută, plină de pitoresc și care, în veacul trecut, a inspirat și pana unor mari scriitori, cum au fost C. Negruzzi, I. Ghica, V. Alecsandri.

Să-l urmărim, deci, și noi pe Radu R. Rosetti, nu înainte de a preciza că în transcrierea textului am adoptat normele ortografice actuale, păstrînd însă unele particularități stilistice ale autorului. Pentru cursivitatea lecturii nu am mai marcat întreruperile din text. Titlul, notele de subsol și intervențiile explicative ne aparțin.

În imagine: lăutari din vremea lui Mavrogheni, așa cum i-a reținut Petrarhe Zugravul la 1787.

Am ales ca subiect al conferinței ce voi dezvoltă azi... figura hatmanului (mare logofăt în ultimii doi ani ai vieții sale, dar cunoscut îndeobște ca hatman) Răducanu Rosetti pentru că, alături de lordache Rosetti Roznovanu și de Costache Ghica (Sulgeorglu), Grigoraș și Dumitrache Sturdza și lordache și Costache Balș, a fost unul dintre oamenii de vază ai epocii despre care voi vorbi, pentru că, deși trăind mai cu seamă în Moldova, a trăit și ocupat slujbe și în Țara Românească, pentru că traiul său este o imagine desăvârșită a vieții boierilor contemporani cu dînsul și, în sfîrșit, pentru că multumită scrierilor tatălui meu și a documentelor numeroase ce avem despre dînsul, informațiunile relative la hatman sînt foarte complete.

Familia Rosetti, deși prin tradiție este de origine italiană, nu-și poate dovedi istoricește altă obîrșie decît Fanarul. Ea era stabilită de cinci generații în țară unde, de la început, ocupase dregăriile cele mai mari.

Răducanu Rosetti era fiul comisului Lascarache Rosetti și al Ilenei, născută Dimache. Aceștia aveau doi copii: o fată, Zoe, născută în 1761, căsătorită ulterior cu Alexandru vodă Moruzi, și Răducanu, născut în 1762, care avu de naș pe logofătul Răducanu Racoviță. De la Răducanu încoace fiul său mai mare și toți fiii mai mari ai descendenților lui poartă numele de Radu; a cincea generație fiind fiul meu.

Părintele aceluia care era să devină hatmanul era sărac și-și petrecea vremea trăind aproape continuu la țară, la Poșorcani (Căiuți), judecîndu-se cu răzăși din părțile locului, care cînd îi vindeau părțile lor, cînd îl dădeau în judecată (mai ales la schimbările de domnii și acestea erau destul de dese atunci), spre a-și relua moșiile. Aceste vinderi, răsкупарări și judecăți făceau parte, de altfel, din viața zilnică a Moldovei de atunci.

Printre creditorii lui Lasca-

rache Rosetti era și un negustor din Tîrgul Secului. Pentru a-și căpăta cei șase sute de lei ce i se datorau, acesta puse pe niște țigani nomazi să fure copiii mici de tot ai lui Lascarache și să-i aducă la dînsul, după care înștiință pe datornic că-i va înapoi copiii imediat ce i se va plăti atît datoria cît și dobînzile cuvenite. Bani, strînși cu mare greutate, fură încredințați de Lascarache cumnatului său, Manolache Dimache, care trecu munții călare, plăti datoria și aduse pe copii înapoi în doi desagi atîrnați de obîlcul șelii.

În 1775 încetează din viață ambii părinți ai hatmanului; Răducanu și sora sa fură încredințați unchiului lor Manolache, acela care-i adusese în desagi de peste munți. Acesta se căsătorii în cîrînd cu Bălașa Rosetti Roznovanu și Răducanu petrecu o mare parte din tinerețile lui la Roznov, în casa logofătului Neculai Rosetti Roznovanu (*Magazin istoric*, nr. 3/1988), crescut fiind împreună cu fiul acestuia, lordache, ulterior cunoscutul vistier. Ca dascăl avură un didascalos grec și vreun călugăr sau popă din sat. Răducanu nu căpăta o cultură deosebită și nu era un intelectual. Vorbea însă bine grecește (încheierile socotelilor sale cu vechilii moșiilor sînt scrise grecește, cartea sa de rugăciuni și înscrisurile făcute de dînsul în ea sînt grecești, cum au rămas de la dînsul și multe scrisori grecești și însuși testamentul său este scris pe grecește). Știa bine și turcește, știa, de asemenea, rușește — limbi absolut necesare pe acele vremi — și semn al noilor vremi rupea, după expresia tatei, adică pricepea puțin și știa să se facă înțeles, în limbile franceză și germană.

Din fire era un copil al naturii, crescut în copilărie și prima tinerețe la țară, fără frîu, stăpînit de instinctele și aplecările lui fi-rești. Din fericire, aceste instincte și aplecări erau cinstite: era de o fire deschisă,

incapabilă de disimulare sau de intrigă, urînd și disprețuind minciuna, iubind calea dreaptă, bun la inimă și milos, deși iute și grabnic la minie, dar nepismăreț și, încă din tinerețe, de o evlavie sinceră. Inteligența lui nu trecea peste mijlocie, dar era plin de bun simț. Era indulgent către păcatele altora, dar și către patimile lui. Nelacom la bani, dar gospodăr bun și harnic al averii sale, diregător drept și incoruptibil, de o bărbăție recunoscută de toți, prieten bun și credincios. Părinte deosebit de afectuos, iubitor de țară și de neam, vorbea adesea copiilor lui de soarta jălnică a neamului nostru, rupt în trei crîmpele deosebite; dorea ca ei să poată ajunge a vedea cel puțin zorii reîntregirii lui.

Și pentru că este vorba de ideea reîntregirii, să-mi fie îngăduit a aminti un fapt puțin cunoscut îndeobște. Cu prilejul alcătuirii Regulamentului organic, lordache Catargiu propune și lucrul fu admis de comitet și de toate autoritățile rușești, inclusiv guvernul de la Petersburg, unirea principatelor. Dar cînd Catargiu, bănuind că rușii au admis așa de ușor propunerea sa spre a pune un rus ca domnitor, a mai propus ca scaunul principatelor unite să nu fie niciodată ocupat de un supus austriac, rus sau turc, rușii nu mai susținură propunerea, ci o lăsară să cadă.

La Roznov a învățat călăria — era un foarte bun călăreț —, să tragă fără greș cu pușca și pistolul și să vîneze, patimă ce, ca pe majoritatea moldovenilor, l-a stăpînit toată viața.

După arătarea testamentului său, venitul tînrului Răducanu se ridica atunci abia la șase sute lei, venit ce se îndoi în cîrînd, prin faptul că sora sa, căsătorită cu beizade Alexandru Moruzi, îi dăruia toată partea sa din averea părintească, dar venit care rămase, totuși foarte mic.

Văzîndu-l destoinic, un boier foarte bogat și foarte puternic, de care se temeau chiar domnii, vistiernicul lordache Balș, îl luă sub ocroti-

rea sa și-l căsătorii cu fiica lui mai mare, Ileana, cu care Răducanu avu șapte fete. Socru-l făgădui o zestre mare pentru acele vremuri, de 70 000 lei în bani, dar, zgircit, o dădu numai cu țifrita, achitarea desăvârșită făcându-se abia în 1798, după moartea Ilenei, veșnic bolnavă.

În schimb socru-l făcu ca ginerele să fie pus mereu în slujbă și tinerii soți trăiră în strimtoare, „mutindu-se”, după o expresie a hatmanului, „din isprăvnice în isprăvnice”. (Ispravnicii, care erau doi de fiecare județ, se schimbau nu numai cu schimbarea domnilor, dar, de obicei, la fiecare an nou.)

Ca ispravnic, Răducanu se arată, peste tot, un năpraznic și îndrăzneț vinător de hoți, care mișunau prin țară. Ei erau o cumplită plagă, mărind încă nesiguranța și jafurile, urmări ale diferitelor armate străine ce ocupau sau luptau pe teritoriul țărilor românești. Îi urmărea însoțit de câțiva oameni aleși. Înzestrat de o putere puțin obișnuită, minuitor dibaci al săbiei și trăgător al cărui glonte nu rătăcea niciodată, se încumeta, adesea, a se lua după hoți singur.

În vremea războiului austro-ruso-turc din anii 1787-1792, domnul Moldovei, Alexandru Ipsilanti, care era un instrument al austrieilor și se lasă prins de aceștia (de partea cărora era, de altfel, aproape toată boierimea moldovenească, nevoită, în dorința de a micșora năcazurile țării, la un continuu joc de echilibristică care o făcea a se da, pe rând, de partea unuia sau altuia din puterile vecini ai Moldovei), trimise pe Răducanu cu o mică ceată de călăreți moldoveni, aleși tot unul și unul, spre a sluji de călăuze și de cerceți trupelor austriece.

Înaintind spre Focșani, trupele avangardei austriece sint puse pe goană și Răducanu nu putea uita cum o mină de spahii a gonit (11 lunie 1789) până spre Măreștii, de unde austrieții își

continuară retragerea. O nouă luptă avu loc la Bilca (20 iunie) în valea Trotușului. Disprețul lui Răducanu pentru austrieici (care fură pentru țară o mare deziluzie, din toate punctele de vedere), pe care-l numea „niște păcătoși”, era nemărginit. Luind în urmă parte, cu trupele austro-ruse, la bătăliile de la Focșani (31 iulie 1789) și Mărtinești (22 septembrie 1789), în care turcii fură învinși, el căpăta o mare admirație pentru Suvorov, căpetenia rușilor.

De la 1788 și pînă la încheierea păcii de la Iași (ianuarie 1792), Moldova fu ocupată de trupele austro-ruse, ocupație ce aduse asupra țării mizeriile, jafurile și silnicile nedespărțite de asemenea ocupări, de care avură țările noastre mare parte în cursul secolului al XVIII-lea. În acest timp Răducanu Rosetti îndeplinea între altele slujba de ispravnic al ținutului Neamț (1789).

Ocuparea rusească, grea pentru țară, și operațiunile militare din preajma ei necesitară prezența unor delegați moldoveni pe lângă oștirile rusești, atât pentru a împiedica — pe cât era cu putință — excesele acestora, care nu mici erau, cât și pentru a asigura împlinirea cererilor lor. Răducanu Rosetti se afla, în 1790, în această calitate, în tabăra rusească dinaintea Ismailului. Firea lui de luptător nu-i îngădui a fi numai spectator, și-l făcu să ieie parte la asaltul prin care rușii puseseră stăpînire pe acea cetate. Fu lovit de un glonte la umărul drept, ceea ce avu ca urmare o ușoară deformare a celui umăr, care de atunci rămase ceva adus înainte. Pentru vitejia învderată cu acest prilej căpătă crucea „Sfîntul Gheorghe” de soldat.

Venind cumnatul său domn, în 1792, soarta lui Răducanu se îmbunătăți mult, căci iubirea mare ce o avea sora sa pentru dînsul făcu ca să i se deie scutire de vamă pentru cîrduri de boi de ne-

goț și pentru sute de mii de oca de sare care le vîndu peste graniți, cum îl dăru cu țigani domnești și-i procura dese hărăziri de scutelnici. Vel stolnic în 1783, era comis în 1785, cămînar în 1789, vel comis în 1792, apoi postelnic în 1794, hatman în 1803 și mare logofăt cu doi ani înainte de moartea sa.

În 1792 situațiunea sa bănească se îmbunătățise mult, pentru că-l vedem cumpărînd, pe bani gata, pentru suma enormă pe acea vreme de 147 000 lei, toată averea lui Manolache Balș, alcătuită din 16 moșii în județele Suceava, Dorohoi, Neamț, Fălciu și Iași și case: Balș se strămută în Rusia, dar veni ulterior să moară în Moldova.

Vodă Alexandru Moruzi fiind strămutat de Poartă la București (1793), Răducanu urmă, după un obicei destul de răspîndit, pe cumnatul său în Țara Românească, rămîind acolo și după înlocuirea acestuia prin Alexandru Ipsilanti.

Slăbirea autorității sultanilor făcea ca pașii — mai ales cei de la margine — să asculte din ce în ce mai puțin și să-și croiască adevărate state în stat. Turcii aveau de a face față atunci primejdioasei răscoală a lui Pasvantoglu, pe care-l asediau în Vidin, dar care încă ani de-a rîndul a fost o pacoste pentru Țara Românească, jefuind-o prin bandele sale, față de care și domni țării și oștirile împărătești erau neputincioși. ■

(Va urma)

Prezentare și selecție:
Ioan LĂCUSTĂ

¹ Scutelnicii erau țărani scutiți de bir către domnitor, puși astfel deplin la dispoziția boierilor. Scutelnicia a fost legiferată în cadrul reformelor sociale și fiscale inițiate de Constantin Mavrocordat (1739-1747). După cum relatează Ion Neculce, boierii mari aveau 50-60 scutelnici, boierii mai mici și mazilii 15-20, iar boierii de ultim rang cite 4-15.

Pamfil Șeicaru

PAGINI

CENZURATE,

PAGINI

REGĂSITE

574 este numai unul dintre dosarele Fondului nr. XV al Arhivelor Istorice a Bibliotecii Academiei Române. Nu l-am fi acordat poate atenția cuvenită, cum s-a întâmplat bănuim și cu alți colegi care l-au consultat, dacă nu ne-ar fi căzut privirea pe această adnotare: „Articole scrise de către Popescu Prundeni (Porunca vremii), Pamfil Șeicaru și Romulus Șelșanu (In Curentul) Interzise de cenzura vremii, însă tipărite pe foi volante și difuzate clandestin. 1938-1944. Originale”.

Trei gazetari de marcă în perioada interbelică. Motiv întemeiat pentru a ne îndemna să răsfoim cu toată atenția filele Dosarului 574. Și întirzierea ne-a fost pe deplin răsplătită. Pentru a fi mai concreți, vom da doar trei exemple, toate referitoare la Pamfil Șe-

căru. Este vorba despre articolele Dizolvarea partidului fascist (30 iulie 1943), Conte Ciano (2 august 1943) și „Das Völker Psychologie” aplicată în calea Dorobanți (nedatat, dar scris tot în primele zile ale lunii august 1943) — toate redactate, cum se va putea lesne constata, sub puternica împresie a evenimentelor din Italia, evenimente care au condus la arestarea lui Mussolini (Magazin istoric, nr. 6/1967, 5/1991) și formarea guvernului mareșalului Badoglio (Magazin istoric, nr. 2/1980) și care, pentru un fin observator ca Pamfil Șeicaru, prevesteau prăbușirea apropiată a Axel’.

Dar să facem loc citorva fragmente din aceste articole, în ordinea anunțată mai sus:

Presa continuă să vadă evenimentele din Italia prin telegrame scurte și filtrate prin interesele politice ale agențiilor telegrafice...

Într-adevăr, o telegramă din Roma ne anunță că mareșalul Badoglio a decis dizolvarea partidului fascist. Ar fi o greșeală dacă s-ar socoti măsura dizolvării organizațiilor ca luată sub presiunea somațiilor anglo-americane, ca o pregătire prealabilă în

vederea unor negocieri probabile. Mareșalul Badoglio a fost constrins să recurgă la această măsură pentru a înlătura dezvoltarea unor grave, singeroase conflicte interne, care s-ar fi ivit în chip inevitabil, dat fiind divorțul categoric dintre poporul italian și regimul fascist.

Elementele divorțului au început chiar din prima zi a războiului care nu a fost popular, găsind poporul ita-

lian ostentiv după războiul din Abisinia și campania anticomunistă din Spania.

Evident că Mussolini își dădea seama că energiile italiene nu vor putea duce un război de durată, dar apreciind greșit consecințele prăbușirii militare a Franței, s-a grăbit să participe la război, ca să nu fie absent la conferința păcii.

Prelungirea războiului, pierderea Abisiniei, pierderea

intregului imperiu colonial, debarcarea anglo-americanilor în Sicilia și amenințarea Italiei continentale de a fi invadată au animat pornirile adverse, creînd o opoziție zi de zi mai numeroasă, mai compactă, mai hotărâtă. Fascismul devenise o minoritate, care rezuma în ochii italienilor cauza tuturor nenorocirilor și, cu ușurința de uitare a maselor, nu și-au mai amintit de nimic din opera constructivă a fascismului: au văzut numai morții din Africa, din Grecia, din Sicilia, toate pierderile de oameni și de bunuri cu atât mai cutremurătoare cu cât vedeau și apropiata posibilitate ca Italia să fie invadată...

Dizolvarea organizațiilor fasciste a fost o necesitate internă; partidul unic care confiscase dreptul de a gândi, care își rezervase monopolul politic și administrativ al statului nu mai putea să existe nici formal, fiindcă ar fi fost socotit ca o provocare de stare de spirit a Italiei. Numai cine cunoaște popularitatea de care s-a bucurat Mussolini, privilegiul unei încrederi totale avute în conștiința italienilor, își poate da seama de adîncimea divorțului dintre fascism și Italia...

Ce valoare politică are acest act?

Este sfîrșitul celui mai vechi regim totalitar din Europa, în afară de cel comunist (care le-a determinat pe toate ca niște gesturi reflexe ale organismelor sociale amenințate în principii lor de viață).

Dar sînt din ce în ce mai numeroase, mai evidente semnele că atât elitele sociale, cît și masele se întorc spre altarele părăsite ale libertății. Dictatura înseamnă o concentrare a energiilor, o încordare la maximum a tuturor puterilor unei țări, o continuă sacrificare a indivizilor, a personalității umane pentru a realiza o anumită depășire istorică a unei națiuni...

Fascismul a dominat viața Italiei și atîta timp cît restrîngerile libertății au fost compensate printr-o operă constructivă, iar războiul din Abi-

sinia îndestula orgoliul italian, și dictatura lui Mussolini a fost posibilă. În momentul cînd au început înfrîngerile, spiritul civil, îndelungă vreme înăbușit, s-a întors cu o violență sporită prin legăturile pe care le dădeau înfrîngerile...

Libertatea apare ca un refugiu pentru poporul italian...
Pamfil Șeicaru"

Un frumuseț, iubitor de petreceri, destinat să fie un prim amoretz comic, necunoscut ca student mediocre, fără nici un talent, fără cultură, s-a pomenit, prin farsa destinului, unul dintre factorii hotărîtori ai politici europene.

În noiembrie 1940 toată lumea vorbea la Roma de sumele pretinse de contele Ciano că au fost cheltuite pentru organizarea coloanei a V-a în Grecia, adică a defecțiunilor politice și militare plătite, asigurînd, evident, un succes fulgător; campania împotriva Greciei trebuia să fie doar o triumfală plimbare a corpului expediționar italian din Albania. Datorită asigurărilor contelui Ciano, armata italiană destinată loviturii fulgerătoare era numai de 60.000 soldați ușor echipați, ca marșul triumfător să nu fie îngreunat. În fața acestor fantezii, maresăul Badoglio a opus judecata severă a militarului, căutînd să prevină riscurile fatale ale unei adversități. Dar gînerile a fost mai tare decît evidența; sumele pretinse că au fost cheltuite pentru a asigura o campanie fără obstacol unei rezistențe convingeau. Și maresăul Badoglio s-a retras. Cînd împotrivirea poporului grec a dat primele înfrîngeri italienilor, au început să circule serioase, insistente îndoieli asupra sumelor cheltuite, în Grecia cu crearea "Coloanei a V-a", tălmăcire modernă a Calului Troian din *Iliada* lui Homer.

Și mai ales se făcea legătura între această tragică inducere în eroare a Italiei, zvrîlită dement în aventura din Grecia, și zvonurile de

proaspătă procopsire a gînerului.

Atunci am auzit la Roma și de unele plocoane oferite contelui Ciano și înainte și după așa-zisul arbitraj de la Viena, care pentru conștiința românilor a fost un dictat. Se citau moșii, castele și mai ales aur menit să îndestuleze grăbita grijă de chiverniseală a contelui Ciano, care nu prea avea în taina sufletului certitudinea de durată în ce privește viitorul. Nu odată mi s-a repetat de militanți fasciști [italieni] aceeași vorbă: "Arbitrajul de la Viena a fost marele noroc al lui Ciano".

Evident că noi nu putem ataca arbitrajul de la Viena fiindcă mandatul Ducelui Mussolini s-a lăsat sedus de aria sunătoarelor convingeri, dar putem și suntem datori să-l examinăm în lumina ultimelor evenimente din Italia. Nu iscălitura contelui Ciano, care reprezenta pe Mussolini, interesele, ci Mussolini ca expresie politică a Italiei fasciste în raport cu noua ordine în Europa. În spatele contelui Ciano era Ducelul Mussolini, dar valoarea hotărîrii de la Viena era în funcție de adeziunea Italiei la noua ordine europeană.

Opinia publică a Italiei demite pe dictator, ceva mai mult, reneagă regimul fascist colaborator al ordinii celei noi în Europa, în funcție de care s-a făcut arbitrajul de la Viena. Deci, Italia își retrage asentimentul de la o ordine pe seama căreia România a fost ciopîrțită la Viena. Întrebare firească: ce valoare politică mai are arbitrajul de la Viena?

Este adevărat că nu odată ni s-a șoptit consolator de către germani: «Nu aveam ce face, fiindcă dacă am fi refuzat lui Mussolini această satisfacție, riscam să frîngem Axa. În orice caz, am redus simțitor pretențiile Italiei care vroia să dea întreaga Transilvanie». Mărturisim că foarte mulți români au fost înclinați să creadă.

Anii au trecut și evenimentele demit pe partenerul Axei. Italia doboară regimul fascist, iar noul ministru de externe

d. Guariglia declară că, pe ruinele edificiului fascist, guvernul Badoglio vrea să re-clădească bazele statului liberal. Deci, implicit, noul guvern nu se solidarizează nici cu actul de la Viena, introductiv la noua ordine europeană, fiindcă în vechea ordine democratică a Europei hotărârile României fuseseră fixate, și împotriva acestei ordine se pronunțase arbitrajul-diktat de la Viena.

Firește, o stare de fapt ce decurge dintr-un act pe care îl garantează Germania și Italia. Care-i valoarea acestui act după căderea lui Mussolini și a fascismului, adică după ce Italia reneagă opera politică a lui Mussolini?

Este o întrebare firească pe care poporul român și-o pune cu atât mai insistent cu cât sacrificiile României se tot înmulțesc, luând proporții tragice.

De ordinea nouă pe care Axa vroia s-o facă nu mai poate fi vorba, fiindcă Axa a fost nu atât o alianță militară ci o solidarizare ideologică în vederea unei transformări structurale a Europei. Atunci, cum rămâne cu arbitrajul-diktat de la Viena? Poziția Germaniei față de un act care nu mai corespunde scopului, iată ce trebuie lămurit.

Sau mai popular, „noi ce hram purtăm?”

Evenimentele impun limpeziri, iar conștiința unei țări de continue și tragice sacrificii, le așteaptă.

Simpla telegramă a demisiei contelui Ciano ridică problema arbitrajului de la Viena, când în zări mai fumegă încă dezastrul bombardamentului anglo-american de pe Valea Prahovei.

Pamfil Șeicaru"

In după-amiaza zilei de 3 august [1943], la orele 17.30, pe Calea Dorobanți, în dreptul restaurantului „Mon Jardin”, un automobil de piață a lovit ușor o mașină particulară germană, purtând steagul triunghiular.

Din pricina acestui mic accident, tramvaiul nr. 5 a fost nevoit să oprească.

Din mașina germană a coborât un domn înalt, voinic, care, fără nici un fel de explicațiune, s-a repezit asupra șoferului român, slab și mic, l-a trântit afară din automobil, trăgându-l de guler cu brutalitate și lovindu-l cu pumnii în spate și în cap. Deși agresorul chema neîncetat un agent de poliție, continua, totuși, a-și face singur dreptate.

Toți călătorii au coborât din tramvai, lumea care trecea pe stradă s-a oprit și, cu o indignare crescândă, toți au luat parte la aceste acte de provocatoare teroare. Strigăte amenințătoare, proteste energice, intervențiuni individuale au încercat să despartă pe agresor de victima sa. Doi sergenți, apropiindu-se, nu au fost în stare să procedeze la obșnuitul interogatoriu, fiindcă domnul german, văzându-se inactivat de mulțime, brav, a fugit, temându-se de o linșare, de-o dreptă sfârșire. La încercarea agenților de-a împrăștiia lumea și de-a restabili circulația, toți cetățenii au continuat să-și manifeste indignarea împotriva agresorului cit și, printr-o firească generalizare, împotriva întregului popor german. Strigăte de: „Ne mîncăți piine... Sunteți în România, nu la voi acasă... Nerușinaților...” au fost auzite și retransmise de martori demni de încredere.

Nu este o scenă izolată și de altfel ori ne-a fost dat să înregistrăm asemenea acte menite să pună la grea încercare morală răbdarea poporului român. Este adevărat că poporul german are pasiunea psihologiei popoarelor („Das Völk. Psychologie”), dar nu odată s-a dovedit, din nefericire, că această pasiune studiosă nu are aplicări fericite în raporturile popoarelor cu care vine în contact. Este poate una din nefericirile infirmități ale poporului german.

Sunt în România de trei ani și au găsit un popor ospitalier, cuvințios, blînd și îm-

pingînd politețea pînă la exces ce a fost interpretat de un spirit subaltern. Și față de primirea ostilă din toate țările — ne-ar fi ușor să cităm Bulgaria, unde germanii nu se simt deloc bine —, purtarea noastră plină de omenie a fost disprețuită.

S-au acumulat prea multe ca să nu fim obligați de a spune: dacă nu se aplică sancțiuni severe acestor provocatori, dacă se continuă o atitudine de indulgență atât din partea autorităților românești cit și din partea autorităților militare germane, să nu fie surprins nimeni dacă opinia străzii va suplini o energie represivă absentă.

Ceea ce s-a întîmplat în Calea Dorobanți este un avertisment.

Poporul român are o psihologie mai complexă decît îngăduie un tratat de „Völker Psychologie” să fie înțeleasă.

Noi cerem să se comunice sancțiunile aplicate derbedeului din strada Dorobanți.

Nu se simte nimic în atmosferă?

P.Ș.”

Texte prezentate și selectate:
Marian ȘTEFAN

Formulări celebre cu... chele

Cine, cînd și în ce împrejurare s-a exprimat astfel?

1. „Nu vom părăsi locurile noastre de aci decît sub amenințarea baionetelor!”

2. „Oamenii se nasc și rămîn liberi și egali în drepturi!”

3. „Soldați, din înaltul acestor piramide, 40 de veacuri vă privesc!”

4. „Anglia așteaptă ca fiecare să-și facă d.a.t.o.r.i.a.”

5. „Războiul se naște în sinul politicii. El nu este decît continuarea politicii, cu alte mijloace.”

6. „Italia se va înfăptui de la sine!”

(Răspunsurile în numărul următor)

Niculae KOSLINSKI

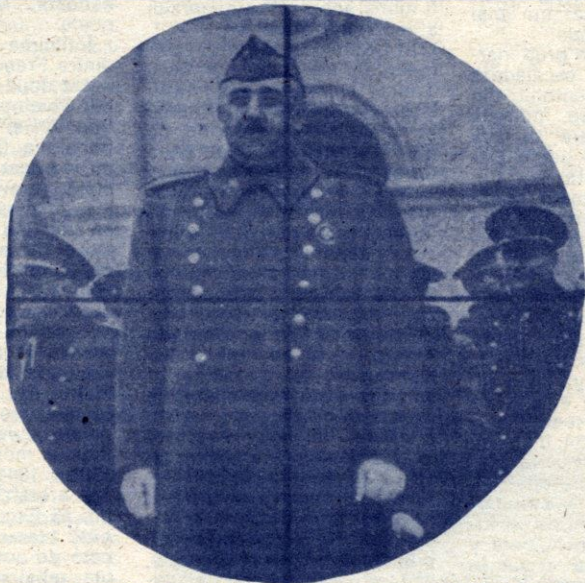
¹ Există pe locul unde s-a ridicat actualul Hotel „Dorobanți”.

ȚINTA ATENTATELOR ȘI ZVONURILOR:

FRANCO

J.P. YÁNIZ RUIZ

S-a scris mult despre atentatele împotriva dictatorului Franco¹. În cartea lor Istoria franchismului, Daniel Suelro și Bernardo Díaz Nosty afirmă că, de la sfârșitul războiului (civil) și până în 1964, „au existat nu mai puțin de patruzeci de atentate contra lui. Personal, sintem puțin cam sceptici în ceea ce privește această cifră; credem că include și simple conspirații, proiecte, taitasuri de cafenea, scrisori anonime de amenințări, acte de protest și încercări eșuate. Totala cenzură care a domnit în jurul subiectului și „laudele“ unor supraviețuitori complică și mai mult lucrurile.

Singurul care a reușit să atenteze în mod real la viața lui Franco a fost un maur anonim, în timpul luptei de la Kudia Tar, din 29 mai 1916². El l-a nimerit în abdomen cu un

foc de pușcă, fiind cit pe ce să-l trimită pe căpitanul Franco pe lumea cealaltă. Niciodată, până în ultima zi a vieții sale, din noiembrie 1975, moartea nu i-a mai stat altă de aproape viitorului dictator.

În 1932, când Franco, deja general de brigadă, îndeplinea funcția de guvernator militar în insulele Baleare, a fost supus supravegherii de către elemente sindicaliste, deoarece acestea îl credeau implicat în încercarea neizbutită din 10 august³. Mulți ani mai târziu, unul dintre supraveghetorii săi a explicat lui Carlos Fernández, pentru cartea sa Generalul Franco, că se împotrivise astfel cu îndrăzneală unui extremist, care voia să tragă asupra lui Franco.

triva trupelor rifane conduse de Abd el-Krim (Magazin istoric, nr. 3/1976) l-au adus gradul de general la numai 33 ani (1925). Comandant al Academiei militare din Toledo (1929-1931), el a fost înlăturat din funcție de noul guvern republican catalan și numit guvernator în Baleare. Victoria electorală a dreptei, din 1933, l-a readus în metropolă. Cu ajutorul trupelor sale africane, el a reprimat, în octombrie 1934, greva minerilor din Asturie.

³ Este vorba despre răscoala monarhistă condusă de generalul José Sanjurjo, la Sevilla.

¹ Reproducem acest articol — cu titlul și subtitlurile redacției noastre — din revista *Historia y vida*, nr. 290 (mai 1992).

² Absolvent, în 1910, al Academiei de infanterie din Toledo, Bahamonde Francisco Franco (născut în Galicia, la 4 decembrie 1892, într-o familie de navigatori) a slujit, între 1912 și 1929, în Maroc, unde a organizat Legiunea străină spaniolă. Succesele lui în războiul purtat împo-

Cel mai tânăr general din Europa

În mai 1936, Franco era comandant al Canarelor¹, cu sediul în Santa Cruz de Tenerife, și general de divizie. Soldatul Manlio Figueroa i-a trimis o scrisoare anonimă, acuzându-l pe general de trădare, pentru că îi ascultase convorbirile conspirative. A fost identificat, arestat și împușcat, împreună cu mai multe rude ale sale.

În iunie 1936, un grup înarmat a încercat să escaladeze zidul Comandamentului din Tenerife și să se îndrepte spre locul în care se afla Franco, pentru a-l ucide. Dar paza fusese întărită, din cauza unei informații confidentiale. S-a angajat un schimb de focuri și necunoscuții asediatori au reușit să fugă. De atunci s-a format o escortă permanentă în jurul lui Franco, bazată pe ordine, șoferi și ofițeri voluntari. Au existat, de asemenea, și temeri în legătură cu o sechestrare a fiicei sale, Carmencita Franco. Represiunea din Asturii, din 1934, îi crease mulți dușmani „celui mai tânăr general din Europa”.

Viitorul dictator s-a îmbarcat la miezul nopții de 16 iulie 1936 pe vaporul „Viera y Clavijo”, pentru a asista în Las Palmas la înmormântarea generalului Balmes. Când nava a ajuns în portul Luz, poliția l-a arestat pe Amadeo Hernández, cunoscut element anarhist, care purta asupra lui un pistol; anarhistul trebuie să fi pierit în timpul vreunei „plimbări”, puțin mai târziu.

Unii autori afirmă că în

timpul șederii lui Franco în Hotelul Madrid din Las Palmas — pe 17 și 18 iulie —, citiva tineri au încercat să se apropie de clădire pentru a atenta la viața comandantului general al Canarelor, ceea ce a provocat un schimb de focuri de arme între ei și gardă.

Se mai vorbește și despre alți atentatori ce au vrut să opereze pe aeroportul din Tanger, dacă avionul său ar fi ajuns acolo, când generalul a mers în Africa.

În diversele zboruri din primele luni ale războiului civil, avionul lui Franco a trecut în câteva ocazii prin apropierea formațiunilor republicane, ce au ignorat un asemenea obiectiv rar. În decembrie 1936, el a zburat între Salamanca și Escalona, cu un pilot care puțin mai târziu a trecut la republicani, cu aparat cu tot. În mod sigur, Franco a avut, așa după cum am văzut, un noroc extraordinar.

Francisco Franco-Salgado Araujo, vrul lui Franco Bahamonde, și-a petrecut aproape toată viața alături de „gloriosul caudillo”²; a scris o biografie oficială, *Santinela în Occident*, și a murit cu câteva luni înaintea sefului statului. În plus, a mai lăsat niște memorii postume, *Viața mea alături de Franco*, ce cuprind multe date interesante, ca și o întreagă serie de scrisori anonime de amenințări cu moartea, pe care dictatorul le-a primit de-a lungul vieții sale și care au fost cercetate cu minuțiozitate de către serviciile de escortă.

O scrisoare anonimă îi anunța moartea când se va duce să prezideze faimoasa paradă a Victoriei, din mai 1939, de pe strada Castellana din Madrid. Sînt persoane care leagă de acest fapt împușcarea, la 17 mai a opt tineri membri ai Tineretului Socialist Universitar.

² Generalissim în septembrie 1936 și, totodată, șef al guvernului național, Franco a condus personal toate operațiile războiului civil și și-a asigurat sprijinul Germaniei hitleriste și al Italiei fasciste. În aprilie 1937 el și-a asumat titlul de „caudillo”, la 30 ianuarie 1938 devenind șef al statului și guvernului.

Comando la Hendaya

Pătrundem într-o perioadă nebuloasă, de zvonuri despre atentate, cu puține date și cu și mai puține nume³. În 1940, conform ziaristului Ismael Herraiz, mașina lui Franco a fost mitraliată la ieșirea din Prado, de către un grup de anarhiști, care au pierit în această încercare. A murit, de asemenea, și un ofițer din escortă. Mașina era însă goală.

Întîlnirea de la Hendaya dintre Franco și Hitler a provocat două încercări de atentat. Domingo Ibars și Canillas [membri ai Confederației Naționale a Oamenilor Muncii] au încercat să se apropie de stația feroviară în care avea loc întîlnirea: primul a reușit să fugă cu armele, dar celălalt a fost arestat la un punct de control. Tot cu ocazia Hendayei, conform unui alt autor, un comando s-a deplasat de la Madrid pentru a arunca în aer trenul în care Franco și Serrano Súñer, ministrul său de externe, călătoreau spre frontieră; dar acțiunea a fost suspendată în ultimul moment.

Prin 1941, poliția a practicat arestări într-o tipografie din El Escorial, în care s-au găsit planuri cu locurile ocupate de autorități la festivitățile religioase. Slujbele religioase care aveau loc în fiecare an la 28 februarie și la 20 noiembrie au necesitat întotdeauna o supraveghere specială, dat fiind că la ele asista în mod obișnuit Franco. În timpul transportării resturilor pămîntești ale lui José Antonio [creatorul parti-

³ După înfrîngerea republicanilor, Franco s-a instalat la Madrid, în octombrie 1939, și a început reconstrucția Spaniei pe bazele unui stat catolic și autoritar. Falanga, partidul său fascist, a devenit singura forță politică autorizată. În ciuda legăturilor strîns pe care le contractase în timpul războiului civil cu statele totalitare fasciste (în aprilie 1939 Spania aderase la Pactul antikomintern) și a dorinței sale de a profita de primele victorii germane, Franco, printr-un joc politic abil, a reușit să mențină Spania în afara războiului, rezistînd presiunilor exercitate de Hitler în celebra întrevvedere de la Hendaya, din 23 octombrie 1940.

dului falangist] de la mănăstirea El Escorial, la monumentul din Valle de los Caídos, în 1959, au avut loc tulburări de stradă. Ministrul armatei, Barroso, a fost lovit cu o piatră, dar un falangist l-a lămurit: „Nu e pentru tine, e pentru asta”, arătându-l pe Luis Carrero Blanco [în 1939, consilier național; 1940, subsecretar la Președinție; 1951, ministru subsecretar al Președinției; 1967, vicepreședinte al guvernului; 1973, președinte al guvernului; asasinat în 1974].

La mijlocul anului 1942, a fost împușcat falangistul José Antonio Pérez Cabo, acuzat de escrocherii cu alimente. În realitate însă, el făcea parte dintr-o conspirație, condusă de colonelul Emilio Rodriguez de Tarduchy, în care s-a ajuns să se întrevadă posibilitatea de a-l omori pe Franco. Ambasada germană n-a fost străină de unele dintre aceste încercări. Scufundarea unui barcă în care se aflau membri ai găzii lui Franco, în apropierea insulei San Simón, s-a atribuit, de asemenea, pe calea zvonurilor, unui atentat.

Doi adepți ai libertății totale, Herrero și Julio Rodriguez Fernández, „cubanezul” — care avea să moară câțiva ani mai târziu într-un schimb de focuri la Barcelona — s-au mutat în 1946 la Madrid, pentru a organiza un atentat împotriva lui Franco, profitând de venalitatea unui membru din escortă, dar pînă la urmă au lipsit banii pentru a-l plăti pe acesta.

Plenara C.N.T. [Confederația Națională a Oamenilor Muncii], care a avut loc în Franța în 1945, a hotărît moartea lui Franco și a ordonat formarea unor grupuri speciale pentru îndeplinirea acestei misiuni. În mai 1947 — dacă sînt adevărate afirmațiile diferitelor izvoare — au coincis mai multe comploturi, pentru a-l ucide pe Franco în timpul vizitei sale la Barcelona: un grup postat lângă statuia lui Columb trebuia să arunce explozive, cînd el ar fi trecut prin Poarta Păcii, dar pînă la urmă n-a

făcut-o, pentru a nu provoca victime între școlarii prezenți în acel loc și purtînd stegulețe. Doi membri ai Poliției Armate ar fi trebuit să încaseze 100 000 de pesete pentru a-l elimina pe Franco, dar unul dintre ei s-a îmbătat și a dat în vileag complotul; fapt pentru care au fost arestați și eliminați.

Alt grup a trecut frontiera venind din Franța, a avut un schimb de focuri cu poliția în trenul de Berga și apoi unul dintre fugarii a fost arestat în Hotelul Ritz, îmbrăcat în costum de chelner cu puțin înainte de sosirea lui Franco. În sfîrșit, un atentat împotriva suitei lui Franco, care trebuia să fie produs pe șoseaua Manresa-Sallent, de către un grup de anarhiști, s-a suspendat din cauza dificultăților de ultim moment.

Ni se par prea multe atentate pentru una și aceeași călătorie și foarte puține datele concrete și demne de încredere.

În p. 65: Franco, la a cărui viață s-a atentat — se spune — de patruzeci de ori

Bătrînul dictator, alături de tînărul rege Juan Carlos

**La meciul
Spania — U.R.S.S.**

Laureano Cerrada, anarhist — asasinat în 1976 —, care a lucrat pentru rezistența franceză falsificînd documente și bani, a fost sufletul mai multor încercări de atentate împotriva dictatorului. Între ele — cel din 12 septembrie 1948, cînd o avionetă provenită din Franța a vrut să bombardeze ambarcațiunea de pe care învingătorul în războiul civil privea regatele, la San Sebastian. Trecerea mai multor aparate de vîna-toare a împiedicat ca avioneta să se apropie de obiectiv.

În mai 1949, Franco a vizitat din nou Barcelona; de această dată au explodat bombe în Catedrală și în Piața Cataloniei, înregistrîndu-se un mort și mai mulți răniți. Dar acestea nu erau decît simple proteste, nu

adevărate atentate împotriva lui. În iunie, Franco trebuia să inaugureze linia de cale ferată între Lérida și Poble de Segur. Un grup adept al libertății depline a trecut Pireneii, cu dorința de a ataca trenul oficial, dar a fost interceptat de garda civilă, care a făcut doi morți, un rănit și un prizonier. Numai doi supraviețuitori au reușit să treacă din nou frontiera.

Un grup de anarhiști, cunoscut ca „aragonezii”, în frunte cu Wenceslao Jiménez, s-a mutat la Madrid în 1949, pentru a intra în contact cu un vechi membru al Diviziei albastre¹ care, în schimbul banilor, avea să-i ducă pînă în locul de unde ar fi putut să tragă asupra dictatorului, dar fostul membru al Diviziei albastre nu s-a prezentat la înfățișarea definitivă. Doi dintre membrii grupului au murit într-un schimb de focuri în anul următor, iar ceilalți doi au fost împușcați.

O grupă l-a împiedicat pe Franco să asiste la funeraliile lui José Antonio Primo de Rivera, la 20 noiembrie 1959; l-a înlocuit Luis Carrero Blanco, întâmpinat cu strigăte de „Carrero, du-te acasă”. În anul următor, în Valle de los Caídos, cînd prezida șeful statului, stingîndu-se luminile, s-a auzit un strigăt: „Franco, ești un trădător”. Autorul, un învățător falangist, a fost condamnat la 12 ani închisoare. O fotografie din anii '50 în Tarragona, ne arată o femeie luptîndu-se cu un gardian, dorind să se apropie de Franco pentru a-i înmîna o scrisoare în care cerea clemență pentru soțul ei.

La 24 decembrie 1961, explozia unei puști de vînătoare

l-a rănit pe Franco la o mînă, dînd naștere mai multor zvonuri. Au existat persoane care au ajuns chiar să dea asigurări că Franco murise de mulți ani, fiind înlocuit de o sosie.

În 1962, pe coasta Aldapeta, pe drumul spre palatul Ayete, popasul lui Franco spre San Sebastian, unde își petrecea vacanța de vară, a explodat o încărcătură explozivă. Autorii nu se cunosc.

Și mai puțin clară este executarea anarhiștilor Francisco Granados și Joaquín Delgado, în ziua de sîmbătă 17 august 1963. Ei fuseseră judecați în marșea anterioară, pe data de 13. Au fost acuzați pentru explozia unei bombe în clădirea Direcției Generale a Securității, care a cauzat mai mulți răniți, dar în exil s-a declarat că ei se dușeseră la Madrid pentru a pregăti un atentat împotriva lui Franco.

Fernando Caballero Blanco, după cum a declarat personal în 1977, a pus un mecanism artizanal, în tribuna stadionului Bernabeu din Madrid, unde Franco avea să prezideze meciul Spania — U.R.S.S., din anul 1964; dar a fost descoperit, petrecînd apoi mulți ani în închisoare. Cam prin aceeași epocă, anarhistul englez Stuart Christi a fost condamnat la 20 ani, pentru că i se găsiseră explozive cu care dorea să atenteze împotriva lui Franco. Trei ani mai tîrziu, el a fost grațiat.

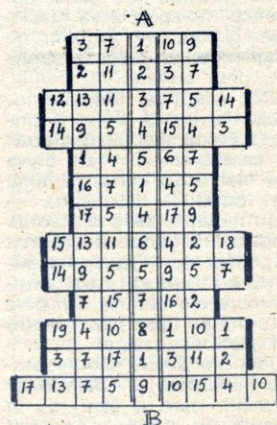
La 16 septembrie 1970, un om învăluit în flăcări a rănit un membru al escortei, căzînd peste el, foarte aproape de Franco, pe velodromul Anceta. A fost un protest spectaculos, care a reușit să treacă peste bariera cenzurii. Rănitul, condamnat la 17 ani pentru propagandă ilegală, s-a prăbușit strigînd lozinci naționaliste. Era un supraviețuitor din Guernica și a decedat în anul 1991.

După moartea lui Carrero, la finele anului 1973, a existat

o încercare de lansare a unui avion foarte mic, încărcat cu explozive, deasupra reședinței lui Franco. Aparatul de aeromodelism n-a fost însă ghidat în mod adecvat pînă la obiectiv de către tehnicianul său canadian. O altă încercare, pusă în sarcina unui grup de exilați, a fost abandonată. Motivul, cum au afirmat cîțiva conducători din opoziție: „Cu aripile tăiate de moartea lui Carrero Blanco și bolnav cum era, n-avea cum să reziste”. Și așa a fost. Franco a decedat în 1975, în vîrstă de 83 ani. Neîmpliniți. ■

În românește de
Ana VĂDEANU

ARITMOGRIF

Înlocuind cifrele cu litere, veți afla pe verticala A-B numele unei științe auxiliare a istoriei care se ocupă cu studiul evoluției concepțiilor istorice și al operelor istorice, iar pe orizontale numele a 13 mari istorici ai lumii.

Gheorghe BRAȘOVEANU

¹ În timpul războiului, simultan, Franco a trimis să lupte în Rusia Divizia albastră, alături de Wehrmacht, dînd asigurări de credință și anglo-americanilor, pentru a obține sprijinul lor economic. Cu toate acestea, după victoria aliată, Spania franchistă s-a aflat într-o situație extrem de grea. Franța a rupt relațiile diplomatice cu Spania, fără însă ca gestul ei să fie imitat. În 1947 țara a fost proclamată monarhie, iar Juan Carlos I urma să devină rege, Franco rămînînd însă, pînă la moartea sa, președinte al statului și prim-ministru.

JEAN MONNET

și destinul contemporan al Europei (VII)

CRISTIAN POPIȘTEANU

O stradă „Jean Monnet” (fosta str. Grădina Bordel de pe malul lacului Herăstrău) și un liceu „Jean Monnet” la București, iată o realitate pe care nu o presupuneam la începutul serialului nostru. Ele semnifică, dincolo de evocarea unei personalități, dorința noastră, a românilor, de a semnaliza, în dife-

În imagine: semnarea Planului Schuman (supranumit al Comunității Cărbunelui și Oțelului), în 1951 între Franța, Germania, Belgia, Italia, Luxemburg, Olanda, crea o comunitate economică cu finalitate politică, având între coautori pe Jean Monnet. Planul Schuman a fost un precursor al Tratatului de la Roma din 1957, unind aceleași state în cadrul Pieței Comune, ce numără în prezent 12 state (cei șase originari plus Marea Britanie, Spania, Grecia, Danemarca, Portugalia, Irlanda) cu care România are în prezent un acord de asociere.

Cele 12 state din CEE au semnat cu cele 7 state din Asociația europeană a liberului schimb (Austria, Norvegia, Elveția, Suedia, Islanda, Finlanda, Liechtenstein) un acord de creare, din 1993, a Spațiului Economic European. România are un acord de comerț liber cu statele AELS.

rite maniere, instituțiilor europene care-l numără pe Jean Monnet între părinții fondatori orientarea deschisă a României spre integrarea în comunitățile europene.

În lunile ce au trecut de cind Magazin istoric a început să evoce viața și lucrarea lui Jean Monnet în favoarea Comunității Europene (Iulie 1991), în cele 12 state membre ale Pieței Comune, subiectul politic principal a fost Tratatul de la Maastricht, care duce mai departe Tratatul de la Roma din 1957, actul originar de asociere a primelor șase state comunitare. Dezbaterile despre Tratatul de la Maastricht a înglobat totalitatea problemelor economice, politice, culturale, sociale și chiar militare ale întregului continent. Intrind de la 1 Ianuarie 1993 într-o nouă fază a cooperării lor, mai corect spus a integrării lor economice, financiare, politice, cei 12 sint conștienți nu numai de

problematika nouă ce se naște în țările lor și între ele, dar și de imensul handicap ce desparte vestul comunității de centrul și estul continentului, eliberat de dominația sovietică și de dictatura comunistă, dar afundându-se în prelungirile prăbușiri ale tranziției spre o economie liberă, de piață.

Presa occidentală a vorbit nu o dată în aceste luni despre „o nouă cortină de fier, neideologică, despărțind economic vestul de est”. Un infinit de probleme asaltează zilnic relațiile dintre Comunitatea Europeană și partenerii ei din Centrul și Răsăritul Europei, aflați pe diferite trepte ale negocierii asocierii cu Piața Comună, într-o perspectivă, ce apare tot mai depărtată, a intrării ca membre cu drepturi depline în C.E.E.

Istoria își spune și aici cuvântul.

Ratind asocierea la Planul Marshall (Magazin istoric, nr. 11/1992), țările din centrul și estul continentului au fost conștient sacrificate de puterea dominatoare unei evoluții grele dar firești; neparticipând în nici un fel la avansul ramurilor de vîrf ale progresului tehnic — decit ca achizițoare de produse, licențe și tehnologii — statele din această regiune s-au îndepărtat din calea revoluției științifice și tehnice, motorul dezvoltării economice impetuoase postbelice a Europei comunitare, a S.U.A. și a Japoniei și în general a țărilor capitaliste industrializate. Fără a face o judecată prea severă, putem spune că acestea sînt cauze principale datorită cărora comunismul a condamnat la o relativă inapoiere istorică, sub raport științific, tehnologic și economic țările europene gravitînd în jurul modelului sovietic al economiei de comandă supercentralizate și al totalitarismului politic, indiferent dacă era vorba de

o economie reformată și de o societate a monopartitismului blind ca în Polonia sau Ungaria de după 1956 sau de state cu un totalitarism excesiv, despotice ca România. Faptul că în nici una dintre fostele țări socialiste nu s-a creat un singur antibiotic original competitiv, că nu s-a creat un singur sistem electronic original competitiv, că nu s-a inventat un singur produs chimic de sinteză competitiv, inclusiv în domeniul agriculturii și al zootehniei, este mai convingător și mai acuzator în privința acestor relative inapoiere istorice, decit orice controverse pe tema „superiorității” realizărilor sociale.

Gravitatea și acuitatea problemelor noi etape de după Maastricht a celor 12, ca și a relațiilor lor cu statele foste comuniste, inclusiv cu cele din ex-U.R.S.S. și în general realitățile cursei C.E.E.—S.U.A.—Japonia, vor alimenta toate disponibilitățile inventivității experților politici și economici, vor da plinea de toate zilele mass-mediei și vor constitui subiecte pasionante pentru istoricii de mîine.

Să ne întoarcem o clipă însă la ziua întîi a Nașcutărilor Economice Europene. Ea s-a născut mai întîi în creierul lui Jean Monnet. După reconstrucția și reorganizarea economiei franceze grav afectate de război și de ocupație, Jean Monnet a intuit calea de urmat (libertățile noastre viitoare, pacea și prosperitatea datorează mult geniului său, spunea fostul premier conservator britanic Edward Heath). El a elaborat acea schiță a planului său european, care-l dă dreptul la numele de „Părinte al Europei”. După care, ca în toate celelalte împrejurări ale vieții sale de la 16 ani, a trecut la acțiune.

Nu cauza, ci miza războiului

În fiecare an, dacă pot, merg și fac plimbări în Alpi — ni se confesează în continuarea Monnet, în volumul II al *Memoriilor* sale, apărut la Paris în 1976. De data asta, i-am dat întîlnire ghidului meu din Alpi în Elveția, la Roseland. Am uitat deja cîți kilometri am parcurs împreună vreme de două săptămîni, poposind pe unde am apucat, dar nu și că gîndurile mele erau tot timpul la notele pe care mi le însemnam seara, înainte de culcare. Regăsesc acolo expresia neliniștii ce a opresat Europa cinci ani după război; un alt război se află înaintea noastră, dacă nu facem nimic. Germania nu va fi cauza, ci

miza. Trebuie ca ea să înceteze a fi o miză, să devină, dimpotrivă, o legătură. Numai Franța poate lua acum o inițiativă. Ce anume ar putea lega — înainte de a fi prea tîrziu — Franța de Germania, cum să înrădăcinezi, încă de astăzi, un interes comun între cele două țări, aceasta era întrebarea pe care mi-o puneam fără încetare. Cînd am revenit la Paris, în primele zile ale lui aprilie [1951], nu aveam răspunsul pregătît pe de-a-ntregul, dar aveam gata un expozeu complet al motivelor de a acționa și o orientare precisă deja, așa încît pentru mine timpul incertitudinii trecuse. Nu-mi rămînea decit să aleg dispoziți-vul și să caut ocazia.

„Guvernul francez propune...” trebuia ca el să cunoască această propunere și

să și-o asume. Trebuia să caut omul care să aibă puterea și curajul de a o exercita, pentru a provoca, prin surprindere, o schimbare atît de mare. Robert Schuman îmi părea cel mai potrivit și, totuși, în urma unei neînțelegeri, nu m-am adresat lui de la început. Am avut o lungă întrevvedere cu Bernard Clappier, în acest sens. Față de el am vorbit în termeni generali despre ideile mele, care realmente l-au interesat. „Di. Schuman, mi-a spus, este în căutarea unei inițiative pe care ar putea să o prezinte la Londra pe 10 mai [1951]. De la reunirea Celor Trei de la New York, în septembrie trecut, simt că aceasta este

¹ Este vorba despre consfătuirea de la New York din 12-14 și 18 septembrie 1950 a miniștrilor de externe ai S.U.A., Angliei și Franței care au exa-

marea sa preocupare. Eram prezent cind Acheson a spus, cu asentimentul lui Bevin: «Sintem pe deplin de acord să încredințăm colegilor noștri francezi grija de a defini politica noastră comună față de Germania». Scadența fiind apropiată, nimeni nu putea să-l sfătuiască ce trebuia făcut». — «Ei bine, eu am câteva idei, i-am spus...» Am înțeles că mă va rechema după ce va vorbi cu ministrul său. Dar un concurs de împrejurări nu i-a lăsat timpul necesar și, la 28 aprilie, crezind că nu mai era interesat, m-am hotărât să-i adresez proiectul lui Bidault, președintele Consiliului de Miniștri, de care depindeam în mod direct.

Or, chiar în aceeași zi, la citeva clipe după ce făcusem să-i parvină plicul lui Falaise, directorul de cabinet al lui Bidault, Clappier a reluat legătura cu mine, scuizându-se pentru lunga sa tăcere. «Iată propunerea pe care i-am făcut-o chiar acum lui Bidault», i-am spus. Clappier a citit textul și a recuperat repede timpul pierdut: «E formidabil. Îmi dați voie să i-o arăt d-lui Schuman?» I-am dat o copie pe care a luat-o imediat la Gara de Est. Ministrul afacerilor externe lua trenul de seară spre Metz, unde își petrecea sfârșiturile de săptămână solitar, la proprietatea sa de la Sey-Chazelle. Clappier l-a ajuns la vagon: «Ați putea citi această hirtie a lui Monnet? Este importantă». Luni dimineață, el a revenit în același loc să-l întîmpine pe Schuman. Acela, imediat ce a coborât din tren, i-a spus: «Am citit proiectul, accept». Aceste citeva cuvinte au fost de ajuns pentru a înnoia lucrurile: dintr-o singură mișcare, ideea trecuse în domeniul politic, ea devenise afacerea puterii și a periculoasei ei responsabilități. Acesta este privilegiul oamenilor din guvern, de a decide în interesul general. Pentru că eu nu aveam acest privilegiu, tre-

buia să contribui la exercitarea lui printr-o persoană interpusă.

Schuman și Clappier au intrat în cercul conjurațiilor, unde Bidault și Falaise nu fuseseră primiți, și nu întîmplător: ei nu avuseseră timp să citească scrisoarea mea, în care ceream o înfîlțire pentru a doua zi, cu scopul de a comenta propunerea anexă, „propunere de natură a aduce o transformare a situației generale, care se agravează pe zi ce trece”. Eu nu am avut înfîlțirea și totuși s-a putut citi în *Le Monde*, dintr-o marți, că fusesem primit de președintele Consiliului Qui-pro-quo-ul nu se sfîrșise, căci miercuri, după Consiliul de Miniștri, unde Schuman a făcut aluzie în termeni voalați la o viitoare inițiativă franceză, am fost convocat la Palatul Matignon de Bidault, care m-a primit cu o privire neagră de furie. Ținea o copie a propunerii: „Schuman mi-a arătat această hirtie, se pare că dv. ați scris-o. Mi-ar fi plăcut să fiu primul înștiințat”. „Și ați fost, i-am răspuns, v-am scris-o vineri”. A căutat scrisoarea; era pe biroul lui. O citise? În *Memoriile* sale afirmă că da și îl cred. Fără îndoială, nu răspundea preocupărilor sale de moment, care erau de a crea un înalt Consiliu Atlantic. În miinile sale, altfel ar fi arătat Europa.

Cît despre mine, eu nu m-am întrebat în viața mea ce consecințe ar fi putut avea o situație care nu s-a produs. Este exercițiul cel mai steril posibil. Cert este că nu a existat un plan Bidault, ci un plan Schuman.

Clappier ne-a ajutat să punem la punct textul care, simbătă 6 mai, a luat forma definitivă, cu aceste noi fraze: «De mai bine de 20 ani, Franța, campioană a Europei unite, a avut ca scop esențial să servească pacea. Europa nu era făcută, am avut războaie”. Era salutul către Briand, dar și un adio retoricii. „Europa nu se va face nici bătînd din palme, nici dintr-o construcție de ansamblu; ea se va face prin realizări con-

crete, creînd mai întîi o solidaritate reală”. Era opțiunea fundamentală a unei metode de integrare totală a lucrurilor și spiritelor. Această metodă părea lentă și puțin spectaculoasă. Totuși, ea funcționează continuu de 20 ani și nimeni nu a propus o altă, pentru a face să progreseze Comunitatea. „Acum, trebuie să ne oprim”, am spus și am scris: „Definitiv, simbătă, ora 15.00”.

De atunci încolo, totul a trecut în domeniul tacticii. Citeva clipe mai tîrziu, m-am dus în biroul lui Schuman cu René Mayer, ministrul de justiție, care a devenit de îndată un partizan entuziast al propunerii, în care a regăsit ecoul întrevederilor noastre de la Alger privind necesitatea de reconstruire a Europei în pace. La cererea sa, am adăugat chiar această frază, care a trecut apoi ca o clauză de stil, dar căreia viitorul avea să-i confere o semnificație deplină: „Europa ar putea, cu mijloace sporite, să urmărească realizarea uneia dintre sarcinile sale esențiale: dezvoltarea continentului african”. La acel moment, eu i-am dus documentele lui Pleven, ministrul de Dincolo de Mări. Acolo trebuia să se oprească lista destinatarilor. Nouă persoane în total se aflau prinse în acest secret.

Complici involuntari

Cînd și cum trebuia dezvăluit acest secret a fost hotărîrea de duminică. Pleven, acum la curent și pe deplin cucerit, ne-a sfătuit asupra drumului de urmat. La sfîrșitul dimineții, i-am înfîlțit pe Schuman și pe Clappier, care socotiseră necesar să-l convoace pe Alexandre Parodi, secretar general la Ministerul afacerilor externe. Prin persoana sa, Quai d'Orsay-ul era informat și legat, în același timp, prin legea tăcerii. Noi eram foarte hotărîți să conducem întreaga operație, în afara căilor diplomatice oficiale, și să trecem de partea noastră ambasadorii. În mod special, contactul personal

minat problema includerii R.F.G. în sistemul alianțelor militare ale puterilor apusene.

pe care Schuman voia să-l ia cu Adenauer va fi încredințat unui membru al cabinetului său, care va merge în secret la Bonn, în chiar momentul deciziei. Rămânea de fixat acest moment. Nu mai aveam de ales, căci pentru un act de o asemenea importanță trebuia acordul guvernului, în totalitatea lui. Or, nu se putea aștepta miercuria, ziua normală a viitorului Consiliu de Miniștri, dar și data conferinței de la Londra, unde Schuman trebuia să vină cu un proiect pentru Germania. Plevin și Mayer aveau să facă în așa fel, încât Consiliul să se țină în mod excepțional marți dimineață. Până atunci secretul trebuia să fie total. Și a fost, cu o singură excepție.

Această excepție ne-a fost, în mod ciudat, impusă de circumstanțe. Dean Acheson prevăzuse să facă escală la Paris duminică, în drum spre Londra, pentru a sta de vorbă liniștit cu Schuman, pe care îl stima foarte mult. Nu era de conceput ca cei doi miniștri să fie lăsați să converseze în intimitate despre toate, în afară de ceea ce, într-un viitor apropiat, ar putea fi cel mai important lucru... Curtoazia și ospitalitatea ne-au obligat să-l plasăm pe Acheson într-o poziție discretă. Și nu am avut ce regreta. Povestea pe care ne-a relatat-o în *Memoriile* sale despre această duminică de 7 mai la Paris este „doldora” de viață și spirit, fapt semnificativ pentru personalitatea sa plină de farmec. El a recunoscut că nu a înțeles din primul moment bătaia, forța planului pe care Schuman l-a descris prin intermediul unui interpret. A bănuat a fi un fel de mare cartel al cărbunelui și oțelului, dorință nostalgică a industriștilor europeni și păcat de neiertat pentru americani, extrem de respectuoși față de dreptul concurenței și libertatea comerțului. În el, *lawyer*-ul și omul politic au înregistrat o mișcare de recul, și eu a trebuit să calmez aceste aprehensiuni.

Îl cunoșteam bine pe Acheson, care venea deseori în

casa noastră din Washington și era un mare amator al bucătăriei franceze a Ameliei. În fiecare dimineață, putea fi văzut mergând umăr la umăr cu Felix Frankfurter spre birou. Cu melonul lor, acești doi prieteni personificau Dreptul și Constituția Statelor Unite. Știam, de asemenea, că erau oameni cu spirit și cu suflute generoase. Acheson putea fi ușuratic și monden, dar inteligența lui, foarte vie, era atașată unei convingeri. S-a văzut rolul pe care l-a jucat în concepția planului Marshall și nu mă îndoiam că el ar fi sesizat importanța politică a proiectului nostru. În compania lui David Bruce, lucrul s-a făcut rapid. Am avut în ei doi complici, involuntari și, totodată, fermi susținători.

Dar această scurtă neînțelegere m-a făcut să reflectez și să rețin că se putea să mă înșel asupra naturii planului de așezare alături a cărbunelui și oțelului. I-am cerut, de îndată, lui Uri să pareze obiecția, ceea ce el a și făcut, într-o notă destinată a fi difuzată simultan cu propunerea: „Prin toate caracteristicile sale — a scris el — organizarea proiectată devine contrariul unui cartel, prin obiectivele sale, prin modul de acțiune, prin conducătorii săi”. Demonstrația era convingătoare, dar era încă nevoie de multă vigilență și dispoziții juridice foarte precise — o lege anticartel adevărată, europeană — pentru a înlătura suspiciunea ce plana asupra chestiunii și chestiunea însăși.

Adenauer — luat prin surprindere

Luni a fost o zi de mare tensiune morală, aparent însă o zi ca toate celelalte la Quai d'Orsay și strada Martignac, unde ne-am continuat activitatea obișnuită. Seara, Clappier mi-a confirmat că magistratul din Lorrena, dl. Michlich, colaboratorul lui Robert Schuman, plecase la Bonn, fiind așteptat numai de Blankenhorn, care conducea ca-

binetul cancelarului. Cum a ajuns el la cancelarie marți dimineață, fără știrea tuturor serviciilor franceze și chiar a lui François-Poncet, numai el, acest om discret, prin natura lui, ar fi putut să povestească. Ceea ce știam eu în această privință am citit în *Memoriile* lui Adenauer. „Dimineață, a scris el, încă nu știam că ziua avea să aducă o știre de o importanță crucială în evoluția Europei. În vreme ce Cabinetul federal era în plină activitate, s-a anunțat că un trimis al ministrului francez al afacerilor externe are să-mi facă o comunicare urgentă. Avea asupra lui două scrisori ale lui Schuman și i-a precizat lui Blankenhorn că în același timp la Paris avea loc un Consiliu de Miniștri, care delibera asupra conținutului acestor scrisori. Blankenhorn a adus scrisorile în sala de Consiliu. Una, scrisă de mină, era o comunicare personală a dl. Schuman... Ea îmi preciza faptul că scopul propunerii sale nu era economic, ci eminamente politic. În Franța, persista teama de a fi din nou atacată de Germania, cind aceasta își va reveni. Era foarte posibil că asemenea idei să aibă trecere în Germania. Orice reînarmare s-ar fi tradus, mai întâi, printr-o creștere a producției de cărbune, de fier și de oțel. Dacă se crea o organizație care ar fi permis celor două țări participante să întuiască semnele unei asemenea evoluții, această nouă posibilitate ar fi adus în Franța o imensă apăsare asupra spiritelor. Am răspuns fără întîrziere lui Schuman că așa aproba din toată inima propunerea sa”.

De fapt, Consiliul de Miniștri avea loc la Elysée și Clappier își amintește de lunga sa așteptare într-un birou vecin. Noi înșine eram conectați cu strada Martignac printr-un telefon interministerial. Trecuse de prinz și ordinea de zi fusese epuizată, fără ca Schuman să fi deschis gura. Nu a putut interveni fără a se fi asigurat că Adenauer își dăduse acordul total, acord de care nu se în-

doia, dar care trebuia formulat. Această lungă tăcere ne dăduse o stare de îngoașă: totul avea să fie jucat în câteva minute? Comunicarea lui Michlich i-a parvenit lui Clappier în momentul când Consiliul fusese ridicat și toată lumea se risipise. Ceea ce spusese Schuman colegilor săi aparținea unui secret de Consiliu, dar eu am crezut că fusese mai eliptic și mai puțin audibil ca de obicei. Nimeni nu se îndoaia de oportunitatea propunerii pe care o sprijineau puternic Plevén și Mayer, chiar dacă cea mai mare parte a miniștrilor nu au aflat termenii exacti decât în presa de a doua zi. Consiliul, odată încheiat, Clappier m-a chemat: „Victorie, se poate merge”.

„Se poate merge”, adică, conform planurilor noastre, se putea face public seara, de o manieră spectaculoasă, proiectul enunțat în mod discret dimineața. De îndată, ziariștii francezi și străini au fost convocați pentru ora 18.00 în Salonul Orologiului de la Quai d'Orsay, amenajat în sala presei. În grabă, s-a uitat să fie anunțați fotografi și radioul — încât Schuman a trebuit să consimtă, câteva luni mai târziu, reconstituirea conferinței pentru ca posteritatea să păstreze o imagine a ei. Răstimpul a fost ocupat cu primirea ambasadurilor țărilor europene și punerea lor la curent cu proiectul pe care guvernele lor urmau să le dea citire în fața teletipimatoarelor agențiilor, înainte ca ei înșiși să poată să-și redacteze depeșa. Apoi Schuman a intrat în Salonul Orologiului, unde așteptau peste 200 ziariști.

Întrevedere la Bonn

În acel moment, în Germania, Adenauer aștepta, la rîndul său, anunțarea ofertei franceze, pentru a da, în fața ziariștilor reușiți la Bonn, acceptul țării sale: „Propunerea pe care ne-a făcut-o Franța este o inițiativă generoasă în ce ne privește. Ea constituie un progres hotărîtor în relații

ile franco-germane. Nu este făcută în formule generale, ci cu sugesții concrete, ce se bazează pe egalitatea în drepturi”. Cu realismul său obișnuit, cancelarul a văzut avantajul imediat. „Producția din Sarre fiind în comun, era eliminat un motiv al tensiunii între Franța și Germania”. Totul avea să fie încheiat în câteva ore, într-o zi mare, între cei doi care îndrăzniseră, singuri, să angajeze destinul țărilor lor. Dar, din acest moment — așa satisfăcut cum eram — știam că esențialul rămînea de făcut și nu aveam decât o singură urgență, și anume ca niște instituții să consacre acest acord, fondat pe o îngemănare a unor bune intenții. Nimic nu este posibil fără oameni, nimic nu este durabil fără instituții.

Am plecat la Bonn, pentru a-l înfrîni pe cancelarul german. Bernard Clappier m-a însoțit și mi-a asigurat legătura cu Schuman. Clappier, cel devotat ideii noastre comune, credincios — în mod egal — și „unuia și celui alt. „Clappier este de aur”, spunea Schuman, care îl observase îndelung pe acest tânăr funcționar, ce era directorul său de cabinet la Finanțe. La capătul celor șase luni, el l-a invitat să ia prînzul într-un mic restaurant și a făcut din el unul dintre rarii confidenți ai gândurilor sale. Am descoperit, la rîndul meu, aceeași probitate intelectuală, același dezinteres, în acest om discret și eficient, care a devenit prietenul meu.

La Bonn, l-am înfrînit și pe un alt prieten, John McCloy, dar, de această dată, ca interlocutor oficial într-o operație de negociere delicată, unde fermitatea viziunii sale politice și diplomația sa ne puteau fi foarte utile. El era atunci înaltul comisar american și președinte în exercițiu al consiliului Înaltei Comisii Aliate, unde lucrau, împreună cu el, François-Poncet și generalul englez Robertson. Acest consiliu dispunea încă de mari puteri de control, puteri ce priveau în special relațiile externe ale noii Republiци federale. Situația nu era

oarecare: trebuia să-i cer lui McCloy autorizația de a începe convorbiri cu Adenauer și aceste convorbiri presupuneau ca pe viitor raporturile să fie egale între Franța și Germania. Decizia Consiliului avea să fie deci mai mult decât o formalitate: acesta avea să fie ultimul act al tutellei sale diplomatice.

Afacerea nu a mers de la sine. A trebuit să conving printr-un lung expozu. Fără îndoială, în ceea ce privește obiectivele, McCloy era deja cucerit de cauza noastră, dar el trebuia să ia în considerare rezerva pe care o manifesta colegul său englez: „Germania este sub control, cărbunile și oțelul sînt puse sub sechestru. Se cuvine deci ca Înalta Comisie să fie reprezentată la negocieri”. Această era contrar însuși spiritului propunerii franceze și Armand Bérard (*Magazin istoric*, nr. 9-11/1987), adjunctul lui François-Poncet, absent în ziua aceea, a vorbit în sensul instrucțiunilor pe care i le adusese Clappier: „Din momentul cînd vom autoriza guvernul federal să negocieze, el va trebui să o facă în mod suveran”. Pentru că discuția s-a împotmolit, am intervenit: „Dacă se ia în considerare forța angajamentelor care vor fi luate de Germania în termenii tratatului, este esențial ca nimeni apoi să nu poată contesta că ei au fost subscrși în mod liber”. Se vedea că făceam din asta o problemă politică și nu se insista. Am avut autorizarea să încep întrevederi cu Adenauer.

După-amiaza, am fost introdus în biroul său de la palatul Schaumburg. Clappier și Bérard — cel din urmă venit cu titlu personal — m-au însoțit. Lîngă cancelarul Blankenhorn. Mi-l reprezentam deja pe Adenauer, cu țînta lui rigidă și cu fața impasibilă. Mi-am dat seama de îndată că, de fapt, nu îl cunoșteam. Cel care mă aștepta nu era o persoană sigură de el, ci un om curios de ce aveam să spun și avînd grijă să afișeze o oarecare neîncredere. În mod evident, el

nu putea crede că noi îi propuneam într-adevăr egalitatea. Ani de negocieri la cote incandescente, de răniri ale orgoliului îi marcau încă atitudinea. Întrevederea noastră s-a prelungit o oră și jumătate, apoi l-am văzut treptat-treptat pe acest om în vîrstă cum se destinde și lasă să iradieze din el emoția, ce sălășluia în el ca o forță lăuntrică.

„Vrem să stabilim relațiile Franței și Germaniei pe o bază total nouă — i-am spus — și să dirijăm ceea ce le-a despărțit, în special industriile de război, către un profit comun, care va fi și profitul Europei. Europa își va regăsi atunci rolul eminent pe care l-a jucat în lume și pe care l-a pierdut din cauza acestor divizări. Unitatea sa nu va fi afectată prin diversitatea ei, dimpotrivă. Această diversitate, care este bogăția sa, va aduce beneficii civilizației, va influența asupra evoluției puterilor și chiar a Americii.

Propunerea franceză este deci, prin inspirația sa, esențialmente politică. Ea are chiar un aspect — ca să spun așa — moral. În esența ei, vizează un obiectiv foarte simplu, pe care guvernul nostru va căuta să-l realizeze, fără a se preocupa — într-o primă fază — de dificultățile tehnice”.

La Quai d'Orsay, în Salonul Orologiului

Am insistat asupra acestui punct, căci mi se părea esențial a reveni la probleme de metodă, a ne pune de acord pe o anume concepție de muncă în comun. Vizita mea la Londra mă convinsese că propunerea franceză, atât de clară, atât de simplă în spiritul și forma ei, putea fi denaturată printr-o abordare prea scrupulos sau prea insidios tehnică. Vedeam un risc asemănător, deși din alte motive, cu germanii, cu industriașii lor sau cu diplomații lor. „Propunerea Schuman — am adăugat eu — a avut, în opi-

nia noastră, un profund răsunet. Popoarele nu ar mai fi acceptat să fie decepționate în așteptarea lor. Trebuia ca — cel mai curînd posibil — să se treacă la acțiune. Negocierile ar fi trebuit să conducă la un tratat cu caracter general, instituind înalta Autoritate. Apoi ar fi intervenit tehnicienii. Problemele concrete — știu asta din experiență — nu sînt niciodată insolubile, din momentul cînd sînt abordate din punctul de vedere al unei mari idei”.

Adenauer m-a ascultat cu atenție și mi-a răspuns cu căldură: „Nu sînt, ba chiar nu sînt deloc, un tehnician, și nici pe de-a-ntregul un politician. Consider și eu, ca și dv., această întreprindere sub aspectul său cel mai elevat, ca aparținînd unei ordini de morală. Noi avem o responsabilitate morală față de popoarele noastre, și nu o responsabilitate tehnică, pe care trebuie să o folosim pentru a realiza o atît de vastă speranță. Primirea în Germania a fost entuziastă și nu ne-am agățat de detalii. Iată că sînt 25 de ani de cînd aștept această inițiativă. Guvernul meu și țara mea, în momentul cînd ne-am asociat, nu au avut nici un gînd ascuns, hegemonic. Începînd din 1933, istoria ne-a învățat că multe asemenea preocupări sînt fără rost. Germania știe că soarta ei este legată de soarta Europei occidentale”.

Am vorbit și despre etapele viitoare. Cancelarul mi-a spus că se preocupă să găsească „un Monnet german”, pentru că Clappier îi împărțise hotărîrea guvernului francez de a-mi încredința mie negocierile tratatului. El a evocat mai multe nume de oameni de afaceri, care mie nu-mi spuneau nimic și care să aibă curajul necesar. Întrevederea s-a încheiat. Adenauer s-a ridicat și mi-a spus: „Domnule Monnet, eu consider realizarea propunerii franceze ca sarcina cea mai importantă ce mă așteaptă. Dacă reușesc să o duc la bun sfîrșit, consider că nu mi-am irosit viața”. Mi-am luat concediu. Cum a scris despre

mine în *Memoriile* sale, pot și eu să scriu despre el: „.... Am rămas apoi legat de el, pentru totdeauna, prin prietenie”.

Au urmat tratativele propriu-zise, care au condus la semnarea la 18 mai 1951, în același Salon al Orologiului de la Quai d'Orsay, a Tratatului de creare a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECA) și apoi procedura ratificării lui, neșcutită de episoade palpitante. Luxemburgul a fost ales drept capitală a CECA, iar Jean Monnet primul președinte al înaltei Autorități. Cu puțin timp înainte, Jean Monnet dezvăluia încă o dată în fața premierului francez René Pleven și a cancelarului german Konrad Adenauer nucleul planului său: Poziția noastră nu trebuie să fie un răspuns la exigențele americane și nici o atitudine de teamă față de Moscova, ci o poziție constructivă, care să poată fi luată oricare ar fi circumstanțele și fără referință la pozițiile americană sau rusă: de fapt, asta înseamnă crearea Europei.

Să nu fim determinați de opinia altora despre noi sau de ceea ce ar vrea ei să ne vadă că facem”. Eu nu cred că asta ar fi o linie de egoism, dimpotrivă nu așteptăm nimic de la alții, pentru că ei vin către dv. cînd constată că voința vă este de necîntîit. Și am pornit să dovedim asta prin Comunitatea Cărbunelui și Oțelului.

Cuvinte profetice. În prezent, acțiunea C.E.E. se vîdește mai mult ca niciodată destinată să facă puterea Europeană în marea competiție economică mondială.

Ne despărțim cu greu de Memoriile lui Jean Monnet, nu înainte de a aminti spusele celebrului economist american Keynes, renumit pentru zgîrcenia aprecierilor sale și care a afirmat că „prin ideile sale Jean Monnet a scurtat durata războiului al doilea mondial cu un an”, iar Henry Kissinger, fostul secretar de stat al S.U.A., el însuși istoric, scria: „Puțini oameni au jucat un asemenea rol în istoria lumii”.

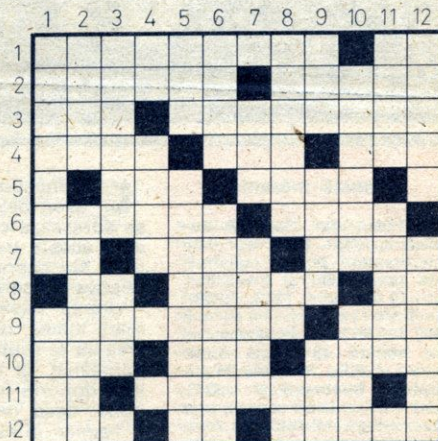

DIN ISTORIA PIRATERIEI

ORIZONTAL: 1) Mare scriitor spaniol (1547-1616) capturat de pirai la 26 septembrie 1575, vîndut ca sclav unui grec din Alger, revîndut de cître acesta viceregelui Hasan și răscumpărat după cinci ani de captivitate - Anton Pann. 2) Casă domnitoare în Europa, din care făcea parte și William al III-lea al Angliei, protector al vestitului pirat William Kidd, pe care l-a lichidat cînd acesta a început să lucreze pe cont propriu - Cunoscut erou al lui Homer, autor al unor acte pirateresti în țara ciconilor, pe drumul de întoarcere spre Ithaca. 3) Luate din frică! - Denumirea vasului trimis să îi pedepsească pe pirai, comandat de căpitanul Booth, învingătorul corsarului Hagi Ali într-o luptă din largul capului Trafalgar, la 17 septembrie 1681. 4) Vechi oraș în Azerbaidjan - Avantaj - „Miroase” de departe primejdia. 5) Mediu pirateresc - Pierderea acestui organ în timpul luptelor era compensată de căpetenia piraiilor cu 100 de pesos. 6) Locuitori ai vechii Italii, dușmani declarați ai piraiilor, cărora le-au provocat mari pierderi cu prilejul expedițiilor punitive - Nereceptiv la bolile infecțioase. 7) Pană - Clorură de sodiu - În apele care udă coastele acestui continent au acționat piraii de temut, ca Yajiro, Koxinga sau femeia-pirat, doamna Chin. 8) Hohot de ris - Metaloid cu luciu metallic - Nicolae Labiș. 9) Ca un vas incendiat de corsari - Confesiune religioasă. 10) Asociația Artiștilor Fotografi (siglă) - Vechi colonie grecească în Italia - Localitate în Camerun. 11) La ieșirea din Istanbul! - A aprecia din ochi suma de răscumpărare a unui ostatic. 12) „Fa, generalul chinez ucis de piraii lui Olanpae într-o expediție de pedepsire a acestora, în anul 1808 - Ana Duca - Mare om politic și scriitor roman, luat captiv de pirai în Marea Egee în anul 78 î.e.n. Răscumpărat după 38 de zile, acesta se întoarse asupra piraiilor cu armată și vase, îi luă prizonieri și-i execută.

VERTICAL: 1) Nume dat piraiilor aflați în slujba unui stat, cu scopul de-a scoate din luptă vasele inamice în timp de război - Vincent de... teolog capturat de corsarii nord-africani în anul 1605 și vîndut unui cumpărător care l-a pus să caute piatra filosofală, fapt care i-a ușurat prelătului anii captivității. 2) Numele vasului căpitanului Nathaniel Gordon, traficant de negri, capturat din ordinul președintelui Lincoln și spînzurat la 8 martie 1862 - Denumirea creștină dată prințului turc Uluj Ali, cunoscut prin luptele purtate împotriva cavalerilor din Malta și cu ceritor al insulei Cipru, în anul 1571. 3) Căpitanul-pirat poreclit Jack Stamba, care deși însurat în Cuba, s-a căsătorit în Carolina cu Anne Bonney, o fetească irlandeză devenită și ea pirat pe vasul sotelui ei - Localitate în Arabia Saudită. 4) Vasile Neagu - Pirat pe uscat. 5) Acea - Altă denumire a Asiei Mici, ale cărei coaste crestate ofereau ascunzător ideal pentru vasele piraiilor din Mediterana. 6) Teatrul de luptă pentru pirai - Pirat stabilit cu toate averile sale în Noua Anglie, împotriva căruia a fost trimis în 1695 căpitanul William Kidd, devenit el însuși ulterior cel mai feros pirat din regiune. 7)

Scoase din beton! - Viceamiral al Devonului, care a tratat cu singerosul pirat John Nutt și l-a convins pe acesta să se predea, făgăduindu-i iertarea în numele regelui Iacob, în anul 1623. 8) Păzitori de haremuri din rîndul cărora s-au recrutat mulți piraii de temut - Notă - Scula croitorului. 9) Sublocotenent - Limbă vorbită în Birmania - Ceasuri. 10) Pretor din Pergam care a refuzat rugămintea lui Cezar de a-i osîndi la moarte pe piraii capturați de acesta - Dulgherul-pirat din echipajul vasului „Panda”, capturat în 1836 de căpitanul Trotter și pus în libertate în urma procesului de la Boston, ca nefiind teafăr la minte. 11) Oraș în India - Conducătorul grupului de vase spaniole care a jefuit portul englez Poole (1406), unde se stabilise cunoscutul corsar Harry Pay, ca represalii împotriva acțiunilor pirateresti ale acestuia. 12) Unul dintre ultimii răufăcători albi ai Mărilor Sudului, care a înlesnit evadarea prietenului său, piratul Hayes, de pe insula Samoa - Stea din constelația Vulturului, socotită de unii corsari ca proteoctor a lor.

Dicționar: SEKA, OUOA, HMAR, ASRA

Andrei CIURUNGA

Soluția careului Antica: ARCADIVS - NIS - ROMULA - ALU - U - AMASEIA - URAR - DU - O - ARATOS - OLANE - ATHRYS - SUCIDAVA - I - A - SCUPI - LT - DI - S - RS - GU - OMIS - OEA - CARALES - FD - ARISTOTEL - IOSIA - ARSACE - AMASIS - PALAS

IANUARIE
1943

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI,

ACUM 50 ANI

Cronică mărunță

● Presa din Capitală publică aproape zilnic noi liste cu donatori pentru construirea unui Palat al Invalizilor. La 10 ianuarie 1943, totalul subscripției însuma 282 782 232 lei. În aceeași zi se anunță că Regia Autonomă C.F.R., Primăria Municipiului București și U.G.R. sint autorizate să cedeze, prin decret-lege, Ministerului Apărării Naționale un teren în suprafață de 57.061 m.p, situat pe cheul Dimboviței, între str. General Angelescu, fostele locuințe ale personalului Curții Regale, cazarma Malmalson și Uzinele Grozăvești. Terenul urmează să fie destinat construirii proiectatului Palat al Invalizilor. Toate clădirile și instalațiile aflate pe amintitul teren trebuiesc ridicate de proprietarii lor pînă cel mai târziu la 30 aprilie 1943.

● După recepția de Anul Nou oferită de mareașul Petain la Vichy, întreaga lume a aflat că, în afară de Germania nazistă și Italia fascistă, care ocupau părți din teritoriul francez, Franța mai întreține relații diplomatice doar cu 18 state: Vaticanul, Spania, Portugalia, România, Bulgaria, Monaco, Finlanda, Elveția, Suedia, Ungaria, Argentina, Uruguay, Bolivia, Honduras, Japonia, Afganistan, Liberia și Irlanda.

● O ordonanță a Comandamentului Militar al Capitalei a adus noi precizări în legătură cu „camuflarea luminilor, lupta contra parașutiștilor și spionilor și a măsurilor ce

La începutul noului an 1943, an ce nu se vestește deloc ușor, prof. I. Simionescu, președintele Academiei Române, se adresează cititorilor ziarului *Timpul*, la 1 ianuarie: „Urările din anul acesta trebuie să fie mai din adîncul inimii făcute, de fiecare. Nu exprimăm numai o tradițională formalitate, repetată cu relativă sinceritate.

Urarea devine o rugăciune. Zbuciumul vremii cuprinde pe toată lumea, căci nimenea nu e la adăpost sigur de el. Oricît ai vrea să te scuturi, după o clipă de aparentă liniște, năvălește mai năpraznic. Și totuși, cumpătul nu trebuie să ni-l pierdem. A ne lăsa doborîți înseamnă negarea puterii de rezistență și de reacțiune, ceea ce nu e omenesc.

Tocmai în asemenea aspre împrejurări care te cuprind, trebuie să răsară voința de a le sta împotrivă prin ceea ce natura a plămădit în ființele toate, în cea omenească îndeosebi. Urarea din anii obișnuți înseamnă doar dorinți, a căror îndeplinire e lăsată în seama neprevăzutului. Îndeplinirea rugăciunii care ține loc de urare în anul acesta atîrnă în mare parte de fiecare, cu tot rolul întîmplării, buturuga care poate răsturna carul mare”¹.

La rîndul său, în discursul rostit în Sala Tronului de la Palatul Regal, în fața șefilor misiunilor diplomatice din București, regele Mihai I, răspunzînd urărilor făcute de nuntial apostolic Andrea Casulo, decanul corpului diplomatic, declară: „Ne-ați împărtășit, Excelență, speranța într-un an mai bun, într-un an care ne-ar aduce sfîrșitul acestui război fără precedent în istorie, care pus-tiește omenirea și amenință cu prăbușirea valorilor sale morale și materiale. Unesc urările mele celor exprimate de Excelența Voastră și țin să o asigur că niciodată o dorință n-a fost mai vie decît aceea ce am de a vedea din nou pacea și armonia revenind printre oameni”.

In ianuarie 1943, soarta bătăliei de la Stalingrad este decisă: înfrîngerea armatelor germane. Înaltul Comandament al Wehrmachtului și propaganda germană mai încearcă însă să escamoteze acest adevăr sub acoperirea unor comunicate liniștitoare. La 11 ianuarie, de pildă, Cartierul general al lui Hitler anunță: „Între Caucaz și Don, la Stalingrad și în regiunea Donului, continuă luptele grele. Sovieticii, care atacă cu înverșunare, au fost pretutindeni respinși”. Două zile mai târziu: „Nu se poate presupune că o armată care a înfruntat forțele întrunite ale mai

¹ Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text: la extrasele preluate din ziare și din celelalte surse. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții, cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original. Conform uzanțelor de atunci, ziarele apăreau antedatate cu o zi. Am păstrat și noi această datare de epocă.

**Celebrul
campion de box
Max Schmelling
intr-o postură
inedită:
săritură
cu parașuta**

**Vedere
din capitala
japoneză,
Tokio,
la începutul
anului 1943**

multor state europene, care a mers din victorie în victorie, să cedeze când a ajuns la apogeu, în fața acțiunii unui inamic ce întrebuințează în momentul de față toate mijloacele pentru propria lui salvare".

Pe măsură ce deznodământul se apropie, tonul optimist al propagandei este înlocuit treptat de comentarii tot mai reținute ce invocă, mai ales, grelele condiții în care se desfășoară luptele: „Este în adevăr o mare și aprigă bătălie care se desfășoară acum pe pozițiile întărite din jurul vestitului oraș, la marginea îndepărtatei stepe rusești” sau: „Eforturile supraomenești care se depun de soldații care se bat acum la Stalingrad sînt îndulcite de înălțarea lor credință în victoria finală, iar greutatea de tot felul pe care le îndură sînt suportate cu multă bărbăție”. Treptat însă, comunicatele încep să explice totul prin criptiva formulă vorbind despre „scurtarea metodică a frontului”, dar și surprinzătoare recunoașteri de genul „formarea de noi spărturi făcute de importante efective inamice venind dinspre Vest”.

In aceeași idee, un articol al lui Pamfil Șeicaru, apărut în *Curentul* din 28 ianuarie sub titlul *La Stalingrad continuă lupta*, dezvoltă opiniei publice românești — cu precauțiunile de limbaj impuse de cenzură — adevărata față a lucrurilor: „Urmărim pe hartă oscilațiile frontului și, în același timp, înregistrăm și comentarii privitoare la luptele de la Stalingrad. În fiecare zi, tot mai înverșunate sînt atacurile rusești, în fiecare zi forțe proaspete și din ce în ce mai numeroase încearcă să sfărîme această cetate de voință. Ceea ce se cere celor aflați la Stalingrad este să fie mereu prezenți în toate punctele concentrice din care pornesc atacurile și, în locul celor căzuți, să-și sporească energia pentru a nu lăsa slăbite rîndurile. Sînt probleme ce se opun acestor unități izolate: de aprovizionare pentru hrană, de aprovizionare cu muniții. O raționalizare a alimentelor astfel ca să nu se risipească nimic, o utilizare cît mai eficace a munițiilor, o încordare peste puterile omenești a energiei individuale. Cea mai mică slăbire a voinței de luptă, cea mai neînsemnată clătinare a încrederii înseamnă sfîrșitul. Ostașii sînt în luptă nu numai cu un inamic mult mai numeros, dar și cu un ger cumplit. Atacă trupele siberiene, ajutate de gerul Siberiei...”

În aceste condiții, la 10-12 ianuarie, la cartierul general al lui Hitler de la Rastenburg, mareșalul Antonescu, însoțit de Mihai Antonescu, generalul Ilie Șteflea și alți colaboratori, discută cu Führerul și apropiații acestuia problema relațiilor politice, militare și economice dintre cele două țări în contextul gravei înfringeri înregistrate pe frontul din răsărit.

În schimb, între 14-16 ianuarie, la Casablanca au loc convorbiri

Cronică mărunță

trebuesc luate în timpul alarmelor aeriene”. Iată cîteva dispoziții mai relevante: „Camuflajul va fi făcut în așa fel încît imobilul privit din afară să dea impresia că absolut toate luminile sînt stinse în interior; localurile publice și magazinele vor asigura prin perdele negre groase, așezate la ușile exterioare, camuflajul în așa fel, încît la deschiderea ușilor să nu străbată afară lumina interioară; publicul poate folosi lămpi electrice de buzunar, însă numai dacă sînt camuflate. Camuflajul lor se va realiza fie prin vopsirea becului cu albastru, fie prin învelirea lui cu celofan albastru. Este interzis a se comenta în public, sub orice formă, chestiuni în legătură cu armata sau cu operațiunile ei, situația politică internă sau externă sau a se colporta orice știre adevărată sau neadevărată în legătură cu aceste chestiuni; publicațiunile de orice fel, fie tipărite, fie multiplicare în orice alt mod, conferințele adresate direct publicului sau difuzate la radio, spectacolele, împraștieră de știri prin orice mod de difuzare, cărțile și broșurile de orice natură, afișele, chiar pe foi volante, etc. sînt în mod obligatoriu supuse cenzurii militare; oricine cunoaște că în localitate a apărut sau o altă persoană găzduiește un individ suspect este obligat să denunțe acest lucru autorităților respective”.

● Societatea anonimă de telefoane comunică celor interesați că, începînd cu data

IANUARIE
1943

Provizii
pentru front

Cronică mărunță

de 5 ianuarie, va plăti acontul la dividendele pe anul 1942. Acestea vor fi de 60 lei net pentru acțiunile vechi și de 30 lei pentru noile acțiuni.

● Ziarele bucureștene anunță că „în sfârșit” a fost prins și arestat „faimosul tăietor de rochii” care făcea ravagii în tramvale și sălile de cinema. El a fost surprins în tramvaiul 19, în flagrant delict în timp ce tăia haina de blană a unei doamne din Ploiești.

● Primăria Municipiului București reamintește cetățenilor obligația de a curăța trotuarele din fața caselor lor. „Curățirea trebuie făcută până cel mai târziu la orele 5 dimineața”, ghișa formată după ploii sau ninsori trebuie curățată imediat, spre a preveni accidentele. În caz de ploaie, cetățenii Capitalei urmează să presare în fața caselor rumeguș, sare sau cenușă. Cel ce nu se vor conforma acestor dispozițiuni vor suporta, pe lângă sancțiunile prevăzute în Ordonanța nr. 14 a Primăriei și plata eventualelor daune survenite de cel accidentat.

● În intervalul 28 decembrie 1942-1 ianuarie 1943, în București a continuat „cu aceeași vigoare” — cum se afirmă într-un comunicat re-luat de toate ziarele — acțiunea de stîrpire a vagabondajului, cerșetoriei și prostituției. De astă dată „razile au plepănat” străzile Mihai Vodă, Sf. Apostoli, Izvor, Schitu Măgureanu și Calea Rahovei.

● În editura Fundației Oliviero Varzi din Timișoara a

între F. D. Roosevelt și W. Churchill. Comunicatul oficial dat publicității cu acest prilej precizează că în cursul discuțiilor au fost analizate toate problemele referitoare la războiul în curs de desfășurare. Ele s-au oprit, pe rînd, asupra fiecărui teatru de luptă și au permis punerea la punct a mijloacelor de intensificare a operațiilor militare pe mare, în aer și pe uscat. Totodată, ei declară că țările lor sînt hotărîte să lupte pînă la „capitularea necondiționată” a adversarilor lor.

La începutul anului 1943, Bucureștii au „un milion de locuitori... și aproape tot atîtea probleme care-și așteptau soluționarea”, se scrie în reportajul publicat de Const. Papaianopol în ziarul *Curentul* din 4 ianuarie. „În ultimii douăzeci de ani — remarcă cu regret autorul — municipalitatea Capitalei nu a cunoscut în materie de gospodărie edilitară decît un singur realizator, un singur nume, un singur om dinamic, d. Dem. Dobrescu. Precursorul unei noi epoci pentru gospodăria Capitalei, d-sa nu a putut fi nici imitat și nici depășit de predecesorii săi, care și-au limitat activitatea la mărunte și fructuoase aranjamente personale, de familie sau de club politic. Și an de an Capitala a rămas cu zeci de probleme „în studiu”, „în proiect”, pentru „la anul viitor...”.

Dacă așa se prezentau lucrurile în privința trecutului ei edilitar, pentru viitorul apropiat autorul reportajului constată: „Avem nevoie de străzi și bulevarde largi, de parcuri, de școli și grădinițe pentru copii, de asistență municipală reală, de un serviciu de aprovizionare bine utilitat, de mijloace de comunicație rapide, ieftine și comode, într-un cuvînt, avem nevoie de o Capitală modernă, unde praful, noroiul și mizeria să fie amintiri dureroase ale trecutului îndepărtat. Este așa de mult de lucrat în Capitală, încît numai enunțarea nevoilor sale necesită truda scrierii a sute de pagini cu mii de trimiteri”.

Tot în ianuarie 1943, un vis pentru vremi liniștite îndepărtate în timp, părea să fie și alcătuirea unui... dicționar de neologisme al limbii române. Invitat de Mircea Djuvara să lucreze la un asemenea dicționar, Timoleon Pisani îi răspunde în *Universul* din 9 ianuarie: „Să fac un dicționar de neologisme? Mi-ar fi ușor să-l fac, dacă ar fi gata Dicționarul Academiei. Pînă acum, de la 1907, n-au ieșit decît 9 litere: A, B, C, F, G, H, I, J, L și la ele s-a lucrat treizeci și cinci de ani încheiați. Mai rămîn de făcut încă cinsprezece litere. Să socotim pentru acestea cam tot atît și ne apropiem de anul 2000. Mai înainte nu putem nădăjdui să avem dicționarul pornit din îndemnul Regelui Carol I, dicționar pe care înțeleptul rege îl voia cît mai repede gata în „patru, cinci, șase ani” și „limitat spre a nu se înnămoi lucrarea într-o prea mare întin-

Aga Khan,
conducătorul
spiritual
al musulmanilor
din India,
așteaptă
sfârșitul
războiului
în Elveția

Lotte Koch
protagonista
filmului
de propagandă
german
Atac la Baku

dere». Dacă voi mai trăi și eu pe la anul 2000, mă apuc de lucru: fac negreșit Dicționarul de neologisme pe care îl vrea d. Mircea Djuvara».

O amplă recenzie asupra magistralei monografii a lui Th. Capidan: *Macedoromânii*, publicată de economistul Victor Slăvescu, în *Revista Fundațiilor Regale* (anul X, Nr. 1, ianuarie 1943), subliniază adevăruri ce nu și-au pierdut nici până astăzi interesul lor istoric: „S-ar putea spune că negoțul a constituit ocupațiunea de predilecție a macedoromânilor și ramura de activitate economică în care ei s-au pus într-o deosebită lumină. Nu a rămas un singur centru în Peninsula Balcanică în care macedoromânii să nu fi făcut comerț în stil mare. Cercetările lui Kavitz în aceeași privință sînt revelatoare. Ei vindeau și produsele lor și produsele altora. Începeau ca negustori ambulante și sfîrșeau cu așezări stabile în anumite centre. Arhivele Veneției din veacul al XVII-lea și al XVIII-lea ne dau primele informațiuni în această privință, dar pînă acum nu s-a cercetat mai de aproape comerțul făcut de aromâni și în alte țări, căci ei au ajuns pînă în Italia, Franța, Rusia, Polonia, Austria și Ungaria, înaintînd chiar pînă în Africa.

Se poate afirma, pe temeiul cercetărilor care au studiat de aproape problema (dr. D.I. Popovici), că în unele țări, ca Serbia, aromânii au jucat un rol hotărîtor în dezvoltarea comerțului intern, ajutînd la formarea unei clase mijlocii, din care a ieșit apoi elita conducătorilor de stat. Cu un veac în urmă, aromânii erau în Belgrad atît de numeroși, încît în partea orașului care cuprîndea tirgul, străzi întregi erau ocupate numai de ei.

Un rol la fel de important l-au jucat macedoromânii și în comerțul din Bulgaria. Astfel, în Sofia ei se mențin și astăzi în număr de cîteva sute de familii, alcătuiind o mică colonie cu școală și biserică românească.

Aceeași situațiune o putem constata și în ce privește țara noastră și este de regretat — spune, în continuare, autorul — că nu avem încă un studiu complet referitor la rolul jucat de aromâni în negoțul românesc de aici.

Macedoromânii au jucat un rol destul de accentuat și în comerțul din Austria și Ungaria, unde au ajuns prin cîteva personalități excepționale, chiar la situațiuni precumpănitoare. La Viena și Budapesta ei au fondat case comerciale și mari instituțiuni financiare care întrețineau legături strînse cu întreprinderile similare din Germania, Italia, Franța, Polonia și Rusia. Împreună cu negustorii greci, macedoromânii erau singurii mijlocitori ai schimbului de mărfuri între Orient și țările din Europa Centrală».

Rubrică realizată de: Ioana URȘU, Ioan LĂCUSTĂ

Cronică măruntă

apărut lucrarea prof. Victor Stanciu, intitulată *Aurul Daciei și Imperiul roman. Autorul demonstrează mai întîi substratul economic al războaielor daco-romane, substat ce includea, printre altele, aurul Daciei. După care, prof. Stanciu procedează la o analiză sistematică a resurselor miniere ale Daciei, oferind un mare număr de date ignorate sau lăsate pînă atunci pe al doilea plan în cercetările istorice.*

● Sub semnătura monseniorului Andrea Casulo, nuntul papal la București, revista *Ecclesiae, organ al Vaticanului*, publică un articol despre soarta prizonierilor sovietici din România. După cum arată ziarul *Timpu*, din 29 ianuarie 1943, care semnalează faptul, monseniorul Casulo constată pretutîndeni „grîja autorităților românești de a face prizonierilor o soartă cît mai bună și a adresat cuvinte de laudă ofițerilor românilor pentru felul cum tratează prizonierii».

● La 28 ianuarie 1943 — aflăm din *Universul* — *Tribunulul Ilfov, Secția X-a (sabotaj)* urmează să judece procesul de speculă ilicită intentat comerțantului Victoria Novescu cu domiciliul în str. Costache Negruzzi 36. Procesul nu s-a putut judeca însă și a fost amînat pentru 6 februarie același an. „Întrucît — constată procesul verbal al respectivului organ judecătoresc însărcinat cu îndeplinirea procedurii — domnul Costache Negruzzi este mobilizat».

DOUĂ BĂTĂLII PENTRU TEXAS

FRANCISCO MORALES PADRON

Sub titlul Istoria unor relații dificile, a apărut la Sevilla, la începutul anului 1987, un volum de studii semnat de istoricul spaniol Francisco Morales Padron, profesor și decan al Facultății de filosofie și litere din acest oraș, membru al mai multor academii și autorul unor importante lucrări, dintre care amintim Istoria descoperirii și cuceririi Americii (Magazin istoric, nr. 3,5/1979), apărută în traducere românească la Editura științifică și enciclopedică, în anul 1979.

Volumul amintit la început este consacrat examinării relațiilor dintre America anglo-saxonă și cea hispanică în secolul XIX. Într-adevăr, raporturile dintre tinerele state hispanice, care abia își câștigaseră independența, și puternicele State Unite ale Americii au fost extrem de dificile. Mai ales Mexicul a pierdut, până la jumătatea sec. XIX, însemnate teritorii. Primul dintre acestea a fost Texasul, care a intrat în cadrul S.U.A. în anul 1845, în vremea președintelui James Knox Polk (1845-1849). Dornic să obțină în plus California și Noul Mexic, Polk a făcut apel mai întâi la mijloace pașnice. A oferit 25 milioane pesos pentru Noul Mexic și alte 25 milioane pentru California. Dar guvernul mexican a respins oferta. Atunci președintele american a recurs la forța armelor pentru a-și atinge scopul. La începutul anului 1846 el l-a ordonat generalului Zachary Taylor să pătrundă cât mai adânc în teritoriul mexican. A izbucnit astfel un război care avea să dureze până în 1848 (Magazin istoric, nr. 10/1977). Operațiunile militare s-au desfășurat în favoarea nord-americanilor, care au înfruntat armata mexicană la Resaca de Guerrero (aprilie 1846), Monterrey (septembrie 1846) și Angostura (februarie 1847), în vreme ce flota americană a bombardat și cucerit portul Veracruz. La această suită de înfringeri au contribuit și permanentele certuri dintre conducătorii mexicani. Astfel, imediat după înfrângerea de la Angostura, Congresul mexican, nemulțumit de măsurile luate de vicepreședintele Gomez Farias, l-a chemat de pe front pe președintele Santa Anna care era și comandantul armatei. Farias confiscase bunurile Bisericii, pentru a finanța lupta împotriva Statelor Unite. Sub presiunea forțelor reacționare, Santa Anna l-a demis pe vicepreședinte și a abrogat măsurile luate de el.

Conflictele dintre șefii liberali și cei conservatori au continuat până la sfârșitul războiului, în detrimentul soldaților de pe front, lipsiți de arme, praf de pușcă, mâncare și îmbrăcăminte. Santa Anna a părăsit președinția în luna noiembrie 1847, plecând în străinătate, și în locul lui a fost numit Pedro Maria Anaya. Mandatul lui a durat doar două luni, pentru că în ianuarie 1848 a fost instalat un nou președinte, Manuel de la Pena y Pena. El a semnat tratatul de la Guadalupe (februarie 1848), prin care Mexicul ceda definitiv Texasul, cu frontiera pe Rio Grande, Noul Mexic și California de nord, primind în schimb 15 milioane dolari. În 1853, printr-un nou tratat, încheiat la Gadsden, S.U.A. primeau din partea președintelui Santa Anna zona Mesilla (Arizona).

Am ales din cartea profesorului spaniol un fragment referitor la evenimentele anului 1836, când Texasul și-a proclamat independența, pe care îl prezentăm în continuare cu titlul și subtitlurile noastre.

**Ca în romanele
lui Walter Scott**

Cu mii de ani înainte de sosirea europenilor, indienii străbăteau, în urmărea bizonilor, pădurile și preeriile vastului teritoriu ce va fi cunoscut sub numele de Texas. Apoi, într-o bună zi a anului 1519, a debarcat în acele locuri primul spaniol, Alonso Alvarez de Pineda. El a fost urmat de alți conaționali, atrași de relatările despre bogăția locurilor și despre orașele de aur ale indienilor. Curând, acestea s-au dovedit simple povești și spaniolii au

O mină de supraviețuitori se opun, la Alamo, trupelor mexicane conduse de generalul Santa Anna, la 6 martie 1836

pierdut interesul pentru zonă. Dar nu voiau nici să o cedeze rivalilor lor englezi sau francezi. Așa încât au instalat misionari și soldați în principalele puncte ale noului teritoriu al imperiului.

În urma transferării ținutului francez de la vest de Mississippi către Spania, prin tratatul de pace de la Paris (1763)¹, Franța era eliminată din competiție. Cîțiva ani mai

tîrziu, în 1776, S.U.A. și-au proclamat independența. Regele spaniol nu își imagina pe atunci că americanii vor reuși să străbată, în mai puțin de 100 ani, lunga cale ce ducea din Munții Appalachii pînă la Rio Grande.

Primii pionieri au pătruns în Texas după 1790. S-au răspîndit cu repeziciune, neîntîlnind practic nici un obstacol în calea lor. În 1812

și Rusia, pe de o parte, și Prusia aliată cu Anglia, de cealaltă parte (Magazin istoric, nr. 5/1974).

deja, doi aventurieri, în fruntea unei armate recrutate din rîndul coloniștilor, au proclamat Texasul independent față de Spania. Tentativa lor a eșuat însă rapid.

A urmat revoluția mexicană și proclamarea independenței față de Spania (1821). (Magazin istoric, nr. 3/1984). Guvernul tînărului stat mexican a oferit mari suprafețe de pămînt și scutiri de taxe coloniștilor nord-americani care voiau să se așeze în Texas. Singura condiție pusă era ca ei să jure credință statului mexican. Primii sosiți erau oameni liniștiți, dornici să muncească și care respectau legea. Dar în deceniul al treilea al secolului trecut, aventurieri de tot felul au sosit în Texas, în căutarea norocului. Ignorau plata impozitelor, iar contrabanda constituia principala lor ocupație. Drept răspuns, guvernul mexican a promulgat, în aprilie 1830, o lege care oprea imigrarea nord-americaniilor, interzicea sclavia și restrîngea comerțul cu S.U.A. Noua lege a sporit agitația printre texani, și așa nemulțumiți de faptul că guvernul refuza să le acorde autonomie.

Tulburările au început în iunie 1832. Atunci, unul dintre fruntașii coloniștilor, William Barret Travis, s-a gîndit să-i joace o festă comandantului garnizoanei din Anahuac, anunțîndu-l că s-ar fi apropiat de oraș o coloană de răzvrătiți, nemulțumiți de măsurile luate pentru oprirea contrabandei. După o noapte de veghe încordată, colonelul n-a apreciat deloc „gluma” și l-a zvîrlit pe Travis în închisoare. Abia atunci s-au răscolat coloniștii, hotărîți să își elibereze liderul. Sosind în oraș, l-au găsit legat la pămînt și cu țeava unei puști rezemată de tîmplă. Travis — cititor înfocat al romanelor lui Walter Scott — le-a cerut să atace, chiar de ar fi fost să o facă cu prețul vieții lui. Minți mai chibzuite dintre asediați au decis altfel și răscoluții s-au retras. Peste tot în Texas, coloniștii au început să se înarmeze, pregătindu-se de război.

¹ Tratatul punea capăt războiului de 7 ani în cadrul căruia se confruntaseră Franța, aliată cu Austria, Spa-

„Veniți și luați-l!”

Schimbările petrecute în Mexic au dat însă un alt curs evenimentelor. Generalul Santa Anna l-a înlocuit pe președintele Anastasio Bustamante și regimul său ostil S.U.A., adoptând o serie de măsuri menite să aplaneze conflictul ce se profila în Texas. A fost abrogată clauza privind imigrările și s-a mărit numărul delegaților texani în Adunarea legislativă. În scurtă vreme însă și aceste măsuri s-au dovedit insuficiente. Coloniștii doreau o autonomie deplină, ceea ce nici măcar Santa Anna nu era dispus să le acorde. Pentru a întări controlul asupra provinciei rebele, guvernul mexican a trimis trupe în Texas.

Coloniștii au organizat rapid „comitete ale siguranței publice”, pregătindu-se în vederea confruntării armate cu trupele guvernamentale. La sfârșitul lunii septembrie a anului 1835, o unitate a armatei mexicane s-a îndreptat spre așezarea Gonzales, pentru a confiscă un tun aflat în posesia locuitorilor. Aceștia i-au așteptat, arborând o lozincă pe care scria: „Veniți și luați-l!” A fost scintila care a aprins butoiul cu pulbere. După un schimb de focuri sporadice, mexicanii s-au retras. Încurajați de acel prim succes, texanii au declanșat o ofensivă generală, silind trupele mexicane să se retragă, în decembrie 1835, din Texas.

Santa Anna a hotărât să răzunească această insultă și, în ianuarie 1836, a trecut Rio Grande, în fruntea unei puternice armate.

În ziua de 2 martie, delegații coloniștilor, întruniți într-o convenție, au declarat independența Texasului, iar în următoarele 15 zile au redactat și constituția noului stat. Convenția l-a desemnat pe Sam Houston comandant al armatei.

Între timp, prima parte a campaniei trupelor mexicane se încheiase cu zdrobirea rezistenței texanilor în orașul

Alamo. Inițial, Houston ordonase colonelului Bowie să distrugă fortificațiile fostei misiuni spaniole din Alamo și să se retragă. Acesta însă nu s-a supus ordinului, considerând că Alamo merita să fie apărat. În ajutorul său au sosit încă 30 coloniști comandați de Travis și 20 voluntari sub conducerea colonelului David Crockett¹.

La 10 februarie 1836, garnizoana serba, printr-un mare chef, pe noii soldați cind, puțin după miezul nopții, a venit un cercetaș cu vestea că Santa Anna trecuse Rio Grande. A urmat o scurtă consfățuire între ofițeri, după care toată lumea s-a reîntors la petrecere cu convingerea că primejdia se afla, deocamdată, suficient de departe.

S-au scurs încă două săptămâni, la fel de calme. Travis — care împărțea cu Bowie conducerea garnizoanei — era convins că, în ciuda unor rapoarte tot mai alarmante, inamicul nu îl amenința direct. Dar în dimineața zilei de 23 februarie s-a trezit cu trupele lui Santa Anna în fața fortificațiilor sale. Generalul îi cerea să se predea necondiționat. Travis i-a răspuns cit de limpede a putut, expediindu-i o lovitură de tun. Au urmat lupte înverșunate. Bombardamentul continuu al bateriilor mexicane a năruit, treptat-treptat, fortificațiile texanilor. Chiar și David Crockett, de obicei plin de optimism, începuse să își piardă speranța, mărturisind că preferă „să moară afară, în aer liber, decât îngropat sub ruine”.

Pe 5 martie, Travis și-a adunat în piață oamenii care îi mai rămăseseră, a tras o linie în praf de pe jos și i-a invitat să treacă dincolo de ea pe cei care doreau să reziste mai departe alături de el. Toți au pășit dincolo. În

aceeași noapte, după 11 zile de bombardament continuu, tunurile mexicane au tăcut pentru prima oară. Liniștea neobișnuită ce s-a așternut i-a cufundat pe apărători într-un somn adânc. În schimb, în tabăra atacatorilor pregătirile pentru asaltul final s-au desfășurat într-un ritm febril.

„Trece-l San Jacinto”

În dimineața zilei de 6 martie 1836, la ora patru, dispozitivul era instalat. Ordinul de atac întârziea însă. După o oră, unul dintre soldați n-a mai rezistat presiunii și s-a repezit înainte, strigând „Viva Santa Anna!” Abia atunci a sunat și trompetul atacul.

Texanii s-au opus cu înverșunare. Primele coloane mexicane au fost decimate, dar alți soldați au luat locul celor căzuți. Santa Anna era furios. Totul mergea prost. A trimis în luptă și pe cei 400 oameni din rezervă. Mexicanii, cățărându-se unul în spatele celui-lalt pentru a escalada zidurile, întrucât scările de asalt lipseau, i-au copleșit prin numărul lor pe apărători. Izolați, în grupuri restrânse, texanii au mai opus rezistență o vreme. Spre ora 6 dimineața, garnizoana din Alamo era lichidată.

Houston aflând vestea, a ordonat retragerea generală, care s-a transformat într-un adevărat exod, căci numeroși coloniști și-au părăsit locuințele, urmându-i pe soldați. Santa Anna, grăbindu-se să pornească în urmărire, a comis o gravă greșeală; și-a împărțit armata în două. Spionii lui Houston au interceptat pe unul din curierii generalului mexican și așa au aflat că Santa Anna avea în subordinea sa directă doar 1 000 oameni. Houston nu a mai întârziat nici o secundă. l-a tăiat orice posibilitate de retragere generalului mexican.

¹ David Crockett (1786-1836) a fost o figură reprezentativă pentru spiritul întreprinzător al colonistului american din prima jumătate a sec. XIX.

CONGRES DE ISTORIE EUROPEANĂ PE INSULA IBIZA

CRISTIAN POPIȘTEANU

Pe 21 aprilie, la ora 4 după-amiaza, texanii, atacatori acum, s-au pus în mișcare, îndreptându-se spre liniile mexicane, de care s-au apropiat neobservați, datorită terenului accidentat. Surpriza a fost aproape totală. Mulți soldați au murit cu gumele în mină. Panica s-a răspândit rapid. După 18 minute de la lansarea atacului, rezistența a luat sfârșit. Au căzut în luptă 630 mexicani, între care și un general.

A doua zi, șase dintre oamenii lui Houston s-au reîntors în tabără, aducând cu ei și un prizonier, îmbrăcat în haine sărăcicioase de țaran. Abia atunci cînd prizonierii mexicani s-au ridicat în picioare și au strigat „El Presidente!” au aflat texanii că îl capturaseră pe președintele mexican Santa Anna.

După discuții îndelungate, Houston l-a convins pe acesta să semneze un document — în care erau evitate cu grijă cuvintele „retragere” sau „predare” — ce puneă capăt ostilităților, menajîndu-se mindria mexicanilor. Copii ale documentului, semnate de Santa Anna, au fost trimise tuturor generalilor mexicani. Atunci cînd a fost întrebat cum se numea locul unde se dăduse bătălia și de unde se expedia actul, Houston a spus: „Lynchburg, cred”. „Nu, Sir — a protestat un texan — se numește San Jacinto”. „Fie atunci — a replicat Houston — trece-l San Jacinto”.

Astfel a fost cîștigată independența Texasului. În anul următor, 1837, acesta a cerut să fie primit în cadrul Statelor Unite ale Americii, dar opt dintre statele Uniunii au votat împotriva. Abia în anul 1845, în vremea președintelui James Knox Polk, el a devenit stat al Uniunii. ■

**Prezentare și
versiune românească:
Esdra ALHASID**

Asociația istoricilor europeni și-a materializat inițiativa științifică în 1992 prin Congresul de la Ibiza (Baleare), ținut de la 21 la 26 octombrie. Gazdă mai mult decît primitoare, *Isola Bianca*, după un nume dat în antichitate, Ibiza, ne-a primit pe cei veniți din Italia, Franța, Polonia, Anglia, Germania, România¹ și bineînțeles Spania, cu o vreme de primăvară, cu un cer intens albastru, cu amurguri de netrecut și o trepidantă viață economică. Autoritățile locale, primarul și președintele Oficiului de turism ne-au acordat o ospitalitate absolut meridianală și ne-au prezentat Ibiza nu numai cu splendorile naturii și cu cele ale unei istorii de peste trei ori milenară (cartaginezii sint primii locuitori), ci și cu industria ei turistică, foarte dezvoltată (peste 100 de hoteluri), alimentară, energetică și de construcții. Totul pe 572 km. Ibiza este cea de a doua insulă ca mărime între cele cinci insule (Mallorca, Formentera, Menorca, Cabrera) ce formează arhipelagul Balearelor. Peste 40 000 de oameni adăpostesc în tot cursul anului între 1 800 000 – 2 000 000 de turiști. Pe ultramodernul aeroport al insulei am numărat 33 de decolări și aterizări zilnic, în afara curselor Charter care leagă Ibiza de — practic — toate marile metropole. Compania privată de aviație Aviaco (în colaborare cu Iberia) deservește exemplar coridorul aerian cu Spania metropolitană.

Onorurile rezervate de domnul primar A. Ribas și responsabili turismului, domnul R. Ribas, istoricilor europeni nu au făcut decît să completeze un program științific foarte bogat, cu sedințe pînă la 21.30 în fiecare seară. Peste 40 de comunicări, plus un Forum Columbiano, o expoziție, lansarea volumului *Cristofor Columb și Balearele* de prof. C. Estobal, secretarul Congresului, emisiuni la T.V. Espagnol și relatări ample în ziarele locale au demonstrat interesul viu pentru subiectul „De la Mediterana la Atlantic — 500 de ani de la sosirea lui Cristofor Columb în America”. Istorie economică, politică, diplomatică, navală, religioasă și multe referate de genealogie au fost de natură se ne țină extrem de atenți. Discuțiile ulterioare sedințelor erau nu mai puțin interesante. Semnalez un singur exemplu. Un ilustru profesor din Milano ne-a delectat într-o sedință cu o comunicare în care am aflat că în epoca Ducei Benito Mussolini s-au scris studii și multe articole și cuvîntări în care Cristofor Columb era prezentat drept unul dintre precursorii fascismului (l'prefascisti).

Dacă El Colon a fost personajul principal al tematicii Congresului, domnul profesor Eloy Benito Ruano, președintele Comitetului Național al istoricilor spanioli și președintele Asociației istoricilor europeni, a fost perfectul său organizator. Bun prieten al țării noastre și al istoricilor români, domnul profesor Ruano a reușit să omagieze prin acest Congres memoria prof. Armando Saita (Roma), primul președinte al Asociației Istoricilor Europeni. Profesorul Benito Ruano care cunoaște bine și apreciază revista noastră încă din 1980, de la cel de al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorie de la București (vezi *Magazin istoric*, nr. 9/1980), mi-a acordat un interviu pe care-l vom publica într-un număr viitor.

Conversațiile avute la Ibiza au identificat ca stare de spirit a istoricilor prezenți o mare dorință de a depăși cu adevărat canoanele ideologice și a scrie o istorie a Europei și a țărilor europene cu discernămint și obiectivitate științifică. Avem întrunite cele mai bune condiții pentru a ne dedica analizelor și sintezelor istoriei, mi-au spus aproape toți.

Productivul Congres de la Ibiza a dovedit-o.

¹ Istoria românească a fost prezentată în referatele prof.dr. I.C. Drăgan (care a și condus sedința din după-amiaza de 24 octombrie 1992), dr. I. Bogdan, din Da-chau, și semnatarul acestei cronici de călătorie.

HUSAYN

BIN ALI —

REFORMATORUL TUNISIEI

În anul 1510, o flotă spaniolă cucerea pentru prima oară orașul Tunis. Se declara astfel o dispută acerbă între Spania și Imperiul otoman pentru acest important punct strategic din Mediterana (Magazin istoric, nr.12/1986). Ea se va încheia abia în anul 1574, când marele kapudan (comandantul flotei otomane) Uluc Ali recucerea din mâinile spaniolilor orașul amintit și fortăreața La Goletta, care domina intrarea în port. De la acea dată, Tunisia era încorporată în Imperiul otoman ca provincie de tip saliyâne, asemenea Egiptului sau Algeriei. Întreținerea administrației și armatei otomane instalate aici se făcea din veniturile locale; se mai plătea în plus o dare fixă anuală către vistieria din Istanbul și se asigurau produsele solicitate de câmara imperială. Acest regim de autonomie a cunoscut o permanentă evoluție, marcată și de modificările intervenite în organizarea politică a provinciei.

Pentru o scurtă perioadă, între 1574 și 1591, Tunisia a fost administrată de un Divan, în componența căruia intrau reprezentanții aristocrației militare otomane. În fruntea lui figurau un pașă — care avea un rol decorativ — și aga lenicerilor, adevăratul stăpîn. În urma unei revolte militare, la conducerea provinciei a fost instalat un dey, personaj cu multiple atribuții, a cărui autoritate se baza pe armată. Sistemul s-a menținut pînă în anul 1673 cînd, în urma înfrînge-

MOHAMED-HEDI CHERIF

rii suferite de leniceri în fața trupelor autohtone conduse de beyul Murad, acesta a preluat puterea și a restrîns atribuțiile deylului, Tunisia fiind condusă practic de bey.

Titlul de bey s-a transmis în cadrul familiei lui Murad pînă în anul 1705, cînd l-a preluat Husayn bin Ali, întemeind astfel o nouă dinastie ce a condus Tunisia pînă în 1911 (deci și după anul 1881, cînd „tutela” otomană a fost înlocuită de „protektoratul” Franței).

Tatăl lui Husayn, Ali al-Turki, era originar din Candia, în Creta. Sosit la Tunis, el a intrat în corpul lenicerilor. Mama lui Husayn provenea dintr-un trib local. De la o vîrstă fragedă el a fost trimis la curtea din Bardo, unde a deținut diverse dregătorii, ajungînd în 1701 să fie numit locțiitor (kahya) al beyului pentru orașul Tunis. După ce a preluat puterea, el a urmărit două obiective politice: consolidarea puterii personale și modernizarea structurilor economice și politice ale țării.

Prezentăm în continuare un pasaj referitor la acest din urmă aspect al politicii lui Husayn bin Ali, pe care l-am desprins din cartea lui Mohamed-Hedi Cherif — profesor la Facultatea de litere și științe umaniste din Tunis — intitulată *Pouvoir et société dans la Tunisie de Husayn bin Ali (1705-1740)* (Putere și societate în Tunisia lui Husayn bin Ali (1705-1740)). Titlul și substituirile aparțin redacției revistei Magazin istoric.

Curtea de la Bardo

Îndată după triumful său, Husayn bin Ali s-a instalat în fosta reședință din la Bardo, pe care predecesorul său o părăsise în iunie 1702, pentru a se refugia la adăpostul garnizoanei otomane din Kasba. Palatul era apărat de ziduri înalte. Corpul de pază, grajdurile, diversele dependințe erau dispuse la intrare și împrejurul primei incinte. O a doua incintă cuprindea într-o latură moscheea și în cealaltă intrarea palatului. Jur-împrejurul curților interioare se aflau sala audiențelor și a tribunalului, sălile de ceremonie, pavate cu cărămizi smălțuite, împodobite cu plăci de faianță și acoperite de tapiserii, cît și locuințele celor mai însemnați dregători. Latura din spate a curții cuprindea seraiul, grădinile interioare și, chiar în capăt, un pavilion decorat cu mozaicuri, rezervat pentru odihna și distracțiile beyului. Palatul mai adăpostea scribi, rîndași, vizitii și o mulțime de alți slujitori.

În jurul curții gravitau indivizi veniți din toate colțurile bazinului mediteranean. Mulți din ei erau plătiți cu aur pentru cunoștințele lor tehnice sau pentru relațiile pe care le aveau la curțile europene. Cel mai vestit era Yusuf Hodja, pe care beyul îl numea „fiul său” și pe care l-a trimis la Londra și la Paris pentru a rezolva o serie de afaceri delicate. Yusuf Hodja s-a achitat cu bine de misiunile încredințate, reușind să câștige prietenia suveranului englez și pe cea a ministrului francez Maurepas.

Anturajul apropiat al beyului era format mai ales din renegați creștini. Crescuți și formați în cadrul palatului, ei erau profund devotați stăpînului lor. Unii dintre ei puteau ajunge în cele mai înalte dregătorii, precum Hadji Sli-man Kahya, care a fost numit mare vameș și căpetenia gărzii ce păzea reședința pașei. Căsătorindu-se cu fiica beyului, a devenit omul lui de încredere și al doilea personaj politic din țară.

În secolul XVIII, armata juca încă un rol deosebit în conducerea țării și reprezenta instrumentul principal prin care beyul își exercita autoritatea. Tot ei îi revenea sarcina de a colecta impozitele din mediul rural. Ienicerii, recrutăți la țirgurile de mercenari din Levant — mai ales la cel din Smirna — erau pricepuți în minuirea armelor de foc, care le asigurau o superioritate zdrobitoare asupra triburilor de beduini. Mehmed bin Yusuf nota în cronică sa cele afirmate de șeful tribului arab Hanașa: „Puterea va aparține întotdeauna aceluia care îi are de partea lui pe turci, iar cel care nu-i are de partea lui, chiar dacă ar comanda mii de berberi și de arabi, nu va fi stăpînul țării”. Îndeosebi artileria, care stîrnea panică printre luptătorii din triburi și caii lor, constituia un avantaj decisiv. Astfel, în 1728, „gloatele de arabi” — conduse de pretendentul Ali Bașa — care asediau zidurile Kayruanului, au fost rapid împrăștiate doar cu câteva lovituri de tun. Să amintim, în sfîrșit, existența unei marine „moderne” — după standardele de atunci — care impunea respect florelor creștine și împrumuta majoritatea metodelor și tehnicilor sale din Europa.

Aceștia erau pilonii pe care și-a clădit Husayn bin Ali puterea. Scurt timp după ce a devenit bey, el a inițiat o serie de măsuri care vizau modernizarea vieții economice a Tunisiei. Desigur, multe din ele i-au fost inspirate de realitățile de dincolo de Mediterana.

Consulii europeni, cu care beyul se întâlnea aproape zilnic, îl informau adesea despre evenimentele ce se petreceau în Europa. Astfel, în 1713, consulul Franței îi explica, cu ajutorul unei hărți, evoluția conflictului dintre Suedia, Polonia și Rusia. La rîndul lor, rivalii consulului francez se grăbeau să-i comunice lui Husayn bin Ali vestea adusă de gazetele din Italia despre ciuma care făcea ravagii la Toulon, determinîndu-l să interzică vaselor

venite din acest oraș accesul în porturile tunisiene.

În 1712, cîțiva afaceriști din Marsilia intrau în legătură cu un personaj de la curte pentru a instala o rafinărie de ulei și o fabrică de săpun la Susa. Acest proiect a eșuat însă în urma intrigilor vister-nicului lui Husayn. Consulul Franței a reluat afacerea, convingîndu-l pe bey să încheie o înțelegere cu un anume Devoulx. Proiectul a eșuat însă pentru a doua oară, din vina ministrului francez al marinei, care se temea ca noile manufacturi să nu facă cumva concurență celor existente în Marsilia.

Noutăți tehnice au pătruns și prin intermediul supușilor tunisieni, aflați în contact cu Europa. Un caz deosebit îl oferă acel captiv de război care a petrecut 25 ani în insula Malta, învățînd meșteșugul turnării metalelor. La întoarcerea sa în țară, și-a pus cunoștințele în slujba beyului care, grație lui, a putut instala în 1712, la Tunis, o turnătorie de tunuri și ghiulele. Evreii, aflați în legătură cu coreligionarii lor din Europa, erau intermediarii activi în acest proces. Beyul profita din plin de competența lor în problemele financiare, proclamîndu-se protectorul lor. În fine, negustorii, aflați într-un permanent contact cu lumea europeană, contribuiau la introducerea tehnicilor străine. De exemplu, Hadji Muhammad Kahya, care era asociat cu evreii din Livorno în importul de pînză în Egipt, pretindea și obținea, la Marsilia, în 1711, o despăgubire pentru o încărcătură ce fusese capturată de un corsar francez de pe vasul englez care o transporta. Către 1725, 70-80 vase franceze asigurau, pe cheltuiala tunisienilor, legătura comercială între Tunis și Levant. Ele constituiau — după cum declara consulul francez — „o veșnică sursă de litigii”. Dar — adăugăm noi — erau și un prilej de contacte și o cale de pătrundere a noutăților tehnice.

Cit să poată trăi în restul anului

De unde își procura beyul banii necesari pentru a-și susține politica sa? Taxele percepute pe comerțul exterior, ba chiar intervenția directă în acest sector furnizau cea mai mare parte a monedei forte în argint. Impozitele percepute de la supuși, mai ales de la cei din provincie, constituiau desigur o sursă neîntreruptă de alimentare a vistieriei statului. Minimum două-trei sute de mii de piaștri erau strinși din provincii pentru vistieria centrală, după ce se scădeau cheltuielile locale și sumele vărsate direct la Palatul pașei, pentru plata ienicerilor. Adunate cu grija, sumele respective erau preschimbate de zarafi în bani de argint.

Banii se găseau destul de greu în Tunisia. Dacă moneda măruntă din aramă (*filis*) sau din aliaj de aramă și argint (*nasri*) putea fi fabricată pe baza minereului extras în țară, banii de argint erau importați. De aceea Husayn bin Ali a luat măsuri pentru a controla circulația și fabricația lor. În 1714, din motive monetare și mai ales comerciale, Husayn bin Ali a hotărât să interzică circulația piaștrilor spanioli, care trebuiau să fie depuși la atelierele sale monetare și transformați în *nasri*, monede din aliaj conținând mai mult de 60% aramă. Astfel el devenea stăpîn pe moneda sa. Mai mult decît atît, prin această reformă el înfăptuia o politică mercantilistă: pelerinii, precum și negustorii tunisieni sau străini nu vor mai exporta piaștri, sărăcind piața (lucru care se întâmpla de obicei în vremea plecării "caravanei" maritime spre Le-

vant), ci vor fi obligați să ia cu ei produse sau mărfuri din țară. Ca ultim obiectiv pe care îl urmărea prin această reformă, beyul dorea să pună capăt obiceiului de a aduna și de a îngropa monedele de valoare mare care erau piaștrii.

Este sigur că măsura luată de bey nu a avut un efect imediat și decisiv: pînă în 1719, actele emise de notariat menționează tranzacții efectuate în piaștri „buni” de argint. Dar în decursul vremii, reforma a dat roade și, încetul cu încetul, subdiviziunile locale ale piaștrului — în principal moneda *nasri* — au căpătat înțietate față de moneda de import.

Să reamintim faptul că originalitatea statului modern în Tunisia, ca și în restul Magrebului, a constat în funcția sa de verigă de legătură — și în același timp ecran — între o lume mediteraneană care se afla în plină evoluție începînd cu secolul XVI și o societate „tradițională”, din multe puncte de vedere.

Îndată după triumful său, Husayn bin Ali s-a străduit să determine reînceperea lucrului la cîmp, stînjinit de luptele interne de pînă atunci. A căutat de asemenea să asigure condiții favorabile restabilirii legăturilor interne, în primul rînd securitatea lor. Și, într-adevăr, la numai patru ani de la preluarea puterii, în 1709 un călător marocan, Mula Ahmed, nota: „este un loc sigur, unde nu trebuie să te temi de nimic, nici de furt, nici de acte de violență”. Beyul a repus în funcțiune și a săpat noi puturi de apă și citeva poduri pe principalele artere de circulație. Localnicii au fost obligați să repare drumurile din regiunea lor.

Mai mult decît atît, el a organizat, sub protecția sa și a armatei, un tîrg imens chiar în inima zonei cerealiere, la Bu-Sdîra. Tîrgul atrăgea, desigur, producătorii de cereale din împrejurimi, dar și negustorii și triburile venite din alte zone, cu ulei din Sahel, curmale din Djerid, produse rezultate din creșterea animalelor; veneau și meșteșu-

gari, cum ar fi croitorii din Bedja care, după cum afirmă un autor contemporan, Bin Yusuf, erau solicitați zi și noapte în pîrioadă tîrgului și adunau atîția bani cît să poată trăi tot restul anului.

Singurul negustor al statului

Statul a intervenit în viața economică a țării pentru propriul său beneficiu și a reușit astfel să-și îndeplinească perfect rolul de intermediar între interiorul țării, marcat de pecetea micii producții familiale, puțin comercializată, și marile piețe din țară și din străinătate. Pe de o parte, a organizat colecta din produsele rurale; pe de altă parte, a intervenit în mod direct în comerțul exterior, adică în exportul acestor produse.

Produsele cele mai solicitate erau desigur cerealele. Beyul a impus colectarea lor în magazinele sale, prin „achiziții” sistematice efectuate în toate regiunile cerealiere. De aici plîngerile și nemulțumirea negustorilor și consilierilor europeni, preocupați de „libertatea comerțului”, adică de posibilitatea de a cumpăra direct de la producător, la prețul pieței locale.

„Tunisia putea fi socotită alături de unul dintre orașele maritime din Mediterana unde afaceriștii europeni puteau dobîndi cele mai mari profituri — nota consulul Franței în 1714 — „însă de cînd a venit la putere Assen ben Ali Bei..., libertatea comerțului a dispărut, odată cu buna credință, și nu mai există decît un singur negustor în acest stat care este beyul; el este cel care cumpără totul de la supușii săi și nimeni afară de el nu mai poate vinde creștinilor”. Cîteva luni mai tîrziu, pe cînd producția de ulei era în plin avînt, beyul punează paza pe drumurile către Tabarca (agenție comercială genoveză), Cap Negre (piață franceză) și Bizerte, pentru ca uleiurile să nu poată fi imbarcate în aceste porturi. În vara anului 1716, beyul trimitea

* Curentul mercantilist — printre al cărui adepți s-a numărat și vestitul ministru al lui Ludovic XIV, Colbert, afirma că prosperitatea unei țări depinde de cantitatea de aur pe care o deține. În acest scop, ea trebuia să exporte cît mai mult și să importe cît mai puțin, astfel încît cantitatea de aur intrată în țară să o depășească pe cea care ieșea pentru achiziționarea de produse de pe piețele externe.

spre Cap Negre o sută de spahii, pentru a interzice orice tranzacție directă între producătorii din regiune și compania franceză; totuși, ceva mai târziu el va fi silit să dea satisfacție, în parte, consulului și exportatorilor francezi. Iar Saint-Gervais declara — ce-i drept, îndată după criza din 1728-1729 și după înăsprirea sistemului: „Beyul a monopolizat în așa măsură întregul comerț, încât îl putem socoti drept singurul negustor al statului”.

Sensul politicii beyului este clar: Husayn bin Ali urmărea să monopolizeze, sau cel puțin să controleze, sectoarele „moderne” ale vieții unei țări rămase în mare parte „tradițională”; să conducă trupe de soldați bine antrenați în tehnica de luptă în grup și în folosirea armelor de foc; să recurgă la scriere și contabilizare, într-o țară în care domina oralitatea; să adune supraproducția țării și să o comercializeze pe piețele mari; să atragă banii lichizi de valoare mare (mai ales piaștrii) și să controleze circulația banului. Beyul dispunea astfel de mijloace puternice de acțiune și dominație asupra societății. Iată secretul statului magrebit: un aparat militar, administrativ și chiar economic în curs de modernizare suprapus unei societăți tradiționale.

Originalitatea statului husainit constă în faptul că el nu s-a mulțumit să „domine” o societate învinsă prin forța armelor sau a unei tehnologii relativ „avansate”, ci s-a străduit să folosească instituțiile locale tradiționale, precum și să atragă împrejurul său anumite grupuri ale societății. Astfel, a reușit să se facă acceptat de această societate și de frunza ei. ■

Prezentare și versiune
românească
Ioana FEODOROV

PRIMA SOCIETATE ROMÂNEASCĂ DE AGRICULTURĂ

După Tratatul de la Adrianopol, din 12 septembrie 1829, relațiile de schimb ale Țării Românești cu piața mondială au crescut, astfel că prețul produselor agricole a sporit rapid, iar economia românească a dobândit un caracter predominant comercial. Dornici de profituri, boierii au mărît considerabil, prin defrișări și desteleniri, suprafețele cultivate, mai ales ale celor cu grâu, au extins cultura cartofului și au introdus noi plante, ca sfecla de zahăr și rapița. În agricultura Țării Românești au pătruns pe o scară din ce în ce mai largă elemente capitaliste. S-a creat un curent favorabil dezvoltării agriculturii, sprijinit de Alexandru D. Ghica, domnul Țării Românești (18 iulie 1834 - 14 octombrie 1842), care în 1833 audiase cursuri de economie agricolă la Viena.

Văzînd că „o mare parte a Europei apusene a făcut de curînd progrese surprinzătoare în diferite ramuri ale agriculturii” și „ca rezultat al acestora au fost redatelor culturii terenuri sterpe, recoltele s-au dublat, provinciile întregi au fost ferite de foamete prin diversitatea asolamentelor”, Ion Cimpineanu, Petrache Poenaru, Mihail D. Ghica, frațele domnului, colonelul Arnold Iacobson, dr. Zucker și dr. Meyer, medicul Curții domnești, au semnat și au înaintat spre aprobare o cerere pentru formarea unei societăți de agricultură. Cei 6 semnatari se angajau să examineze, să aplice și să răspundă printr-o comisie de culturi îmbunătățirile „care corespund cel mai mult solului din Țara Românească”.

Așa cum menționează documentele vremii, domnul Țării Românești a aprobat la 3 noiembrie 1834 înființarea „Societății de agricultură a Rumâniilor”, socotind-o drept „foarte folositoare pentru înaintarea și îmbunătățirea lucrării pămîntului care într-acest prințipat se află încă întru a ei începere”.

După o susținută campanie pentru dobîndirea de membri, a avut loc adunarea din 13 ianuarie 1835, cînd s-a constituit „Societatea de agricultură” care și-a ales conducerea următoare: președinte — Mihail D. Ghica, vicepreședinte — colonelul Arnold Iacobson, iar contele Scarlat Rosetti — secretar.

Buletinul Oficial, nr. 2, din 1835, anunța opinia publică din țară: „Rîvna ce însușea pe mădularele acestei societăți și protecția cea însemnătoare cu care M.S. a binevoit să cinstească și să încurajeze un asemenea institut vrednic de toată lauda ne fac a nădăjdui cele mai folositoare rezultaturi pentru lucrarea pămîntului care este temelul fecirilor noroadelor”.

La 26 martie 1835, conducerea societății a înaintat „Vorniciei din lăuntru” (Ministerul de interne) statutele spre a fi aprobate de domn. Noua societate a adus în țară din Austria pentru prima oară unelte agricole cu care s-au făcut la 3 mai 1835, în prezența domnului și a unui mare număr de țărani, experiența la Pantelimon, lângă București. Cu același prilej s-a întemeiat o școală de economie rurală și fostieră teoretică și practică, instalată în locul numit Ciotăria din Pantelimon.

În 1838, societatea a recomandat cultivatorilor, inclusiv țăranilor, să nu mai păstreze grîul în gropi arse, ci să-și construiască hambare, pentru a se înlătura mirosul de pămînt, care făcea ca grîul din Țara Românească să fie mai puțin căutat pe piața mondială. Din inițiativa Societății s-a construit în 1840, pentru prima oară în țară, o mașină de treierat, la Școala de meserii a dr. Zucker din București. În același an, a fost adus grîu de sămînță din Moldova și Turcia, iar în 1845 a fost adusă sămînță de grîu din Franța și sămînță de porumb din Bosnia.

Perfecționarea uneltelor agricole, importul unor mașini care foloseau forța animală sau hidraulică, introducerea asolamentelor și a semînelor selecționate, organizarea unor cursuri de agronomie, însoțite de experiențe practice și alte activități ale societății, au influențat pozitiv dezvoltarea agriculturii românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Prof. dr. Dumitru P. IONESCU

1584-1585:

UN PRINCEPE ROMÂN ÎN AFRICA DE NORD

Nu multă vreme după ce Tripolitania și Tunisia au intrat în componența Imperiului otoman, domniile române au făcut cunoștință și cu aceste zone (după ce, ca exilați, cunoscuseră Constantinopolul, insulele Mării Egee, Orientul Mijlociu și Egiptul). În anul 1583, după ani de peregrinare pe la diferite curți europene, Petru Cercel (*Magazin istoric*, nr. 1/1967 și 4/1990) reușea să capete domnia Țării Românești. În același timp în care noul domnitor își făcea intrarea în țară, vechiul voievod, Mihnea II, fiul lui Alexandru II Mircea, pornea în exil spre insula Rodos, însoțit de mama sa, Ecaterina Salvaresso.

Pentru Petru Cercel, Rodosul nu reprezenta însă un loc asigurător. În tinerețe, fusese el însuși exilat pe această insulă (în timpul domniilor lui Mircea Ciobanul și Petru cel Tânăr) și, ca atare, știa că de acolo se putea scăpa relativ ușor. De aceea, și-a pus în acțiune toate relațiile în capitala otomană, pentru a-și vedea rivalul cât mai departe de Europa. Astfel, la începutul anului 1584, Mihnea II era îmbarcat pe o corabie cu destinația Tripoli, pe țărmul Africii de Nord. O fericită întâmplare a făcut ca un număr de scrisori — opt — adresate de voievodul exilat către diverse notabilități ale Porții: marele vizir, capudan-pașa (șeful amiralității), unor dragomani (traducători investiți cu misiuni politice externe) ș.a. să se păstreze în arhivele venețiene, unde au fost cercetate în 1926 și publicate de către ilustrul bizantinolog Nicolae Bănescu.

Conținutul lor este oarecum similar: rugăminți și promisiuni de daruri, pentru orice ajutor ce i-ar fi fost acordat, pentru a reveni în scaunul domnesc, sau măcar într-o regiune europeană. „Am primit firmanul surghiunirii mele și am fost dus la Rodos, unde am stat câteva

Mihnea II, copil, pe vremea când nu se gîndea că va ajunge pribeag pe meleaguri africane (miniatură dintr-un Tetraevangheliar aflat între comorile mănăstirii Sucevița)

zile, în sfîrșit, tot de un ceas al Pașahului am fost ridicat din Rodos și adus aci, în Tripoli de Africa, fără să mă știu vinovat cu vreun păcat, cu vreo greșală. Nedreptatea făcută subsemnatului... nu s-a întîmplat nimănuia în lume... Acum, fericite stăpîne — îi scria el lui Sinan Pașa, fostul mare vizir — să aflați că am scris Marelui Vizir [Siavuș bei] o scrisoare, pe care i-am trimis-o prin omul nostru Nicola. Vouă v-am povestit starea noastră, de aceea, vă rog să aveți bunăvoință și să lucrați pentru scăparea noastră. Dăm chiar și mai mult decît a fost făgăduința noastră din scrisoare, dacă se va împlini dorința noastră ca să reluăm serviciul [de domnitor] și anume vă mai dăm 20 000 galbeni. Și iarăși, dacă nu se va putea, vă rog să lucrați ca să fim mutați, cel puțin, în Turcia europeană. Ce mai soartă și a noastră! Niciun voievod al Valahiei n-a fost surghiunit tocmai la Tripoli de Africa”.

„Vrem să fim și noi cu locuința fixată în Turcia europeană, așa cum au fost, slavă Domnului, atîția voievozi ai Valahiei pînă acum” (Scrisoare către Siavuș-bei, marele vizir).

„Dacă se va da poruncă pentru scăparea de aci a subsemnatului și dacă va tre-

bui să vie goeleta, atunci cheltuielile pentru corabie să le cereți de la unchiul meu, Petru voievod [Petru Șchiopul], domn al Moldovei, care se află la Constantinopol” (din scrisoarea către Uluci-Ali, capudan-pașa).

Voievodul român nu ne oferă, din păcate, amănunte despre locul surghiunului, orașul Tripoli. Scrisorile sale ne arată însă că oricît de departe și-ar fi exilat adversarii, aceștia găseau, totuși, oameni de încredere care să le apere interesele. Cu sprijinul unchiului său, al mamei sale (rămăsa în Rodos), al unor oameni de încredere, ca acel Nicola, în primăvara anului 1585 surghiunul lui Mihnea II la Tripoli lua sfîrșit. În martie 1585 era la Constantinopol, iar la 1 lunie pornea din nou spre Țara Românească, pentru a-și recăpăta tronul. Adversarul său, Petru Cercel, se vedea iarăși nevoit să ia calea pribeگیilor prin Europa. În 1589 se afla din nou la Constantinopol, făcînd intervenții pentru redobîndirea scaunului voievodal. Dar rivalul său veghea. Împreună cu Sigismund Bathory, voievodul Transilvaniei (interesat și el în înlăturarea pretendentului la scaunul Țării Românești, deoarece îi confiscase averile la fuga lui Petru Cercel din 1585), Mihnea II a pus la cale uciderea lui Petru Cercel. Într-o noapte, oameni plătiți de el au pătruns în temnița unde Petru Cercel era deținut, l-au ucis, iar trupul i l-au aruncat în apele Mării Marmara, într-un sac uscat.

Peste doi ani, în 1591, în pofida numeroaselor daruri și promisiuni, Mihnea II era, iarăși, mazilit din domnie. Pentru a scăpa de un nou exil (sau de o soartă asemănătoare celei a potrivnicului său) a trecut la islamism. În istoria noastră a rămas cu numele infamant de Mihnea Turcicul.

Gh. DAVID

ISTORIA ȘI ȘCOALA

Deschidem această ediție a întâlnirii lunare cu prietenii și cititorii noștri din școli, elevi și profesori, prin tradiționala urare de La mulți ani!

Acum, la început de An Nou, vă dorim multă sănătate, bucurii și succese.

Inaugurată în urmă cu trei luni (nr. 10/1992), rubrica noastră — după cum am mai precizat — vă stă la dispoziție, pentru a vă prezenta preocupările, activitatea cercurilor de istorie, spre a ne împărtăși opiniile privind manualele sau programa școlară, pentru a ne scrie despre difuzarea revistei în școala sau în localitatea voastră etc. etc.

Așteptăm, deci, în continuare vești pe adresa acestei rubrici.

ISTORIA ȘI ȘCOALA

ȘCOALĂ NORMALĂ LA 125 ANI

La 22 noiembrie 1992, Școala Normală „Carol I” din Cîmpulung-Muscel a împlinit 125 ani de la înființare.

Ea a funcționat, inițial, în București, ca Școală normală de învățători, între anii 1867 și 1896. La început a avut 70 elevi, numărul acestora sporind în anii următori. Într-un raport din 28 iunie 1869, directorul școlii arăta că elevii sînt adunați de prin cele mai îndepărtate părți ale țării. Cei înscriși la școală trebuiau să îndeplinească următoarele condiții: să fie fiu de țăran, „născut și crescut în comună rurală”; să nu fie mai mic de 16 ani sau mai mare de 18 ani; să fie absolvent a 4 clase primare „cu notă eminentă”; să aibă o sănătate deplină.

Printre primii profesori ai școlii s-au aflat Ion Ionescu de la Brad, Constantin Esarcu, Ion C. Massim, P.S. Aurelian.

În 1896, școala a fost mutată în orașul Cîmpulung, într-o clădire ridicată între 1892 și 1895, după planurile arhitectului Socolescu, lucrările de construcție fiind conduse de meșterul Giovanni Batista Dreina.

Orașul muscelan fusese ales și în virtutea bogatei sale tradiții culturale. În fosta capitală a Țării Românești, a funcționat în 1669 prima școală atestată documentar din Țara Românească, destinată spre a fi de învățătură „locuitorilor țării”.

Printre absolvenții Școlii Normale „Carol I” din Cîmpulung s-a aflat, în 1901, și Ion Mihalache, care a terminat studiile cu nota 10.

În imagine, clădirea școlii cîmpulungene.

Prof. Mărgărit D. NICULESCU

EROI AI REVOLUȚIEI

Dr. prof. de istorie **ION MORARU**, din Alexandria, este autorul lucrării *Eroi-martiri din Teleorman ai Revoluției române din decembrie 1889*, publicată sub egida Prefecturii județului Teleorman și a Inspectoratului pentru cultură, în cadrul colecției *Biblioteca Teleormanica*.

În paginile lucrării, sînt prezentați cei 21 eroi-martiri teleormăneni, răpuși în zilele revoluției la București, Craiova, Brașov și Sibiu.

Printre aceștia s-au aflat și studentul *Mihail Gîltan*, din Roșiori de Vede, și sublocotenentul post-mortem *Ștefan Nițu*, din Alexandria, elev la Școala de ofițeri de artilerie „Ion Vodă” din Sibiu.

Felicitări, d-le profesor Moraru, pentru lucrarea alcătuită și vă dorim succes în realizarea cărții proiectate despre Revoluția română din decembrie 1889.

CORESPONDENȚĂ

Dorește să corespundeze cu tineri îndrăgostiți de istorie și d-ra IRINA SOFIAN, din com. Comănești, jud. Suceava, care ne scrie: iubesc foarte mult istoria țării noastre, dar și istoria lumii. Citesc cu mult interes și cu plăcere revista dvs. Regret că nu mai sînt elevă, dar ceea ce îmi doresc foarte mult este să urmez o facultate de istorie. Anul acesta nu am reușit, dar acest eșec nu m-a doborât, ci m-a făcut să înțeleg ce știu și ce trebuie să mai învăț.

Revista dvs. mă ajută foarte mult și de aceea vă mulțumesc.

La rîndul nostru, vă dorim mult succes în pregătirea pentru noul concurs de admitere la o facultate de istorie.

MONUMENT SALVAT

Un gest patriotic, într-o comună gălăjeană, printre alii căruia inițiatori s-a aflat un profesor de istorie. Iată-l relatat chiar de „autor”:

Urmînd îndemnul dv. dar și o dorință mai veche a mea, vă scriu cîteva rînduri, atît despre prima anchetă inițiată de Magazin istoric, cît și despre unele probleme mai generale ale revistei.

În primul rînd nu pot să nu apreciez, în mod deosebit, inițiativa dv. de a organiza prima anchetă a revistei despre, să zicem, „priza” pe care o are la marea public.

În altă ordine de idei, nu cred că este cazul să vă mai spun cît de mult îmi folosește mie această revistă ca profesor, pentru că așa spune, cred, o banalitate.

Nu pot să închei aceste rînduri fără a vă vorbi despre un gest de o mare frumusețe morală și de o mare valoare patriotică. Sper să nu greșesc folosind cuvîntul „patriotic”, pentru că mai cred că nu s-a „erodat” chiar atît de mult sensul adevărat în cei aproape 50 de ani de dictatură comunistă.

În satul Cuza-Vodă (nume cu rezonanță istorică), se află un monument închinat eroilor satului căzuți în războiul pentru întregirea neamului. În anii dictaturii comuniste ajunsese într-un stadiu de degradare aproape totală, fiind pe cale de a se ruina. În perioada proletcultismului au fost distruse cu ciocanul cele trei plăci de marmură pe care erau trecute numele celor căzuți în război, iar stema României întregite a fost și ea ciopîrțită, încît doar locul se mai cunoștea. Și, ca și cum asta n-ar fi fost destul, în ultimii ani, cei ai „epocii de aur”, lingă monument s-a ridicat un bufet, nerespectîndu-se însă nici măcar distanța prevăzută chiar și de legile comuniste pentru astfel de situații. Și, ca să fie tacîmul complet, s-a mai construit și un grup sanitar.

Un grup de veterani din sat a luat inițiativa renovării acestui monument și redării scopului pentru care a fost construit în anii de după întregirea Patriei. I-am ajutat cu multă bucurie și plăcere atunci cînd mi-au cerut sprijinul, mai ales că eu mă străduisem mult în așa-zîșii „ani lumină” să opresc starea de degradare, dar fără a reuși mare lucru. Așa bătrîni cum sînt ei, unii se apropie de 80 de ani, au mers prin tot satul, bătînd din poartă în poartă, pentru a strînge banii necesari renovării. A trebuit să apelăm la această soluție pentru că la actualele organe ale statului n-am găsit mai multă înțelegere decît la cele vechi. Necazurile și greutățile au fost mari și multe, dar important este că am reușit, după aproape un an, să ducem lucrarea la bun sfîrșit. Am pus cele trei plăci cu numele eroilor din primul război, la care am adăugat și pe cei căzuți în al doilea război. Am reparat și monumentul propriu-zis, am turnat alei, l-am înconjurat cu un gîrduț metalic, frumos lucrat.

În final, trebuie să vă spun că bucuria noastră nu este chiar deplină, atît timp cît în apropierea monumentului continuă să existe bufetul de care v-am spus mai la început. Noi nu demobilizăm însă și sperăm să rezolvăm și problema aceasta cu sprijinul noilor organe alese la 9 februarie. Închei prin a vă face cunoscute numele celor, în numele cărora v-am scris aceste rînduri: STANCIU MĂRGĂRIT, IONICĂ LUPU, COSTICĂ LUPU, ION ȚOIU, DUMITRU FILIMON, PANAIT ȘTEFU. Semnează mezinul Comitetului de inițiativă, prof. de istorie PAVEL VRA-BIE, com. Cuza-Vodă, jud. Galați.

ASOCIAȚIA SAGE

Prietenul nostru ANDREI DORIAN SOFI-CARU este elev la Liceul industrial nr. 14 din București și este un pasionat de istorie, dar și de astronomie, astronautică etc. Iată ce ne scrie: Eu fac parte din Asociația SAGE, care se ocupă cu studiul astronomiei, astronauticii, fenomenelor enigmatice și cu literatura S.F. Le-am arătat și prietenilor mei din asociație revista Magazin istoric și le-am propus să facem în așa fel încît să colaborăm cu Fundația Culturală Magazin Istoric. Asociația noastră a dobîndit statut juridic în luna mai 1992, are cca 50 de membri, dintre care foarte mulți sînt elevi de liceu.

Cum cititorul nostru își exprimă dorința de a corespunde cu colegi iubitori de istorie din țară și din străinătate, îi publicăm adresa: str. Compozitorilor, nr. 27, bl. C7, sc. 2, ap. 70, București, cod 77352.

ORA ȘCOLII

GUVERNE ȘI GUVERNANȚI

Un titlu sub care materializăm numeroase propuneri sosite la redacție din partea a zeci și zeci de cititori de cele mai diverse profesii și virste, dar cu toții pasionați de istoria vieții politice românești în epocile modernă și contemporană. Interesul este firesc, astăzi cînd societatea românească se află în plin proces de edificare a statului de drept și a instituțiilor sale. Și cum orice creație în acest domeniu nu se poate face decît pe baza reinvierii a tot ceea ce a însemnat viabil în tradiția propriei noastre existențe, se- tea de cunoaștere este o stare mai mult de- cit firească, este o obligație. Dacă adăugăm și faptul că timp de mai bine de patru dece- nil istoriograful românesc i s-a refuzat cu ob- stință abordarea subiectelor privitoare la viața politică, sau i s-a impus o abordare de- formantă, urmărind limitarea vieții politice la aceea a istoriei partidului comunist, intere- sul manifestat de publicul cititor față de

acest subiect dă și el o măsură semnificativă a libertății de gîndire pe care cu toții ne-am ciștigat-o odată cu dărimarea regimului co- munist.

Pentru început, ne-am propus, și tot la su- gestia cititorilor, să publicăm o listă a tutu- ror președinților Consiliilor de Miniștri (din 18 martie 1975, a prim-miniștrilor) ce s-au perindat la conducerea României, începînd cu formarea primului guvern al Principatelor Unite și pînă în zilele noastre. În completa- rea acestei liste și pentru detalierea ei, vom reveni în numerele viitoare cu scurte dar dense „voci” despre fiecare dintre persona- jele menționate. Cum vor observa cititorii în- șii, au existat cazuri în care aceeași per- soană a deținut în mai multe rînduri înalta demnitate; alte situații speciale create în succesiunea guvernelor au fost explicate prin note de subsol.

Președinți ai Consiliului de Miniștri și prim-miniștri români (1862-1992)

Barbu Catargiu (1807-1862)

Nicolae Kretzulescu (1812-1900)

Mihail Kogălniceanu (1817-1891)

Constantin Bosianu (1815-1882)

Nicolae Kretzulescu

Ion Ghica (1817-1897)

Lascăr Catargiu (1823-1899)

Ion Ghica

Constantin Kretzulescu (1809-1884)

Ștefan Golescu (1809-1874)

Nicolae Golescu (1810-1877)

Dimitrie Ghica (1816-1897)

Alexandru G. Golescu (1819-1881)

Manolache Costache Epureanu (1824-1880)

Ion Ghica

Lascăr Catargiu

Ioan Em. Florescu (1819-1893)

Manolache Costache Epureanu

Ion C. Brătianu (1821-1891)

Ion C. Brătianu

Ion C. Brătianu

Dumitru C. Brătianu (1817-1892)

Ion C. Brătianu

Theodor Rosetti (1837-1923)

Theodor Rosetti

Lascăr Catargiu

George Manu (1833-1911)

Ioan Em. Florescu

Lascăr Catargiu

Dimitrie A. Sturdza (1833-1914)

: 22 ianuarie - 8 iunie 1862; **Apostol Arsachi**¹
(1789-1869); 8 - 23 iunie 1862.

: 24 iunie 1862-11 octombrie 1863.

: 11 octombrie 1863 - 26 ianuarie 1865.

: 26 ianuarie - 14 iunie 1865.

: 14 iunie 1865 - 11 februarie 1866.

: 11 februarie - 10 mai 1862².

: 11 mai - 13 iulie 1866.

: 15 iulie 1866 - 21 februarie 1867.

: 1 martie - 5 august 1867.

: 17 august 1867 - 29 aprilie 1868.

: 1 mai - 16 noiembrie 1868.

: 16 noiembrie 1868 - 27 ianuarie 1870.

: 2 februarie - 18 aprilie 1870.

: 20 aprilie - 14 decembrie 1870.

: 18 decembrie 1870 - 11 martie 1871.

: 11 martie 1871 - 30 martie 1876.

: 4 - 26 aprilie 1876.

: 27 aprilie - 23 iulie 1876.

: 24 iulie 1876 - 24 noiembrie 1878.

: 25 noiembrie 1878 - 10 iulie 1879.

: 11 iulie 1879 - 9 aprilie 1881.

: 10 aprilie - 8 iunie 1881.

: 9 iunie 1881 - 20 martie 1888.

: 23 martie - 11 noiembrie 1888.

: 12 noiembrie 1888 - 22 martie 1889.

: 29 martie - 3 noiembrie 1889.

: 5 noiembrie 1889 - 15 februarie 1891.

: 21 februarie - 27 noiembrie 1891.

: 27 noiembrie 1891 - 3 octombrie 1895.

: 4 octombrie 1895 - 21 noiembrie 1896.

¹ După asasinarea lui B. Catargiu, la 8 iunie 1862 ad-interim la Președinția Consiliului de Miniștri a fost desemnat Apostol Arsachi.

² Guvern provizoriu, numit de Locotenența Domnească.

Petre S. Aurelian (1833-1909)
Dimitrie A. Sturdza
George Gr. Cantacuzino (1837-1913)
Petre P. Carp (1837-1918)
Dimitrie A. Sturdza
George Gr. Cantacuzino
Dimitrie A. Sturdza
Ion I.C. Brătianu (1864-1927)
Ion I.C. Brătianu
Petre P. Carp
Titu Maiorescu (1840-1917)
Titu Maiorescu
Ion I.C. Brătianu
Ion I.C. Brătianu
Alexandru Averescu (1859-1938)
Alexandru Marghiloman (1854-1925)
Constantin Coandă (1857-1932)
Ion I.C. Brătianu
Arthur Văitoianu (1864-1957)
Alexandru Vaida-Voievod (1872-1950)
Alexandru Averescu
Take Ionescu (1858-1922)
Ion I.C. Brătianu
Alexandru Averescu
Barbu Știrbei (1872-1946)
Ion I.C. Brătianu

Iuliu Maniu (1873-1953)
Gheorghe G. Mironescu (1874-1949)
Iuliu Maniu
Gheorghe Gh. Mironescu
Nicolae Iorga (1871-1940)
Alexandru Vaida-Voievod
Iuliu Maniu
Alexandru Vaida-Voievod
Ion G. Duca (1879-1933)

Gheorghe Tătărescu (1886-1957)
Gheorghe Tătărescu
Octavian Goga (1881-1938)
Miron Cristea (1868-1939)
Miron Cristea
Miron Cristea

Constantin Argetoianu (1871-1952)
Gheorghe Tătărescu
Ion Gigurtu (1886-1959)
Ion Antonescu (1882-1946)
Ion Antonescu
Ion Antonescu
Constantin Sănătescu (1885-1947)
Constantin Sănătescu
Nicolae Rădescu (1876-1953)
Petru Groza (1884-1958)
Petru Groza
Petru Groza

: 21 noiembrie 1896 - 26 martie 1897.
 : 31 martie 1897 - 30 martie 1899.
 : 11 aprilie 1899 - 7 iulie 1900
 : 7 iulie 1900 - 13 februarie 1901.
 : 14 februarie 1901 - 20 decembrie 1904.
 : 22 decembrie 1904 - 12 martie 1907.
 : 12 martie 1907 - 27 decembrie 1908.
 : 27 decembrie 1908 - 4 martie 1909.
 : 4 martie 1909 - 28 decembrie 1910.
 : 29 decembrie 1910 - 28 martie 1912.
 : 28 martie - 14 octombrie 1912.
 : 14 octombrie 1912 - 31 decembrie 1913.
 : 4 ianuarie 1914 - 11 decembrie 1916.
 : 11 decembrie 1916 - 26 ianuarie 1918.
 : 29 ianuarie - 27 februarie 1918.
 : 5 martie - 24 octombrie 1918.
 : 24 octombrie - 29 noiembrie 1918.
 : 29 noiembrie 1918 (st. v.) - 27 sept. 1919 (st. n.).
 : 27 septembrie - 1 decembrie 1919.
 : 1 decembrie 1919 - 13 martie 1920.
 : 13 martie 1920 - 17 decembrie 1921.
 : 17 decembrie 1921 - 17 ianuarie 1922.
 : 19 ianuarie 1922 - 27 martie 1926.
 : 30 martie 1926 - 4 ianuarie 1927¹.
 : 4 - 20 iunie 1927.
 : 21 iunie - 24 noiembrie 1927²; **Vintilă Brătianu** (1867-1930): 24 noiembrie 1927 - 3 noiembrie 1928.
 : 10 noiembrie 1928 - 7 iunie 1930.
 : 7 - 12 iunie 1930.
 : 13 iunie - 8 octombrie 1930.
 : 10 octombrie 1930 - 17 aprilie 1931.
 : 18 aprilie 1931 - 31 mai 1932.
 : 6 iunie - 20 octombrie 1932.
 : 20 octombrie 1932 - 12 ianuarie 1933.
 : 14 ianuarie - 9 noiembrie 1933.
 : 14 noiembrie - 29 decembrie 1933³; **Constantin Angelescu** (1869-1948): 29 decembrie 1933 - 3 ianuarie 1934.
 : 5 ianuarie 1934 - 18 noiembrie 1937.
 : 18 noiembrie - 28 decembrie 1937.
 : 29 decembrie 1937 - 10 februarie 1938.
 : 10 februarie - 30 martie 1938.
 : 30 martie 1938 - 1 februarie 1939.
 : 1 februarie - 7 martie 1939⁴; **Armand Călinescu** (1893-1939): 7 martie - 21 septembrie 1939⁵; **Gheorghe Argeșanu** (1883-1940): 21 - 28 septembrie 1939.
 : 28 septembrie - 23 noiembrie 1939.
 : 24 noiembrie 1939 - 4 iulie 1940.
 : 4 iulie - 4 septembrie 1940.
 : 6 - 14 septembrie 1940.
 : 14 septembrie 1940 - 27 ianuarie 1941.
 : 27 ianuarie 1941 - 23 august 1944.
 : 23 august - 4 noiembrie 1944.
 : 4 noiembrie - 6 decembrie 1944.
 : 6 decembrie 1944 - 28 februarie 1945.
 : 6 martie 1945 - 30 decembrie 1947.
 : 30 decembrie 1947 - 13 aprilie 1948.
 : 13 aprilie 1948 - 2 iunie 1952.

¹ În perioada 10 august - 14 noiembrie 1926, ad-interim a fost **C. Coandă**.

² Decesul lui I.I.C. Brătianu l-a adus în fruntea cabinetului pe **Vintilă I.C. Brătianu**.

³ După asasinarea lui I.G. Duca, președinte al Consiliului de Miniștri a fost numit **C. Angelescu**.

⁴ După moartea lui **Miron Cristea**, președinte al Consiliului de Miniștri a fost numit **Armand Călinescu**.

⁵ După asasinarea lui **Armand Călinescu** de către o „echipă a morții” legionară, președinte al Consiliului de Miniștri a fost numit g-ral **Gh. Argeșanu**.

Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901-1965)
Chivu Stoica (1900-1976)
Chivu Stoica
Ion Gheorghe Maurer (n. 1902)
Ion Gheorghe Maurer
Ion Gheorghe Maurer
Ion Gheorghe Maurer
Ion Gheorghe Maurer
Manea Mănescu (n. 1916)

: 2 iunie 1952 - 3 octombrie 1955.
 : 3 octombrie 1955 - 19 martie 1957.
 : 19 martie 1957 - 21 martie 1961.
 : 21 martie 1961 - 18 martie 1965.
 : 18 martie - 21 august 1965.
 : 21 august 1965 - 9 decembrie 1967.
 : 9 decembrie 1967 - 13 martie 1969.
 : 13 martie 1969 - 28 martie 1974.
 : 28 martie 1974 - 18 martie 1975.

Prim-miniștri ai guvernului

Manea Mănescu
Ilie Verdeț (n. 1925)
Ilie Verdeț
Constantin Dăscălescu (n. 1923)
Constantin Dăscălescu
Petre Roman (n. 1946)
Petre Roman
Theodor Stolojan (n. 1943)
Nicolae Văcăroiu (n. 1943)

: 18 martie 1975 - 30 martie 1979.
 : 30 martie 1979 - 29 martie 1980.
 : 29 martie 1980 - 21 mai 1982.
 : 21 mai 1982 - 28 martie 1985.
 : 29 martie 1985 - 22 decembrie 1989.
 : 26 decembrie 1989 - 28 iunie 1990.
 : 28 iunie 1990 - 26 septembrie 1991.
 : 16 octombrie 1991 - 13 noiembrie 1992.
 : 13 noiembrie 1992 -

¹ Guvern provizoriu.

Documentar realizat de dr. Ion MAMINA

fundatia culturală magazin istoric

UN PRIM PAS

„Într-o seară de toamnă, potrivită pentru mărturisiri și proiecte, cițiva oameni de inimă din Urziceni s-au întâlnit într-un lăcaș de cultură, unde au vorbit cu insuflețire despre prezentul și viitorul cultural al orașului.

Prima activitate proiectată a fost realizarea unei întâlniri cu redactori și colaboratori ai cunoscutelor publicații de specialitate Magazin Istoric..., în ziua de 1 Decembrie 1992, o zi mare pentru românii de pretutindeni”.

...Și această întâlnire dintre redacția noastră și iubitorii de istorie din Urziceni s-a realizat în ziua cînd se împlineau 74 de ani de la Marea Unire.

În sala Casei de cultură a sindicatelor, dl. prof. Ion Dumitriu-Snagov, apreciat și statornic colaborator al revistei, membru fondator al Fundației Culturale Magazin Istoric, împreună cu redactorii noștri Marian Ștefan și Ioan Lăcustă, au purtat cu cei prezenți la întâlnire (elevi, cadre didactice, militari, veterani de război, oameni de cultură) un susținut și cald dialog. Temele abordate? Istoria Marii Uniri, trecutul orașului Urziceni și al altor localități ialomițene, conținutul revistei noastre și mai buna ei difuzare în mijlocul celor pasionați de istorie, dar și proiectele de viitor ale Fundației și o mai strînsă colaborare cu cititorii și prietenii revistei, inițierea unor acțiuni comune și popularizarea Magazinului Istoric prin intermediul postului de radio local Campus. Cei prezenți au relevat sprijinirea unor elevi merituoiși prin acordarea de burse ale Fundației Culturale Magazin Istoric.

Întîlnirea noastră cu cititorii din Urziceni a coincis cu lansarea primului număr al primei publicații din istoria orașului, Magazin de Urziceni, din care am reprodus și citatul din deschiderea acestor consemnări.

În încheiere, să amintim și numele citorva dintre inimoasele noastre gazde: primarul orașului Ion Mitrică, profesorii Anatol Pavlovschi, Constantin Matei, I. Man, I. Tudorache, Cătălina Ciolca, deputatul Ion Dumitrescu, notarul șef Dan I. Laurențiu, vice-primarul Virgil Iliescu, lt.col. aviator Gh. Covașă, directorul Casei de cultură orășenești Nicolae Petrache.

Insuflețirea și interesul lor ne-au întărit convingerea că plecînd din Urziceni lăsam în urmă prima filială locală a Fundației Culturale Magazin Istoric, pe care o dorim o permanentă a noastră în viața spirituală a acestor minunați iubitori de cultură.

DIALOG CU CITITORII

Mulțumim tuturor celor care, din țară sau din străinătate, ne-au felicitat cu prilejul Anului Nou 1993, trimițându-ne gândurile lor bune, de statornică prețuire pentru istorie și pentru revista noastră, exprimându-și dorința de a ne sprijini, moral și material, în aceste dificile confruntări economico-financiare prin care trece Magazin istoric, la fel ca, de altfel, întreaga presă.

Ne exprimăm speranța, și cu acest prilej, că vom găsi mai departe în dvs., stimați cititori, aliați și sprijinitori de nădejde în eforturile noastre de a menține revista așa cum, lună de lună, v-am oferit-o: interesantă, atractivă — o carte îndrăgită de istorie.

DIN FRANȚA

Semnalăm că a apărut la Arles (Franța) în decembrie 1990 lucrarea *Réflexions et témoignages sur l'histoire et la civilisation roumaine* de ALEXANDRU IOAN FLORESCU.

Autorul, motivat de o profundă legătură cu țara noastră, se adresează unui public francez mediu, neinformaș sau dezinformaș asupra României. El încearcă cu maximă concizie și dintr-un punct de vedere obiectiv să trateze istoria țării noastre din cele mai vechi timpuri pînă în 1990.

Lucrarea are 36 de pagini și 3 anexes.

FUNDAȚIE

La 4 iunie 1992 s-a constituit Fundația „Mănăstirea Dealu și Curtea Domnească”, înregistrată la Judecătoria Tîrgoviște la 12 iunie 1992.

Fundația are ca scop sprijinirea materială a mănăstirilor Dealu și a Curții Domnești din Tîrgoviște, în vederea conservării, întreținerii și dezvoltării acestor așezăminte, precum și a altor monumente istorice și de cultură din jud. Dimbovița.

Președinte în exercițiu este dl. ing. H. Vasilescu, vicepreședinte dl. prof. Gh. Bulei, iar monahia Spîridona este secretarul Fundației.

Sediul Fundației este la mănăstirea Dealu.

RĂSPUNS

În legătură cu scrisoarea d-nei FLORICA COSTEA, din București, publicată în cadrul acestei rubrici sub titlul *Istorie încă vie*

și dureroasă (nr. 10/1992), primim următorul răspuns din partea DIRECȚIEI EVIDENȚA POPULAȚIEI din cadrul Ministerului de Interne — Inspectoratul General al Poliției: În legătură cu scrisoarea doamnei FLORICA COSTEA privind cetățenii români născuți în localități care au aparținut României iar în actele de identitate și certificate de naștere la rubrica locului nașterii s-a trecut denumirea localității și țara U.R.S.S.

Vă comunicăm că Inspectoratul General al Poliției împreună cu Departamentul Administrației Publice Locale au luat măsuri prin organele teritoriale corespunzătoare ca persoanele aflate în situația menționată să li se elibereze la cerere noi certificate de naștere și acte de identitate în care la rubrica locului nașterii să se înscrie în loc de țara U.R.S.S. denumirea statului pe teritoriul căruia se află în prezent localitatea în care s-au născut. În acest sens au fost transmise indicații serviciilor stare civilă și autoritatea tutelară din cadrul consiliilor județene precum și serviciilor evidenței populației din cadrul inspectoratelor județene de poliție.

PAȘTI 1944

Pe marginea notei Nu la 24 august, ci la 7 mai 1944, din cadrul rubricii Dialog cu cititorii din nr. 10/1992, colaboratorul nostru NICOLAE KOŠLINSKI, din București, face următoarele precizări: Duminică de Paști în 1944 a fost la 16 aprilie și nu la 7 mai. La 16 aprilie nu a fost bombardat Bucureștiul ci orașele Brașov, Turnu Severin, Bacău și Galați.

Duminică 7 mai s-a bombardat cartierul Parcul Filipeșcu —

Roma — Gr. Alexandrescu (atunci a ars pînă la temelii casa din str. Gr. Alexandrescu 82 unde locuia tatăl meu, care nu era în București).

Clădirea Cartea Românească a fost lovită într-un bombardament de noapte cînd convoiul de bombe a lovit și Universitatea (6 pe 7 mai sau 7 pe 8 mai).

Bombardamente de noapte au mai fost la București la 2/3 iulie, 27/28 iulie și 9/10 august. Datele sînt luate din comunicatele militare oficiale zilnice (publicate în presă) ale M.St.M.

Aceeași precizare în legătură cu ziua de Paști 1944 ne-a fost trimisă și de dl. colonel (r) NICOLAE DICU, tot din București.

S-AR FI PUTUT „CU UN CEAS MAI DEVREME”

Dr. GHEORGHE TUTUI, din București: Deosebit de importante pentru toți cititorii revistei sînt documentele prin care se restabilesc adevăruri ascunse sau denaturate despre evenimentele istorice din vara anului 1944, acțiune pe care o continuăm și în nr. 8 din acest an. Mă refer la documentul publicat în p. 3 — Mandatul acordat la 17 august 1944 de Blocul Partidelor Democratice generalului Aurel Aldea. Succintul comentariu care însoțește documentul ridică noi probleme în fața cercetării istorice românești. Astfel, afirmația dv. că motivele care au împiedicat realizarea misiunii generalului Aldea nu sînt încă elucidate mă îndeamnă să vă sugerez ca, pentru o apreciere mai completă a acestui moment, să luați în considerare referirile pe care liderul liberal Gh. Tătărescu le face cu prilejul Congresului P.N.L. din iulie 1945, iar, ca o completare, și disputa, pe aceeași temă, purtată în ședința Consiliului de Miniștri din 15-16 septembrie 1944 între Lucrețiu Pătrășcanu, Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu.

Referitor la imputernicirea dată de B.N.D. generalului Aurel Aldea, liderul P.N.L. aduce următoarele lămuriri: „Se hotărîse ca generalul Aldea [Aurel] să străbată liniile românești și sovietice pentru a discuta în calitate de mandatar oficial condițiile armistițiului. Acest general trebuia să aibă o plenipotență scrisă. Actul a fost întocmit, dar a fost reținut

DIALOG CU CITITORII

nu mai puțin de zece zile de către D. Maniu pentru... verificare! Cînd această gravă lucrare a fost terminată, era prea tîrziu; generalul nu mai putea pleca, fiindcă frontul românesc fusese sfărîmat".

În aceeași problemă, a tărgănării luării deciziilor, același lider P.N.L. arată: „Era ziua de 25 martie 1944. Era după dezastrul german de la Uman... Am făcut atunci un demers direct pe lîngă Maiestatea Sa regele, cerînd convocarea unui Consiliu de coroană pentru a cerceta întreaga situațiune a României și a hotărî ieșirea țării noastre din război... Consiliul de coroană n-a fost însă convocat. Nu voi mai stăruia azi asupra cauzelor care au împiedicat convocarea lui. Mă voi mărgini numai a declara că aceiași oameni pe care țara îi cunoaște drept protagoniști permanenți ai ezitării, ai aminorării, ai derobării în conducerea treburilor publice, și de data aceasta au ezitat, au aminat și s-au derobat desigur spre marea nemulțumire și tristețe a Maiestății Sale regele, care ar fi dorit să sfârșească un ceas mai curînd jugul german. S-a sabotat astfel ieșirea României din război la această epocă...” (Drapelul, an II, nr. 158, din 3 iulie 1945).

COMPLETĂRI, PRECIZĂRI

În ultimul timp am primit mai multe scrisori cuprinzînd precizări și unele completări pe marginea articolelor publicate în câteva recente numere ale revistei.

CREȚU MIHALACHE, din Constanța: Ca cititor asiduul al revistei, îmi permit să semnalizez unele greșeli strecurate în nr. 7/1992. Astfel, la p. 17, Broce-linde trebuie scris corect **Broce-lande**; la p. 66, Expoziția universală de la Paris a fost în 1889, nu în 1888.

MARICA IVAN, din com. Ilva Mică, jud. Bistrița Năsăud: În nr. 6/1992, p. 45, dintr-o eroare, dr. Petru Groza apare ca președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale, în loc de președinte al Consiliului de Miniștri.

Nu, nu este o eroare, începînd din 2 iunie 1952, dr. Petru Groza era, într-adevăr, președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale, funcția de președinte al Consiliului de Miniștri fiind preluată de către Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Dr. Ing. I. MINCU, din București: În articolul semnat de dl. Grigore Olimp Ioan în nr. 8/1992, p. 7, s-au strecurat trei mici erori: Stelian Tănăsescu nu a fost director, ci ministru adjunct însărcinat cu problemele administrative; n-a făcut o călătorie de studii în U.R.S.S., ci a fost internat într-un sanatoriu din Moscova pentru tratament; n-a dispărut fără urmă, ci s-a sinucis din cauza unor probleme de ordin personal.

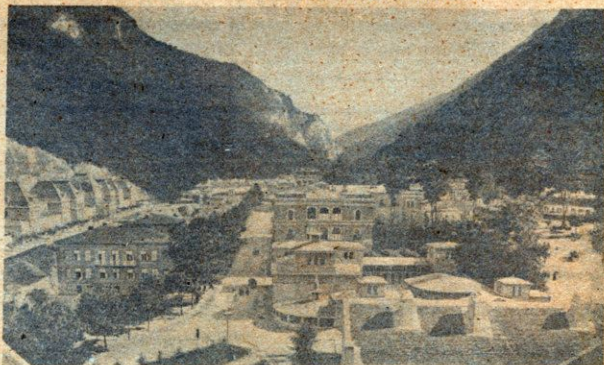
COPERTE

Eleva OANA CREȚU GHEORGHIU, din București, statornică cititoare și admiratoare a revistei noastre, ne scrie între altele și despre frumoasa compoziție a copertelor 1 - 4 din noiembrie 1992. Dragă Oana, îți mulțumim pentru aprecieri și îți transmitem că această machetă artistică a fost realizată de cunoscutul profesor arhitect Ascanio Damian.

HERCULANE, 1924

Din Cîmpina, dl. **DAN PĂTRAȘCU** ne scrie: Sînt unul din pasionații cititorii ai revistei dvs. nefiind prima dată cînd vă scriu. Văzînd că în nr. 1/1991 ați publicat o carte poștală din 1915, m-am gîndit că vă pot trimite și eu una cu valoare documentar-istorică, reprezentînd o imagine a stațiunii Băile Herculane din 1924. Bineînțeles, mai am și alte ilustrate cam tot atît de vechi. Eu vă doresc multă sănătate și mult succes în activitatea dvs.

Mulțumim și așteptăm, în continuare și alte ilustrate-documentare.

CERERI ȘI OFERTE

VALERIU GORUNESCU, str. Peștera Scărișoara, nr. 2, et. I, ap. 5, București, oferă colecția completă.

MAGDALENA TUDORAN, str. Tirgu Neamț, nr. 6, bl. D 10, sc. C, ap. 24, București, oferă colecția 1967-1985.

ȘTEFAN BUNEA, str. Retezat, nr. 16, Timișoara, solicită: nr. 12/1971; 1/1972; 2/1973; 6/1975; 2/7/1976; 5/7/1977; 1/5/1978; 5/1990; 2/1991.

RADU TUDOR, str. Vlad Tepeș, nr. 4, Craiova, solicită: nr. 7/1990.

TEODOR NAPU, com. Petrești de Jos, nr. 15, jud. Cluj, solicită: nr. 1-9/1967; 10-12/1974; 8, 9/1975; 11/1977; 3,4,7,8, 11/1978; 10, 11/1979; 2/1982; 10/1988; 1, 9, 12/1990; 1/1992.

IONEL V. JAMPA, str. Ana Ipătescu, nr. 40, Sibiu, solicită: nr. 7/1990; oferă: nr. 10, 11/1983; 4-6/1984; 3/1985; 5, 6, 8, 10, 11/1986; 7/1987; 9, 10/1988; 4, 5, 10/1989.

DUMITRU V. VRĂNĂU, str. Izvoarelor, nr. 15, Singiorz Băi, jud. Bistrița Năsăud, oferă colecția completă.

IOSIF ADAMETZ, str. Alunelului, nr. 1, ap. 3, București, oferă: nr. 3/1970; 3, 6, 7, 10/1973; 2, 4, 9, 11/1974; 8/1975; 10/1976; 5, 7, 8/1977; 7/1978; 3/1979; 8/1980; 1/1982.

PARASCHIV COMĂNESCU, bd. Grivița, nr. 107, ap. 4, Brașov, solicită: nr. 3/1991.

IOAN DAMIAN, str. Dumbrăveni, bl. 64, ap. 16, Sighișoara, solicită: nr. 7/1989; 12/1990; oferă: nr. 4, 6/1969; 8/1972; 7/1975; 8/1976; 11/1989; 2, 3/1990; 8/1991.

CONTENTS (Romanian History) G. Uscătescu The Prospect of the Principalities Union from 1859 • **Al. Papadopol-Calimah** Recollections from Cuza's Time • **D. Berindei, M. Dogaru** The Arms of Modern Romania • **R.R. Florescu** General I.E. Florescu (1819-1893) • **G. Ștrempele** D.A. Sturdza — Politician and Academician (II) • **G.T. Kirileanu** 1921-1922. Librarian in the Royal Palace (VIII) • **C.C. Giurescu** Moldavian Boroughs between Pruth and Dniester (X) • Moscow 1945-1947. Iorgu Iordan: Diplomatic Reports (II) • **Gh. Țuțui Gh. Tătarăscu** — a Partner cheated by the Communists • **I. Dumitriu-Snagov** Three Popes in a Fresco, at the Snagov Monastery • **J.F. Harrington, B. J. Courtney** The Sixties. Bucharest-Washington behind closed doors • **D. Hincu** 1920-1928. Romanian-German Relations • **R.R. Rosetti** Rosetti, A War Lord from the XVIIIth Century • **M. Ștefan** Pamfil Șeicaru — Papers passed by the Censor (1943-1944) • In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) G. Uscătescu La perspective de l'Union des Principautés en 1859 • **Al. Papadopol-Calimah** Mémoires du temps de Cuza • **D. Berindei, M. Dogaru** Les armoiries de la Roumanie moderne • **R.R. Florescu** Le général I.E. Florescu (1819-1893) • **G. Ștrempele** D.A. Sturdza — l'homme politique et l'académicien (II) • **G.T. Kirileanu** 1921-1922. Bibliothécaire au Palais Royal (VIII) • **C.C. Giurescu** Villes moldaves entre Pruth et Dniester (X) • Moscou 1945-1947. Iorgu Iordan: rapports diplomatiques (II) • **Gh. Țuțui Gh. Tătarăscu** — un partenaire trompé par les communistes • **I. Dumitriu-Snagov** Trois papes peints au monastère de Snagov • **J.F. Harrington, B.J. Courtney** Les années '60. Bucarest-Washington. Derrière les portes closes • **D. Hincu** 1920-1928. Relations roumano-allemandes • **R.R. Rosetti** Chef des armées Rosetti (XVIII s.) • **M. Ștefan** Pamfil Șeicaru — articles censurés (1943-1944) • A Bucarest, il y a 50 ans

Содержание (Румынская история) Г. Ускацеску Перспективы Воссоединения Румынских Княжеств в 1859 г. • **Ал. Пападопол-Калимах** Воспоминания времён Кузы • **Д. Бериндей, М. Догару** Гербы современной Румынии • **Р. Р. Флореску** Генерал И. Е. Флореску (1819—1893) • **Г. Штремпель** Д. А. Стурдза — политический деятель и академик (II) • **Г. Т. Кирилеану** 1921—1922. Библиотекарь в Королевском Дворце (VIII) • **К. К. Джуреску** Ярмарки, города и крепости между Прутом и Днестром (X) • Москва 1945—1947. Иоргу Иордан: дипломатические доклады (II) • **Г. Țuțui Gh. Tătarăscu** — Обманутый коммунистами партнёр • **И. Думитриу-Снагов** Три римских папы, изображённых в монастыре Снагов • **Дж. Ф. Харрингтон, Б. Дж. Кортней** 60-ые годы: Бухарест — Вашингтон. Поводы закрытых дверей • **Д. Хинку** 1920—1928. Румыно-германские отношения • **Р. Р. Росетти** Гетман Росетти (XVIII в.) • **М. Штефан** Памфил Шейнару — статьи, подвергавшиеся цензуре (1943—1944) • В Бухаресте, 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) G. Uscătescu Überblick auf die Fürstentümer-Vereinigung von 1859 • **Al. Papadopol-Calimah** Die Cuza-Epoche. Erinnerungen • **D. Berindei, M. Dogaru** Die Wappen des modernen Rumänien • **R.R. Florescu** General I.E. Florescu (1819-1893) • **G. Ștrempele** D.A. Sturdza — Politiker und Mitglied der Akademie (II) • **G.T. Kirileanu** 1921-1922. Bibliothekar im königlichen Palast (VIII) • **C.C. Giurescu** Dörfer, Städte und Festungen zwischen Prut und Dniester (X) • Moskau 1945-1947. Iorgu Iordan: diplomatische Berichte (II) • **Gh. Țuțui Gh. Tătarăscu** — ein betrogener Partner der Kommunisten • **I. Dumitriu-Snagov** Drei Papsten-Gemälde im Kloster Snagov • **J.F. Harrington, B.J. Courtney** Die 60-er Jahre. Bukarest-Washington. Hinter der geschlossenen Türen • **D. Hincu** 1920-1928. Deutsch-rumänische Beziehungen • **R.R. Rosetti** Der Befehlshaber Rosetti (XVIII Jhrdt.) • **M. Ștefan** Pamfil Șeicaru — zensurierte Artikel (1943-1944) • In Bukarest, vor 50 Jahre

SUMARIO (Historia rumana) G. Uscătescu La perspectiva de la Unión de los Principados, de 1859 • **Al. Papadopol-Calimah** Recuerdos de los tiempos de Cuza • **D. Berindei, M. Dogaru** Los escudos de la Rumania moderna • **R.R. Florescu** El general I.E. Florescu (1819-1893) • **G. Ștrempele** D.A. Sturdza — hombre político y académico (II) • **G.T. Kirileanu** 1921-1922. Bibliotecario en el Palacio Real (VIII) • **C.C. Giurescu** Pueblos, ciudades y fortalezas entre Prut y Nistru (X) • Moscú 1945-1947. Iorgu Iordan: Informes diplomáticos (II) • **Gh. Țuțui Gh. Tătarăscu** — un socio engañado por los comunistas • **I. Dumitriu-Snagov** Tres papas pintados en el monasterio de Snagov • **J.F. Harrington, B.J. Courtney** Los años '60. Bucarest — Washington. Detrás de las puertas cerradas • **D. Hincu** 1920-1928. Relaciones rumano-alemanas • **R.R. Rosetti** El comandante Rosetti (XVIII s.) • **M. Ștefan** Pamfil Șeicaru — artículos censurados (1943-1944) • En Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vinzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate.

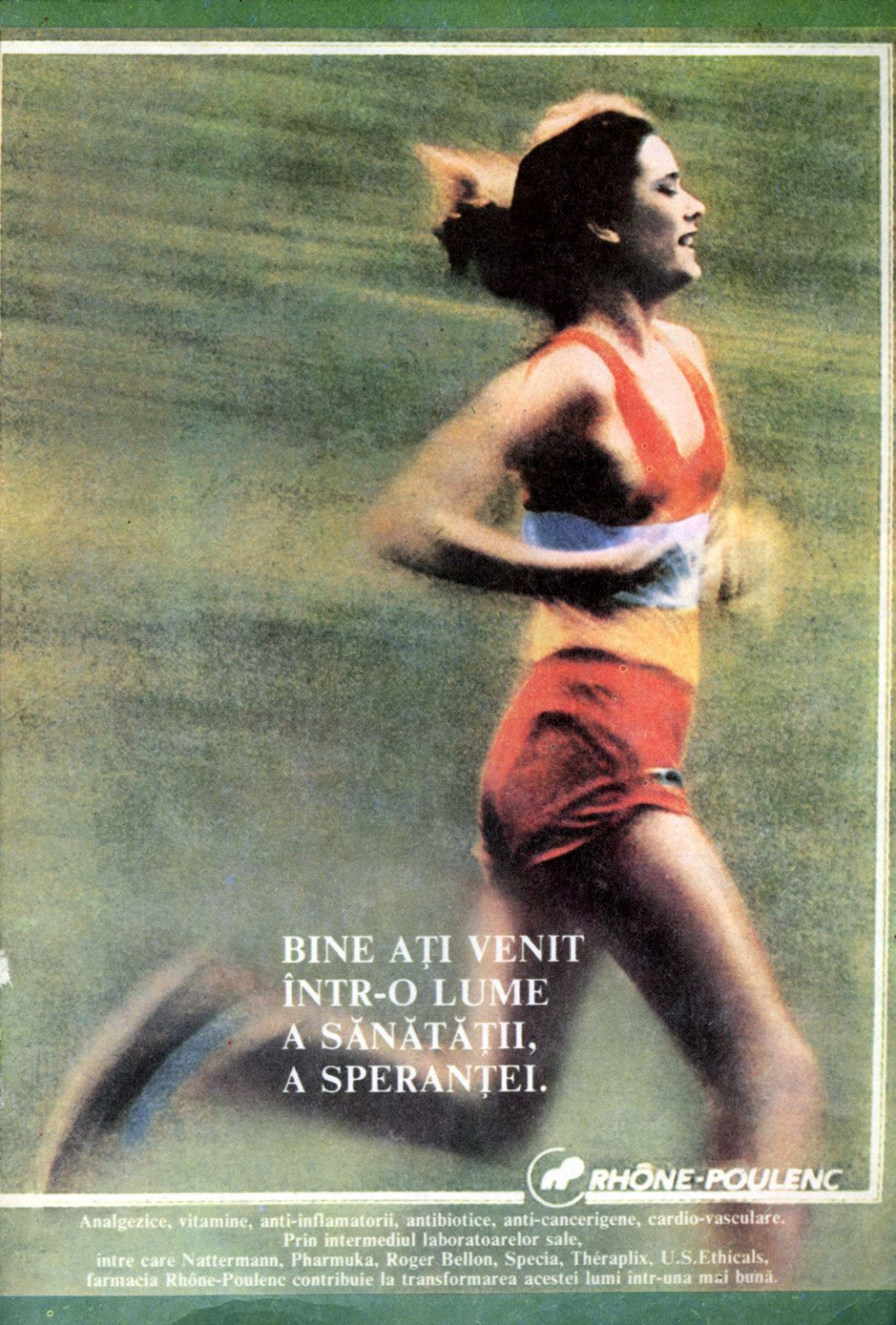
ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57, Piața Presei Libere, nr. 1, Sectorul 1, București, telex: 11995, 11034, fax: 0040-1-3129432

Abonamentul pe un an — 60 dolari U.S.A.

Tiparul executat la R.A.I. — Imprimeria „Coresi” — București

BINE AȚI VENIT
ÎNTR-O LUME
A SĂNĂTĂȚII,
A SPERANȚEI.

Analgezice, vitamine, anti-inflamatorii, antibiotice, anti-cancerigene, cardio-vasculare.
Prin intermediul laboratoarelor sale,
intre care Nattermann, Pharmuka, Roger Bellon, Specia, Théraplix, U.S.Ethicals,
farmacia Rhône-Poulenc contribuie la transformarea acestei lumi intr-una mai bună.

magazin istoric